

ABD'de Trump Yönetimi-
Papalık Çekişmesinin
Arka Planı

Çin'in Orta Doğu
Stratejisi: Hesaplı Sabır

Batılı Uygarlık Ve Tarih
Tezlerinin Eleştirisi

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

MAYIS 2026

*SİNAN TAVUKÇU *ANDREW KORYBKO *MİLAN ADAMS *DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU

*IMRAN KHALID *PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK *PROF. DR. EROL GÖKA

*JOSE ALBERTO NINO *PIERRE SIMON *AHMET DEMİRHAN

*ADNAN BOYNUKARA *YASİN DEMİRHAN *MICHAEL FRIGON *SELÇUK KÜPÇÜK

*ABDULLAH BAŞYİĞİT *ARJUN SINGH *AHMET ÖZCAN *KARAM NAMA *IAN PROUD

*HALİL ÇIBIK *CAMILA VILLARD DURAN *NADİR AŞÇI *DR. ENDER KORKMAZ *RAMZY BAROUD

*RYAN GINGERAS *TOMISLAV KARDUM *DR. SAİF ZAMAN *DYLAN NERI *HENRIETTA LEVIN

*DOÇ.DR. NECMETTİN ACAR

Dergi Adı: Kritik Bakış
Sayı: Mayıs/TÜRK 2026
Yayın Periyodu: E-Dergi
Yayın Türü: Siyaset, Jeopolitik, Felsefe

Yayın Ekibi
Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Özcan
Sorumlu Müdür: Bekir Gündoğdu

Editörler:
Cengiz Sözübek
Cüneyt Güven
Abdullah Miroğlu
Yavuz Aslan
Ali Karakuş

Sanat Yönetmeni: Halil Kayalı
Grafik-Tasarım: Abdullah Başyigit
Sosyal Medya yönetmeni: Nezir Doğan
Redaktör: Ayşe Doğu

Katkıda Bulunanlar:
Meliha Çelik
Sevranur Yetkin
Yusuf Arslan
M. Akif Yıldırım
Ahmet Özgür Mut
Berhan Altaş
Mustafa Ekici

Çevirmenler:
İngilizce: Ali Karakuş, Yavuz Aslan
Almanca: Meryem Ferah
Arapça: Aşur Çuha
Fransızca: Seda Nur
İspanyolca: Yasin Demir

Yayın ve İletişim Bilgileri
Yayıncı Kuruluş: Sencer Ajans
Yayın Yeri: İstanbul
E-posta: kritikbakisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI:

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng
ALM : @kritikbakis_de
FR : @kritikbakis_fr
ARB : @kritikbakis_arb

İNSTAGRAM:

TR : @kritikbakis
ALM : @kritikbakis_de
ENG : @kritikbakis_eng
FR : @kritikbakis_fr
ARB : @kritikbakis_arb

WHATSAPP:
Kanalı Görüntüle

TELEGRAM:
Kanalı Görüntüle

FACEBOOK:

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng

İÇİNDEKİLER

SİNAN TAVUKÇU	<u>ABD'DE TRUMP YÖNETİMİ-PAPALIK ÇEKİŞMESİNİN ARKA PLANI</u>	04
ANDREW KORYBKO	<u>İNGİLİZLER, FRANIZLAR VE ALMANLAR ARTIK RUSYA'NIN KAPI EŞİĞİNDE</u>	06
MİLAN ADAMS	<u>PARA ORTADAN KALKTIĞINDA ?</u>	08
DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>HUSİLER VE İRAN SAVAŞI: ENSARULLAH NEDEN SAVAŞA GİRMEDİ?</u>	10
IMRAN KHALID	<u>ÇİN'İN ORTA DOĞU STRATEJİSİ: HESAPLI SABIR</u>	12
PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK	<u>İSLAM OTORİTERLİĞİN ÖZNESİ, GERİ KALMIŞLIĞIN NESNESİ MİDİR?</u>	14
PROF. DR. EROL GÖKA	<u>DUYGUNUN TARİHSEL VE KAVRAMSAL HALLERİ</u>	22
JOSE ALBERTO NINO	<u>YAHUDİYE'NİN KÖTÜ ADAMLARI: İRAK SAVAŞI'NIN GÖLGE MİMARİ DOUGLAS FEİTH</u>	28
PIERRE SIMON	<u>AFRİKA'NIN VE SİYAHILARIN DURGUNLUĞUNDAN BEAZLAR MI SORUMLU?</u>	32
AHMET DEMİRHAN	<u>ÇİN'İ "SESSİZ" VE "YAZISIZ" OKUMAK-3</u>	38
ANDREW KORYBKO	<u>İSPANYA-ABD ANLAŞMAZLIĞI NATO'NUN DAĞILMASINA YOL AÇABİLİR</u>	42
ADNAN BOYNUKARA	<u>SUDAN: YARINI ÇALINAN ÇOCUKLAR</u>	43
YASİN DEMİRHAN	<u>BOGOTA'DAN HARTUM'A: KÜRESEL SAVAŞ PİYASASININ YENİ AKTÖRLERİ</u>	45
DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>SOYKIRIMIN GÖLGESİNDE FİLİSTİN'DE YEREL SEÇİMLER</u>	50
MICHAEL FRIGON	<u>ÇALIŞMAK İÇİN Mİ YAŞAMAK, YOKSA YAŞAMAK İÇİN Mİ ÇALIŞMAK?</u>	53
SELÇUK KÜPÇÜK	<u>TÜRK ROCK TARİHİNE AZERBAYCAN MÜDAHALESİ</u>	55
ABDULLAH BAŞYİĞİT	<u>APARTEİD: MEDENİYET MASKESİ ALTINDA SİSTEMATİK İRKÇILIK</u>	58
ARJUN SINGH	<u>İRAN SAVAŞI'NDA HAZAR DENİZİ'NİN ROLÜ</u>	60
AHMET ÖZCAN	<u>BATILI UYGARLIK VE TARİH TEZLERİNİN ELEŞTİRİSİ</u>	62
KARAM NAMA	<u>APPLE... DİJİTAL HÜRMÜZ BOĞAZI</u>	69
IAN PROUD	<u>PROF. MİCHAEL HUDSON: ASKERİ KEYNESÇİLİK ABD'Yİ BUHRANA SÜRÜKLÜYOR</u>	71
PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK	<u>TARİH, MODERNİTEYİ MEŞRULAŞTIRMANIN ARACINDAN MI İBARETTİR?</u>	78
HALİL ÇIBIK	<u>PROTESTONUN ÖTESİNDE: REFORM UK VE İNGİLTERE'NİN YÖNETİLEBİLİRLİK KRİZİ</u>	83
CAMILA VILLARD DURAN	<u>ABD'NİN PARASAL ALTYAPI ÜZERİNDEKİ JEOPOLİTİK MÜCADELESİ</u>	86
NADİR AŞCI	<u>DOSTLUK KAZANSIN</u>	88
DR. ENDER KORKMAZ	<u>SEKÜLER TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ MÜMKÜN MÜ?</u>	90
DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>BİRLEŞİK KRALLIK'TA YEREL SEÇİMLER: GAZZE SOYKIRIMI SANDIKLARA NASIL YANSIDI?</u>	93
RAMZY BAROUD	<u>AVRUPA'NIN İSRAİL DESTEKÇİSİ KONSENSÜSÜNÜN YAVAŞ ÖLÜMÜ</u>	95
RYAN GINGERAS	<u>ANKARA'NIN YOL AYRIMI: YENİDEN SİLAHLANMA, RİSK VE İSRAİL İLE SAVAŞ İHTİMALİ</u>	97
TOMISLAV KARDUM	<u>TRUMP VE EVCİLLEŞTİRİLMİŞ AVRUPALI ELİTLER</u>	101
SELÇUK KÜPÇÜK	<u>-ENSEMBLE ORIENTAL GRUBU'NDAN FERDİ TAYFUR'A- ARKA PLANDAKİ KURUCU: ÖZER ŞENAY</u>	103
ADNAN BOYNUKARA	<u>SÜRECİ İÇ SİYASETİN ÖTESİNDE OKUMAK</u>	106
DR. SAİF ZAMAN	<u>POST-TRUTH ÇAĞI</u>	108
ABDULLAH BAŞYİĞİT	<u>HEPİMİZ BİRAZ SUÇ ORTAĞIYIZ: GÖNÜLLÜ KULLUK ÜZERİNE SÖYLEY</u>	111
DYLAN NERİ	<u>EFENDİSİZ ADAMLAR</u>	113
AHMET ÖZCAN	<u>ÖZGÜRLÜĞÜN ARKEOLOJİSİ: BİREY-SİYASET-ADALET-AHLAK</u>	116
DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU	<u>MEŞRUIYET KRİZİ VE BÖLÜNMÜŞLÜK SİYASETİ EKSENİNDE EL-FETİH'İN SEKİZİNCİ KONGRESİ</u>	125
HENRIETTA LEVIN	<u>AMERİKA, ÇİN ÜZERİNDEKİ NÜFUZUNU KAYBETTİ</u>	127
DOÇ.DR. NECMETTİN ACAR	<u>STRATEJİK SABIR: ÇİN NEDEN HÜRMÜZ KRİZİNE MÜDAHALE ETMİYOR?</u>	131
PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK	<u>POSTKOLONİYAL TARİHYAZIMININ HERMENEUTİK ELEŞTİRİSİ</u>	134
ADNAN BOYNUKARA	<u>SİLAH SUSAR, SİYASET SUSMAZ: DEVLET AKLININ GERÇEK SINAVI</u>	141
DR. ENDER KORKMAZ	<u>İTTİHAD-I İSLAM YOLUNDA BİR KURBAN: İSMAİL ENVER PAŞA</u>	143
AHMET ÖZCAN	<u>YENİ BİNYILA GİRERKEN VAROLUŞ DAVASI; VATAN-MİLET VE EVRENSELLİK</u>	145
KRİTİK BAKIŞ	<u>AMERİKA KURTARILABİLİR Mİ?</u>	151

ABD'de Trump Yönetimi-Papalık Çekişmesinin Arka Planı

SİNAN TAVUKÇU

www.kritikbakis.com

ABD Başkanı Donald Trump ile Papa Leo XIV arasındaki tırmanan çatışma ve Trump'ın Papa'ya yönelttiği hakaretler kimileri tarafından başkanın narsist kişiliği yada patavatsızlığı ile açıklanmakta, kimileri de çatışmanın Papalık (özellikle Papa Francesco ve halefi Papa Leo) ile Donald Trump dönemi ABD yönetimi ve ona destek veren muhafazakar/Evanjelik Hristiyan kanat arasındaki derin teolojik ve siyasi farklıktan kaynaklandığını söylemektedir.

Tartışma görünen yüzüyle, göç politikaları, kapitalizm eleştirisi, kürtaj yasağı, savaşın dini gerekçelerle meşrulaştırılması konularında dünya Katoliklerinin merkezi Vatikan ile Trump'ın Amerikan merkezli "Beyaz Saray Hristiyanlığı" arasında cereyan etmektedir.

Ancak bu çatışmanın muhtemelen gerçek sebebi, Amerikan nüfusunun yüzde 12'sini teşkil eden Amerikalı beyaz Katolikleri hiyerarşik Vatikan bağlılığından koparıp Protestan "Hristiyan Milliyetçisi" tabana dahil ederek bu tabanı genişletmeye yönelik MAGA stratejisinin uygulanmasıdır.

MAGA hareketi "First America" sloganıyla Amerikan vatandaşlarının ilk aidiyetinin -Vatikan dahil- başka devletler ya da otoriterler değil ABD olması gerektiğini savunmaktadır.

Kendilerini ülkenin gerçek sahibi gören beyaz Protestanlar öteden beri Vatikan'a hep şüphyle yaklaşmış ABD, Vatikan ile diplomatik ilişkilerini ancak

1984 yılında Başkan Ronald Reagan döneminde kurmuştur. Donald Trump sergilediği eleştiri ve hakaretlerle 1.3 milyar Katolığın manevi liderini sıradanlaştırarak ve seçilmesini kendisine borçlu olan Amerikan vatandaşı bir siyasi figür haline getirerek, en başta Amerikan Katolikleri üzerindeki manevi otoritesini bitirmeyi hedeflemektedir.

Trump politikalarını şekillendiren ve aynı zamanda Hristiyan milliyetçi politika taslağı olan 2025 Projesi'nin arkasındaki isim Heritage Foundation Başkanı Kevin D. Roberts'in sıkı bir Katolik olması, Katolik JD Vance'in ABD başkan yardımcılığına getirilmesi, Trump kabinesinde Dışişleri Bakanı Marco Rubio, CIA başkanı John Ratcliffe, Ulaştırma Bakanı Sean Duffy, Çalışma Bakanı Lori Chavez-DeRemer, Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanı Robert F. Kennedy Jr., Eğitim Bakanı Linda McMahon gibi Katolik isimlere yer verilmesi bir projenin yürütüldüğünü göstermektedir.

Kabinedeki Katolik bakanlar, Trump- Leo XIV kavgasında net olarak Papa'nın karşısında Trump'ın yanında yer almaktadır.

Amerikan vatandaşı Katolikleri, "First America" stratejisi çerçevesinde, bilinçli olarak yaratılan gerginlik ve çatışma üzerinden Vatikan'dan koparıp Amerikan çıkarlarına bağlı Hristiyan Milliyetçisi haline getirme projesi Trump 2.0 Doktrini ile uyumludur ancak başarı şansı şüphelidir.

Anketlere göre Trump Katolik oyları kaybediyor

Cumhuriyetçi anket şirketi Shaw & Co. Research ve Demokrat anket şirketi Beacon Research tarafından 20-23 Mart tarihleri arasında ortaklaşa yapılan bir anket, ABD Başkanı Donald Trump'ın Papa Leo'ya yönelik hakaretlerinin ardından Katolik seçmenler arasında desteğinin düştüğünü ortaya koydu.

Verilere göre Trump'ın bütün Katolik seçmenler arasındaki onay oranı %48'e gerilerken (2024 yılında bu oran %54'tü), %52'lik Katolik kesim Trump'ın performansını onaylamadığını belirtti. Uzmanlar Katolik oylardaki bu düşüşün partizan bir tercihin ötesinde daha derin bir yeniden değerlendirme sürecine işaret ettiğini belirtiyorlar.

NBC News'in Mart ayında yayınlanan bir anketinde de Papa'nın Amerika'da Trump'tan çok daha popüler olduğu ortaya çıktı: Papa'nın popülerlik puanı 34 puan iken Trump'ınki -12 idi.

Başkan Trump'ın, 13 Nisan'da kendisinin Hz.İsa'ya benzetildiği yapay zeka ile hazırlanan bir görseli sosyal medya hesabından paylaşması Katolik tabanında sert tepkilere yol açtı ve görseli sosyal medya hesabından kaldırmak zorunda kaldı.

Bu, Papa ile girdiği savaşta Trump'ın ölçüyü iyice kaçırdığını ve Katolik taraftarlarının inançlarını incittiğini ortaya koydu.

ABD Katolik piskoposlarının başkanı Başpiskopos Paul Coakley'in "Başkanın Kutsal Baba hakkında bu kadar aşağılayıcı sözler yazmayı seçmesinden dolayı hayal kırıklığına uğradığımı" açıklaması[i] Katoliklerin duygularının ifadesiydi.

Trump'ın kendisini Hz. İsa olarak gösteren paylaşımının ardından 17-20 Nisan 2026 tarihleri arasında gerçekleştirilen bir YouGov anketinde katılımcıların sadece yüzde 28'i Trump ve JD Vance'e katıldığını belirtirken yüzde 48'i Papa Leo'ya daha çok katıldığını, geri kalan yüzde 24'lük kesim ise hangi tarafta olduklarından emin olmadığını söyledi. Ara seçimlerde kritik bir seçmen bloğu olan bağımsızlar arasında yapılan ankette, yüzde 50'si Papa Leo'yu, yüzde 15'i ise Trump ve Vance'i destekledi.[ii]

İran savaşının başarısızlıkla sonuçlanması, bunun ekonomiye olumsuz yansımaları, Papa ile olan kavganın Katolik seçmeni incitmesi Kasım ayı seçimlerinde Katolik oyların Cumhuriyetçi Partiden çekilmesine ve kritik eyaletleri kaybetmesine yol açabilecektir. 2024 seçimlerinde Trump'a olan Katolik desteğin %54'ten %47'ye inmesi bunun işaretidir.

Diğer taraftan dikkate alınması gereken bir başka husus, dünyadaki 1,3 milyar Katolik Hristiyan'ın %5'inden daha azının ABD'de yaşamakta olduğudur. Küresel Katolik nüfusun geriye kalan %95'i esas olarak Roma Katolik Kilisesi'ne bağlıdır ve dünyaya Amerikan penceresinden bakmamaktadır. Trump yönetiminin Avrupa ülkelerini yozlaşmakla, medeniyet özgüvenini yitirmekle aşağılaması, Başkan Trump'ın Papa'yı eleştirmenin ötesine geçip Katolik inancını alaya alması, Amerika dışındaki Katoliklerin ve çoğunluk olarak yaşadıkları devletlerin ABD politikalarına cephe almalarına yol açmaktadır. İran'la savaşta Avrupa devletlerinin ABD'nin yardım taleplerine uzak durmalarının önemli sebeplerinden birisi de budur.

Soykırımcı İsrail'e duyulan tepkiler ABD'de Yahudi-Evanjelik ittifakını zayıflatırken, Papa tartışması da Katolik-Evanjelik ittifakına zarar vermektedir. Sonuç olarak Trump yönetimi, beyaz Hristiyan tabanı Katoliklerle genişleterek beyaz Hristiyan milliyetçiliği esaslarına dayalı bir Amerika inşa etmek isterken muhtemelen bu tabanı dağıtacak ve aşırı sağın Amerika'yı Yeniden Büyük Yapma(MAGA) hülyasını boşa çıkaracaktır.

Dipnotlar

[i] US Bishops' President Voices Concern Over Trump's Remarks on Pope Leo

<https://catholicconnect.in/news/us-bishops-president-voices-concern-over-trumps-remarks-on-pope-leo>

[ii] Americans Back Pope Leo Over Donald Trump on Iran War—Poll

<https://www.newsweek.com/americans-back-pope-leo-over-donald-trump-iran-war-poll-11859678>

İngilizler, Fransızlar ve Almanlar Artık Rusya'nın Kapı Eşiğinde

YAZAR: ANDREW KORYBKO

Gerçekte geriye yalnızca üç senaryo kaldı: NATO nihayet Rusya'nın önerilerinin bir türünü kabul eder; Rusya, ABD'nin doğrudan müdahale etmeyeceğine bahis oynayarak Avrupa NATO'suna karşı önleyici bir savaş başlatır; ya da Rusya barışçıl bir şekilde Batı'ya boyun eğer.

Geçtiğimiz hafta sonu Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ile Alexander Lukashenko arasında gerçekleşen sürpriz telefon görüşmesi, Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dmitry Medvedev'in, Almanya'nın yeniden silahlanmasının ve Birleşik Krallık'ın Rusya'yı çevrelemek amacıyla çok uluslu bir donanma oluşturmasının ortaya çıkardığı 1941 benzeri tehdit konusunda yaptığı uyarının ardından geldi. Bu üç gelişme birlikte değerlendirildiğinde, Rusya'nın geleneksel Avrupalı rakipleri olan İngilizlerin, Fransızların ve Almanların artık onun kapı eşiğinde bulunduğu dikkat çekmektedir. Bunun güvenlik açısından sonuçları son derece derindir.

İngilizler, Rusya'nın Arktik-Baltık cephesi boyunca çevrelenmesine öncülük etmeyi planladıkları Estonya'da konuşlanırken, Almanlar Litvanya'da bir üs açtı ve Fransızlar da kısa süre önce Polonya ile düzenli nükleer tatbikatlar düzenleyeceklerini duyurdu. Hatırlatmak gerekirse, Estonya "ana kara Rusyası" ile sınır

komşusuyken, Litvanya ve Polonya Rusya'nın Kaliningrad eksklavı ve karşılıklı savunma müttefiki Belarus ile sınır komşusudur.

Bu nedenle Hollanda, Almanya ve Polonya arasındaki "Askerî Schengen" yakında Fransa ve Baltık Devletlerini de kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Bu durum, Batı Avrupa'dan Rusya sınırlarına asker ve teçhizat akışını azami ölçüde optimize edecek ve böylece Rus politika yapımcılarının, Avrupa Birliği'nin gelecekte bir gün ülkelerine yönelik olası bir işgale hazırlandığı yönündeki endişeleriyle örtüşecektir.

Fransa'nın Romanya'daki üssü ve komşu Moldova ile yaptığı askerî anlaşma göz önünde bulundurulduğunda, bunlar Fransa'nın tehdit altındaki bir konvansiyonel müdahale senaryosunda Odessa'ya yardım etmesini mümkün kılmaları nedeniyle Ukrayna Çatışması'nda kritik bir kanat oluşturmaktadır; bu nedenle Fransa ve diğerleri de buna katılabilir.

Rusya'nın ulusal güvenlik çıkarları açısından durumu daha da endişe verici hâle getiren bir gelişme olarak, Almanya kısa süre önce Ukrayna ile bir derin taarruz savunması ortak üretim anlaşması imzaladı ve böylece askerî varlığını Rusya'nın kendi "etki alanı" olarak gördüğü bölgenin daha da derinlerine genişletti. Sonuç olarak Birleşik Krallık Arktik-Baltık cephesi boyunca

nüfuzunu pekiştirirken, Almanya Baltık (Litvanya) ve Ukrayna cephelerinde aynısını yapmakta, Fransa ise Polonya, Romanya ve Moldova'da zaten köklü bir şekilde yerleşmiş bulunmaktadır.

Almanya, Avrupa NATO'sunun en büyük ordusunu kurmayı hedeflemektedir; bu da Polonya'yı geride bırakmasını ve ideal olarak kendi bakış açısından bu ülkeyi bir vasal olarak kendisine bağımlı hâle getirmesini gerektirecektir.

Fransa ve Birleşik Krallık ise nükleer güçlerdir.

Bu nedenle, onların Rusya'nın kapı eşiğinde gerçekleştirdiği askerî-stratejik yakınlaşmanın oluşturduğu tehdit abartılamaz.

En azından bu durum, ortaklarını Rusya'ya karşı saldırgan davranmaya teşvik edebilir; çünkü onlar, söz konusu Büyük Güçlerin Rus misillemesini caydıracağını hesaplayabilirler.

Bu, devasa boyutlarda bir hata olurdu; çünkü Rusya böyle bir senaryonun gerçekleşmesine, bırakın bunun "yeni normal" hâline gelmesini, izin veremez.

Zira bu, söz konusu durumun Rusya'dan sonu gelmeyen tavizler koparmak için bir silah hâline getirilmesi anlamına gelir; bu tavizler zamanla Rusya'nın boyun eğdirilmesi ve nihayetinde "Balkanlaşması" ile

sonuçlanacaktır.

Başka bir deyişle, NATO ile Rusya arasında sıcak bir savaş muhtemelen kaçınılmaz olacaktır; ancak ABD'nin Avrupalı müttefiklerine yardım edip etmeyeceğini, edecekse bunun hangi ölçüde olacağını ya da onları kaderlerine terk edip etmeyeceğini hiç kimse kesin olarak söyleyemez.

Bu nedenle, Avrupa güvenlik mimarisinin, Rusya'nın özel operasyondan önce diplomatik yollarla gerçekleştirmeye çalıştığı şekilde yeniden düzenlenmesi her zamankinden daha acildir.

Bu girişimin başarısızlığa uğraması, Putin'in bunu bunun yerine askerî yollarla ilerletmeye çalışmasının nedeniydi.

Gerçekte geriye yalnızca üç senaryo kaldı: NATO nihayet Rusya'nın önerilerinin bir türünü kabul eder; Rusya, ABD'nin doğrudan müdahale etmeyeceğine bahis oynayarak Avrupa NATO'suna karşı önleyici bir savaş başlatır; ya da Rusya barışçıl bir şekilde Batı'ya boyun eğer.

DİPNOTLAR:

Kaynak: <https://korybko.substack.com/p/the-brits-french-and-germans-are>

Para Ortadan Kalktığında ?

YAZAR: MILAN ADAMS

Deflasyon, Ekonomik Savaş ve Dünyayı Yeniden Şekillendiren Sessiz Dönüşüm

Modern tarihin büyük bir bölümünde para, sabit bir şey olarak ele alınmıştır—tüm hayatları üzerine inşa edecek kadar yeterince istikrarlı bir şey. Onunla gelecek planları yaparız, başarıyı onun aracılığıyla ölçeriz ve hayatta kalmak için ona bağımlıyız. Ancak tüm bunların arkasında gizli bir varsayım vardır: Paranın her zaman mevcut olacağı, her zaman hareket halinde olacağı, her zaman işlevini yerine getireceği.

Bu varsayım daha önce başarısız olmuştur.

Ve rahatsız edici gerçek şu ki, bugün oluşmakta olan koşullar tedirgin edici derecede tanıdık görünüyor—sadece daha gelişmiş, daha kontrollü bir sistem içinde sunulmuş durumda.

Deflasyon genellikle basitçe “fiyatların düşmesi” olarak yanlış anlaşılır, ancak gerçekte çok daha tehlikeli bir şeydir. Paranın kıt hale gelmesi durumunda ortaya çıkan şeydir—fiziksel olarak ortadan kaybolduğu için değil, dolaşımı durduğu için. İnsanlar harcamayı bıraktığında, bankalar kredi vermeyi bıraktığında ve işletmeler yatırım yapmayı bıraktığında, tüm sistem kilitlenmeye başlar. Fiyatlar sadece düşmez; değer çöker. İstihdam ortadan kaybolur. Güven buharlaşır.

1930’larda, Büyük Buhran sırasında, bu süreç görünür ve kaotikti. Bankalar alenen iflas etti. İnsanlar tasarruflarını çekmeye çalışarak kuyruklarda bekledi.

Tüm toplulukların nakit parası tükendi ve takasa başvurdu.

Ancak bugünün sistemi farklıdır. Küresel paranın %90’ından fazlası artık dijital olarak var olmaktadır, bu da bir krizin mutlaka sokaklarda panik gibi görünmeyeceği anlamına gelir—kriz, çoğu insanın çok geç olana kadar zar zor anlayacağı kısıtlamalar, gecikmeler ve politika kararları aracılığıyla sessizce gelişebilir.

Mevcut anı özellikle kırılğan kılan şey, aşırı borç ile sıkışan likiditenin birleşimidir. Küresel borç şu anda yaklaşık olarak GSYİH’nin %350’sini aşmıştır, oysa merkez bankaları yıllarca süren agresif para basımının ardından likiditeyi sistemden geri çekmektedir. On yılı aşkın bir süre boyunca sıfıra yakın seyreden faiz oranları %4–6 aralığına yükselmiştir ve kredi standartları önemli ölçüde sıkılaştırılmıştır—bazı tahminlere göre kilit sektörlerde %20’nin üzerinde.

Aynı zamanda, pandemi sırasında oluşan hanehalkı tasarrufları aşınmış ve birçok büyük ekonomide %30–40’a kadar düşmüştür.

Bu, sessiz bir baskı yaratır: Tamamen sürekli harekete bağlı olan bir sistemde daha az para hareket etmektedir. Aynı zamanda, başka bir gerilim katmanı da oluşmaktadır—ortalama bir kişi için daha az görünür ancak derin derecede etkili olan: Küresel ekonomik savaş.

Savaş Gibi Görünmeyen Ekonomik Savaş

Büyük güçler arasındaki çatışma, özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında, artık sadece siyaset veya askeri güçle ilgili değildir. Bu, yapısal bir ekonomik çatışmaya dönüşmüştür. İki arasındaki gümrük tarifeleri son yıllarda önemli ölçüde artmıştır ve kritik mallarda genellikle %10 ile %25 arasında değişmektedir. Yarı iletkenler, enerji ve imalat gibi tüm sektörler stratejik savaş alanlarına dönüşmüştür ve yüz milyarlarca dolarlık ticareti etkilemektedir.

Aşağıda bu ekonomik gerilimin basitleştirilmiş bir görsel temsili yer almaktadır:

Bu tür bir çatışmayı tehlikeli kılan şey, anında yıkıma yol açmaması—bunun yerine kademeli olarak bozulmaya neden olmasıdır. Bazı sektörler arzın kısıtlanması nedeniyle enflasyon yaşarken, diğerleri zayıflayan talep altında çöker. Sonuç, aynı anda gerçekleşen enflasyon ve deflasyonun istikrarsız bir karışımıdır ve bu da sistemi tahmin etmeyi ve kontrol etmeyi zorlaştırır.

Amerika'nın İç Baskısı: Farklı Bir Savaş Türü

Amerika Birleşik Devletleri küresel olarak ekonomik rekabet içinde yer alırken, aynı zamanda kendi sistemi içinde ekonomik bir çatışmaya daha yakın olan artan bir iç gerilim de bulunmaktadır.

Servet eşitsizliği aşırı seviyelere ulaşmıştır; en üstteki %10'luk kesim toplam servetin yaklaşık %70'ini kontrol ederken, nüfusun büyük kesimleri yaşam standartlarını korumak için giderek daha fazla krediye bağımlı hale gelmektedir. Hanehalkı borcu 17 trilyon doları aşmıştır ve kredi kartı gecikmeleri keskin bir şekilde artmıştır—2021'den bu yana %50'den fazla.

Bu, sistemin yüzeyde güçlü görüldüğü—piyasaların işlediği, tüketimin devam ettiği—ancak altında büyük ölçüde borç ve güvene bağımlı olduğu kırılabilir bir durum yaratır. Ve güven, bir kez sarsıldığında, yeniden kazanılması zordur.

Deflasyonun özellikle tehlikeli hale geldiği nokta burasıdır. Aşırı borçla yüklenmiş bir sistemde, para akışındaki bir yavaşlama sadece büyümeyi azaltmaz—bir zincirleme reaksiyonu tetikler. Düşen varlık fiyatları teminatın azalmasına yol açar, bu da kredinin sıkışmasına yol açar, bu da harcamaların azalmasına yol açar ve bu da daha fazla düşüşe geri döner.

Modern Bir Deflasyon Senaryosu Nasıl Ortaya Çıkabilir

Geçmişten farklı olarak, modern bir deflasyon şoku görünür bir çöküşle başlamaz. Muhtemelen aşamalar halinde ortaya çıkar—ilk başta hafif, ardından hızlanarak.

Daha sıkı kredi koşullarıyla başlayabilir. Krediler elde edilmesi daha zor hale gelir, faiz oranları yüksek kalır ve işletmeler sessizce maliyetleri kısma başlar. İşten çıkarmalar artar, ancak kademeli olarak. Tüketici harcamaları dramatik şekilde değil, ancak istikrarlı biçimde yavaşlar.

Ardından piyasalar tepki verir. Gayrimenkul zayıflamaya başlar.

Hisse senedi değerlemeleri aşağı yönlü ayarlanır. Şirketler genişleme planlarını azaltır. Tedarik zincirleri sıkışır—talep artışları nedeniyle değil, belirsizlik nedeniyle.

Ve sonra, aniden, sistem farklı hissettirmeye başlar.

Aşağıda, böyle bir değişimin nasıl görünebileceğine dair görsel bir döküm yer almaktadır:

Bu Kez Neden Farklı Olabilir

Bugünkü durumu geçmiş krizlerden potansiyel olarak daha ciddi kılan şey sadece ölçek değil—bağımlılık düzeyidir.

Geçmişte, birçok insan kendi kendine yeterliliğe geri dönebilirdi.

Yiyecek yetiştirebilir, eşyaları tamir edebilir, yerel sistemlere güvenebilirdi.

Bugün, çoğu insan küresel ağlara tamamen entegre durumdadır.

Gıda, enerji, gelir ve hatta paraya erişim, sürekli olarak işlev görmesi gereken sistemlere bağlıdır.

Eğer bu sistemler yavaşlarsa—veya kısıtlanırsa—etki anında hissedilir.

Ve önceki dönemlerin aksine, artık bu yavaşlamayı merkezi olarak, dijital biçimde ve gerçek zamanlı olarak yönetmek için gerekli araçlar mevcuttur.

Baskı Altındaki Bir Sistem

Yakın bir çöküşe işaret eden tek bir olay yoktur. Her şeyin aniden başarısız olacağına dair net bir sinyal yoktur.

Ancak bir örüntü vardır:

- artan küresel borç
- sıkışan finansal koşullar
- tırmanan ekonomik çatışmalar
- finansal sistemlerin artan merkezileşmesi

Bunlar rastgele gelişmeler değildir.

Bunlar yapısaldır.

Ve tarihsel olarak, sistemler bu düzeyde baskıya ulaştığında, sadece istikrar kazanmazlar.

Değişirler.

Son Değerlendirme

Ekonomik sistemin hâlâ işlediği—ancak gözle görülür bir baskı altında olduğu—bir anda yaşıyoruz. Para hâlâ var, işlemler hâlâ gerçekleşiyor, piyasalar hâlâ hareket ediyor.

Ancak temel kaymaktadır.

Deflasyon sadece fiyatların düşmesiyle ilgili değildir. Sistemin can damarı olan para akışının yavaşlamaya başlamasıyla ne olduğuyla ilgilidir.

Ve eğer bu akış, kısa bir süre için bile olsa durursa, soru artık insanların ne kadar paraya sahip olduğu olmayacaktır...

... ama sistemin hâlâ işleyip işlemediği olacaktır.

DİPNOT:

Kaynak:

<https://preppgroup.home.blog/2026/04/26/when-money-stops-existing-deflation-economic-war-and-the-quiet-shift-reshaping-the-world/>

Husiler ve İnan Savaşı: Ensarullah Neden Savaşıa Girmedir?

DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

Şubat 2026'nın son günlerinde gerçekleşen ABD-İsrail ortak askeri saldırısı ve ardından yaşanan İnan Dini Lideri Ali Hamaney'in suikastı, bölgesel güç dengelerini kökten sarsmıştır. Bu gelişmeler karşısında en kritik soru işaretlerinden biri, onlarca yıldır İnan ekseninin ayrılmaz bir parçası olarak konumlanan Husilerin bu savaşıa nasıl ve ne ölçüde dahil olacağı meselesi etrafında şekillenmiştir. Siyasi söylem ile sahada gözlemlenen eylem arasındaki çarpıcı uçurum, grubun kararını basit bir ideolojik refleks olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Tarihsel Deneyimin Yarattığı Stratejik İhtiyat

Husiler'in mevcut tutumunu anlamlandırmak için 2023–2025 dönemine bakmak gerekiyor. Ekim 2023'te Hamas'ın gerçekleştirdiği Aksa Tufanı operasyonunun ardından Husiler, Gazze'ye destek amacıyla Kızıldeniz'de kapsamlı deniz harekâtı başlatmış; bu süreç Mart 2025'te ABD ve İsrail'in iki aylık karşı saldırılarıyla noktalanmış ve nihayetinde Mayıs 2025'te Umman arabuluculuğuyla bir ateşkes sağlanmış. Bu savaş deneyimi Husiler içinde derin izler bırakmış; örgüt içindeki bazı liderler, geçmiş iki yıllık müdahalenin bedelini yalnızca askeri ve liderlik kayıpları ile sivil kayıplar açısından değil, altyapının tahrip edilmesi, kaynakların tükenmesi ve özellikle 2022'de Suudi Arabistan'ın önerdiği barış yol haritasıyla bağlantılı siyasi sürecin sekteye uğraması bakımından da son derece ağır bulmaktadır. Dolayısıyla İsrail ve ABD ile savaş tecrübesi Husilerin karar alma mekanizmasını doğrudan biçimlendirmiştir. Söz konusu değerlendirme, soyut bir analizin ötesine geçerek iki

belirgin eğilimi doğuran bir iç tartışmanın zeminini oluşturmuştur. Bir başka deyişle, geçmiş savaşın bıraktığı maliyet bilinci, ideolojik bağlılığı pragmatik bir süzgeçten geçiren kurumsal bir hafızaya dönüşmüştür. Nitekim daha önceki kriz dönemlerine bakıldığında da benzer bir örüntü dikkat çekmektedir. Haziran 2025'teki 12 günlük savaş sırasında Husiler, İnan ekseninde içteki manevi baskıya rağmen askeri müdahale yerine dayanışma söylemiyle yetinmeyi tercih etmiştir. Bu tercih, grubun seferberlik retoriği ile operasyonel kararlar arasına bilinçli bir mesafe koyabildiğini ve maliyet-fayda hesaplarının ideolojik zorunlulukların önüne geçebildiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tarihsel deneyimden süzölen bu ihtiyat refleksi, mevcut savaşta da belirleyici bir ağırlık taşımaktadır.

İç Bölünmüşlük: İki Eğilim Arasındaki Gerilim

Husiler'in dışarıdan tutarlı görünen sessizliği, aslında grup içinde süregelen yapısal bir gerilimi perdelemektedir. İnan savaşının ilk ayı boyunca Husiler ihtiyatlı bir tutum benimsemiş; bu durum, grubun Tahran ile olan yakın ilişkisinin doğası göz önüne alındığında pek çok gözlemciyi şaşırtmıştır. Ne var ki bu ilişkinin gerçekten güçlü olduğu inkâr edilemez; ancak gözden kaçan şey, Yemenli grubun karar alma sürecinin giderek uzun soluklu bir iç tartışmanın ürünü hâline geldiği gerçeğidir. Bu tartışma, iki temel kampa ayrılmaktadır. İlk eğilim ihtiyat yanlısıdır: geçmiş savaş deneyimi, doğrudan müdahalenin stratejik kazanım sağlamadığını, buna karşın maliyetli cepheler açtığını kanıtlamıştır.

Bu kanat, açık çatışmadan kaçınmayı, özellikle Suudi Arabistan ile mevcut uzlaşmaları korumayı ve eylemleri büyük ölçekli bir tırmandırmaya yol açmayacak siyasi destek ya da küçük ve sınırlı operasyonlarla kısıtlamayı savunmaktadır. Buna karşın, ikinci eğilim mevcut anın İran'ın inşa ettiği "direniş eksenini" için kritik öneme sahip olduğunu ve çekingen kalmanın grubu savaş sonrası denklemde marjinalleştirebileceğini öne sürmektedir. Bu kampa göre özellikle bölgesel güç dengelerinin yeniden şekillenmekte olduğu bir konjonktürde, güçlü bir duruş sergilemek varlık kanıtlamak açısından zorunludur.

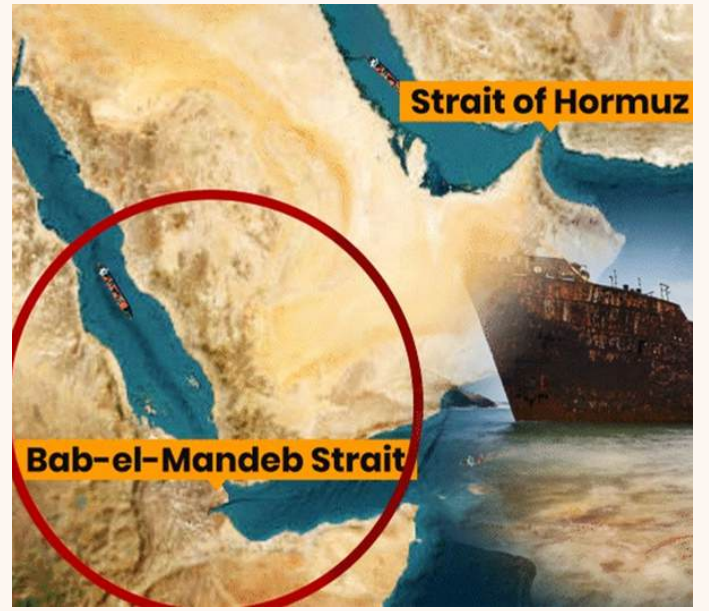
Bu iki eğilimin sahaya yansımaları ne tam bir savaş ilanına ne de tam bir geri çekilmeye işaret etmektedir. Nitekim Husilerin tutumu, savaşın ilk ayındaki siyasi retorik tırmanması ve ardından 27 Mart'ta başlayan sınırlı ve hesaplı operasyonlarla somutlaşmıştır; bu süreçte kademeli müdahale açıkça ilan edilmiş, gelişmeler yakından izlenmiş ve özellikle Bab'ül-Mendeb Boğazı ile ilgili olduğu söylenen kırmızı çizgilerin aşılmamasına özen gösterilmiştir. Bu kademeli ve ölçülü yaklaşım, örgütün ne salt söylem düzeyinde kalmak ne de açık bir savaşa sürüklenmek istemediğinin stratejik bir ifadesidir. Ancak bu denge ne kadar sürdürülebilir olduğu hem iç hem de bölgesel dinamiklerce sorgulanmaya devam etmektedir.

Çok Boyutlu Kırılganlıklar: Bölgesel ve İç Dinamikler

Husiler'in karar alma sürecini salt stratejik bir tercih olarak değerlendirmek yanıltıcı olur; zira grup, birbirine eklenmiş çok sayıda kırılganlıkla eş zamanlı olarak baş etmek zorundadır. Bölgesel düzlemde en çarpıcı kısıtlayıcı etken, İsrail'in Husi liderlik ve altyapısına yönelik olası kapsamlı bir saldırı tehdididir. İsrail'in aylardır Husileri "ertelenmiş bir hedef" olarak değerlendirdiği ve herhangi bir fırsatı grup liderliğine ve askeri altyapısına yönelik geniş çaplı bir saldırı için kullanabileceği yönündeki artan tahminler, doğrudan müdahaleyi son derece riskli kılmaktadır.

Öte yandan Hizbullah'ın çatışmaya zaten dahil olması, Husiler üzerindeki baskıyı artıran bölgesel bir dinamik olarak öne çıkmaktadır. İran'ın en önemli bölgesel vekillerinden biri olan Lübnan Hizbullahı, son savaşın patlak vermesinin ardından çatışmaya gecikmeksizin katılmış; hareketin bu kararlılığı, İran eksenindeki rolünü ve Tahran'ın doğrudan saldırıya uğraması hâlinde hızla harekete geçmeye en hazır güç olma özelliğini yansıtmaktadır. Bu tablo, Husiler'in bölgesel konumlanmadaki ağırlığını yeniden değerlendirme zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

İç cephede ise durum daha da çok katmanlıdır. Husilerin hesapları yalnızca bölgesel arenaya değil, aynı zamanda Yemen'deki iç dinamiklere de göre şekillenmektedir. Buna göre Yemen'deki krizin baş müsebbibi olan Husilerin yeni bir harici çatışmaya geniş çaplı dahil olması, özellikle hükümet cephesi içindeki güç dengelerini yeniden düzenleme girişimleri ve Suudi Arabistan desteğiyle askeri karar alma süreçlerini yeniden yapılandırma çabaları bağlamında,

öngörülemez iç dönüşümlerin kapısını aralayabilir. Ekonomik kırılganlık da bu tablonun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Husi kontrolündeki bölgelerdeki durum da baskıdan azade değildir: birikmekte olan ekonomik sorunlar ile aralıklı güvenlik ve toplumsal gerilimler, dış tırmanmayı riskli bir tercih hâline getirmektedir.

Tüm bu kırılganlıklar göz önünde bulundurulduğunda, Kızıldeniz ve Bab'ül-Mendeb Boğazı üzerinden dolaylı basınç uygulama seçeneği özel bir anlam kazanmaktadır. Bu bölge küresel ticaret ve enerji güzergâhları üzerinde en kritik stratejik baskı noktalarından birini oluşturmakta ve Husiler son yıllarda burayı, deniz ticaretini hedef alarak ya da tehdit ederek etkili bir basınç aracına dönüştürdüklerini kanıtlamıştır. Bu seçenek; İsrail ile açık çatışmaya girmeden İran'a destek vermeyi, uluslararası ikmal hatlarını sekteye uğratarak hem siyasi hem askeri bir mesaj iletmeyi ve sahadaki birikmiş rollerle tutarlılığı sürdürmeyi olanaklı kılmaktadır.

Sonuç olarak, Husiler karar alma sürecinde İsrail-ABD'ye karşı yürütülen savaştan birikmiş deneyimiyle bu aşamaya girmiştir; bu birikim onlara müdahalenin bedelini öğretmiş ve bir savaşa girmek için yalnızca askeri değil, siyasi, güvenlik ve ekonomik sonuçları da hesaba katmalarını sağlamıştır. Bu nedenle artık soru, Husiler'in savaşa girip girmeyeceği değil, nasıl girecekleri ve bunun bedelinin ne olacağıdır. Tarihsel deneyimin yarattığı kurumsal ihtiyat, grubun içinden yükselen farklı seslerin gerilimi ve iç-dış dinamiklerin bütünleşik baskısı bir arada değerlendirildiğinde, Husiler'in kararının salt ideolojik ya da duygusal bir motivasyonla değil, çok değişkenli rasyonel bir hesaplamanın ürünü olarak şekillendiği görülmektedir. Ayrıca İran'ın Hürmüz Boğazı kuzu ile ABD ile müzakere sürecinde elini güçlendirmesi de Husilerin savaşa doğrudan müdahil olmamasını sağlamıştır. Dolayısıyla müzakerelerin sonuç üretmediği ve ABD-İsrail'in İran'a saldırılarının devam edip rejimi güçsüzleştireceği bir senaryoda Husilerin savaşa girme ihtimalinin artacağı tahmin edilebilir.

Çin'in Orta Doğu Stratejisi: Hesaplı Sabır

YAZAR: IMRAN KHALID*

KAYNAK: [HTTPS://FPİF.ORG](https://fpif.org)

Orta Doğu'daki mevcut istikrarsızlık, küresel güvenlik yapısını bir kez daha büyük bir baskı altına almıştır. Kırılgan bir ateşkesine rağmen, Hürmüz Boğazı'nın deniz ticaret yolları ticari faaliyetlerin adeta bir mezarlığı olmaya devam etmektedir. 2026 yılının Nisan ayı sonları itibarıyla, gemi izleme verileri neredeyse tam bir durgunluğa işaret etmekte olup, bu su yolundan günlük olarak beşten az gemi geçmektedir. Büyük güçler arasındaki diplomatik güvenin tarihsel olarak en düşük seviyelerde olmasıyla birlikte, uluslararası toplum derin bir jeopolitik öngörülemelik dönemine tanıklık etmektedir.

Geleneksel olarak, Amerikan angajmanının bu tür anları Pekin'den sert retorikle karşılanmıştır. Ancak, 2026 krizi kritik bir dönemece ulaşırken, Çin uzun vadeli küresel hedeflerinde önemli bir evrime işaret eden stratejik sabır duruşu sergilemektedir.

Trump yönetimi, bir tür barış anlaşmasını kurtarmak amacıyla ikinci tur müzakereler için yüksek riskli bir diplomatik hamle yürütürken, Pekin'in tepkisi dikkat çekici derecede ölçülü olmuştur. Önceki Orta Doğu müdahaleleri sırasında Çin'in tepkilerini karakterize eden alışılmış sert kınamaların yokluğu söz konusudur. Bunun yerine, Çinli yetkililer ve düşünce kuruluşu akademisyenleri arasında hâkim olan duygu stratejik kaygıdır. Tarihsel schadenfreude'dan mevcut şaşkınlığa doğru bu kayma, artık kaos içinde rahatlık bulamayacak kadar küresel düzene derinlemesine entegre olmuş bir Çin'i yansıtmaktadır.

Bu itidalin temel itici gücü, ekonomik karşılıklı bağımlılığın net bir şekilde farkına varılmasıdır.

Çin, dünyanın en büyük ham petrol ithalatçısı olmaya devam etmektedir ve Hürmüz Boğazı'ndaki süregelen abluka, ülkenin endüstriyel işleyişini doğrudan tehdit etmektedir. Jeopolitik bozulmadan sıklıkla kâr sağlamaya çalışan Rusya'nın aksine, Çin büyümesini sürdürmek için işleyen piyasalara ve istikrarlı angajman kurallarına ihtiyaç duyan bir statüko gücü olarak hareket etmektedir.

Pekin'in mevcut söylemi, Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyayı "orman kanunlarına" geri götürdüğünü ima etmektedir.

Bu yalnızca ahlaki bir eleştiri değildir; öngörülemelik bir hegemonun iş dünyası için zararlı olduğuna dair pragmatik bir endişedir. Amerikan politikası deniz ablukaları ile ani "teslimiyet tarzı" barış anlaşmaları arasında dalgalandığında, Çin'in mevcut gücünü inşa etmek için başarıyla yönlendirdiği küreselleşmiş dünyayı zayıflatmaktadır. Sonuç olarak Pekin, askeri boşluğu kendi deniz filolarıyla doldurmak için acele etmemektedir. Bunun yerine, istikrarsız bir Washington'a karşı güvenilir ve süreklilik arz eden bir alternatif olarak kendini konumlandırmaktadır.

Bu süreklilik, öncü teknolojilerin sağlam temeli üzerine inşa edilmektedir. Dünya, İran ile olan çatışmanın kinetik gerçeklikleriyle meşgulken, Çin gelecek yüzyılı tanımlayacağına inandığı sektörlere yatırımlarını ikiye katlamaktadır.

Yeşil enerjideki hâkimiyeti artık sadece bir eğilim değil, stratejik bir tekel niteliğindedir. 2026'nın ilk çeyreğinde, Çin'in Yeni Üçlü—elektrikli araçlar, lityum-iyon piller ve güneş panelleri—ihracatı rekor seviyelere yükselmiştir.

Çin şu anda küresel güneş enerjisi tedarik zincirinin yüzde 80'inden fazlasını ve küresel elektrikli araç batarya pazarının yüzde 60'ından fazlasını kontrol etmekte olup, CATL ve BYD gibi devler liderliklerini daha da genişletmektedir.

Enerji krizi alternatifler için küresel bir yarış başlatırken, Çin kendisini vazgeçilmez bir güç haline getirmiştir. Rüzgâr, güneş ve batarya depolama tedarik zincirlerine hâkim olarak Pekin, diğer ülkelere Amerikan askeri koruması yerine Çin ekipmanı ve kredisine dayanan bir enerji bağımsızlığı yolu sunmaktadır. Ülkeleri Çin yapımı sistemlere kilitlemeye yönelik bu strateji, kolonyal tarz ittifakların sürüşmesi olmaksızın uzun vadeli bağımlılık yaratan sofistike bir yumuşak güç biçimidir.

Bu etki finans sektöründe giderek daha fazla hissedilmektedir. On yıllar boyunca Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın rezerv para birimi olmanın ayrıcalıklı konumundan yararlanmıştır. Ancak, 2026 yılının başları itibarıyla, Dünya Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası gibi kurumlar dolar dışı borçlara yönelik güçlü bir taleple karşılaşmaktadır. Pekin'in, renminbiyi küresel bir rezerv para birimi haline getirme yönünde açık bir hedefi bulunmaktadır. Tahvil piyasasını genişleterek Çin, iç siyasi dalgalanmalar nedeniyle Amerikan varlıklarını giderek daha riskli gören küresel yatırımcılar için bir güvenlik ağı oluşturmaktadır.

Ayrıca, Tayvan'daki durum gibi bölgesel anlaşmazlıklara yönelik Çin'in yaklaşımı, enerji güvenliği merceğinden süzülmemektedir.

Mart 2026'da Pekin, "barışçıl yeniden birleşme" karşılığında Tayvan'ın elektrik ve enerji güvenliğini garanti altına almak için açık ve hedefli bir teklif sunmuştur; bu, Hürmüz ablukası nedeniyle adanın LNG tedarikinin kesilmesiyle ortaya çıkan kırılğınlıktan yararlanma girişimidir. Taipei bu teklifi "bilişsel savaş" olarak reddetmiş olsa da, bu hamle Pekin'in stratejisini ortaya koymuştur: Amerika Birleşik Devletleri çatışmanın istikrarsızlığını sağlarken, Pekin hayatta kalmak için altyapı sağlamaktadır. İslamabad Süreci, bu dinamğin bir başka boyutunu ortaya koymaktadır. ABD heyeti derin bir tarihsel güvensizlikle karşı karşıya kalırken, Çin sessiz ancak mevcut bir faktör olmaya devam etmektedir. Pekin'in Dijital İpek Yolu'na yaptığı yatırım, bölgenin temel ekonomik mimarisinin büyük ölçüde Çin'e doğru eğilimli kalmasını garanti etmektedir.

Pekin, tarihin bu belirli anını, sorumlu bir küresel aktör olarak itibarını güçlendirmek için kullanırken aynı zamanda sessizce sert gücünü inşa etmektedir. Bugün sergilenen stratejik sabır, zamanın kendi lehine olduğuna inanan bir gücün hesaplı sessizliğidir. Xi Jinping, kaostan yorulmuş bir dünyada, ekipman, kredi ve süreklilik sağlayan gücün nihayetinde galip geleceğine bahis oynamaktadır.

DİPNOT:

* **Imran Khalid**, jeostratejik bir analist ve uluslararası ilişkiler üzerine köşe yazarıdır. Çalışmaları saygın uluslararası haber kuruluşları ve yayınlar tarafından geniş ölçüde yayımlanmıştır.

İslam Otoriterliğinin Öznesi, Geri Kalmışlığın Nesnesi midir?

DEMOCRACY

AUTOCRACY

PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK

www.kritikbakis.com

“İslam dünyası kapitalistleşmediği için mi geri kaldı?” yazımda İslam dünyasının “geri kalma” meselesini ele alan başlıca çalışmalarının mahiyetini sorgulamış, özel olarak son ve güncel bir örnek olarak Ahmet Kuru’nun İslam Otoriterlik ve Geri Kalmışlık Küresel ve Tarihsel Bir Soruşturma (Ayrıntı Yayınları 2025) kitabı üzerinde durmuştum. Mahiyet sorununu ele alırken muhtevaya fazla girememiştim. Bunun için gerekçem ise “mahiyeti anlaşılmayan bir metnin, muhtevası da anlaşılabilir” ilkesi oldu. Mahiyet meselesi belli düzeyde anlaşıldığını düşünerek bu yazımda muhteva meselesine, yazımın sınırları dahilinde bir miktar girmek istiyorum. Hemen baştan şunu belirteyim ki, benim mezkur metne bakışım, metnin bütün akıcılığına, ayartmalarına, titiz bilimsel görüntüsüne rağmen, metnin muhtevası ve yazarının mevzisi açısından meseleye baktığımdan fazlasıyla eleştirel olacak. Gerçi kitapla ilgili Türkiye’de genelde takdir duyguları ağır bassada, özellikle İslamcı camiada kitap, Müslümanların özeleştirisi yapmaları için “iyi” bir fırsat olarak görülse de, benim kitapla alakalı kanaatim büyük oranda olumsuz olacak. Kitap etrafında oluşan havanın kitabın mahiyetinden ve muhtevasından bağımsız geliştiği kanaatindeyim. Kitabın yazarının dünyanın prestijli üniversitelerinden San Diego Eyalet Üniversitesi’nde çalışıyor olması, kitabın İngilizce’den tercüme olması, sosyal sermayesi güçlü bir yayınevinden çıkması ve reklamına büyük emek harcanması, kitabın muhteva ve mahiyetinin önüne geçmiş görünüyor. Bir de kitabı okuyanların büyük çoğunluğunun muhtevadaki bilgileri farklı okumalarla test edebilme imkanından

yoksun, yaralı bir bilince sahip ve Batıda doğup büyümemenin bütün ezikliğini ruhunda taşıyor olması, kitapta anlatılanlara karşı eleştirel yaklaşabilmesini epey zorlaştırdığı söylenebilir.

“İslam dünyası neden geri kaldı?” sorusu, masum bir soru değildir. Bu soru, daha sorulurken, İslam’ı tarihsel bir özne olarak suç mahalline yerleştirir; Müslüman toplumları ise bir tür açıklanması gereken anomaliye dönüştürür. Böylece analiz, başlangıç noktasında tarafsızlığını yitirir ve normatif bir yargının taşıyıcısı hâline gelir. Mevzubahis ettiğimiz kitabın ve bu meyanda yazılmış diğer pek çok kitabın ana sorunu, İslam’ı ve Müslümanların tarihini, bugünün şartlarından yola çıkarak baştan suçlu ilan etmeleridir. Bir de suçlu ilan ettikleriniz bilhassa, siyasi, askeri ve ekonomik açıdan zayıf durumda iseler, yani kendilerini savunamayacak durumda iseler, istediğiniz bütün suçları onların üstüne atabilirsiniz. Nasıl olsa, sizin her türden iddianız karşısında psikolojik olarak yenik, ekonomik açıdan zayıf, askeri olarak yenilmiş bir kitle var. Bu kitlenin yaşadığı sorunlara karşı ya söz hakkı yok, ya da kendi dilinden, kendi kavramlarıyla anlatma imkanı yok. (Spivak’ın “Madun Konuşabilir mi?” metni tam da bu durumu dile getirir) Bu kitle karşısında daha baştan eşit bir konumda konuşmuyorsunuz, üstten, buyurmacı ve yargılayıcı konuşuyorsunuz. Psikolojik üstünlük, akademik, ekonomik, epistemik, askeri ve siyasi üstünlük sizde. Tüm bu etkenlerin size verdiği iktidarın gölgesinde en kolay olanı seçiyorsunuz, muktedileri sorgulamak yerine ezilenlere hesap

soruyorsunuz. Zaten bu türden metinlerin ana sorunu tam da buradan itibaren başlıyor. Halbuki İslam dünyasının geri kalmışlığı gerçekten kendi iç dinamiklerinin bir sonucu mudur, yoksa bu dinamikler, daha geniş bir dünya sistemi içinde şekillenen bağımlılık ilişkilerinin ürünü müdür? Eğer ikinci ihtimal ciddiye alınacaksa, o zaman mesele yalnızca ulema ile devlet arasındaki tarihsel ittifaklarla açıklanamaz; sömürgecilik, küresel sermaye birikimi ve epistemik tahakküm gibi unsurlar da analizin merkezine alınmak zorundadır. Burada mesele, İslam dünyasının hiçbir içsel sorunu olmadığı iddiası değildir. Aksine, bu sorunların varlığı inkâr edilemez. Ancak bu sorunları analiz etmenin yolu, onları tarihsel bağlamlarından koparıp özcü kategorilere indirgemek değildir. İslam'ı ya da Müslüman toplumları, değişmez bir öz gibi ele almak, analitik bir açıklama sunmaz; yalnızca ideolojik bir konfor sağlar. Bu nedenle daha sahici bir yaklaşım, İslam dünyasını ne romantize eden ne de kriminalize eden bir perspektifi gerektirir. Böyle bir perspektif, hem içsel dinamikleri hem de küresel güç ilişkilerini birlikte düşünmek zorundadır. Aksi takdirde yapılan şey, bilimsel bir analiz değil, yalnızca epistemik üstünlüğün yeniden üretimi olur.

Kitapla ilgili eleştirilerimin daha kolay takibini yapabilmek için eleştirilerimi maddeler halinde arz edeceğim. Bu şekilde kitabın özellikle hangi noktalarına itiraz ettiğimi, sorunların neler olduğunu daha iyi gösterebilmeyi umuyorum.

1. Kuru'nun kitabının "Türkçe Çeviriye Önsöz" başlığının ilk sorusu şöyle başlıyor: "İslam, demokrasi ve kalkınma ile uyumlu bir din midir?" (s. 9) Kitabın daha ilk sorusunda problem başlıyor. Bu soruda bir din olarak İslam ile bir yönetim modeli olan demokrasi ve ekonomik model ve süreç olan kalkınma arasında bir ilişki olup olmadığı sorgulanıyor. Bu soruyu gördüğümde aklıma doğrudan lisans yıllarında okuduğum ve çok önemseydiğim Elisabeth Özdalga'nın "Din Din midir Yoksa Başka Bir Şey midir?" (İslami Araştırmalar 1989) makalesi geldi. Bu makalesinde Özdalga, dini sadece sosyolojik veya psikolojik nedenlere indirgeyen (reduksiyonist) yaklaşımları eleştirir. Dinin sadece toplumsal işlevden ibaret olmadığını, kendi başına anlamı olan bir fenomen olduğunu ve indirgemeci bakışın dinin özünü kaçırdığını savunur. Bu eleştiri, dini sosyal bilimlerin bir konusu haline getiren bütün yaklaşımların dikkatini çekmelidir. Din kendi başına anlam taşıyan, kendi amacı ve bağlamı içinde değerlendiren yaklaşımlar ile çeşitli amaçlar için araçsallaştıran bir aygıt olarak görmek arasında ciddi bir mahiyet farkı vardır. Buna göre Kuru, İslam'ı kendi başına anlam taşıyan bir din olarak görmek yerine belirli bir yönetim modeline ve ekonomik modele uygun bir araç olup olmadığını sorgulamaktadır. Burada dinin, Allah tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen ilahi mesaj olması, akıl sahiplerinin dünyaki salahı ahiretteki felahı için olması önemli değildir. Bir din olarak İslam'ın demokrasi ve kalkınma ile uyumlu olup

olması önemlidir. Anlaşılabileceği üzere burada özne ve egemen demokrasi ve kalkınma, nesne ve tabii olan din ve İslam'dır. Halbuki bir dine inananlar, dinlerini belli yönetim ve kalkınma modeline uydularını için inanmazlar.

Özdalga'nın sarahetle belirttiği üzere dine kendi başına bir anlamı olduğu için inanırlar. Kuru'nun sorusu postkolonyal gramerin ürünü bir sorudur ve postkolonyal ülkelerde bu türden sorular sıklıkla sorulur. Soruyu bu şekilde kurduktan sonra cevabınız ne olduğu hiç önemli değildir. Çünkü ancak meşru sorulara anlamlı cevaplar verilebilir. Mesela "geri zekâlı mısın sen?" sorusu zekâ seviyenizi tartışmaya açan bir sorudur. Bu soruya nasıl cevap verirseniz verin, bir şekilde zekâ seviyenizin tartışıldığı konunun bir parçası haline gelirsiniz. Bir kere zekâ seviyeniz tartışmaya açılmıştır. Bu sorunun sorulmasına izin verdiğiniz ya da sorunun meşruiyetini sorgulamadığınız takdirde verdiğiniz cevabın artık hiçbir önemi yoktur. İslam demokratik yönetim ve ekonomik kalkınma modeline meşruiyet sağlamak için gönderilmiş bir araç değildir. Kaldı ki, demokratik yönetim ve ekonomik kalkınma modeli de sorunsuz ideal modeller değildir. Zira içlerinde pek çok sorunu barındırırlar. Aristoteles açık bir şekilde demokrasinin adeletsiz bir yönetim modeli olduğu ifade eder.

Siyaset felsefesinde demokratik yönetim modeline ciddi eleştiriler vardır. Yine Ha-Joon Chang'ın Kicking Away the Ladder. Development Strategy in Historical Perspective 2002 - Kalkınma Reçetelerini Gerçek Yüzü, (İletişim Yayınları 2003) kitabı bugünün kalkınmış ülkeleri hiç de öyle zannedildiği gibi serbest pazar - serbest ticaret politikalarıyla ve temel demokratik kurumlarıyla kalkınmadığını vurgular. Bu ülkelerin IMF, Dünya Bankası ve DTÖ ile birlik olup, kalkınmakta olan ülkelere önerdikleri, hatta uygulanmasını şart koştukları politikalar, onları kalkındıran politikalar değil. Bilakis hepsi, sanayilerini geliştirmek için tarife koruması ve teşvik kullandılar.

Chang bu ülkelerin kalkınmalarının erken aşamalarında, demokrasi, merkez bankası ve profesyonel bir kamu idaresi gibi temel kurumlardan yoksun olduğunu ve patent, iflas, sınırlı sorumluluk, kadın ve çocuk işgücü, bunların hepsi on yıllar içerisinde düzenlendiğini belirtir.

Aynı şekilde Levent Ünsaldı, Bir Ekonomizm Eleştirisi Türkiye'de Kalkınma Fikri (Heretik 2014) kitabında kalkınma fikrini sert bir şekilde eleştirir: "Kalkınmaya inanmak; önemli ölçüde nicel olana, rakama, ölçülebilene, rakamın yarattığı tartışılması bile abest gerçekliğe ve bu gerçekliği ölçen-biçen yüce iktisat bilimine inanmaktır. Çünkü kalkınmanın en son tahlilde sonsuz, sınırsız, nicel bir yayılma, artma hâlini işaret ettiği pekâlâ düşünülebilir. Bu bağlamda, kalkınma inancını sorgulamak, insanlığın önüne her zaman "çok" ve "daha çok"tan başka bir hedef koyamamış olan, anlamsız ancak bir o kadar da yıkıcı bir toplum projesini sorgulamaktır."

2. Kuru, Müslümanların kendi iç sorunları da dahil başına gelenleri hep dış güçlere bağlamasını haklı olarak eleştiriyor. (s. 13) Bu eleştiri toplumumuzda mizah konusu bile yapıldı. Her şeyi “dış güçlere” bağlayan insanlara alaycı bir gülümsemeyle karşılık verildi. Dış güçlere aşırı anlam yükleyenlere bu türden tepkilerin verilmesi aslında şaşırtıcı değil, olması gereken. Lakin “dış güçlere” yapılan aşağılamanın ve alaycılığın “dış güçleri masumlaştırma ve aklama teşebbüsü” olma riskini de göz ardı edemeyiz. Bizden kaynaklanan sorunları görebilme cesaretini gösterdiğimiz kadar dışarıdan gelen meydan okumaları anlayabilecek basiretimiz de olmak zorunda. Çünkü İslam dünyası dünyadan yalıtılmış bir ülke değil, bilakis dünyaya özellikle Batı’ya entegre olmaya çalışan belli oranda da entegre olmuş bir coğrafya. İslam dışında olan bitenlerin, hesapların ve planların İslam dünyasını etkilemeyeceğini, halkın bütün meselelerde yegane söz sahibi olduğunu iddia etmek ne kadar mümkündür? İslam dünyasındaki iktidarların, ülkeyi ilgilendiren bütün meselelerde yegane muktedir oldukları iddia edilebilir mi? Tamam, bütün olan bitenleri dış güçlere bağlamayalım, sorumluluklarımızı, eksiklerimizi, hatalarımızı görelim, kolaycılığa kaçmayalım, sorumluluğu üzerimizde atmayalım. Bütün bunlara sonuna kadar evet. Ancak bu söylemin Batı sömürgeciliğini aklama ve parlatma ardından unutturma ve gizleme anlamına gelmeyeceğinin teminatını bize ne veya kim verecek? Yazar için bu sorun olmayabilir, dış güçler söylemi iyice demode olmuş olabilir. Ama Batı’nın neredeyse 300 yıldır dünyanın hemen yeriyle ilgili uzun ve kısa vadeli, sömürgecilik ekseninde, tamamen kendi çıkarlarını merkeze alarak hareket ettiğini görmezden gelmek mümkün mü? Dış güçlerden bağımsız, kendi sorunlarımızı ve sorumluluklarımızı konuşalım ve tartışalım demek özünde çok mantıklı ve doğru bir düşünce. Ancak Batı’nın geçmişte neler yaptığını ve bugün taktik ve söylem değiştirerek aynı amaç doğrultusunda daha bir iştahla ve vahşetle hareket ettiğini görmek ve anlamak da sorumluluk alanımıza girmiyor mu?

3. Kuru, Müslümanların 8-12. yüzyıllarda bir altın çağ yaşadığını (s. 13) yeri geldikçe sık sık vurgulamaktadır. Bu yaklaşımıyla geri kalmışlığı özcülükle izah etmeye çalışanlara katılmadığını göstermektedir. Özcülük, geri kalmışlıktan İslam’ı sorumlu tutan bir yaklaşımdır. Özcülüğe göre, İslam, özü gereği, kalkınmaya, ilerlemeye, özgürlüğe ve yaratıcılığa izin vermez. Kuru’nun modası geçmiş bu yaklaşımı benimsememiş olması sevindirici. 8-12. yüzyıllardaki altın çağa vurgusu ise ilk bakışta bir hakkı teslim ediyor görüntüsü vermesine rağmen aslında ciddi anlamda sorunlu. Zira İslam dünyasının geri kaldığı yönündeki iddiasını temellendirmek için bir zamanlar ileride olduğunu, altın bir çağ yaşadığını vurgulaması gerekli. Bu şekilde İslam dünyasının muhteşem bir mazisi var ama muhtemel bir geleceği yok düşüncesini, bu yönde bir iddiayı tersten dile getirmiş olmaktadır.
WWW.KRITIKBAKIS.COM

4. Kuru, İslam dünyasındaki eksiklikler listesinin başına yerleşik, iyi ve verimli işleyen bir demokratik siyasete sahip olmayışını yeri geldikçe sık sık vurgulamaktadır. (s. 15) Ancak demokraside model olarak önümüze konulan Batı’nın kendi içinde demokratik mekanizmaları iyi kötü işletme yönünde güçlü bir irade sergilerken, Batı dışında demokratik yöntemlerle başa gelmiş bütün iktidarlarla sorunlu olmasını, antidemokratik yollara başvurmuş iktidarla daha yakın, daha güçlü ilişkiler kurduğunu hem görmezden geliyor, hem de bunun bir tutarsızlık olmasını sorgulamıyor. Demokratik yönetimlerin kendi içinde kısmen barışçıl, vatandaşlara eşit temsil hakkı veren, halkın karar alma süreçlerinde etkin olduğu ama kendi dışındakilerle savaşı ve sömürüyü merkeze alan, sınıfsal ilişkiler kuran, halkın tercihleriyle değil kendi çıkarlarını önemseyen yaklaşımlarını sorgulamamaktadır. Demokrasinin, gelişmişliğin ve kalkınmanın yegane sebebi olduğunu dile getirirken, demokratik yönetimlerin kendi ülkeleri dışında yaptıklarıyla çok ilgilenmiyor görüntüsü veriyor. Batılı demokratik yönetimlerin ortadoğudaki otoriter yönetimlerle neden bu kadar yakın bir ilişki kurduğunu görmemektedir. Bu konuda Fawaz A. Gerges’in 2024 yılında yayımlanan *What Went Wrong? Western Impact and Middle Eastern Response* Hata Asıl Neredeydi? Ortadoğu’da Demokrasi Neden Başarısız Oldu?, (Timaş Yayınları 2026) adlı çalışması önemlidir. Zira Gerges’e göre, “1940’ların sonu ve 1950’lerin başında, Avrupa emperyalizmi Orta Doğu’dan çekilirken bölge halklarında bağımsızlaşma, demokratikleşme ve daha iyi bir gelecek kurma umutları doğmuştu. Üstelik İran Başbakanı Muhammed Musaddık ve Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnasır gibi toplumsal ve ekonomik gelişmeyi önemseyen liderler de halkın sempatisini kazanmıştı. Ancak bu iyimser hava hiç de uzun sürmedi ve bölge otoriterlik, süper güçlerin rekabeti ve vekalet savaşlarının tuzağına düştü. Tarihî bir fırsat yakalanmışken yanlış giden neydi? İran petrolünü millileştirerek halkının refahını yükseltmek isteyen Musaddık’ın -ve aslında İran’ın ilk demokratik hükümetinin- 1953 yılında CIA destekli bir darbeyle devrilmesini Arap dünyasının o dönemdeki en dikkat çekici lideri Nasır’ın şeytanlaştırılmasına dönük ABD kara propagandası takip etti. ABD’nin “komünizmle mücadele” etiketiyle meşrulaştırmaya çalıştığı bu müdahalelerinin arkasında Orta Doğu’yu küresel sermaye ve finans piyasalarına katma arzusu vardı. Bu stratejik coğrafyaya fayda-maliyet analiziyle yaklaşanlar, hesaplarını maddi ölçütlere göre yaparken, bölgenin ödediği bedel ciddi can kayıpları, israf edilen insani ve iktisadi kaynaklar, kesintisiz krizler ve on yıllar boyunca demokratik yönetimden uzak kalmak oldu. Gerges, bu kitabında, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra özellikle ABD’deki güç odaklarının Orta Doğu’daki monarşileri ve otokratları desteklemek yerine bağımsız liderleri ve halklarını teşvik etmiş olmaları, hatta sadece engellememeleri durumunda Orta Doğu tarihinin nasıl farklı olabileceğini ele alıyor.

Orta Doğu'da demokratik kurumların işlerlik kazanamamasını büyük ölçüde bölgenin toplumsal ve kültürel özelliklerine bağlayan Bernard Lewis'in aksine "Hata Asıl Neredeydi? diye soruyor.

5. Kuru'nun kitabının en kötü ve en tartışmalı tarafı, şiddeti, geri kalmışlığı, gelişmişliği tasvir ederken ölçütünün ve bu ölçüte göre kurduğu nedenselliğin tartışmalı olmasıdır. Bize sunduğu GSYİH, Okur-yazar ve okullaşma oranı, yaşam süresi beklentisi gibi hususlar (s. 18) ile geri kalmışlık, şiddet ve otoriterler arasında bazı korelasyonlar kurulabilir ama bu aralarında nedensellik ilişkisi olduğunu gösterir mi? Göstergeler arasında anlamlı birlikte değişimler bulunabilir; ancak bu, tek başına nedensel bir bağ kurmaz. Nedensellik iddiası, mekanizma analizi (hangi süreçler aracılığıyla?) ve karşı-olgusal testlerle (aksi durumda ne olurdu?) desteklenmelidir. Aksi hâlde istatistiksel eşzamanlılık, açıklama diye sunulur. Ayrıca Free House'un kriterleri ne zamandan beri evrensel ve tartışmasız kabul ediliyor? Kuru'nun merkezine aldığı veriler, tasvir düzeyinde anlamlı olsa da, nedensel çıkarımlar için yetersiz bir metodolojik zemine dayanır. Geri kalmışlık, şiddet ve otoriterlik arasındaki ilişki, yalnızca göstergelerin eşlenmesiyle değil, kurumsal, jeopolitik ve tarihsel mekanizmaların analiziyle kurulabilir. Anlaşılan o ki, Kuru kısmı korelasyonlardan mutlak nedensellik çıkarmak gibi bariz bir yanlışa düşüyor.

6. Kuru'nun kitabında adeta bermuda şeytan üçgeni, bütün şiddet, otoriterlik ve geri kalmışlığın baş sorumlusu üç zümre var. Bunlar, Ulema, İslamcılar ve Şeyhler. (s. 27) Burada iki sorun var. Birinci bunların kim olduğu belli değil, bunlar kriminal kategorisine sokuşturulmuş, homojenleştirilmiş ve haklarında peşin yargılar verilmiş, bütün olumsuzlukların sorumlusu tipler. İkincisi, Ulema, İslamcılar ve Şeyhler kendini savunacak durumda değil, bilakis uluslararası sistem tarafından konuşmaları imkansız hale getirilmiş karakterler. Kuru'nun iddiaları karşısında, kendilerini izah etme ve savunma konusunda Kuru'nun sahip olduğu imkanlara sahip değiller. Kuru, siyaset bilimi profesörü olarak dünyaki çatışmaları önleme konusunda BM'in, savaşları bitirme konusunda NATO'nun, ekonomik krizleri önleme konusunda Dünya Bankası'nın ne derece sorumlu, yetkili ve muktedir olduğunu, buna rağmen çatışmaların, savaşların ve ekonomik haksızlıkları beslediğini pekala biliyor. Ama bunları karşısına alma cesareti yerine, doğrudan bunlardan sorumlu olmayan ama kendilerine saldırması kolay olan Ulema, İslamcılar ve Şeyhleri seçiyor. Halbuki bunların elinde ne güç var ne de yetki.

7. Kuru, kitabında din-devlet ayrımının özgürlüğün temeli olduğunu sık sık vurguluyor. (s. 30) Halbuki din-devlet ayrımı özgürlüğün ya da halkların bir talebi olmaktan çok serbert piyasaya dayalı kapitalizmin bir talebi. Zira kapitalizmin sermaye birikiminin önünde din ciddi engeller koyuyor. Ama Kuru'nun kapitalizmle zerre kadar bir problemi olmadığı için bu noktayı bilerek gizliyor.

Ayrıca din-devlet ayrımında sanki dünyada tartışılmaz tek bir model varmış gibi bir tavır takınıyor. Din ile devlet arasında din, kültür ve tarihsel durumlara göre farklı modeller söz konusudur. Dünyanın her yerinde din-devlet ayrımı yegane mükemmel formülasyon değildir. Bir sosyal bilimci olarak bunu göz ardı etmesi sadece ihmalden değil bilinçli bir tercih gibi durmaktadır.

8. Kuru, petrol ve rantçı devlet arasında yakın bir ilişki olduğunu vurguluyor. (s. 76) Ama bu konuda en önemli kaynak olan ve meselenin nirengi noktasını görmeyi başaran Timothy Mitchell'in Carbon Democracy, Political Power in the Age of Oil, 2011- Karbon Demokrasi Petrol Çağında Siyasal İktidar, Açılım Kitap (2014) adlı kitabını görmezden geliyor. Mitchell'e göre modern demokrasinin ortaya çıkışı ve işleyişi, sadece ideolojik ya da kurumsal bir evrim değil, doğrudan doğruya enerji altyapılarının maddi düzenlenişleriyle ilgilidir. Başka bir deyişle demokrasi, soyut bir "yönetim biçimi" değil, kömürden petrole geçişle birlikte yeniden yapılandırılmış bir iktidar mühendisliğidir. Demokrasi, evrensel ve zamandan bağımsız bir siyasal form değildir, belirli enerji rejimlerinin mümkün kıldığı tarihsel bir oluşumdur. Bu nedenle fosil yakıt ekonomisini sınırlamak ya da dönüştürmek, yalnızca çevresel bir zorunluluk değil, aynı zamanda mevcut siyasal formun da dönüşümünü gerektirir. Enerji altyapıları değişmeden, demokrasinin aynı biçimde varlığını sürdüreceği varsayımı, modern siyasal düşüncenin en derin yanılsamalarından biridir. Buna göre Kuru'nun analizinin tam tersi bir sonuç çıkıyor. Petrol Arap ülkelerinde ama onun rantından elde edilen ekonomik ve politik çıkar başta ABD olmak üzere egemen Batılı ülkeler tarafından paylaşılıyor. Dolayısıyla petrol çıkan ülkelerdeki rantçı ekonomiyi ve haliyle otoriter rejimleri besleyen ne ulema, ne İslamcılar ne de Şeyhler. Bilakis ABD ve yakın müttefikleri. Bu çerçevede "rantçı devlet" yalnızca içsel bir patoloji değil, küresel enerji-politik düzenin bir düğüm noktasıdır. Çünkü petrolün coğrafyası ile rantın dağılımı örtüşmez, üretim sahaları çoğu kez Orta Doğu'da iken, finansal, teknolojik ve askerî ağırlar üzerinden oluşan katma değer önemli kısmı, başta ABD olmak üzere merkez ülkelerde toplanır. Bu durum, açık biçimde yerel otoriterlikleri "ulema-İslamcılar-şeyhler" üçlüsüyle açıklamanın yetersizliğini gösterir, zira söz konusu rejimler, çoğu zaman küresel enerji güvenliği ve jeopolitik çıkarlar tarafından da beslenir. Mesela bugün başta ABD olmak üzere Avrupa'ya Ortadoğu'da elde edilen petrol gelirleri ve onun yarattığı refah yaşam olmasa, demokrasi ve özgürlükten ne kadar söz edebilirlerdi? Çok sıcak ve güncel bir örnek olarak ABD ile İran arasındaki savaş verilebilir. Gerçekten ABD'nin sorunu İran'daki molla rejimi midir, yoksa başta Hürmüz Boğazı olmak üzere İran'ın enerji kaynaklarını ele geçirmek midir? Bugün İran Hürmüz Boğazı'nı ABD'nin kontrolünü, enerji kaynaklarından elde edilen gelirin aslan payını ABD'ye verse, ABD'nin molla rejimi ile, devrim muhafızlarıyla

herhangi bir problemi olur mu?

9. Kuru, "İbn Rüşd, Müslüman topraklarda çoğunlukla gözardı edildi veya unutuldu" (s. 185) yargısında bulunurken, tipik oryantalist Gazzâlî-İbn Rüşd dikotomisini sürdürmektedir. Bir siyaset bilimcisi olarak ekonomik geri kalmışlık meselesini ele alırken felsefi meselelere serbest dalış yaptığı için, ne siyaset biliminin, ne ekonominin ne de felsefenin hakkını vermektedir. Zaten yargısı baştan belli olduğu için, yargısına uygun bilgileri/verileri bağlamından kopartarak kendi resmini çizmektedir. Bu resimde, alışlageldiği gibi Müslümanların düşünsel olarak ilerlememesinin ana nedenlerden birisi İbn Rüşd'ün gözardı edilmesi veya unutulmasıdır. Ancak bu konuda siyasal bilimcilerin ekonomik analizleri yerine alanın uzmanlarına kulak kesildiğinde tamamen başka bir anlatıyla karşılaşırız. Buna göre mesele İbn Rüşd'ün unutulması değil, aşılmasıdır. Alanın önemli isimlerden İhsan Fazlıoğlu bu konuda şöyle bir değerlendirmede bulunur. "...İbn Rüşd'ün Tehâfütü't-tehâhüt'unun izlerinin Osmanlı Ülkesi'ndeki muhâkemat çalışmalarında fazla belirgin olmaması, eserinin muhtevasının artık, Osmanlı Ülkesi'nin de bir devamı olduğu Fahreddin Râzî sonrası felsefe-bilim seviyesinin gerisinde kalmış olmasıdır. Nitekim hemen işaret edelim ki, Osmanlı Ülkesi'ndeki gerek küçük ölçekte Tehâfüt gerekse büyük ölçekte muhâkemât merkezli çalışmalarda Gazâlî'nin düşünceleri mesâil odaklı eleştirilmiş ve aşılmıştır." (XVI. Yüzyılda Osmanlı Ülkesi'nde Felsefe-Bilim Geleneği ve Taşköprülüzâde", s. 196) Kuru, belli bir zaman diliminden sonra İbn Rüşd görmemesini unutulma zannetmektedir, halbuki unutulma başka, aşılma başkadır.

10. Kuru'nun kitabında Gazâlî-İbn Rüşd karşılaştırması bazen teknik ayrıntılara girilerek ara ara gündeme getirilir. Kitabında şöyle bir tespit yapar: "Fatih, felsefeyi teşvik etme konusunda da bazı adımlar attı. Dönemin ulemasından iki ismi, Gazâlî'nin Filozofların Tutarsızlığı kitabının felsefe ile İslam konusundaki argümanlarını yeniden düşünüp tartışmak üzere kitaplar yazmaları için görevlendirdi. Hocazade'nin yazdığı, rakibininkine kıyasla daha çok beğenildi. 20. yüzyılda bu konuda doktora tezi yazan Muhabat Türker, bazı uzmanların Hocazâde'nin kitabını, Gazâlî'nin kitabı ile İbn Rüşd'ün ona reddiye olarak yazdığı Tutarsızlığın Tutarsızlığı arasında bir karşılaştırma olarak, yanlış aktardıklarını ortaya koydu. Esasen Hocazâde ne İbn Rüşd'e ne de onun kitabına atıf yapmıştır, hatta reddiye kitabını görmemiş olma ihtimali bile sözkonusudur." (s. 227) Kuru, İslam felsefe-bilim mirasını dışarıdan okuyan, alanın inceliklerine ve ayrıntılarına nüfuz edemediği için bu türden kaba saba değerlendirmelerde bulunması normaldir. Ama mevzubahis konuyla uzun süre iştiğal eden uzmanların değerlendirmesi tamamen farklıdır. Bu konuda üç mühim husus bilinirse bu konudaki yargıların ne kadar temelsiz olduğu görülecektir. Birincisi "Tartışma din ile felsefe arasında değil, Gazzali ile Meşşai hükeması arasındadır.

Tartışma Gazzali ile İbn Rüşd arasında değil, Gazzâlî ile Gazzâlî'nin eleştirdiği Meşşai filozofları (Farabi, İbn Sina) arasındadır; öyle olsaydı yazılan eser İbn Rüşd'e cevap olurdu. ... Gazâlî ve kelamcı ekip diye bir şey yoktur. Tam aksine Hocazade, yazdığı eserde gözü kapalı Gazâlî'yi takip etmemiştir." (Fazlıoğlu, Derin Yapı İslam-Türk Felsefe-Bilim Tarihinin Kavram Çerçevesi, 265) İkincisi; "Türk felsefe-bilim tarihi araştırmalarında en önemli sorunlardan birisi, belki de en önemlisi bu tarihin bir yazma eserler tarihi olduğunun unutulması ve araştırmalarda yazma kültürün mantığının göz önünde bulundurulmamasıdır. Örnek olarak, "İbn Rüşd'ün, Gazalî'nin Tehafut el-felasife'sine yazdığı Tehafut el-tehafut isimli cevabî eserinin Osmanlıya ulaşmadığı; ulaşsaydı durumun daha farklı olabileceği, dolayısıyla Gazalî düşüncesinin Osmanlı'da tutunamayacağı..." biçiminde devam eden iddiaya bakılacak olursa, ilk dikkat edilecek nokta bu iddia sahiplerinin yazma kütüphanelerine hiç uğramadıkları, masa başında ahkam kestikleridir." (Fazlıoğlu, "Türk Felsefe-Bilim Tarihi'nin Seyir Defteri (Bir Önsöz)", s.41) Üçüncüsü; "XXI. yüzyılın başlarında bulunduğumuz şu günlerde, İslam-Türk medeniyetine mensub olan her kişi için artık şu sözde-sorunlar gündemden kaldırılmalıdır: 1. Oğuz/Türkmenler, İslam medeniyeti'ndeki siyasî hakimiyeti ele geçirdikten sonra felsefe-bilim hayatı duraklamış, gerilemiş ve çözülmüştür. 2. Bu duraklama, gerileme ve çözülmeye bir Büyük Selçuklu düşünürü olan Gazalî'nin duruşunun önemli bir yeri vardır. 3. İbn Rüşd, Osmanlı-Türk düşüncesinde yerini alsaydı Türk felsefe-bilim tarihinin seyri başka türlü olabilirdi." (Fazlıoğlu, "Türk Felsefe-Bilim Tarihi'nin Seyir Defteri (Bir Önsöz)", s.22) Fahreddin Râzî sonrası dönemde şekillenen felsefe-bilim geleneği, İbn Rüşd'ün temsil ettiği tartışma düzlemini geride bırakmış; meseleler yeni kavramsal araçlarla ve daha ileri bir teorik derinlikle ele alınmıştır. Bu durumda, metinlerde İbn Rüşd'e doğrudan atıf yapılmaması, bir "yokluk" değil, bir dönüşüm ve yeniden inşanın göstergesidir. Buna göre İslam düşünce tarihi, kesintisiz bir ilerleme ya da ani bir çöküş hikâyesi değil, farklı dönemlerde farklı sorunlara verilen cevapların, kavramsal dönüşümlerin ve entelektüel yeniden inşaların teşekkül ettirdiği çok katmanlı bir süreçtir. Bu süreci anlamak için, dışarıdan dayatılan dikotomilerden ziyade, metinlerin kendi iç mantığına ve tarihsel bağlamına dikkat kesilmek iktiza eder.

11. Kuru kitabında, Kopernik, Kepler ve Galileo'nun Batı bilimin gelişimindeki rollerini özellikle vurgulamaktadır. "1543'de, Kopernik, Batlamyus'un dünya merkezli modeline karşı çıkan, güneş merkezli yeni astronomik modelini yazmıştı. Brahe'nin gözlemleri, asistanı Kepler'e gerekli verileri sağladı. Kopernik'in fikirlerinden ilham alan Kepler (1571 -1630), "Kepler Yasaları" olarak da bilinen, gezegenlerin hareket yasalarını açıkladı. Galileo (1564-1642), hareket yasalarının geliştirilmesi ve Kopernik'in güneş merkezli modelinin kabul edilmesinde öncü rol oynayan bir diğer

Avrupalı bilim insanıydı. Galileo'nun deneyleri, modern bilimsel yöntemlerin geliştirilmesi açısından da önemliydi." O dönemde, Müslümanlar arasında entelektüel ilgisizlik o denli yaygındı ki bu bilimsel gelişmelere kayıtsız kaldılar. (s. 231-232) Halbuki İbnü'l-Heyssem'in (ö.1040) eş-Şukûk alâ Batlamyus adlı eseri klasik Batlamyuscu kozmolojinin çok önce Müslümanlar tarafından sorgulandığı göstermektedir. Zira "İbnü'l-Heyssem'e göre Batlamyus astronomisini bozan tutarsızlıklar, matematiksel gezegenler kuramı ile kozmoloji arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Batlamyus'un Yer merkezli sistemi Aristoteles'in fiziğini kullanmasına rağmen, Yer'in merkezden kaydırılması, episikl dairesi ve ekuant kavramı Aristoteles fiziğine aykırıdır. Bundan dolayı İbnü'l-Heyssem Batlamyus'un astronomisini, iç tutarsızlıklarından kurtararak daha sağlam bir zemine oturtmak istemiştir. Ayrıca bilimde önyargılardan ve otoritenin baskısından kurtulup, hakikatin peşinden gitme amacı taşımıştır. Bu sebeple İbnü'l-Heyssem astronomide otorite sayılan Batlamyus'un gezegen modellerini eleştirerek, bu modeller üzerinde yeniden düşünülmesini sağlamış ve "şüphe geleneği"ni başlatmıştır. İbnü'l-Heyssem'in eleştirilerinden sonra İslâm astronomisi, bir taraftan Batlamyus astronomisinin matematiksel yapısını yeniden kurgulamaya ve diğer taraftan da bu matematiksel yapıyı fiziksel bir temele oturtma çabaları yönünde gelişme kaydetmiştir. Bu gelenek sayesinde İslam dünyasında alternatif gezegen modelleri oluşturulmuş ve ileride Kopernik'i etkisi altında alacak bilimsel yeniliklere zemin hazırlanmıştır. Öyleyse İbnü'l-Heyssem'den sonraki gelişmeler yalnızca eleştiri geleneğinin devamı olarak değil, aynı zamanda ortaya atılan soruların tarzı bakımından "Avrupa Rönesansının kökenleri" olarak okunmalıdır." (Ş-Şukûk alâ Batlamyus, TÜBA Yayınları) Kuru'nun kitabında İbnü'l-Heyssem gibi önemli bir sima yalnızca üç kez geçer ve hiçbirisinde Batlamyuscu kozmoloji sistemini sorguladığından bahsedilmez. Onun sadece matematik ve astronomi alanında önemli birisi olduğunu ifade eder. Ama söz konusu "önemin" keyfiyetine ve mahiyetine dair bir şey söylemez. Bunu bilmediğinden mi, yoksa bilip de gizlemek istemesinden mi yaptığını tahmin etmek zor olsa da iyi niyetimize dayanarak "bilmediğine" yorabiliriz.

12. Kuru'nun kitabında ulema, devletle kurduğu yanlış ilişkiler, filozoflara göttükleri düşmanlık, bağımsız bir tüccar sınıfın oluşamamasının müsebbibi gibi bağlamlarda sürekli krimanilaze edilerek gündeme getirilmekte, adeta İslam dünyasının geri kalmasında en büyük paya sahip bir zümre gibi sunulmaktadır. Bu konuda özel olarak ilgilenmiş Muhammed Kasım Zaman'ın *The Ulama in Contemporary Islam: Custodians of Change*. (Princeton, 2002, Tercümesi Küre Yayınları 2018) kitabına kimi zaman atıf yapsa da, kitaptan sadece kendi tezini doğrulayacak kısımları almakta, geri kalanı bilerek veya bilmeyerek göz ardı

etmektedir. Aynı şekilde ulemanın en önemli kesimi olan fıkıhçılardan bahsederken Wael b. Hallaq'ın çalışmalarına atıf yapmakta ama buradan da sadece kendi tezini doğrulayacak kısımları almaktadır. Kuru'nun kitabını okurken referans verdiği metinlerin özellikle muhtevasını gözümün önüne getirdiğimde, bu kitapları gerçekten okuduğundan şüphe duymaya başladım. Elbette bir konuda çalışırken pek çok kitabı tararsınız, tezinizyle ilgili olan kısımları okursunuz, alanınızdaki bütün kitapları baştan sona okumanız tabii ki ideal olanıdır ama gerçekte bu pek mümkün değildir. Ama tezinizi doğrulaması için referans verdiğiniz metinlerde yazarın aslında sizden tamamen farklı düşündüğünü, sizin tezinizi doğrulayan değil bilakis yanlışlayan tezler ileri sürdüğünü görmemeniz veya saklamanız hem akademik hem de etik olarak ciddi bir sorundur. Zaman'ın yukarıda bahsettiğimiz kitabının girişi bile okunsa, Kuru'nun tezlerine aykırı ifadelerin açık bir şekilde yer aldığı görülecektir. "...ulema, İslam dini geleneği kalıbında donup kalmamış, fakat bu gelenek yine de onlann temel referans çerçevesi olmayı ve kendi kimliklerinin ve otoritelerinin temeli olarak kalmayı sürdürmüştür.

Ulemanın bu gelenekle olan fiili tanışıklığının boyutlan birbirinden çok farklılık gösterir." (s. 32) Hallaq ise *The impossible state: Islam, politics, and modernity's moral predicament*. (Columbia 2012, Tercüme Babil Kitap 2019) adlı kitabında fakihlerin rolünü şu şekilde ifade eder. "İslam'ın fakihleri ortak sosyal dünyanın normları ve değerleri içinde yaşadılar ve genellikle alt ve orta sosyal tabakaya mensuplardı. Kur'an'ın her tarafa nüfuz eden eşitlikçiliğinden ilham alan bu normlar ve değerler tarafından görevleri tanımlandı, bu da demek oluyor ki toplumda zayıf ve dezavantajlı durumdakileri önceleyip, koruyan insanlar olarak görüldüler ve onlar da kendilerini öyle gördüler. Elit olmayan sınıflara ait irade ve arzuları, yüksek iktidar sahiplerine ulaşarak bu sınıflar adına ifade etmek üzere göreve çağrıldılar. Fakihler ve hakimler böylece kendilerini var eden insanların şehirli önderleri olarak ortaya çıkıp, "mesleklerinin" gereği olarak, şehir meselelerinin günlük işleyişine müdahil oldular. Fakihler ve hakimler sıradan erkeğe ve kadına karşı bir sorumluluk hissettiler ve mazlumların yararına, bu kesimlerden ya da bireylerden gelen herhangi bir resmi dilekçe olmaksızın, kendi inisiyatifleriyle hukuki süreç başlattılar. Kendi sosyal çevrelerinin bir sonucu olarak, hukukçuların yazgısı ve dünya görüşü ayrılmaz bir biçimde toplumlarının çıkarlarıyla birbirine dolaştı. Kitleler için dindarlık, dürüstlük ve iyi eğitim idealini temsil ettiler. Dinin koruyucusu, dini hukukun uzmanı ve erdemli Müslüman hayat tarzının erdemli örneği olmak suretiyle asıl "meslekleri", onları sadece kitlelerin en gerçekçi temsilcileri değil, aynı zamanda, etkili ve paradigmatik bir Peygamberi naklin şahadet ettiği üzere "Peygamber'in varisleri" olarak bir ideal konumuna getirdi. Onlar meşruiyetin, dini ve ahlaki otoritenin merkeziydi. (s. 102-103)

Buna göre asıl sorun Kuru'nun iddia ettiği gibi ulemanın varlığı değil bilakis modernlikle birlikte yokluğu İslam toplumlarının gücü ulema ile karakterize edilir. Uleması olmayan bir toplumu küresel batılı hegemonyaya göre yönetebilmek, kapitalist tüketim kültürünün nesnelere haline getirmek, kolonyal güçlerin basit sömürgeleri haline getirmek çok daha kolaydır. Uleması olmayan bir toplumun ne dini hayatının derinliği ne sorunları kendi usul ve kavramlarıyla çözme bilinci ve becerisi ne de siyasi ve ahlaki bağımsızlığı olur.

13. Kuru'nun İslam dünyasındaki şiddet, otoriterlik ve geri kalmışlık ilişkisini açıklama biçimi, ilk bakışta çok nedenli bir analiz izlenimi verse de, daha yakından incelendiğinde belirli bir tek yönlü nedensellik kurgusunu gizleyen bir retorik yapı sergiler. Kuru'nun "şiddetin çok nedenli olduğu" yönündeki ifadesi, metodolojik bir çoğulluk taahhüdü gibi görünse de, pratikte bu çoğulluk, açıklayıcı çerçevenin merkezine yerleştirilen belirli bir aktör grubunun, hassaten ulemanın sorumluluğunu meşrulaştıran bir örtü işlevi görür. Böylece Kuru'nun analizi, zahiren çoğulcu, hakikatte ise seçici bir nedensellik temeline dayanır. Bu çerçevede ulema, yalnızca entelektüel durgunluğun değil, aynı zamanda mezhepçi şiddetin ve otoriterliğin de başlıca faili olarak konumlandırılır. Oysa mezhepçiliğin tarihsel yükselişi üzerine yapılan çalışmalar, bu olgunun yalnızca içsel dinamiklerle açıklanamayacağını, bilakis, modern dönemde özellikle emperyal müdahalelerle şekillenen jeopolitik kırılmaların belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Mezhep kimliklerinin siyasi mobilizasyon araçlarına dönüşmesi, çoğu zaman "dış güçlerin" müdahalesiyle hızlanmış ve derinleşmiştir. Bu bağlamda, mezhepçiliği yalnızca ulemanın söylemsel üretimine indirgemek, tarihsel süreçleri depolitize eden ve bağlamından koparan bir yaklaşımdır. Benzer şekilde, Kuru'nun Müslüman toplumların aşırılıkçı örgütlerin propagandasına karşı koyamadığı yönündeki iddiası da mevcut literatürle örtüşmez. Aksine, farklı coğrafyalarda İslam âlimlerinin radikal ideolojilere karşı geliştirdiği eleştirel söylemler ve bu söylemlerin terörle mücadele programlarındaki rolü büyük ölçüde kayıt altına alınmıştır. Bu durum, ulemanın Kuru'nun iddia ettiği gibi homojen ve edilgen bir yapı olarak değil, farklı pozisyonlar ve müdahale kapasiteleri barındıran çoğul bir entelektüel alan olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyar.

14. Kuru'nun analizinin önemli dayanaklarından biri olan bölgesel karşılaştırmalar da benzer sorunlar taşır. Orta Doğu ile Doğu Asya arasındaki çatışma farklarını açıklayan yaklaşımlar, çoğu zaman vekâlet savaşlarını, dış müdahaleleri ve küresel güç rekabetini yeterince hesaba katmaz. Oysa bu unsurlar, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgesel şiddetin anlaşılması için kritik önemdedir. Bu bağlamda, devletlerin "siyasi hayatta kalma modelleri" üzerinden yapılan açıklamalar, ancak bu modellerin küresel sistemle nasıl eklemlendiği gösterildiğinde anlam kazanır.

Dahası, Kuru'nun çerçevesi, Müslüman çoğunluklu ülkeler arasındaki çeşitliliği açıklamakta da yetersiz kalır. Güneydoğu Asya'daki örnekler, petrol zengini Körfez ülkeleri ya da farklı siyasal-ekonomik yapılar, tek tip bir açıklama modeline meydan okurlar. Kuru'nun kitabının merkezinde Ortadoğu vardır. Ancak Müslüman çoğunluğa sahip devletlerin yalnızca dörtte biri Ortadoğu coğrafyasında yer alır. Kuru, İslam dünyasındaki çeşitliliği görmezden gelip, analizine sorun teşkil etmeyecek, tezlerini doğrulayacak ağırlıklı olarak Ortadoğu bölgesi üzerinde durur. Halbuki İslam dünyasının çeşitliliği, dinî faktörlerin tek başına belirleyici olmadığını; aksine coğrafya, kaynak dağılımı, küresel entegrasyon biçimleri ve tarihsel deneyimlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini gösterir.

15. Kuru'nun analizinin en kritik eksikliği, postkolonyal ve küresel güç ilişkileri perspektifinden yoksun olmasıdır. Modern dünya düzeninde şiddet, yalnızca yerel dinamiklerin değil, aynı zamanda emperyal müdahalelerin, ekonomik bağımlılık ilişkilerinin ve epistemik tahakküm biçimlerinin ürünüdür. David Harvey'in "Neoliberalism as creative destruction" adlı makalesinde vurguladığı üzere, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan küresel düzen, belirli merkez ülkelerin ekonomik ve siyasi üstünlüğünü yeniden üretirken, diğer bölgeleri bu düzenin periferisine yerleştirmektedir. Bu bağlamda, Almanya ve Japonya örneklerini Müslüman ülkelerle karşılaştırmak, tarihsel koşulları ve güç ilişkilerini göz ardı eden yanıltıcı bir analogi üretir. Ayrıca postkolonyal teorisinin ortaya koyduğu gibi, emperyalizm yalnızca doğrudan işgal yoluyla değil, ekonomik kurumlar, askeri ittifaklar, darbeler ve kültürel hegemonya aracılığıyla da sürdürülür. Bu nedenle belirli ülkelerin "sömürgeleştirilmemiş" olması, onların küresel güç yapılarından bağımsız olduğu anlamına gelmez. Aksine, bu ülkeler de, küresel sistem tarafından belirlenen epistemik ve ekonomik çerçeveler içinde şekillenir.

16. Kuru, eserinin başlığıyla uyumlu biçimde analizini esasen İslam dünyasına yoğunlaştırmakta, bu çerçevede söz konusu coğrafyanın siyasi, kurumsal ve entelektüel sorunlarını tafsılatlı biçimde teşhis ederek çeşitli reform önerileri geliştirmektedir. Ancak Batı dünyasının İslam dünyasıyla kurduğu ilişki biçiminden, bunun eleştirisinden neredeyse hiç bahsetmemektedir. Halbuki aynı dünyada yaşıyoruz ve sorun sadece İslam dünyasında değil. Hatta İslam dünyasındaki sorunların önemli nedenlerinden biri Batı'nın İslam dünyasıyla ilgili bazı yanlış, tutarsız ve yıkıcı algı ve uygulamaları. Bunları gündeme getirmemek Kuru'nun analizinde önemli boşluklara yol açmaktadır. Kuru'nun yaklaşımı, analizinin mukayeseli ve ilişkisel boyutunu ciddi ölçüde sınırlamaktadır. Zira İslam dünyasının içinde bulunduğu krizleri yalnızca içsel dinamikler üzerinden açıklamak, bu dinamiklerin tarihsel olarak şekillendiği küresel bağlamı ihmal etmek anlamına gelir. Özellikle modern dönemde, Batı dünyası ile İslam dünyası arasındaki etkileşim, eşitler arası bir karşılaşmadan ziyade, güç

asimetrileriyle belirlenen bir ilişki biçimi olarak tezahür etmiştir. Sömürgecilik deneyimleri, Soğuk Savaş dönemi müdahaleleri, enerji politikaları, askerî ittifaklar ve ekonomik bağımlılık ilişkileri, İslam dünyasındaki siyasal yapıların ve krizlerin oluşumunda doğrudan ya da dolaylı belirleyici rol oynamıştır.

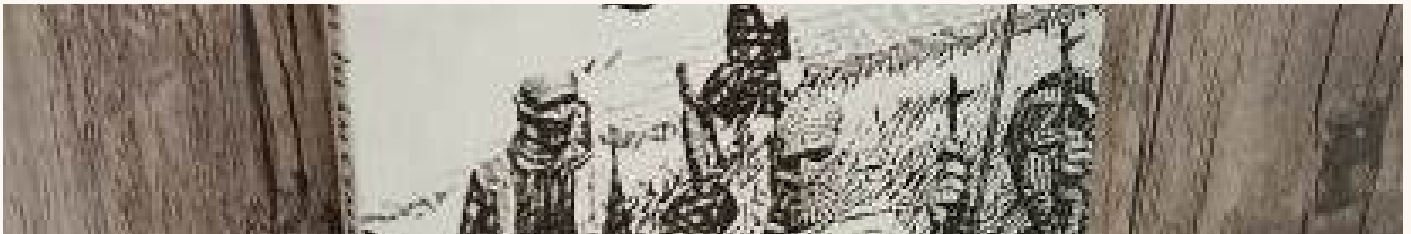
Ahmet Kuru'nun kitabına yönelik eleştirimin çok küçük bir parçasını bu şekilde maddeler halinde göstermiş oldum. Zaman sınırı ve yazının fazlaca uzamaması için eleştirimi burada kesiyorum. Bu eleştirilerden yola çıkarak kitabın geri kalanı hakkında umumi bir kanaatin oluşacağı kanaatindeyim. Aslında Kuru'nun çalışması, ilk bakışta disiplinlerarası bir genişlik ve analitik titizlik iddiası taşısa da, daha derinlemesine bir incelemede bu iddianın önemli ölçüde metodolojik indirgemecilik, seçici veri kullanımı ve teorik tek-boyutluluk tarafından zayıflatıldığı görülmektedir. Kitap, İslam dünyasındaki şiddet, otoriterlik ve geri kalmışlık olgularını açıklama çabasında, çok katmanlı tarihsel süreçleri ve karmaşık nedensellik ağlarını yeterince dikkate almayan, buna karşılık belirli aktörleri ve içsel dinamikleri aşırı derecede merkezileştiren bir açıklama modeline yaslanmaktadır. Bu yaklaşımın en temel sorunu, analitik düzlemde çoğulluk iddiasına rağmen, açıklayıcı çerçevenin fiilen tekil bir nedensellik eksenine indirgenmesidir. Ulema, İslamcılar ve şeyhler gibi kategorilerin homojenleştirilerek tarihsel ve toplumsal bağlamlarından koparılması, epistemik bir indirgeme değil, normatif bir vaziyet alışın ifşasıdır. Buna göre kitap, açıklama üretmekten ziyade, belirli bir ön-kabulü doğrulayan bir kurguya dönüşmektedir. Bu durum, sosyal bilimlerde sıklıkla karşılaşılan "teoriye uygun veri seçimi" probleminde tipik bir örnek teşkil etmektedir. Daha önemlisi, eserin küresel bağlamı ihmal eden yaklaşımı, modern dünya sisteminin kurucu dinamiklerini analiz dışına itmektir. Oysa çağdaş siyaset teorisi, postkolonyal çalışmalar ve küresel iktisat literatürü açık biçimde göstermektedir ki, İslam dünyasındaki siyasal ve ekonomik yapıların oluşumu, yalnızca içsel aktörlerin tercihleriyle değil, aynı zamanda emperyal müdahaleler, küresel sermaye akışları, enerji rejimleri ve epistemik tahakküm biçimleriyle şekillenmektedir. Bu bağlamı dışlayan her analiz, ister istemez eksik kalmakta ve açıklama gücünü yitirmektedir.

Kuru'nun kitabının bir diğer kritik zaafı, tarihsel süreklilik ve dönüşüm ilişkisini kavrayamamasıdır. İslam düşünce geleneği, ne durağan bir yapı ne de ani bir kopuşlar silsilesidir, aksine, farklı dönemlerde farklı sorunlara verilen cevapların oluşturduğu dinamik ve çok katmanlı bir süreçtir.

İbn Rüşd'ün "unutulması" gibi indirgemeci tezler, bu sürekliliği görmezden gelerek, entelektüel tarih yazımını basit dikotomilere hapsedmektedir. Halbuki mesele unutmaya değil, dönüşümdür, aşmadır, terk etme değil, yeniden inşa etmedir. Aynı şekilde, modern bilimin ortaya çıkışını yalnızca Avrupa merkezli bir anlatı içinde okumak, bilim tarihinin çok-merkezli doğasını göz ardı etmek anlamına gelir. İbnü'l-Heyssem örneğinde gösterdiğim üzere, eleştirel akıl, deneysel yaklaşım ve teorik sorgulama, İslam dünyasında çok daha erken dönemlerde kurumsallaşmış; Avrupa'daki bilimsel dönüşümlerin zeminini hazırlayan önemli epistemik kırılmalar üretmiştir. Bu gerçeklik, lineer ve tek yönlü ilerleme anlatılarını ciddi biçimde problematize eder. Son kertede, burada karşı karşıya olduğumuz mesele, belirli bir kitabın eleştirisi değildir, daha geniş bir zihniyet sorununun ana hatlarıyla tezahürüdür. Bu sorun, dünyayı açıklama iddiasındaki sosyal bilimsel söylemlerin, çoğu zaman kendi tarihsel ve ideolojik konumlarını gizleyerek "nesnel bilgi" üretme iddiasında bulunmalarıdır. Oysa her analiz, belirli bir bakış açısından, belirli bir güç konumundan ve belirli kavramsal araçlarla yapılır. Burada sorun, İslam dünyasının eksiklikleri değil, bu eksiklikleri tarif eden zihnin kendisidir. Çünkü o zihin, dünyayı anlamaya değil, düzenlemeye; hakikati keşfetmeye değil, onu kendi ölçülerine göre biçimlendirmeye taliptir. Bu yüzden ulema bir "engel", gelenek bir "yük", din ise ancak belirli siyasal ve ekonomik formlara uyum sağladığı ölçüde "meşru" kabul edilir. Oysa tarih, tek bir merkezden okunamaz, medeniyetler, tek bir doğrusal ilerleme şemasına indirgenemez, insanlık, Batı'nın kendi deneyimini evrenselleştirdiği bir sahneden ibaret değildir.

Bu, bilimsel bir analiz değil, modernliğin kendini mutlaklaştırma refleksidir. Bu durum dikkate alınmadığında, bilimsel açıklama ile ideolojik yeniden üretim arasındaki sınır muğlaklaşır. Dolayısıyla daha sahici, daha derinlikli ve daha adil bir analiz için ihtiyaç duyulan şey, indirgemeci modellerin ötesine geçen, hem içsel dinamikleri hem de küresel güç ilişkilerini birlikte düşünebilen, tarihsel süreklilikleri ve kırılmaları aynı anda kavrayabilen, farklı bilgi geleneklerini eşit epistemik değere sahip olarak değerlendiren çoğulcu bir yaklaşımdır.

Böyle bir yaklaşım, ne İslam dünyasını romantize eder ne de kriminalize eder, aksine onu, kendi tarihsel özgüllüğü ve küresel bağlamı içinde anlamaya çalışır. Aksi takdirde yapılan şey, bilimsel analiz değil, yalnızca mevcut güç ilişkilerinin kavramsal düzlemde yeniden üretilmesinden ibaret kalır.

Duygunun tarihsel ve kavramsal halleri-III

PROF. DR. EROL GÖKA

www.kritikbakis.com

Kaygı insanın özüdür ama ...

Renata Saleci'nin Kaygı Üzerine kitabındaki, "Aydınlanma, korkuya çözüm bulmak yerine aslında korkuyu radikalleştirmiştir" (s.140) ifadesi çok önemlidir zira bilinenleri ters yüz eder. Korku ve kaygının cehaletten ve bilinemezden kaynaklandığını sanan Aydınlanma düşünürleri, insan bilgisiyile doğaya hâkim oldukça ve dizginleri eline aldıkça yersiz korku ve kaygılardan kurtulacağını ileri sürüyorlardı oysa tam tersi bir durum ortaya çıktı. Modern zamanların en büyük hayal kırıklıklarından birisi duygu alanından geldi. Hz. Muhammed'in (sav) kendisine vahyedilen ilahi mesaja dayanarak insanı "kaygı ve ümit (havf ve reca) arasında" olarak tanımlaması, başlı başına bir varoluş manifestosu olarak önümüzde duruyor. İbni Hazm'ın (994-1054) kaygıyla ilgili şu sözleri de varoluşçu yaklaşımın aslında İslam dünyasında hep olduğuna dair bir delil sunuyor: "İstisnasız bütün insanların güzel bulup peşinden koştuğu tek hedefin ne olduğunu araştırdım ve bunun bir tek şey olduğunu gördüm: Kaygı ve korkudan kurtulma... Dünya var olalı beri kaygıyı iyi sayan ve ondan kurtulmak istemeyen bir tek kişi bile yoktur. İşte bu değerli bilgi tam olarak zihnime yerleştiği, bu ilginç sır çözülüp aydınlandığı ve Yüce Allah bu büyük hazineyi düşüncemde açığa çıkardığı vakit, tasadan kurtulmanın gerçek yolunun ne olduğunu araştırmaya başladım. Âlimiyle cahiliyle, iyisiyle kötüsüyle bütün insanların üzerinde ittifak ettikleri bu hedefe ulaşmanın yolunun ahiret kurtuluşu için gerekli amelleri işlemek suretiyle Allah'a yönelmekten başka bir şey olmadığını anladım." İbni Hazm, bunları söylediğinde, bugün psikolojik bilimlerde kullandığımız "anksiyete" kavramının anlamını borçlu olduğumuz Kierkegaard'ın düşüncesini geliştirmesi için daha yüz

yıllar vardı. İnsan için "yek katre-i hunest, hezar endişe" yani "İnsan, bir damla kan ve sayısız kaygıdır" sözünün sahibi Sadi Şirazi (1193-1292), "Kaygı sahip olduğumuz bir şey değil, olduğumuz bir şey" diyen Kurt Goldstein'dan yüzyıllar önce çoktan endişenin ontolojik niteliğini kavramıştı. Bunlar yani kaygı ve endişenin önemiyle ilgili ciddi bir teolojik ve edebi mirasımız olduğu doğru lakin "kaygı" kavramının bilimsel ifadesine karşılık gelen "anksiyete" kavramının bugünkü kullanımını, Kierkegaard'ın felsefi dehasına borçlu olduğumuz saptamasından ilerleyelim..

Kierkegaard'ın "somut bir şeyden korku" ile "özgürlüğün baş dönmesi" diye tanımladığı "hiçliğin büyük kaygısı" (anksiyete) arasında yaptığı ayırım, sonradan varoluşçu felsefenin hem psikolojik bilimlerdeki bakışın temel taşı olacak muhteşem keşifti. Ama kaygı ile korku arasında ayırım yapıldı diye tüm sorunlar ortadan kaldırılmış olmadı. İnsanın duygusal alanıyla ilgili bilimsel bir çalışma yapmak, her zaman güçlüğü korudu.

Dil zenginleşmelidir

"Duygu" alanındaki kargaşanın dolayısıyla bilimsel çalışmanın güçlüklerin nedenlerinden birisi, doğrudan doğruya dil ile ilgili. Biz bir dilde tasfiye hareketine maruz kaldık. Sözüm ona öze döneceğiz derken dilin ana kaynağı olan gelenekle, tarihle bağının acımadan sökülüp atıldı. Birçok hal ve durum için benzeri misaller verilebilir ama konumuzla bağlantılı olduğu için geçenlerde internette dolanan tarihçi Halil İnalçık Hocaya atfedilen bir sözden bahsedeyim. Hoca, "stres" kelimesinin olur olmaz yerde kullanımına isyan ediyor ve şunları söylüyordu: "Bin kelimeyle iktifa edersek zihni melekelerimiz dumura uğrar. Herkesin ağzında bir stres. İyi de stresten maksadın ne güzelim? Dert mi, gam mı, kahr mı, keder mi, gussa mı, yeis mi, tasa mı,

mihnet mi, elem mi, üzüntü mü, endişe mi, kasvet mi, nedamet mi, melal mi, enduh mu, hüzün mü, hüsrân mı, hicran mı, ıstırap mı, inkisar mı, kâbus mu, hafakan mı, teessüf mü, teessür mü, vehim mi, buhran mı, matem mi, gaile mi? Söyle hangisi?”

Dilde tasfiyeciliğin yol açtığı hasarları tanıyalım, onarmaya çalışalım, kızalım, üzülelim ama şunu da bilelim modern psikolojik bilimlerde anlam zenginliğini tek bir kelimeye indirgeyerek yok etme girişimi her dil için söz konusu. Hatta Karl Jaspers'tan Eugene Minkowski'ye Viktor Frankl'dan Christopher Lash'e kadar birçoklarına göre modern zamanlarda artan psikopatolojilerin nedenlerini ele alırken ortaya çıkan bu dilde daralmayı da hesaba katmalıyız. Tekrar duygu tartışmasında örnek olgu olarak ele aldığımız kaygıya dönecek olursak...

Kaygının çeşitli halleri

Bugün “kaygı” dediğimizde batı dillerinde de birçok durumu aynı anda kast ediyoruz. Mesela insan varlığının temeli olan kaygı (sorge; care) ve onun küçük zaman dilimlerinde kendini hissettirmesi olan endişe (angst; dread) ile, bir kişiyi, bir şeyi umursama (besorgen; concern), temel kaygının gündelik biçimlenmesi olan dertlenme (fürsorgen; solicitude), bir sorun tarafından boğulma, tasalanma (besorgnis; worry), bunların hepsi de “anksiyete” kavramında içeriliyor. Bugün modern psikolojik bilimlerde bir insana “anxious”, yani endişeli, anksiyeteli dediğimizde onun hem belirsiz bir şeyin kaygısını yaşadığını, belirli bir şeyden dolayı tasalandığı aynı anda anlatılmak isteniyor.

Oldukça farklı bir anlam serüveni olmasına rağmen modern psikolojik bilimler için uzun zamandır, kaynağı belli olsun ya da olmasın endişeli durumlara “anxiety” deniyor. Yani modern psikolojik bilimler, “anxious”u ve “worrying”i birleştirerek, onları tarih içinde yeni bir anlam kaymasına da uğratmış oluyor. Biz de onlardan kopya ederek anlam kaymasını buraya taşıyoruz. Artık kaygı, endişe dendiğinde batı dillerinin çoğunda kullanılan ve tüm dünya dillerine doğru yaygınlaşan “anksiyete” kavramına çok yakın manalarda kullanıyoruz. Bunu not ederek söyleyeceklerimizi sürdürelim.

Aslında kaygılı düşünce, tasalanma diyebileceğimiz “worrying” ile kaygılı yaşantı manasına gelen “anxiety” benzer ama aynı şey değil. Tasalanmayı daha ziyade kafamızda bizi yiyip bitiren vehimlerle, anksiyeteyi ise bedenimizde nefes darlığı ve çarpıntı gibi belirtilerle yaşıyoruz. Tasalanma, belli bir konuya, mesela uçağa yetişip yetişemeyeceğimize yoğunlaşırken anksiyete, karışık imajlarla her şeye nüfuz ediyor, tam olarak neden endişelendiğimizizin adını koyamıyoruz, anlatamıyoruz. Tasalanma, nispeten daha gerçek nedenlerle alakalı oluyor, bizi sorunu çözmeye doğru hareketlendiriyor ama anksiyetede zihnimiz dağılıyor, elimizi kolumuz bağlanıyor, bir fasit daire içinde dönenip duruyoruz. Doğal olarak tasalanmaya göre anksiyete yaşantısı, daha çok sıkıntı veriyor, daha uzun sürüyor ve denetim altına alınması çok daha zor oluyor.

Tasa kaynağı olan sorun çözüldükçe rahatlıyoruz ama anksiyetede adeta debelendikçe batıyoruz, bizi evhamlandıran bir dertten diğerine atlayıp duruyor zihnimiz. Böyle olunca yani sürekli huzursuzluk yaşayıp bir noktaya yoğunlaşamayınca, anksiyetenin mesleki ve kişisel yaşantımızı daha olumsuz etkileyeceğini ve normale daha uzak olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek. Bu bilgiler muvacehesinde sanki şunları düşünmek uygun gibi. Nasıl fiziksel sağlık halinde bedenimizi hissetmezsek ruhsal sağlık halinde de varoluşumuzu hissetmeyiz. Bedenimiz de psikolojimiz de bize bir ağırlık yapmaz, kuşlar tabiatları icabı nasıl uçuyorsa biz de varoluşumuzun gereği olan yaşantıları yaşar gideriz. Ama dünyayla bağlantımızı sağlayan uğraşlarda sorun olmaya, dünyayla aramız açılmaya başladığında çoğu zaman önce can sıkıntısı ardından tasa ve kaygı çıkar gelir. Bunları karşılayacak gücümüz varsa, yolumuza devam eder, yeni uğraşlara, gailelere, aldırışlara bırakırız kendimizi. “Sevgili dünya” ile yeniden kaynaşıp angaje oluruz. Eğer bu gücümüz yoksa sıkıntımızı, endişemizi gidermek için ne yapsak fayda etmez. Giderek kaygı hali yerleşmeye, normal yaşantıyla izah edemeyeceğimiz sağlıksız bir hal almaya başlar. “Yaygın Anksiyete Bozukluğu” dediğimiz, “sürekli, aşırı ve durumla uygun olmayan bir endişe durumu”na yakalanırız. Her durumda en kötü ihtimalleri düşünmemize neden olan aşırı endişe yüzünden günlük yaşam faaliyetlerimizi sürdüremez hale geliriz. Modern psikiyatrinin iyi bilinen, daha çok kadınlarda olmak üzere oldukça sık görülen ve tedavi gerektiren bir rahatsızlığına duçar olmuşuzdur. Kaygı, sıradan korkudan farklı olarak konjonktürel değil ontolojik... Fanilik bilincimizin olması, dünyamızın her an elimizden alınabileceği hissine neden oluyor. Yani varoluşumuz sürekli tasa, kaygı üreten bir yapıda. Olağan tasa ve kaygı, tamamen normal olduğu gibi bizi yeni yaşantılara, heveslere, ilgilere doğru çevirdiğinden yararlı da... Bizim böyle bir varoluşa sahip olmamız, biyolojik donanımızdaki sorunlarla, yetiştirilme tarzımızdan gelen dinamik problemlerle, baş etme becerilerimizdeki eksiklik ve hatalarla ve yaşadığımız dünyanın dertleriyle birleştiğinde, kimimizde kaygılı olmak, kişiliğimizin, huy ve mizacımızın bir parçası haline gelirken kimimizde “kaygı bozuklukları” için uygun vasat ortaya çıkmış oluyor. Değişik sebepler yüzünden birçoğumuzun kaygısı, hastalıklı bir boyutta yaşanıyor. “Kaygı hem sonsuz bir acı kaynağı hem de gerçekliğin yaratıcı dönüşümüdür... Her birimiz kaygının içeriksel ifadelerini ve dönüşümlerini ona kulak vererek ve onu yorumlayarak tanımalıyız, doğal olarak onu ne idealleştirmeli ne de tamamen lanetlemeliyiz” derken Borgna kaygının bu farklı hallerini kast ediyor.

Olağan, normal, sağlıklı endişe ile sağlıksız hastalıklı endişe farkı, zaten hayli güç olan duygu alanına duygunun şiddet ve süresi ile ilgili yeni bir boyut daha ekliyor. Kişilik, mizaç, huy kavramlarının tartışmaya ilave edilmesi gerekli hale geliyor.

DUYGUNUN SOSYOLOJİK HALLERİ - IV

Bir süredir insan zihnini anlamak bağlamında duygu üzerine konuşuyoruz, bu çok önemli konu üzerinde daha da konuşacağız. Elbette daha çok insan zihninin işleyişine odaklanmış durumdayız ama haklı olarak itirazlar, “iyi ama duygular bir kültürel-toplumsal bağlam içinde üretilmiyor mu? Bu bağlamdan bağımsız duyguları ele almak, bir tür solipsist indirgemecilik olmuyor mu?” diyenler olacaktır. Bu itirazlar ve insanın eninde sonunda zamanının çocuğu olduğu gerçeği göz ardı edilemez. Duygu üzerine konuşurken dikkatlerimizi sosyolojik alana da çevirmek zorundayız. Bir örnek üzerinden gidelim, son yüzyılda Batıdaki duygu akışını ele alalım.

Batının ölümcül sessizliği

Gazze soykırımını tüm dünyada kalbi ve merhameti olan insanları tepki vermeye, gittiğimiz yolun yol olmadığı üzerine düşünmeye ve tepki vermeye zorladı ama soykırım öncesi batı dünyası, yükselen ırkçı ve İslam düşmanı dalga ile biliniyor, duygusuz olmakla eleştiriliyordu. Batılıların sadece artan ırkçılık ve İslam düşmanlığı karşısındaki umursamazlıkları değil, Ortadoğu’da olup bitenlerden tutun da Akdeniz’de mültecilerin yaşadığı güçlüklerle kadar hemen her durumda sessizliğe gömülmeleri karşısında tezler üretiliyordu. Benzeri bir şaşkınlığı yakın geçmişte Sosyalist Blok’un sessiz sedasız yıkılması karşısında genellikle siyasetin Sol’unda yer alanlar hissetmiş, sosyalizmin içine doğmuş, ona uygun eğitim almış nesillerin nasıl böylesine suskunlaştıklarını travma boyutlarına varan bir çaresizlikle yaşamışlardı. Sol’un büyük travmasının şaşkınlığı sürerken bu kez tüm batıyı saran ölümcül sessizlik çıkıp gelmişti. Batı toplumları, sanki üç yüz yıldır, demokrasi, insan hakları diye başımızın etini yememişler, iki dünya savaşı ve berbat bir faşizm tecrübesi yaşamamışlar gibi nasıl böyle derin bir uykuya dalabilirlerdi?

Bu tip soruların siyasi cevapları kolay... Batıya, batılılara, batılı bilince asla güven duyulmaması gerektiğinden, meselenin aslında güç mücadelesi olduğundan başlayarak hayli güçlü ideolojik tezler üretilir. Üstelik kimse bu tezleri kolayca yanlışılayamaz da... Siyasi- ve ideolojik mücadele sürdürenler bu tezleri dillendirsinler hiç zararı yok ama münevvere düşen, bunun nedenleri üzerine ciddi biçimde kafa yormak, sağlıklı sonuçlara ulaşmaya çalışmak, insanlığın gelecekte daha huzurlu biçimde yaşayabilmesi adına düşünceler geliştirmektir.

Batı toplumunun ideallerinden kolayca vazgeçmesi ile ilgili bu hayal kırıklığı ilk değildi. İki büyük dünya savaşı, Nazizm, faşizm, Holocaust daha dün kadar yeni. Özellikle Almanya’da Nazizm’in yükselişi ve iktidarı ele geçirmesi konusunda hatırı sayılır birçok görüş öne sürüldü. Bunların hepsi de düşünce mirası içinde yerlerini aldılar ama benim için en önemlileri, Michel Foucault’un (2018) zorbalığın önce sıradan insanın iç dünyasında yerleşmesi, Hannah Arendt’in (2019) kötülüğün sıradanlaşması tezleridir.

Onlardan öğrendim ki, sıradan insanın iç dünyası kötürüm hale getirilmeden büyük kötülükleri sadece siyasetle açıklayamayız. Kötülüğün niye böyle yaygınlaştığını anlayabilmek için bakılacak yer, kötülüğün en kolay yuva yapabildiği sıradan insanın iç dünyasıdır. Batılıların son dönemdeki ölümcül sessizliklerini açıklayabilmek için meseleye bu zaviyeden bakan ama nedense hala dile getirdiği tezleri çok yankı yapmayan bir düşünür var aslında. Eski Yugoslavya’nın kurucularından ve aynı zamanda ünlü bir heykeltıraş olan Ivan Mestrovic’in torunu olan Harvardlı sosyolog Stjepan G. Mestrovic...

Batı toplumlarının eski Yugoslavya’da olup bitenlere, önce Bosna’da Müslüman halkın daha sonra Kosova’da Arnavutların Sırp tarafından soykırımdan geçirilmesine karşı tepkisiz kalması üzerine düşünen sosyolog Stjepan Mestrovic, bu durumun izahı için modernist ve postmodernist kavrayışların yetersiz olduğunu öne sürerek, 1997’de “duyguötesi (postemotional) toplum” kavramını geliştirdi. Ve aynı adla bir kitap çıkardı. Batılı kamuoyu sadece kendi medyasının doğru söylediğine inanıyor, eski Yugoslavya’daki katliamların hemen tamamını Sırp yaptığı halde Müslümanlar ve Hırvatların sorumlu olduğu birkaç vakayı göstererek bütün tarafları eşit ölçüde suçlu görmeyi tercih ediyordu.

Mestrovic’e göre böyle olmasında postmodern anlayışın yaydığı havanın payı büyüktü. “Postmodernizmin gerçekliği âdemi merkezileştirme, yapıbozuma uğratma ve simüle etme eğilimi eski Yugoslavya’daki soykırımın gerçekliğini önce bulandırmasına ve sonra da tamamen gözlerden gizlenmesine imkân” veriyordu (s. 28). Mestrovic’in bu sözleri, Baudrillard’ın 1999’da Kosova üzerine Liberation’da yayınlanan, Körfez Savaşı ve Vietnam Savaşı’ndaki yorumlarını tekrar ettiği zehir zemberek yazısını bilenler tarafından haksız bulunabilir. Jean Baudrillard’a göre Bosna ve Kosova, Batı’nın hiçliğini, kısırlığını ve ölümünü, göklere çıkardığı değerler için harekete geçmedeki aczini temsil eder. Mestrovic için görünüşte iç açıcı ifadelerdir bunlar ama hem batının niye harekete geçemediğini açıklamaktan uzaktır hem de harekete geçirici, yüzleştirici hiçbir etkisi yoktur. Hatta Baudrillard, “hiper-gerçeklik dünyasında aslında savaşlar hiç olmadı” deme saçmalığına kadar vardırı işi... Postmodernistlere göre dünya bir metindir, Bosna ve Kosova ise bir tür ikonlar... Söyledikleri Bosna ve Kosova’daki soykırımın temel anlamını sadece bulanıklaştırmaya, batının çıkar savaşlarını görmezden gelmeye hizmet eder.

Olup biteni izah etmek için kimseden bir çare bulamayan Mestrovic, Hocası David Riesman’ın “Yalnız Kalabalık” çalışmasından bir sonuca ulaşmaya çalışır. Bakalım Mestrovic, bizim de pek sevdiğimiz Riesman’dan nasıl faydalanmış, batı toplumunun duyarsızlığını açıklarken...

Duyguötesi toplum

Batı toplumunun tarihsel değişimle birlikte ortaya çıkan görünümünü inceleyen çalışmalar içinde en dikkate

değer olanlarından birisi, David Riesman'ın 1950'de kaleme aldığı Yalnız Kalabalık kitabı. Riesman'a göre, tıpkı insan teki gibi toplumların da bir karakterleri (kişilikleri) var. Hangi sosyal sınıftan, gruptan olursa olsun, belli bir dönemde yaşayan insanlar, o döneme özgü şartlar içinde bir arada yaşamının getirdiği tecrübeye bağlı olarak benzer davranışlar, uyum kalıpları sergiliyorlar. Batılı insanın toplumsal karakteri ve uyum kalıpları, üç farklı tarihi aşamadan geçmiş görünüyor. Değişik toplumlar, aralarında farklar bulunmakla birlikte, kabaca bu üç tipin birisinin içinde yer alıyor. Riesman, Batılı insanın Rönesans'a kadar geleneklerle yönetildiği, Rönesans'tan 20. yüzyılın başlarına kadar olan dönemdeyse, aile çevresinin belirlediği "içe-yönelimli biçim" in hâkim olduğu kanaatinde. Gelenekten kopuş, Rönesans, Reform, Karşı-Reform ve Sanayi devrimi ile birlikte oldu ve hala bunun etkileri sürüyor diyor ama özellikle ABD'de bir başka devrimin daha gündeme geldiğini düşünüyor. Riesman, "Yalnız Kalabalık" ta Amerikan toplumunun üretim çağından tüketim çağına geçmeye başladığını artık moda, propaganda tarafından yönetilen "dışa-yönelimli" bir toplumsal karakter biçiminin baskın olmaya başladığını söylüyor.

Geleneksel yönelimli kişi, kültüründen ve bir miktar da çevresindeki az sayıda kişiden etkilenir. Davranışlarında ayıplanma korkusunun etkisi belirgindir. İçe-yönelimli kişide ise kültürden ziyade ailesinin yol göstericiliği barizdir. Nasıl pilot yolunu jiroskopa göre tayin ederse o da ebeveynin ve otorite kişilerin rehberliğinde ilerler. Dışa-yönelimli kişi ise, ebeveynin sinyallerinden daha çok dışarıdaki geniş çevrenin radarının etkisindedir. Aile, onun için sıkı sıkıya bağlı olduğu bir birim değil sadece geniş sosyal çevrenin bir parçasıdır.

"İçe-yönelimli karakter, kendini 'ahlakçı' olarak, dışa-yönelimli ise 'yorumcu' olarak dışa vurur."

David Riesman, daha 1950'ler Amerika'sında yalnız ve yabancılaşmış bir insan tipinin bir psikolojik rahatsızlığı değil neredeyse tüm Amerikalıları kapsayan bir olgu olduğundan bahsetmiş, onları tarif etmeye çalışmıştı. Kitabına verdiği isim bile "Yalnız Kalabalık" oldu...

Riesman, günümüz insanların geleneksel dünyadakilerden hemen tamamen farklı olduklarını söylüyor, dünyayla sadece teknik, harici bir iletişim kurdukları tespitini yapıyordu. Bizi yalnızlaştıran bu "dışa yönelimli" yapımızdı. Riesman'a göre, yeme kültüründeki değişim dahi bu karakter yapısındaki değişimle alakalıydı. İçe yönelimli kişi, kendi alanının kahramanlarından kendisine örnek alabileceği bir yıldız seçebiliyordu.

Dışa yönelimli kişi ise, bireysel kariyeri açısından kendi hayatı üzerine fazla düşünmüyordu. Aradığı şey, ünlü olmak değil saygı ve daha önemlisi akran jürisinin takdirini kazanmaktı. Bu durum, kariyer tercihlerini ve yeme kültürünü de etkiliyordu. Önceleri, içe yönelimli toplumda, sadece kadınların, zengin mutfaklarında hizmetçilerin ilgilendiği, statü ve saygınlık göstergesi olan, besin değeri dışında asla sohbet konusu yapılmayan yeme işleri, 1950'lerden sonra, tamamen anlam değiştirmeye başlamıştı. Artık mühim olan damak zevkiydi. Eskiden "gurme" denilebilecek insanlar çok azdı şimdi ise etraf, gurmelerle ve gurme olmak isteyenlerle doluydu. Yemeğin sunumu ve içeriği çok değişmişti. Son 50 yılda yemek kitaplarının adlarındaki değişim bile neler olup bittiğini anlamaya yeterdi. Birçok sohbetin konusunu artık yemekle ilgili konuşmalar teşkil ediyordu.

Devam edeceğiz.

DUYGUNUN TARİHSEL VE KAVRAMSAL HALLERİ-V Zamanın ruhu vardır, duygu akışı toplumsaldır

Hocası David Riesman'dan sonra post-modern teorilerde aradığını bulamayan Stjepan G. Mestrovic, Duyguötesi Toplum kitabında Riesman'ın Yalnız Kalabalık'ta ele aldığı "öteki-yönelimli tip"ini Kosova olaylarının olduğu zamana ve Gazze Soykırımını öncesi[1] günümüzün koşullarına uyarlamaya çalıştı. Şöyle dedi: "Riesman'a göre, öteki-yönelimli tip, iç yönelimli tipin aksine bir tutku kaybından mustarıdır. George Ritzer'in (2000) terminolojisini kullanarak, öteki-yönelimli tipi, Duyguların McDonaldlaştırılmasına tabi biri olarak niteleyebiliriz." Ritzer için McDonald's, bir 'fast-food' markası olmadığını, "Toplama kampı modelinden ilham alarak bütün dünyayı 'akılcılığın demir kafesi' içine hapseden toplumsal, ekonomik, kültürel bir sistemin adı" olduğunu düşünürsek Mestrovic'in ne demek istediği daha berrak hale gelir. Devam eder: "İnsan duygularının zenginliği öteki-yönelimli tipte iki temel kategoriye, 'zarif olma ve 'öfkeli' olmaya indirgenmiştir. Öteki-yönelimli tip tercihlerin, görüş açılarının, perspektiflerin bir Samanyolu galaksisi ile karşı karşıya olduğundan, bunlardan herhangi birine bağlanmaktan acizdir. Öteki-yönelimli tip, bir 'iç tahminci' kitle halinde bir enformasyon tüketicisi haline gelir, çünkü dünyadaki işlerin gidişatını gerçekten değiştirmek için elinden hiçbir şey gelemeyeceğine inanmıştır o. Bu yüzden, öteki-yönelimli tip, duygular âleminde kendisini ve başkalarını manipüle eder ve Medya ve hükümetler tarafından, başkaları tarafından manipüle edilir. (s.32-33).

Mestrovic, Riesman gibi umutlu değildir, postmodernistlerin bir hoşgörüsü devrimi olacağı şeklindeki beklentilerini asla ciddiye almaz. 1997'de "bir devrim olacaksa büyük ihtimalle, eski moda, şiddete dayalı bir devrim olacaktır" der. Farklı kültürlerin batıda bir arada geçinip gitmelerinin ila nihai mümkün olmayacağını altını çizer. (s.164)

Duyguötecilik, Batılıların zalimlikleri televizyondan izlemekle yetinip 'zarif' bir üslupla açıklama yapma tavrını deşifre eder. Bosna ve Kosova'nın hipergerçekler, olmayan gerçekler olmak bir yana, çoğu kez, anlamları halkın bilincine bazen ulaşabilen bastırılmış gerçekler olduğunu ortaya koyar. Duyguöteci kültürel ikonlar tarafından öteki-yönelimliliğe mecbur bırakılan batılı toplumları canlandırmak yerine onların duygusal enerjilerini kurutmuş, umursamazlığı körüklemiş ve sonunda acizliğe yol açmıştır. "Duyguöteci Başkan Clinton sık sık zayıflıklarını, şaşkınlığını ve öteki zaaflarını kamuoyu önünde itiraf eder. İç-yönelimli tipler onun böylesi itiraflarda bulunma 'zayıflığından' tiksiniyorlar ama öteki-yönelimli ve duyguöteci tipler muhtemelen bu itiraflarda kendini onun yerine koyma terapisi bulur." (s.188) "Öteki-yönelimli ve duyguöteci, herkesten 'zarafet' beklenen ve konuşma ve davranışın politik doğruculuk tarafından kodlandığı toplumlarda, bütün katarsis yolları fiili olarak tıkanmıştır. Bu durumda duyguöteci bilincin, dışavurulmamış ve

vurulmamış bastırılmış travmalar yüzünden her an 'patlamaya' hazır insanları anlatmak için 'yürüyen saatli bombalar' terimini ortaya atmış olması hiç şaşırtıcı değildir." (s.195) "Duyguötecilik insanları uygarlaşma süreciyle at başı giden bir uygarlık-karşıtı süreç ihtimaline karşı uyarır. Batılı endüstrileşmiş ülkelerin kamusal hayatlarından dışlanmış sapkınlıklar, iğrenç alışkanlıklar, çıplak şiddet ve öteki barbarca olgular yalnızca yeniden ortaya çıkmakla kalmıyor, kişiye özel fantezi âleminde zamanla daha etkili hale geliyorlar." (s.198)

Duyguötesi toplumlardaki yapaylık/sahtecilik problemi giderek derinleşmektedir. Televizyondaki talk-showlarda, insanlar görünüşte en mahrem cinsel sırlarını ifşa ederler ancak izleyenler zihinlerinin gerisinde bu ifşaatların kameralar önünde yapıldığını bilir. Artık son kale duygular âlemi de Disneyvari, yapay sözüm ona sahicilik alanları tarafından tanzim edilmektedir. (s.204-205). Kutsal çökmüş, kolektif bilinç kaybolmuş, onların yerini duyguöteci ritüeller doldurmaktadır. "Duyguöteci semalarda duyguöteci tipin kararlarına onları eyleme dökecek kadar inanç duymasını imkânsız kılacak kadar çok sayıda alternatif, seçim ve yorum vardır ve bunların hepsi de alaya alınabilir, çözümlenebilir ve farksızlaştırılabilir. Birçok kişinin evleneceği kişiyi seçmekten aciz olmasından tutun Batı'nın Bosna'daki kıyımı durdurmak için bir eylem çizgisi belirlemekten acizliğine kadar çok sayıda örnekte bu inanç kaybı hissedilir." (s.206-235).

Son olarak duyguöteci toplumda, ölüm de aklileştirilir, geleneksel toplumdaki ölüm inanç ve ritüellerine pek rastlanmaz, bir kayıtsızlık görülür. Bu yüzden matem süreci asla tamamlanamaz. Mestrovic'e göre bu toplumdaki insanların hayatın simülasyonu bu kadar ilgili oluşları belki de ölümün hayata karşı kazandığı zafer nedeniyledir. Uluslararası büyük olay ve katliamlarda batılıların sessizliğinin bir nedeni de herkesi haklı, gerçeği müphem görmelerinin ve dolayısıyla katliam yapanları bile haklı görebilecek bir ahlaki zafiyet içinde olmalarının payı büyüktür. (s.251-271)

Mestrovic, Riesman'ın dışa-yönelimli tipinin uzantısı olarak gördüğü duyguötesi gerçekliği kavramak açısından bir de "samanyolu" metaforu öne sürer. "Geçmişte, geleneksel, iç-yönelimli tipler hayatlarına yön vermek için bir ya da birkaç sabit yıldız odaklanırdı. Ama biz bilgiç duyguöteci tipler herhangi bir görüş açısına bağlanamayacak kadar çok şey biliyor, çok şey hissediyoruz. Bu yüzden de biz çarpışan açıklamaların ve beraberinde gelen çarpışan duyguların Samanyolu galaksisine maruz kalıyoruz." Sonuç olarak, biz bunların hiçbirine bağlanamıyoruz ve kararlılıkla davranamıyoruz. Bu, duyguöteciliğin hem vaadi hem trajedisidir. (s. 37-38) Çoğu batılı yurttaş gibi batılı liderler de artık öteki-yönelimli ve duyguötecidir Mestrovic'e göre. "Onların aradığı zafer değil; onlar kendi değerlerini başkalarına dayatacak kadar ileri gidemez; onlar tam olarak mağdurların yanında yer

alamaz, çünkü her zaman olaylara iki tarafın gözüyle bakarlar.” Clinton’un Monica Lewinski’ ne yaptığına karar veremedikleri gibi NATO’nun Sırbistan karşısında yürüttüğü savaş da gerçek savaş değildir. “Bu iki olay bize duyguöteci gelecekte savaşın ve aşkın nasıl yaşanacağına ilişkin fikir veriyor.” (s.46-47) “Duyguötecilik, duygusal karmaşayı önlemek, duygusal ilişkilerde başıboşluğu engellemek, duygusal hayatın ‘vahşi’ bölgelerini medenileştirmek ve genelde toplumsal dünya iyi bakımlı bir makine kadar pürüzsüz işlesin diye duyguları düzenlemek için tasarlanmış bir sistemdir” (s.278) ama sonuçta orta çıkan manzara budur. Mestrovic’e göre işler George Orwell’in tahayyül ettiğinden bile daha kötüye gidecektir.

Yalnız kalabalıktan yalnız kovboya

Riesman’ın sosyolojik tespitleri bizim May’i (2016) de o günlerde pek etkiledi; onun tespitlerini “yalnız kovboy” mitolojisi çerçevesinde analiz etti. Ona göre, sayısız filmle anlatılan yalnız kovboy miti, Hollywood ve Amerikan ruh hali için ısmarlanmıştı. Amerikalılar, kovboy filmlerini tekrar tekrar izlemek için inanılmaz bir istek duyuyor, içlerindeki bir yaraya şifa olmalı ki, buna bayılıyorlardı. Amerika’da mutluluk tülü kaldırılıverdiğinde hemen herkes yalnızlıktan mustarip görünüyordu. Otobanlarda, caddelerde sanki hiç bulamayacakları bir şeyi, kendilerini kaybetmiş gibi umutsuz dolanıp duruyorlardı. Beatles şarkısı, “Tüm bu yalnız insanlar, nereden geliyorlar?” diye soruyordu.

“Bu yalnızlığın bir nedeni, Amerika’daki tarihsel köksüzlüğümüz ve herhangi bir yerde kök salmamıza engel olan sürekli hareket etme halinde olma durumumuzdur” tespitini yapıyordu May. Amerikalıların başları sıkıştığında hemen bir uçağa, taşıta binerek bir yere gitme arzusunu, keyifle bir ev inşa ettikten sonra bile onu kısa sürede satışa çıkarıp başka yere gitme isteklerini bu köksüzlüğe bağlıyordu. Ve tabii gangsterlerin kahramanlaştırılmasını, şiddete eğilimi, sık evlenip sık boşanmayı ve Amerikan rüyasıyla yaşamayı da...

May, Amerikalıların yalnızlıklarını köksüzlüklerine bağlıyor.

Bence bu doğru değil. Onların köksüzlükleri, Amerika’da yeni bir vatanda buluşmuş göçebelikten kaynaklanmıyor.

Modernlik, onları geleneksel köklerinden koparan asıl etken. O yüzden modern Batılılar da Amerikalılar kadar yalnız. Ama mesela biz Türkler, Türk’ün Göçebe Ruhunu çalışmamızda ortaya koyduğumuz gibi, ontolojik olarak mekânla ilişkimizi iğretlik üzerine kuran göçebe bir geçmişe sahip olsak da gelenekle güçlü bağlarımız nedeniyle asla yalnızlığın derin kuyusuna düşmüyoruz.

Duygunun sosyolojik bir boyutu olduğunu görmek için sanıyorum bu teorik gezinti yeterli olmuştur.[2]

Şimdiye kadar ele aldığımız duygunun tarihsel ve kavramsal (felsefi) hallerine bakışın da nörobilim de ortaya çıkan gelişmeleri değerlendirirken eleştirel bir süzgeç vazifesi göreceği kanaatindeyiz.

Artık nörobilimdeki gelişmelere geçebiliriz.

DİPNOTLAR:

[1] Gazze Soykırımı sonrası Mestrovic’in Duyguötesi Toplum analizinin artık pek geçerli olmadığı kanaatindeyim. Gazze Soykırımı’nın Batı toplumunun ve dünyanın haleti ruhiyesini nasıl değiştirdiğine ilişkin analizimiz için Umuda İmkân Aramak (Kapı Yayınları) kitabımıza bakınız.

[2] Günümüz toplumunun haleti ruhiyesi için son zamanlarda fevkalade önemli çalışmalara imza atan ve bu kitabın sonunda da bazı kitaplarını değerlendirdiğimiz Kore kökenli düşünür Byung-Chul Han’ın kitaplarını ısrarla öneriyorum. Byung-Chul Han’ın “heyecan kapitalizmi” (2020a) ve yorgunluk ve şeffaflık toplumu kavramları ve neoliberal yeni iktidar tekniklerini ele alan, kapitalizmi duygu ile duygulanım ve heyecan arasındaki farklılıklara göre ayıran psikopolitika yaklaşımı gerçekten de çok önemli saptamalarla dolu.

Yahudiye'nin Kötü Adamları: Irak Savaşı'nın Gölge Mimarı Douglas Feith

YAZAR: JOSE ALBERTO NINO

KAYNAK: WWW.JOSEALNINO.ORG

Douglas Feith kadar, Amerikan ulusal çıkarları ile dünya Yahudiliğinin talepleri arasındaki çatışmayı bu denli keskin biçimde somutlaştıran çok az kişi vardır. Kariyeri boyunca Feith, Yahudi devletinin kusursuz bir savunucusu olarak hareket etmiş ve Amerikan askeri ile dış politikasının kendi kabile inançları için güçlü bir araç olarak hizmet etmesini sağlamak amacıyla ABD hükümetinin en üst kademelerinde kendisini konumlandırmıştır. İsrail yanlısı lobideki ilk günlerinden felaketle sonuçlanan Irak Savaşı'nın mimarlığını üstlendiği role kadar Feith'in kariyeri, Amerikan egemenliğinin Yahudi halkının önceliklerine tabi kılınmasının bir örneğidir.

Irak işgalini yöneten General Tommy Franks, Bob Woodward'ın Plan of Attack adlı eserinde belgelendiği üzere, Feith'e atıfta bulunarak "neredeyse her gün yeryüzündeki lanet olası en aptal herifle uğraşmak zorunda kaldığımı" söylemiştir.

Dışişleri Bakanlığı'nda Colin Powell'in genelkurmay başkanı olan Albay Lawrence Wilkerson ise ayrı bir açıklamada, "Hayatımda nadiren bu kadar aptal bir adamla karşılaştım" demiştir. Algılanan eksikliklerine rağmen Feith, ulusal güvenlik yapısının zirvesine ulaşmayı başarmış ve Amerikan dış politikasını İsrail'in yararına olacak şekilde temelden yeniden şekillendirmiştir.

Feith'in Amerikan hükümetinin en üst kademelerine taşıdığı Siyonist inançlar, yetişkinlik döneminde benimsenmiş değil, çocukluk döneminde özümsemiştir.

Bir Siyonist Şahinin Kökenleri

Douglas Jay Feith, 16 Temmuz 1953'te Philadelphia'da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Geçmiş, 1930'larda Polonya'da faaliyet gösteren ve Ze'ev Jabotinsky tarafından kurulan Revizyonist Siyonist gençlik örgütü Betar'ın bir üyesi olan babası Dalck Feith aracılığıyla Siyonist geleneğe dayanıyordu. Betar, Jabotinsky'nin Revizyonist Siyonizmiyle bağlantılı militarist bir hareketti; bu, Siyonist hareketin sosyalist ana akımını reddeden ve Herut Partisi aracılığıyla daha sonra İsrail Likud Partisi'ne dönüşen sert çizgideki milliyetçi bir akımdı.

Dalck Feith, Ocak 1942'de Amerika Birleşik Devletleri'ne geldi ve iş insanı, hayırsever ve Cumhuriyetçi bağışçı oldu. Douglas Feith, Philadelphia'nın bir banliyösü olan Elkins Park'ta büyüdü ve babasının Betar üyeliğinin ile ailenin Holokost deneyiminin kendi Siyonist inançlarını derinden şekillendirdiğini kabul etmiştir.

Feith, kendisini kamuoyunda bir Siyonist olarak tanımlamıştır — özellikle İşçi Partisi veya "şimdi barış" Siyonisti değil, Likud geleneğiyle yakından uyumlu bir sağcı Siyonist. 2021 yılında Jewish News Syndicate'te "Neden Siyonistim" başlıklı bir köşe yazısı yazmış ve Yahudi devletine desteğin Amerikan vatanseverliğiyle tamamen uyumlu olduğunu savunmuştur. Dünya görüşü, büyük ölçüde Ze'ev Jabotinsky'nin "demir duvar" doktrinine dayanır; bu doktrine göre Araplar, Yahudi devletini askeri olarak yok edemeyeceklerini kabul ettikten sonra ancak bu devleti kabulleneceklerdir.

Eğitim ve Erken Kariyer

Bu ideolojik temel, Feith'e seçkin bir eğitim süreci boyunca eşlik etmiş ve onu hukuk mesleğinin üst kademelerine taşımıştır. Hudson Enstitüsü'ndeki biyografisine göre Feith, 1975 yılında Harvard College'dan magna cum laude derecesiyle, 1978 yılında ise Georgetown University Law Center'dan yine magna cum laude derecesiyle mezun olmuştur.

Kamu kariyerine 1975 yılında, Sovyet karşıtı şahin dış politikası ve İsrail'e güçlü desteğiyile tanınan Washington'lu Demokrat senatör Henry M. "Scoop" Jackson'ın Soruşturma Alt Komitesi'nde stajyer olarak çalışarak başladı. Harvard'da bulunduğu sırada Feith, 1976'da CIA'nın Team B stratejik istihbarat çalışmasına başkanlık eden ve daha sonra Şubat 1981'de Reagan'ın Ulusal Güvenlik Konseyi'ne katılan, Polonya doğumlu Yahudi bir akademisyen ve Sovyet karşıtı şahin olan Profesör Richard Pipes'in öğrencisiydi. Feith aynı yıl Ulusal Güvenlik Konseyi'ne (NSC) Orta Doğu uzmanı olarak katılmış ve Pipes'in altında görev yapmıştır.

Reagan Yılları

Bu biçimlendirici deneyimler, Feith'i ulusal güvenlik yapısına doğrudan giriş için konumlandırdı. Feith, 1981 yılında Ulusal Güvenlik Konseyi'nde Orta Doğu uzmanı olarak hükümete katıldı ve eski Harvard profesörü Richard Pipes'in altında görev yaptı. Ertesi yıl, o dönemde Savunma Bakan Yardımcısı olan Richard Perle'nin Özel Danışmanı olarak görev almak üzere Pentagon'a geçti. Feith daha sonra bu rolü, o ofisteki tek avukat olarak kendisine düşen "BM ile ilgili konular, savaş hukuku ve benzeri meseleler"i kapsadığını kendi ifadeleriyle belirtmiştir. İki yıl sonra, 1984'te, Savunma Bakanı Caspar Weinberger Feith'i Müzakere Politikasından Sorumlu Savunma Bakan Yardımcısı Yardımcılığı görevine yükseltti; Feith bu görevde 1986 yılına kadar kaldı.

1982 yılında, Feith'in İsrail'e istihbarat sızdırdığı şüphesiyle yönetim yetkilileri hakkında yürütölen bir FBI soruşturması sırasında Ulusal Güvenlik Konseyi'nden ayrılmasıyla dikkat çekici ve oldukça tartışmalı bir dönem yaşandı. Feith'in gizli belgeleri yanlış kullandığına dair suçlamalar ortaya çıktı, ancak Feith hiçbir zaman yargılanmadı.

Özel Sektör ve İsrail Yanlısı Ağ

Feith kısa süre sonra kamu hizmetini savunma ve dış politika dünyasının kazançlı tarafıyla değiştirdi. Feith 1986'da Pentagon'dan ayrıldığında, Marc Zell ile birlikte başlangıçta İsrail merkezli bir hukuk firması olan Feith & Zell, P.C.'yi kurdu; bu firma Lockheed Martin ve Northrop Grumman gibi savunma müteahhitlerini temsil ederken, Türk, İsrail ve Bosna hükümetleri adına ABD hükümetine lobi faaliyetlerinde bulundu. 1989'da Feith, müşterileri arasında Türkiye'nin de bulunduğu bir lobi faaliyeti yürüten International Advisors, Inc. adlı kuruluşu ayrıca kurdu.

1999'da Feith & Zell, İsrail merkezli Zell, Goldberg & Co. ile birleşerek FANDZ International Law Group'u oluşturdu. Feith, 2001 yılında Irak'ın yeniden inşasını

denetleyen Savunma Bakanlığı Müsteşarı olarak hükümete geri döndüğünde, FANDZ aynı zamanda şirketlerin Irak'ta yeniden inşa sözleşmeleri elde etmesine yardımcı olmak üzere bir görev gücü yürütüyordu.

1990'lar boyunca Feith, daha sonra Bush yönetiminin ulusal güvenlik aygıtında görev alacak neokonservatif ve İsrail yanlısı örgütlerde geniş bir varlık oluşturdu. 1997'de Amerika Siyonist Örgütü, yıllık yemeğinde hem Feith'i hem de babasını onurlandırdı. Dalck, "İsrail ve Yahudi halkına ömür boyu verdiği hizmet" nedeniyle ZOA'nın özel Yüzüncü Yıl Ödülü'nü alırken, Douglas prestijli Louis D. Brandeis Ödülü'nü aldı.

Feith, Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail arasında yakın askeri iş birliğini teşvik eden bir düşünce kuruluşu olan Yahudi Ulusal Güvenlik İşleri Enstitüsü'nün (JINSA) danışma kurulunda başkan yardımcısı olarak görev yaptı. Ayrıca 1988'de Frank Gaffney tarafından kurulan ve daha yüksek askeri bütçeleri, füze savunma sistemlerini, uzay silahları programlarını ve Orta Doğu'da sert politikaları savunan bir düşünce kuruluşu olan Güvenlik Politikası Merkezi'nin yönetim kurulu başkanlığını da yürüttü.

Feith, ayrıca 2001 yılında Camp David barış görüşmelerinin ardından kurulan ve "birleşik Kudüs'ü İsrail'in bölünmemiş başkenti olarak koruma" misyonunu taşıyan One Jerusalem'in kurucu figürleri arasında yer aldı. Diğer kurucular ve yöneticiler arasında eski İsraili diplomat Dore Gold ve eski Başbakan Yardımcısı Natan Sharansky de bulunmaktadır.

"Temiz Kopuş" Belgesi

Feith'in bu dönemdeki örgütsel çalışmaları, İsrail hükümeti adına doğrudan politika savunuculuğunun temelini attı. Feith'in hükümet öncesi kariyerindeki en önemli olay, 1996 yılında "A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm" (Temiz Bir Kopuş: Krallığı Güvence Altına Almak İçin Yeni Bir Strateji) başlıklı belgenin hazırlanmasına katılmasıydı. Bu belge, Richard Perle liderliğindeki ve İsrail merkezli İleri Stratejik ve Siyasi Araştırmalar Enstitüsü tarafından göreve başlayacak Başbakan Benjamin Netanyahu için organize edilen bir çalışma grubu tarafından hazırlandı. Belge, Netanyahu'ya Oslo Anlaşmaları'nı ve toprak karşılığında barış çerçevesini tamamen terk etmesi çağrısında bulunuyor, Irak'ta Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılmasını "önemli bir İsrail stratejik hedefi" olarak tanımlıyor, Lübnan'daki ve muhtemelen Suriye'nin kendisindeki askeri hedeflere saldırı yapılmasını öneriyor ve diplomatik tavizler yerine "güç yoluyla barış"a dayanan yeni bir İsrail stratejik doktrini ortaya koyuyordu.

Bu çalışma grubunun üç üyesi daha sonra Bush yönetiminin Orta Doğu politikasını şekillendiren üst düzey pozisyonlara geldi: Perle Savunma Politikası Kurulu başkanlığına, Feith Savunma Bakanlığı Müsteşarlığına ve David Wurmser ise Dick Cheney'in baş Orta Doğu danışmanlığına getirildi. Profesörler John Mearsheimer ve Stephen Walt, 2006 yılında London

Review of Books dergisinde yayımlanan “The Israel Lobby” başlıklı makalelerinde, “Clean Break” belgesinin “İsrail’in tüm Ortadoğu’yu yeniden düzenlemek için adımlar atmasını talep ettiğini” ve “Feith, Perle ve Wurmser’in kısa süre sonra Bush yönetimini aynı hedefleri takip etmeye teşvik ettiğini” yazmışlardır.

Savunma Bakanlığı Politika Müsteşarı

Kısa süre sonra ikinci ve çok daha önemli bir bürokratik yapılanma ortaya çıktı. 16 Temmuz 2001’de atanan Feith, Savunma Bakanlığı’ndaki en yüksek üçüncü sivil pozisyon olan Savunma Bakanlığı Politika Müsteşarı olarak görev yaptı. Sorumluluk alanı, savunma planlama kılavuzlarının oluşturulmasını, Savunma Bakanlığı’nın yabancı hükümetlerle ilişkilerinin yönetilmesini, kurumlar arası müzakerelerde Pentagon’u temsil etmeyi ve ulusal güvenlik konularında Başkan ile Savunma Bakanı’na danışmanlık yapmayı kapsıyordu.

Bush yönetiminin ilk dönemlerinde Feith, Kasım 2001’de yabancı kitleleri hedef alan bilgi operasyonları yürütmek üzere Stratejik Etki Ofisi’ni kurdu. New York Times’a göre bu ofis, yabancı medya kuruluşlarına – “hatta muhtemelen sahte bile olanları” – haberler yerleştirme önerileri de dahil olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunacaktı. Programın varlığı Şubat 2002’de kamuoyuna açıklandıktan ve yoğun incelemeye maruz kaldıktan sonra Feith, ofisi kapatma kararı aldı; Rumsfeld bu kararı 26 Şubat’taki bir basın toplantısında duyurdu. Rumsfeld daha sonra, Kasım 2002’de gazetecilere “Yapılması gereken her şeyi yapmaya devam edeceğim ve yaptım da” diyerek ofisin işlevlerinin başka birimler aracılığıyla sürdüğünü kabul etti.

Özel Planlar Ofisi (Office of Special Plans – OSP)

Feith’in görev süresindeki en zarar verici tartışma, Eylül 2002’den Haziran 2003’e kadar faaliyet gösteren bir Pentagon birimi olan Özel Planlar Ofisi’ni (OSP) denetlemesi etrafında şekillendi. OSP, Irak hakkında istihbarat topluluğunun normal inceleme sürecini atlayan ham istihbaratı üst düzey yönetim yetkililerine sağlamakla görevlendirilmişti.

Birimin temel amacı, Irak’ı işgal etmek için siyasi gerekçe oluşturmak üzere, Irak ile El Kaide arasında operasyonel bir bağlantıya dair kanıtların zayıf ya da hiç olmadığı sonucuna varan hem CIA’yı hem de Savunma İstihbarat Ajansı’nı devre dışı bırakmaktı. Yerleşik istihbarat konsensüs süreci üzerinden çalışmak yerine OSP, ulaştığı sonuçları doğrudan Başkan Yardımcısı Cheney’nin ofisine ve diğer üst düzey karar vericilere ilettili. Mother Jones’a göre OSP’nin direktörü Abram Shulsky, “doğrulanmamış ve Irak karşıtı istihbaratın özenle seçilip ayıklanmış parçalarını konuşma başlıklarına dönüştürdü” ve bunlar Rumsfeld ile Cheney’e iletildi. OSP ayrıca, istihbaratı daha geniş topluluk tarafından büyük ölçüde göz ardı edilen Ahmed Chalabi ve Irak Ulusal Kongresi ile de yakın iş birliği içinde çalıştı.

Eylül 2002’de, CIA’nın Irak–El Kaide meselesine ilişkin kendi nihai değerlendirmesini tamamlamasından iki

gün önce Feith, Cheney’in ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice’in üst düzey danışmanlarına brifing verdi; bu brifingde CIA’nın güvenilirliğine doğrudan saldırdı ve analizinde “temel sorunlar” olduğunu ileri sürdü. Washington Post’un Genel Müfettiş özetine ilişkin haberine göre, Beyaz Saray’ın üst düzey yetkililerine sunulan OSP brifingin versiyonu, CIA’ya sunulan versiyondan farklıydı – CIA’nın “temel sorunlarını” belirten bir slayt, istihbarat topluluğuna verilen versiyondan çıkarılmıştı.

Şubat 2007’de Pentagon Genel Müfettişi, Feith’in ofisinin “Irak ile El Kaide arasındaki ilişkiye dair, istihbarat topluluğunun konsensüsüyle tutarsız bazı sonuçlar içeren alternatif istihbarat değerlendirmeleri geliştirdiği, ürettiği ve ardından bunları üst düzey karar vericilere yaydığı” sonucuna varan önemli bir rapor yayımladı. Raporda bu eylemlerin “yasadışı” olmasa da “uygunsuz” olduğu belirtildi. restart

Senato Silahlı Hizmetler Komitesi Başkanı Senatör Carl Levin (D-MI), bu çerçevenin sınırlamalarını kabul etmedi. Levin, “Sonuç olarak, Irak–El Kaide ilişkisine dair istihbarat, yönetimin Irak’ı işgal etme kararını desteklemek için Savunma Bakanlığı’ndaki üst düzey yetkililer tarafından manipüle edildi” dedi. “Genel müfettişin raporu, bu ülkeyi savaşa sürüklemeye yardımcı olan Savunma Bakanlığı politika ofisindeki uygunsuz faaliyetlere yönelik ezici bir kınamadır.”

Feith, rapordaki “yasadışı değil” bulgusuna dayanarak kendisini “aklanmış” hissettiğini ilan etti ve bunu ofisinin “yıllardır karalandığının” kanıtı olarak nitelendirdi. Genel Müfettiş’in “uygunsuz” değerlendirmesine “tuhaf” ve “kelime oyunu” diyerek itiraz etti ve ofisinin yalnızca “istihbarat topluluğunun konsensüsüne yönelik bir eleştiri” ürettiğini savundu.

Baas'tan Arındırma ve Felaket Sonuçları

İstihbarat tartışması, Feith'in ofisinin yol açtığı yıkımın yalnızca bir cephesiydi. Feith'in görev süresiyle ilişkilendirilen en önemli kararlar arasında, Irak'ın yönetim ve güvenlik yapılarını yeniden şekillendiren iki emir yer alıyordu. Pentagon, Feith'in yönlendirmesiyle, 16 Mayıs 2003'te Büyükelçi Paul Bremer tarafından imzalanan ve tüm üst düzey Baas Partisi üyelerini devlet görevlerinden uzaklaştıran, CPA Emri 1'e dönüşen Baas'tan arındırma kararnamesini hazırladı.

Bir hafta sonra imzalanan ayrı bir belge olan CPA Emri 2, Irak'ın askeri ve güvenlik güçlerini feshetti — bu karar 385.000 asker, 285.000 polis ve 50.000 başkanlık güvenlik personelini etkiledi. Bu iki emir birlikte yüz binlerce Iraklıyı işsiz bıraktı ve Irak devletinin idari ve güvenlik altyapısını yok etti. Bu kararlar, işgalin en kötü stratejik kararları arasında geniş ölçüde kabul edilmekte olup, ardından gelen mezhepçi isyanın alevlenmesine katkıda bulunmuştur.

Lawrence Franklin Casusluk Skandalı

Feith'in politika kararlarının yol açtığı zarara, astlarının karıştığı ciddi güvenlik ihlalleri de eşlik etti. Feith'in Yakın Doğu ve Güney Asya Bürosu'nda görev yapan deneyimli bir Savunma İstihbarat Ajansı analisti olan Lawrence Franklin, 2005 yılında tutuklandı ve gizli bilgileri AIPAC yetkilileri Steven Rosen ve Keith Weissman'a aktardığı için casuslukla ilgili suçlamaları kabul etti; söz konusu kişiler de bu bilgileri İsraili yetkililere ve medyaya ilettiler.

Franklin yaklaşık 13 yıl hapis cezasına çarptırıldı, ancak bu ceza daha sonra on aylık ev hapsine indirildi. Rosen ve Weissman'a yöneltilen tüm suçlamalar 2009 yılında düşürüldü.

Feith'in kendisi hakkında herhangi bir suçlama yapılmamış olsa da bu skandal, ofisi içindeki güvenlik kültürüne ve bunun İsrail istihbarat çıkarlarıyla olan ilişkisine dair uzun süredir devam eden endişeleri pekiştirdi.

Pentagon Sonrası

Feith, Ağustos 2005'te Pentagon'dan ayrıldıktan sonra 2006'dan 2008'e kadar Georgetown Üniversitesi Dışişleri Okulu'nda Ulusal Güvenlik Politikası alanında profesör ve Seçkin Uygulayıcı olarak görev yaptı. Bu atama öğretim üyeleri arasında sert tepkilere yol açtı — 35 profesör tarafından imzalanan bir mektup Feith'i etik çatışmalarla ve işkence kullanımını savunmakla suçladı — ve sözleşmesi yenilenmedi. Daha sonra Stanford Üniversitesi Hoover Enstitüsü'nde Seçkin Misafir Araştırmacı olarak görev yaptıktan sonra, Eylül 2008'de Hudson Enstitüsü'ne Kıdemli Araştırmacı ve Ulusal Güvenlik Stratejileri Merkezi Direktörü olarak katıldı.

2009 yılında Feith, Yargıç Baltasar Garzón başkanlığındaki bir İspanyol mahkemesi tarafından evrensel yargı yetkisi iddiaları kapsamında savaş suçları soruşturması için değerlendirilen Bush yönetimi yetkililerinden biri oldu.

Sonuç olarak, Irak Savaşı yalnızca Amerikan devletinin taktiksel ya da stratejik bir başarısızlığı olarak değil, Feith'in sarsılmaz bir sadakatle hizmet ettiği organize Yahudiliğin çıkarları açısından derin ve büyük bir başarı olarak görülmelidir. Feith'e Amerikan halkının bir hizmetkârı olarak değil, Yahudi devletinin bir ajanı olarak bakıldığında, kariyerinin gerçek amacı netleşir: kendi halkının ilerlemesi onun en üstün görevidir; Amerika Birleşik Devletleri'nin refahı ise bunun çok gerisinde, ikinci planda kalır.

Afrika'nın ve Siyahların Durgunluğundan Beyazlar mı Sorumlu?

YAZAR: PIERRE SIMON

KAYNAK: THEOCCIDENTALOBSERVER.NET/

Kölelik ve Sömürgecilik

Tek bir yalan, yüz gerçeğin çıkardığı gürültüden daha fazla ses çıkarır.

– Georges Bernanos

En baştan açık olalım: hiçbir beyaz, sömürgecilik ve köleliğin dehşeti konusunda suçluluk duymamalıdır. “Dekolonialistler”, İslamcı solcular ve tövbe teröristleri, yeryüzünden silmeye kararlı oldukları beyaz ırkın ırksal bilincini ve hayatta kalma içgüdüsünü suçluluk duygusuyla etkisiz hale getirmek amacıyla bu olayların tarihi hakkında yalan söylemişlerdir. Ne yazık ki, bu suçluluk yüklemesi yoluyla manipülasyon işi çoğu zaman kendinden nefret eden beyazlar tarafından yürütülür; ilk bakışta samimi ve iyi niyetli görünseler de, yeterince bilgili değildirler ve bazen kötü bir itibarı aklama ya da akıl yerine duyguyu ön planda tutan “ilerici” kitleye erdem gösterisi (virtue signaling) yaparak sosyal ve/veya maddi kazanç elde etme yönünde güçlü bir ihtiyaçla hareket ederler.[1] Ünlü virolog ve Nobel ödüllü Frank Macfarlane Burnet’in dediği gibi: Bu ikiyüzlü sevgi gösterileri her zaman “iktidar yarışına” eşlik eder. Birini “kurtarmak”, onun kaderi hakkında sızlanmak, başkalarının talihsizliklerinden etkilenmek, kişinin kendi sosyal değerini artırmak ve böylece saygınlık, ün ve iktidar elde etmesidir.[2] Genel olarak ırksal azınlıkların da tüm sorunları için beyazları suçlamakta çıkarları vardır. Amerikalı evrimsel psikolog Dr. Kevin MacDonald’ın gösterdiği gibi, katı bir evrimsel bakış açısından, beyaz çoğunluğun topyekün karalanması azınlıklara kesin bir rekabet avantajı sağlar.[3]

Mevcut koşullarda bireycilik, patolojik şefkat, intiharcı ve cezalandırıcı fedakârlık beyazların en büyük dezavantajları arasında olduğundan, suçluluk ve asil duygularla ölümcül şekilde yaralanmış avın kokusunu en iyi alan ırksal yırtıcılar sürüsü kendini dayatmakta hiçbir zorluk çekmez:

Beyazlar yüksek güvene ve yüksek empatiye sahiptir ve (dünyanın büyük çoğunluğunun aksine) utanç kültürü yerine suçluluk kültürüne sahiptir; bu da, “ırklar sosyal kurgulardır” ve eşitlikçilik gibi ilkeler çerçevesinde tanımlanabilen ve bu nedenle ele geçirilip kendilerine karşı kullanılabilen bir ahlaki suçluluk hissettikleri anlamına gelir.[4] Beyazlara karşı yürütülen bu savaşta “kullanışlı aptallar” olarak işlev görenleri finanse eden ve destekleyen uluslararası finansörler ile büyük şirketlerden oluşan gölgeli ağdan bahsetmeden tablo tamamlanmış sayılmaz. [5] Yahudi döviz spekülâtörü George Soros akla gelir; ancak Epstein dosyalarının da gösterdiği gibi, hiçbir yerde adı anılmayan başka gölgeli Yahudi milyarderler de vardır.[6] Organize Yahudiliğin bu kesiminin nihai amacı, manipüle edilmesi ve kontrol edilmesi kolay, dünya çapında kolektivist bir tüketici toplumu yaratmaktır; bir ülkeye veya bir ırka ait olma kavramının geçersiz hale geleceği bir toplum; hiç kimsenin tüketici kimliğinden başka bir kimliğe sahip olmayacağı bir toplum. Bu gelecek, yönetici Yahudi elit ve onun Yahudi olmayan vasalları için bir “küresel ütopya”, köklerinden kopmuş, kültürelleşmiş, post-ulusal milyonlarca göçebe için ise bir kabus olarak tanımlanmaktadır.[7]

Bu çerçevede, Afrikalıların ve genel olarak siyahların, hem yaşadıkları ülkede hem de menşe ülkelerinde sosyal yardımlar elde etmek ya da sosyal marjinalleşmelerini ve ekonomik durgunluklarını haklı göstermek için kullandıkları başlıca argümanlar şunlardır:

Senegal başkan yardımcısı, Afrika'nın tarihsel evrim tarafından marjinalleştirildiğini düşündüğünü söylüyor. Yoksullaşması, 300 yıllık kölelik, 100 yıllık sömürgecilik ve bağımsızlıktan bu yana, kaynaklarının ve halkının emeğinin sürekli tarihsel düşüş eğiliminde olan fiyatlarla sömürülmesine yol açan ekonomik egemenliğin kümülatif sonucudur.[8]

Kısacası, bugünün Afrika'sı hiçbir yere varamıyorsa, bunun başlıca nedeni, beyaz köle uluslarının, sanayi devrimlerini kölelikten elde edilen kârlar üzerine inşa etmeden önce Afrika'nın can damarını kurutmuş olmaları ve ardından sömürgeci sömürü yoluyla kıtayı yağmalamalarıdır.[9] Bu, elbette, bir fantezidir. Bunun nedenini, sadece siyahların beyazlara karşı nefretini değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi beyazların beyazlara karşı nefretini de kıskırtan, son derece tutkulu ve patlayıcı konular olan kölelik ve sömürgecilik meselelerini analiz ederek göreceğiz.

Kölelik Hakkındaki Gerçek

Uzun süredir devam eden "ebony ticareti", Avrupa'nın ve beyazların şeytani bir icadı değildi. 16. yüzyılda Avrupa köle ticareti başladığında, aslında diğer siyahları yakalayıp beyaz köle tüccarlarına satanlar bizzat siyahların kendisiydi. İkinciler, bazı istisnalar dışında, hiçbir zaman iç kesimlere gitmediler. Afrika'nın Batı Kıyısı'na (Nijer Deltası) gelerek kölelerini, bu aracılık ticaretinde uzmanlaşmış Afrikalı profesyonellerden satın aldılar. "Afrika tarihi uzmanı Bernard Lugan'a göre, Avrupa köle ticareti dışarıdan getirilen bir yenilik değil, her zaman var olan bir ticaretin evrimiydi." [10]

Ayrıca, Avrupa köle ticareti Afrika kıtasının demografik gelişimi üzerinde hiçbir olumsuz etkiye sahip olmamıştır. Bu ticaretin en yoğun olduğu bölgeler olan Gana, Dahomey, Togo ve Kamerun, günümüzde Afrika'nın en yoğun nüfuslu ülkeleridir.[11] Yurttaşlarına kıyasla nispeten varlıklı olan Afrikalıların Batı ülkelerine yönelik mevcut göçü, köleliğin hiçbir zaman vermediği ölçüde Afrika ülkelerine ekonomik ve sosyal zarar vermektedir.

Buna ek olarak, beyaz köleci ülkelerin sanayi devrimleri bu ticaretten elde edilen kârlarla desteklenmemiştir. Bernard Lugan, *Afrique, l'histoire à l'endroit* (Afrika, Doğru Tarih) adlı kitabında, "Sağduyu ve temel tarih bilgisi, gelişmiş ülkelerin Sanayi Devrimi'nin insan bilgisi, demir ve kömür sayesinde mümkün olduğunu doğrulamamıza izin verir," diye belirtmektedir.[12]

Araştırmacı Pétré-Grenouilleau'nun da doğruladığı üzere, örneğin köle sermayesinin İngiliz milli gelirinin oluşumuna katkısı nadiren %1'i aşmış, ortalama olarak yaklaşık %0,11 civarında kalmıştır.[13] Ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyindeki köle eyaletlerinde, çok az sayıda siyah köleye sahip olan kuzey eyaletlerinin aksine, bir Sanayi Devrimi dahi yaşanmamıştır.[14]

Tazminat talep etmeden önce, siyahlar şunu bilmelidir ki, Amerika Birleşik Devletleri'nde çok sayıda siyah aynı zamanda siyah köle sahibiydi. Antony Johnson adında özgür bir siyah adam, bir siyahın sahip olduğu ilk yasal olarak tanınan köle olan John Casor'un sahibiydi. 1860 yılına gelindiğinde, özgür siyahların sahip olduğu siyah köle sayısı yaklaşık 20.000'e ulaşmıştı. Siyah kölelere sahip olan binlerce özgür siyah, Afrika'daki kardeşleri gibi kölelik uygulamasını terk etmeyi reddederek, bu uygulamayı korumak amacıyla İç Savaş'ta Güney Ordusu'na bile katıldı.[15]

Siyahlar ayrıca, Güney'deki kölelerin çoğunun Galler, İskoçya ve İrlanda'daki evlerinden kaçırılan beyaz köleler olduğunu da bilmelidir. Tüm beyaz aileler de nesiller boyunca borç köleliğine sürüklenmiştir. Amerikan altyapısının inşasını finanse etmek için kullanılan servet, siyah kölelerden değil; vergilendirme, tefecilik, borç köleliği ve klasik kölelik yoluyla beyaz küçük mülk sahibi çiftçilerden (yeomen) ve beyaz kölelerden elde edilmiştir. Aslında, Amerikan altyapısının büyük kısmını inşa edenler, bu ezilmiş ve mülksüzleştirilmiş beyaz sınıfların kendisidir. Siyah kölelere, beyaz kölelere kıyasla önemli ölçüde daha iyi muamele edilmiştir. Amerika'nın ilk bir veya iki yüzyılında efendileri için pamuk toplamışlar, ardından günümüze kadar beyaz küçük mülk sahibi çiftçilere (yeomen) karşı şiddet uygulayan birer "golem" gibi silahlandırılmışlardır.[16]

"İlericiler", Avrupa köle ticaretinden çok daha önemli ve ölümcül olan Arap-Müslüman köle ticaretini gizlemekte ustadır; çünkü bu davanın gereklilikleri açısından, bu ticaretten yalnızca beyazların sorumlu tutulması hayati önem taşımaktadır. 8. yüzyılda başlayan ve 1848'de Avrupa köle ticaretinin kaldırılmasından 75 yıldan fazla bir süre sonra sona eren bu ticaret, bazı Afrika ülkelerine Avrupa ticaretinden çok daha fazla demografik ve ekonomik zarar vermiştir; çünkü Araplar, köle kaynağı olarak hizmet eden bölgeleri adeta "boşaltmışlardır." [17]

Beyaz düşmanları, Avrupa tarihinin büyük bir bölümünde gerçekleşmiş olan beyaz Hıristiyanlara yönelik Arap-Müslüman köle ticaretini de görmezden gelmektedir. Örneğin, 16. ve 18. yüzyıllar arasında, Ohio Üniversitesi tarih profesörü Robert Davis, Avrupa kıyılarında ve Kuzey Afrika ülkeleri (Mağrip) tarafından korsanlık yapılan gemilerde bir milyondan fazla beyaz kölenin ele geçirildiğini tahmin etmektedir.[18] Ana akım medya ayrıca Arap-Müslüman köle ticaretinin bu ülkelerin çoğu için önemli bir zenginlik kaynağı olduğu gerçeğini de gizlemektedir.

Medya mirası, beyaz Hıristiyanlar arasındaki Avrupa içi ticareti de görmezden gelmektedir. Bu ticaret, Yunan ve Roma dönemlerinde zaten mevcuttu ve en azından Fransız Devrimi'ne kadar Avrupa genelinde devam etmiştir. Tarihçi B. S. Bachrach'a göre, örneğin dokuzuncu yüzyılda Fransa'nın Lyon kentindeki köle tüccarları, İspanya'daki Müslüman pazarı için Hıristiyan gençleri kaçırap hadım ediyorlardı; bu yasadışı ticaretten

sadece Frank topraklarında değil, tüm Hıristiyan dünyasında kâr eden elitlerin ve Dindar Louis'in onayıyla.[19]

Kölelikte Yahudilerin Rolü

Son olarak, tarihi tahrif edenler, beyaz Hıristiyanlar arasındaki Avrupa içi ticarete olduğu gibi, Avrupa köle ticaretinin de bir Yahudi uzmanlığı olduğunu belirtmeyi unuturlar. Arap veya siyahi olmayan köle tüccarlarının büyük çoğunluğu aslında Yahudilerdi. Köle gemilerinin sahibi onlardı; mürettebat ve müzayede komisyoncuları ağırlıklı olarak Yahudiydi; özellikle Batı Hint Adaları, Brezilya ve Güney Amerika'da orantısız sayıda köle sahibi de Yahudiydi. Bu son derece kârlı ticaretin merkezi, Batı yarımküredeki ilk sinagogun da bulunduğu New Port, Rhode Island'dı. Bu insanlık dramı üzerinden yürütülen ticaret, Şabat'ı kutlamak için cumartesi günleri durdurulurdu.[20], [21]

Buna rağmen, beyaz karşıtı propaganda filmi Amistad'da yönetmen Steven Spielberg, tipik bir Yahudi cüreti (chutzpah) ile Avrupa köle ticaretinden yalnızca beyaz Hıristiyanları sorumlu tuttu. Fransız yazar Renaud Camus'un dediği gibi, çifte düşünce bağlamında, beyazların sırtından kendine "iyi bir isim ve tüm eleştirilere karşı mutlak koruma" sağlamanın daha iyi bir yolu olabilir mi: "her kesimden insan arasındaki erdemi, iyiliği, cömertliği, eşitliği ve kardeşliği kim eleştirebilir ki?"[22]

Bu aynı zamanda liberallerin, siyahları beyaz bağınazlar tarafından istismar edilen ve zulüm gören kişiler olarak göstererek kışkırtmaları için de etkili bir yöntemdir. Bu tür propaganda, nihayetinde açıkça yalnızca Siyahlar arasında değil, daha da önemlisi beyazlar arasında beyazlara karşı ırksal nefret uyandırmak üzere tasarlanmıştır.[23]

Özetlemek gerekirse, tarihsel sıralamaya göre çeşitli köle ticareti türleri olmuştur:

- Siyahlar tarafından gerçekleştirilen Afrika içi siyah köle ticareti (en eski);
- Yahudiler ve Araplar tarafından gerçekleştirilen beyazların Avrupa içi köle ticareti;
- Araplar tarafından gerçekleştirilen Arap-Müslüman beyaz köle ticareti;
- Araplar ve siyahlar tarafından gerçekleştirilen Arap-Müslüman siyah köle ticareti;
- Yahudiler ve siyahlar tarafından gerçekleştirilen siyahların Avrupa içindeki köle ticareti;
- Yahudiler tarafından gerçekleştirilen Çinlilerin köle ticareti.

Ve bu, tüm kıtalardaki yerli kabilelerin—Maoriler, Kızılderililer, Afrikalılar ve Aborjinler—de köleliği uyguladığından bahsetmeden söylenmiştir.[24] Günümüz akademisyenlerinin "asil vahşi" mitini sürdürmek için sahip oldukları tek mazeret, kasıtlı bir körlükle beslenen Avrupa düşmanlığıdır.[25]

Günümüz perspektifinden bakıldığında, köleliğin evrensel bir olgu olarak varlığı iğrençtir ve alıcılar da satıcılar kadar sorumludur. Ancak geçmişi bugünün değerleri ve bilgisiyle yargılamak ne kadar saçma ise,

henüz doğmamışken atalarının işlediği eylemlerden dolayı bugünün insanlarını sorumlu tutmak da o kadar saçmadır. Suç genetik olarak aktarılmaz; bir oğul babasının suçlarından sorumlu değildir; olaydan iki yüz yıl sonra ve yalnızca beyazlardan tazminat talep etmek mantıksızdır. Yasa geriye dönük olarak uygulanmaz. Ayrıca, bu ticaretin ahlaki nedenlerle bizzat beyazlar tarafından kaldırıldığını ve bu kararın anlamını hiç anlamayan Afrikalı ortaklarının bundan büyük hoşnutsuzluk duyduğunu da unutmamalıyım.[26]

Birçok kişi bunu henüz anlamamıştır; çünkü kölelik Afrika'da ve İsrail'de hâlâ yaygındır. Örneğin Libya, NATO tarafından sözde insani gerekçelerle yıkıldığından beri, bu son derece kârlı ticaretin merkezlerinden biri haline gelmiştir. Geleceğin köleleri, Avrupa'ya giderken Sahra Çölü'nü geçerken Arap ve Afrikalı tüccarlar tarafından yakalanmaktadır. Zincire vurulup satışa çıkarılan ya da ölümüne çalıştırılan bu kişilerin Avrupa'ya ulaşma girişimleri, medyanın tam kayıtsızlığı karşısında kötü sonuçlanmaktadır.[27] Köleliğin Tevrat'ta Tanrı vergisi bir hak olarak yer aldığı İsrail'de ise, Ukrayna ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinden binlerce kadın seks ticaretinin kurbanı olmaktadır. Göçmen işçiler, patronları pasaportlarını rehin tutarken çalıştıkları tarlalarda uyumaya zorlanmaktadır. Savaşın harap ettiği Tigray bölgesinden kaçan Etiyopyalı kadınlar Ürdün'e gönderilmekte ve tam zamanlı köleliğe zorlanmaktadır.[28]

Sömürgecilik Hakkındaki Gerçek

Senegal doğumlu Boucar Diouf'un iddia ettiği gibi, sanayileşmiş ulusların kolonilerin özünü "sömürerek" zengin olduklarını ileri sürmek de yanlıştır.[29] Günümüzde tüm Batı ülkelerinde yaygın olan okul, medya ve Hollywood propagandası tarafından geniş ölçüde desteklenen bu saçma fikir, Batı Hintli Marksist Frantz Fanon'un bir kitabı etrafında kristalleşmiştir; küreselciler bu fikri hayal gücünü harekete geçirmek üzere tasarlanmış bir ifadeyle özetlemiştir: "Zengin adamın ineği, fakir adamın tahılını yer." Bernard Lugan'a göre, Batı'ya yöneltilen bu suçlama, küreselcilerin anti-sömürgeci doktrininin özünü oluşturmaktadır.[30]

Sömürgeciler kolonilerinden hammadde ithal ettilerse de bunları çalmadılar. Karşılığında limanlar, şehirler, hastaneler ve yollar inşa ettiler; yeni aletler ve yeni tarım bitkileri getirdiler; ekim için yeni alanlar açtılar ve tüm bunları zararına yaptılar; çünkü Lugan'ın ifadesiyle, "sömürge pazarı işe yaramaz ve külfetliydi." [31]

Sosyalist solun tüm hümanist girişimleri — bugün, zamanında karşı çıktığı sömürgeciliğin suçlarıyla sağı suçlama cüretini gösteren solun girişimleri — Avrupa bakış açısından devasa bir başarısızlıktı. Gerçekte, sömürge üretimi sömürgeciler için aşırı derecede pahalıydı; yalnızca rekabetçi olmayan fiyatlarla satın alındığı için değil, aynı zamanda metropol üretimiyle doğrudan rekabete girerek sömürgeci ülkelerin ekonomisinin tüm sektörlerinin çöküşüne katkıda bulunduğu için de.[32]

Gerçekte, sömürgecilik sömürgeleştirilenler için bir nimet niteliğindedir. Onların hiçbiri yelkeni, makarayı, tekerleği ya da ilkel bir tarım biçimi dışında başka bir şeyi icat etmemişti. Mühendisler, tarım bilimciler ve doktorlar yerel halkın sosyal ve sağlık koşullarını büyük ölçüde iyileştirdiler; öyle ki bugün Afrika, nüfus açısından en hızlı büyüyen kıtadır. Askerler barış getirdi; misyonerler ve yöneticiler kıtlıklara, toprak için sürekli savaflara, toplu katliamlara, yamyamlığa, kurban cinayetlerine ve köleliğe son verdi.[33] Nitekim, örneğin Maorilerde olduğu gibi, çoğu zaman kolonileştirilenler, kendilerini sürekli savaflardan kurtarmak için kolonileştiricilerden toprağın yönetimini devralmalarını talep etmiştir.[34] İngilizlerin Afrika'ya vardıklarında neyle karşılaştıklarına dair bir fikir vermek için, Güncel Dünya Meseleleri Enstitüsü'nden Bay Walter S. Rogers'a hitaben yazılmış aşağıdaki kısmi rapora bakınız:

Sayın Bay Rogers,

[...] Nijerya'nın güneyinin tamamı baskının, terörün ve şeytani zulmün; köle baskınlarının, kölelik juju'sunun, insan kurban etmenin ve yamyamlığın hüküm sürdüğü bir yerdi. [...] Benin'deki juju ritüellerinde düzenli olarak yüzlerce insan işkenceyle öldürülüyordu. Bu kanlı ritüeller. Bu kanlı vahşet ayinleri yüzyıllar boyunca sürdü ve ancak 1897'de İngilizler şehri ele geçirdiğinde durduruldu. İngiliz seferi sırasında şehre giren bir kişi şu tasviri yaptı:

“Kurutulmuş insan kanı akıntılarıyla kaplı sunaklar, kokusu korkunçtu... kırk ila elli fit derinliğinde devasa çukurların ölü ve ölmekte olan insan bedenleriyle dolu olduğu görüldü ve birkaç zavallı kurban canlı olarak kurtarıldı; ... her yerde, en son kurbanların cesetlerinin bulunduğu kurban ağaçları vardı; ... her yerde, her patika üzerinde yeni kurban edilmiş cesetler vardı. Kralın yerleşkesinin ana kapısına bakan ana kurban ağacında iki çarmıha gerilmiş beden bulunuyordu...”

Çarmıha germe fikrinin, on altıncı yüzyılın başlarında Portekizlilerin Benin'i juju'dan Hristiyanlığa dönüştürme girişiminden geriye kalan tek unsur olduğu söylenir. Bir Portekizli denizci 1485'te Benin'i ziyaret etmişti; bunu yaptığı bilinen ilk beyazdı. Daha sonra misyonerler gönderildi, ancak çok sayıda misyonerin ölmesi nedeniyle misyon sonunda geri çekilmek zorunda kaldı. Fetiş tapınma ve juju ayinleri geri döndü ve zamanla Hristiyanlığın tek kalıcı katkısı, Benin'e kitlesel ritüel cinayetleri için çarmıha germe fikrini vermek oldu.[35]

Yukarıda bahsedilen Frantz Fanon ve Chinua Achebe'nin eserleri kadar yanıltıcı bir diğer kitap da, Yahudi-Amerikalı gazeteci Adam Hochschild tarafından yazılan King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa adlı eserdir. Portland State Üniversitesi siyaset bilimi profesörü Bruce Gilley'e göre, günümüzde birçok okulda kullanılan bu kitap, çok büyük çaplı bir aldatmacadır ve çok sayıda ve ciddi çarpıtma ve hatalarla doludur. [...]. Bazıları, buna “Kral Hochschild'ın Aldatmacası” diyebileceğimiz bu eseri, beyaz adamın aleyhine modern Afrikalılar için güçlendirici bir masal olarak görebilir.

Ancak Afrika'ya ve özellikle Kongo'ya olan yıkıcı etkileri, durumun neredeyse tam tersini göstermektedir. Bu eser, tüm Siyah Afrikalıların sırtına indirilen duyarsız ve ihmalkâr bir chicote[36] kırbağıdır; Afrikalıların aleyhine, beyaz liberaller için üretilmiş narsist bir suçluluk pornografisidir. Kongolu avukat Marcel Yabali bunu “modern tarihin en büyük tahrifatı” olarak nitelendiriyor; sanırım bu bir tür iltifattır. [...] Elleri kesilmiş insanların fotoğrafları, kauçukla hiçbir ilgisi olmayan kangren, kabile intikamları veya yamyamlığın kurbanlarıydı.[37]

Son olarak, sömürgeleştirmenin — ya da daha geniş anlamda fetih, imparatorluk genişlemesi ve diğer halklar üzerinde egemenlik kurulmasının — yalnızca Avrupalılara özgü bir olgu olmadığı belirtilmelidir. Kölelik gibi, bu da insanlık tarihinde bir sabittir ve neredeyse tüm güçlü medeniyetler tarafından zaman zaman uygulanmıştır; genellikle askeri fetihler, nüfus yerleşimleri, dilin, dinin veya kültürün dayatılması ve ekonomik ya da demografik sömürü biçiminde — örneğin Büyük İsrail projesi.[38]

İşte birkaç örnek:

Aksum Krallığı (1.-7. yüzyıllar) ve Kongo (14.-19. yüzyıllar, günümüz Angola, Kongo, Demokratik Kongo Cumhuriyeti) gibi çeşitli Afrika krallıkları ve imparatorlukları ile Gana (yaklaşık 8.-11. yüzyıllar) ve Mali (13.-15. yüzyıllar) imparatorlukları, emperyalizmin çeşitli biçimlerini uygulamıştır: toprak fetihleri, haraç dayatılması, fethedilen halkların idaresi, ticaret yollarının kontrolü ve bazen kademeli Araplaştırma veya İslamlaştırma, hatta nüfusların yerinden edilmesi.[39]

Araplar, 711 yılından yaklaşık 1492 yılına kadar—700 yılı aşkın bir süre boyunca—Kuzey Afrika'yı (Mağrip: Libya, Tunus, Cezayir ve Fas), Levant'ı (Suriye, Filistin ve Lübnan), Mısır'ı, Mezopotamya'yı (Irak), günümüz Pakistan'ını, Pers'i (İran) ve İspanya'yı sömürgeleştirdiler. Bu genişlemeler, İspanya'dan İndus Nehri'ne kadar uzanan bir imparatorluk oluşturmak için yaklaşık bir yüzyıl sürdü; bu süreçte Arap garnizon şehirleri kuruldu ve yerel halkın kademeli İslamlaştırılması/Araplaştırılması gerçekleşti.[40]

Cengiz Han ve halefleri döneminde Moğollar, Çin'den Doğu Avrupa'ya (Macaristan ve Polonya'ya kadar) uzanan tarihin en büyük bitişik imparatorluğunu kurdular. Çin'i (Jin ve Song hanedanlarını sona erdirerek), Kore'yi, Orta Asya'yı (Harezmi), Pers'i, Irak'ı ve Rusya ile Kafkasya'nın bazı bölgelerini fethettiler. Bu fetihler çoğu zaman son derece yıkıcıydı (şehirlerin yağmalanması, toplu katliamlar) ve ardından imparatorluk yönetimi, nüfus yer değiştirmeleri ve haraç sisteminin dayatılması geldi. Milyonlarca insan öldürüldü veya yerinden edildi ve bütün kültürler altüst oldu.[41] Aslen Anadolu kökenli olan Osmanlı Türkleri, yüzyıllar boyunca Balkanlar'ı (Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan, Macaristan vb.) fethedip yönetti; burada kendi idarelerini, devşirme sistemini (Yeniçeriler için Hristiyan çocukların zorla toplanması) ve mali ile kültürel hakimiyetlerini dayattılar.[42]

Çinliler (Qin, Han, Tang, Ming ve Qing hanedanları), güney, batı ve kuzeye doğru sürekli genişleme faaliyetlerinde bulunarak Sincan, Tibet, İç Moğolistan ve Yunnan gibi bölgelerde Han yerleşimleri kurdular. Hanlar, fethedilen veya asimile edilen halklara sıklıkla kendi kültürlerini, yönetimlerini ve dillerini dayattılar. [43]

Japonya, Tayvan'ı (1895), Kore'yi (1910), Çin'in bazı bölgelerini (Mançukuo) ve Pasifik Adaları'nı sömürgeleştirdi.

Yerleşimci sömürgecilik, sömürü ve kültürel asimilasyon politikalarını, çoğu zaman acımasız yöntemlerle uyguladı.[44]

Yahudi Siyonistler, son yüz yıldır Filistin'i son derece acımasız ve sadist bir şekilde sömürgeleştirmektedir. Toprak hırsızlığı, işkence, sakatlama, tecavüz, sürgün ve bombalama, aç bırakma ve çoğunlukla kadın ve çocukları hedef alan keskin nişancı suikastları yoluyla soykırım uygulamaktadırlar.

Kısacası, ister Afrikalı, Arap, Moğol, Türk, Çinli, Pers ya da Yahudi olsun—güçlü yapılarının neredeyse tamamı, fethettikleri halklar üzerinde toprak genişletme, egemenlik kurma ve zaman zaman kültürel dönüşüm gerçekleştirme biçimlerinde faaliyetlerde bulunmuştur. Avrupalılar bunu 15. yüzyıldan itibaren denizcilikteki teknolojik üstünlükleri sayesinde büyük ölçekte gerçekleştirmiştir; ancak ne fetih savaşını ne de emperyalizmi icat etmişlerdir. Bu, kaynak, güç ve güvenlik arayışıyla bağlantılı evrensel bir insan dinamiğidir.

Polonya kökenli, pek tanınmayan bir Yahudi Siyonist avukat olan Raphael Lemkin (1900–1959), beyazlara duyduğu nefret nedeniyle Avrupalıları sömürgeci olarak şeytanlaştırmak ve suç kapsamına sokmak istemiştir. Erken dönem Avrupa ve modern sömürgecilik, onun soykırım kavramının ve Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi'nin (1948) merkezinde yer alıyordu. Akademisyen Kerry R. Bolton, The Tyranny of Human Rights adlı kitabında, Lemkin'in beyaz karşıtı önyargısı nedeniyle Avrupalının sömürgeci olarak sistematik biçimde “soykırımcı” ilan edildiğini eleştirmektedir. Aslında, keşif çağı da dahil olmak üzere Avrupa yayılmasının her türlü biçimi “doğası gereği soykırımcı”dır.[45]

Bolton, Avrupa sömürgeciliğinin neden “örtük olarak soykırımcı” kabul edildiğini sorgular.

Yerli halkların kan dökme eğilimlerinin bastırılması soykırım sayılırken, Birleşmiş Milletler ve çeşitli kurumlarının—çoğu zaman kâr amacı güden küresel şirketlerle ortaklık içinde—gerçekleştirdiği geniş çaplı müdahalelerin neden “insani yardım” olarak övüldüğünü sorar. Her zamanki gibi tek tutarlılık Avrupa düşmanlığıdır.

Avrupa sömürgeciliğinden önce, Amerika, Avustralya, Yeni Gine, Yeni Zelanda ve diğer Avrupa dışı topraklardaki topluluklar kendilerini tek bir etnik bütün olarak gören bir ırk birliği anlayışına sahip değildi; aksine, çoğu zaman ölümüne mücadele eden kabileler

halinde yaşıyorlardı.

Birleşmiş Milletler'in Afrika'ya müdahalesi neden Avrupa sömürgeciliğinin müdahalesine kıyasla daha yüksek ahlaki değere sahip bir insani zorunluluk olarak sunulmaktadır?

Cevap, bunun ahlaki bir görünümün ardında ahlaksız ve kötü niyetli bir amaca hizmet etmesidir.[46]

Siyahların Ve Afrika'nın Durgunluğunun Nedeni

William Shockley (Nobel ödülü sahibi), Frank Ellis, James Watson ve Francis Crick (Nobel ödülü sahipleri), Chris Brand, Andrew Fraser, Nicholas Kollerstrom, Greg Clydesdale, J. Philip Rushton, Ricardo Duchesne, Charles Murray, Kerry R. Bolton, Richard Lynn, Tatu Vanhanen ve diğer birçok üst düzey bilim insanına göre, genel olarak renkli insanların durgunluk yaşamasının nedeni kölelik veya sömürgecilik değil, esas olarak düşük ortalama zeka katsayılarıdır (IQ).[47], [48], [49]

Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG) teknolojisinin ortaya çıkmasıyla birlikte, artık IQ'yu doğru bir şekilde tahmin etmek ve IQ'daki ırksal farklılıkları göstermek mümkün hale gelmiştir; bu da IQ'nun ve ırkın genetik kökenini savundukları için tekrarlanan bir biçimde iftiraya uğrayan ve alanlarından dışlanan yukarıda adı geçen tüm bilim insanlarını haklı çıkarmaktadır. [50]

Bir ülkenin GSMH'si, halkının ortalama IQ'su ile doğru orantılıdır.

Beyazlarınki gibi 100 seviyesinde bir ortalama IQ'nun altında, bizimkine benzer modern bir toplumda üretmek, yönetmek ve rekabetçi olmak zorlaşır, hatta imkânsız hale gelebilir.

Richard Lynn ve Tatu Vanhanen'e göre, Sahra altı Afrika'daki insanların ortalama IQ'su yaklaşık 70 iken, Sahra'nın kuzeyindeki Mağrip bölgesinde yaşayanların ortalama IQ'su yaklaşık 85'tir.

Ortalama IQ'su 108 olan ve aynı zamanda sömürgecilik ile kölelik deneyimi yaşamış Güney Kore, Hong Kong, Singapur, Malezya ve Tayvan gibi Asya ülkeleri dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasındadır.

Her alanda büyük dış yardım olmaksızın, ortalama IQ'su 94 olan İsrail modern bir varlık olarak ayakta kalamazdı.[51], [52], [53]

Sonuç olarak, Arthur Kemp'in The War Against Whites adlı kitabında belirttiği üzere, kölelik ve sömürgecilikten etkilendiği iddia edilen siyahların ve Afrika ülkelerinin iddialarının hiçbir temeli yoktur.

Tüm tazminat ve kölelik endüstrisi, beyazların başarılarını finansal, ideolojik, ırksal ve patolojik nedenlerle karalamayı amaçlayan toplumun çeşitli kötü niyetli kesimleri tarafından yayılan yalanlara dayanmaktadır.

Nihayetinde, Arthur Kemp'in ifadesiyle, “bu saldırı mantıkla ya da herhangi bir tarihsel veya ahlaki argümanla değil, beyazlara duyulan nefretle beslenmektedir.”[54]

DİPNOTLAR:

[1] Erdem gösterisi (virtue signaling), bir sosyal grup içinde özellikle değer verilen görüşlerin ve duyguların ifade edilmesi veya teşvik edilmesidir; bu, konuşmacının (bir tür politikacı veya aktivist) diğer insanların yerini ahlaki olarak almasına ve akıl yerine duyguyu önemseyen belirli bir kitle arasında popülerliğini artırmasına olanak tanır. Narsistik solun psikopatik kişiliklerine dair iyi bir inceleme için bkz. Kerry Bolton, PhD, *The Psychotic Left. From Jacobin France to the Occupy Movement*, Black House Publishing, 2017.

[2] Laurent Obertone, *La France interdite : La Vérité sur l'immigration*, Ring, 2018, s. 378'den alıntı.

[3] Kevin MacDonald, PhD, *The Culture of Critique: An Evolutionary Analysis of Jewish Involvement in Twentieth-Century Intellectual and Political Movements*, Antelope Hill Publishing, 2025.

[4] merchantHelios@poa.st, Batı medyasının neden bu kadar açıkça beyaz karşıtı olduğuna dair /lit/ platformundan ilginç düşünceler.

[5] Kerry Bolton, PhD, *Revolution from Above. Manufacturing 'Descent' in the New World Order*, Arktos, 2011.

[6] Nick Fuentes, "Epstein Hakkında Size SÖYLEMEDİKLERİ Şeyler," Rumble, 2026.

[7] Gearóid Ó COLMÁIN, "Rothschild'ın 'Katliam Gemileri.' Zorlayıcı Tasarlanmış Göç: Siyonizmin Avrupa'ya Karşı Savaşı (11 Bölümden 4. Bölüm)," *Dissident Voice*, 2016. Scott HOWARD tarafından alıntılanmıştır, *The Open Society Playbook*, Antelope Hill Publishing, s. 223.

[8] Bernard Lugan, *Afrique, l'histoire à l'endroit*, Perrin, 1989, s. 25.

[9] A.g.e., s. 134.

[10] A.g.e., s. 136.

[11] A.g.e., s. 252.

[12] Bernard Lugan, *Mythes et manipulations de l'histoire africaine : Mensonges et repentance, Afrique réelle*, 2012, s. 74.

[13] A.g.e.

[14] Larry E. Tise, *Proslavery: A History of the Defense of Slavery in America, 1701-1840*, The University of Georgia Press, 1987.

[15] Philip S. Foner, *History of Black Americans: From Africa to the Emergence of the Cotton Kingdom*, Oxford University Press. Arthur Kemp tarafından *The War Against Whites: The Racial Psychology Behind the Anti-White Hatred Sweeping the West*, Ostara Publications, 2020, s. 163-169'da alıntılanmıştır.

[16] Michael Hoffman, *They Were White and They Were Slaves: The Untold History of the Enslavement of Whites in Early America*, *Independent History*; 4. baskı, 31 Mayıs 1993.

[17] Tidiane N'Diaye, *Le Génocide voilé*, Gallimard, 2017, s. 11.

[18] Robert Davis, *Christian Slaves, Muslim Masters: White Slavery in the Mediterranean, The Barbary Coast, and Italy, 1500-1800*, Palgrave Macmillan, 2003.

[19] Andrew Joyce, "Lyonlu Agobard ve Düşmanca Elitin Kökenleri," *The Occidental Observer*, 2017.

[20] Siyahlar ve Yahudiler Arasındaki Gizli İlişki, *Nation of Islam Tarih Araştırma Departmanı* tarafından hazırlanmıştır, Latimer Associates, 1991.

[21] Walter White, *Köleleri Amerika'ya Kim Getirdi?*, White Publishing, 1966. David Duke tarafından *Jewish Suprematism: My Awakening to the Jewish Question*, Free Speech Press, 2002'de alıntılanmıştır.

[22] Douglas Mercer, *The Great Replacement, Countercurrents*. Bu, Renaud Camus'nun bir alıntısıdır. NEPAD'ın açıklaması, République du Sénégal.

[23] Hervé Ryssen, *Satan in Hollywood. Anti-Christian Propaganda in Film*, The Barnes Review, 2016.

[24] Bruce Gilley, *The Case for Colonialism*, New England Review Press, 2023.

[25] Kerry R. Bolton, *The Tyranny of Human Rights. From Jacobinism to the United Nations*, Antelope Publishers, 2022, s. 77.

[26] Arthur Kemp, a.g.e., s. 158.

[27] Nora Adin Fares, "Bitmeyen aşığılama': Libya'daki göç merkezlerindeki dehşeti hatırlamak," *Al Jazeera*, 24 Mart 2024.

[28] Shanna Fuld, "İsrail'de Modern Kölelik. İnsan kaçakçılığının kadın kurbanları," *The Jerusalem Post*, 8 Nisan 2023.

[29] Alexandre Cormier-Denis, « Grand remplacement : réponse à Boucar Diouf et Guillaume Wagner », *Nomos-TV*, 2019.

[30] Bernard Lugan, *Afrique, l'histoire à l'endroit*, Perrin, 1989, s. 249.

[31] Bernard Lugan, « L'empire colonial a-t-il enrichi la France ? », a.g.e., bölüm X, 2012, s. 99-104.

[32] Kerry Bolton, *The Tyranny of Human Rights. From Jacobinism to the United Nations*, Antelope Publishers, 2022, s. 77.

[33] Bruce Gilley, *The Case for Colonialism*, New English Review Press, 2023.

[34] Kerry Bolton, *The Parihaka Cult*, Black House Publishing, 2012.

[35] Notes on Nigeria, Institute of Current World Affairs.

[36] Wikipedia: Chicote, düğümlü veya örgülü deri şeritlerden yapılan bir kırbaçtır; geleneksel olarak su aygırı, gergedan veya bufalo derisinden üretilir. Özellikle Belçika'nın Kongo'daki sömürge dönemiyle ilişkilidir; burada kotalarını karşılayamayan zorla çalıştırılan işçileri, mahkûmları veya "yerlileri" cezalandırmak için kullanılmıştır.

[37] Bruce Gilley, "The Congo Hoax," *The American Conservative*, 17 Nisan 2023.

[38] GROK AI, X platformu.

[39] Bernard Lugan, *Quand les Africains colonisaient l'Afrique*, Éditions du Rocher, 2026.

[40] A.g.e.

[41] GROK AI, X platformu.

[42] A.g.e.

[43] A.g.e.

[44] A.g.e.

[45] Kerry Bolton, a.g.e., s. 76.

[46] A.g.e., s. 84-85.

[47] A.g.e., s. 365-381.

[48] *QI et races : Le Cauchemar des multiculturalistes devant le réel*, Akribea, 2019.

[49] Charles Murray, *Human Diversity: The Biology of Gender, Race, and Class*, Twelve, 2020.

[50] Spencer J. Quinn, "James Watson'ın Haklı Çıkarılması," *The Unz Review*, 13 Nisan 2023.

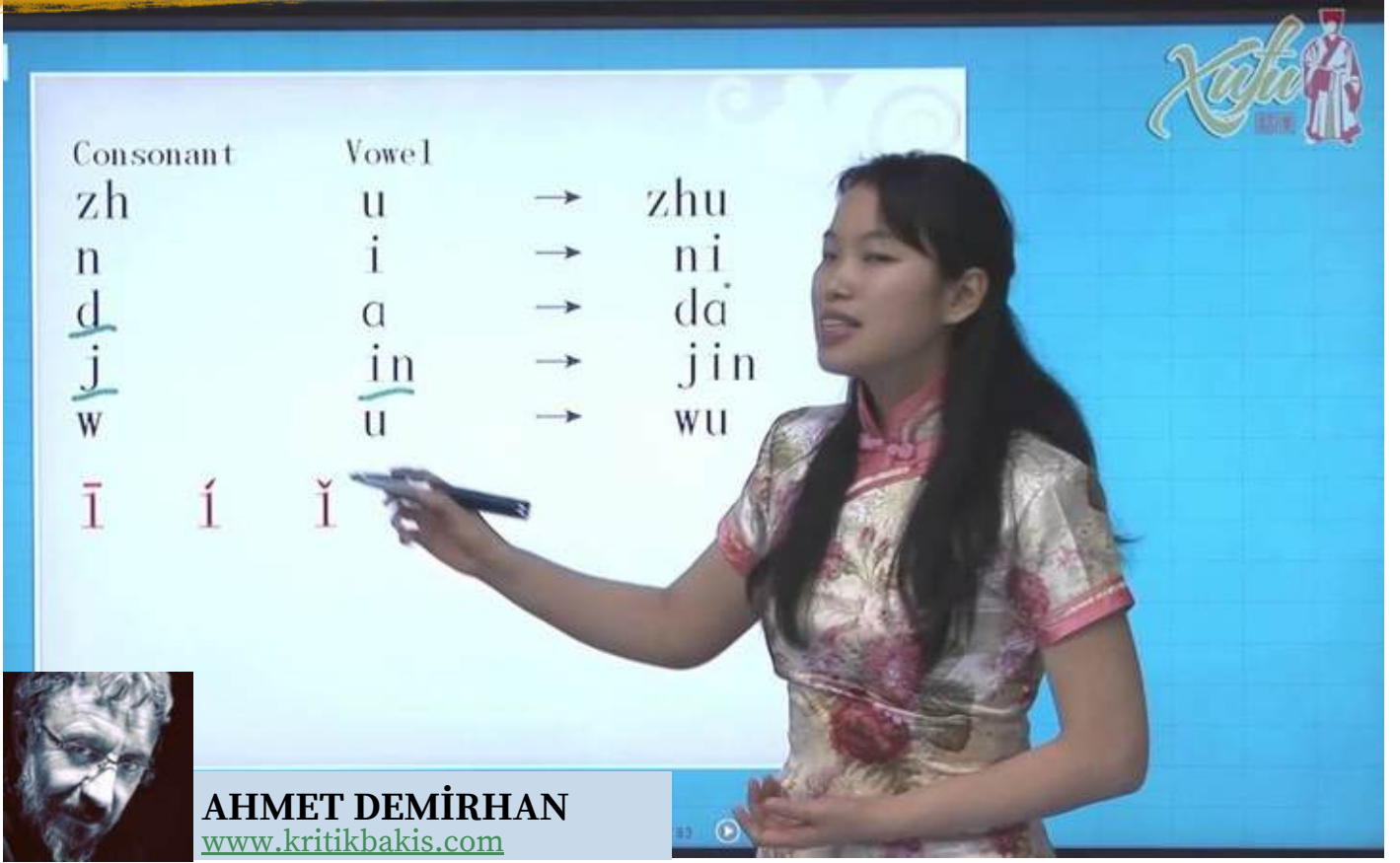
[51] Richard Lynn ve Tatu Vanhanen, *IQ and the Wealth of Nations*, Praeger/Greenwood, 2002.

[52] Richard Lynn ve Tatu Vanhanen, *Human Intelligence, Political Science, Sociology, Economics*, Washington Summit Publishers, 2006.

[53] Ülkelere göre IQ karşılaştırması, WorldData.

[54] Arthur Kemp, a.g.e., s. 176.

Çin'i "Sessiz" Ve "Yazısız" Okumak-3

Consonant Vowel →

zh	u	→	zhu
n	i	→	ni
<u>d</u>	a	→	dā
<u>j</u>	<u>in</u>	→	jin
w	u	→	wu

ī í ǐ

AHMET DEMİRHAN
www.kritikbakis.com

1881'de doğan ve 1938'de ölen, kimilerince modern Çin'in Mao'dan sonra ikinci önemli kişisi olarak kabul edilen, Mao tarafından da büyük bir yazar ve edebiyat adamı olarak değil, bir devrimci olarak övülen Lu Xun'un modern Çin edebiyatının değil, modern Çin düşüncesinin de köşe taşlarından birisi kabul edilen "Ses Olmayan Çin" ("Voiceless China"; "Wushengde Zhongguo") başlıklı meşhur bir yazısı vardır. İlginç bir şekilde Hong Kong Genç Erkekler Hristiyan Birliği'nde (Hong Kong YMCA) 16 Şubat 1927'de yapılan bir konuşmanın metni olan "Sesi Olmayan Çin" konuşması, komünistler ile milliyetçiler arasında çatışmaların sürdüğü günlerde yapılır. Her ne kadar Hristiyanlığı benimsediğine dair açık bir ikrarı olmas da, Hristiyan literatürüne ve Kitab-ı Mukaddes'e hakim olduğu söylenen, çevresinde birçok Hristiyan arkadaşı da bulunan Lu Xun da konuşmanın hemen başında, bu çatışmalara değinir. Lakin konusu tamamıyla farklıdır. Lu Xun, Çin'in bir "ses"inin olmadığı kanaatindedir. Burada "ses" aslında doğrudan "yazı"yla da ilgilidir, sadece politik gelişmeler veya modernliğin sirayet ediciliği karşısında herhangi bir söz sahibi olmayla ilgili değildir. Çünkü Lu Xun, Çinlilerin "fikirlerini ve duygularını geniş bir kitleye ulaştırma" vasıtası olacak bir "yazı"dan yoksun olduğunu düşünür. Çinliler günün şartlarına uygun bir "yazı"ları olmadığı için

"sesi olmayan" durumundadırlar. Ancak bu kendi kuşağının "hata"sı değildir; çünkü "yazı düzenimiz [written script] bize atalarımızdan kalan korkunç bir mirastır. Onu öğrenmek için harcanan yıllarca çabadan sonra bile, onu doğru kullanmak hala çok zor" (Lu Xun'un "Voiceless China" yazısı için, Eileen J. Cheng ve Kirk A. Denton tarafından derlenen ve çevrilen Jottings - Under Lamplight adlı kitabına bakınız; s. 165).

Aslında bizde Tanzimat'la başlayan alfabe tartışmalarından da aşına olduğumuz benzer tezleri kullandığı rahatlıkla görülebilecek Lu Xun, aslında doğrudan bir alfabe değişimi önermez. Önerdiği şey, "Çin bir yazı sistemine sahip olsa da, onun halkın çoğunluğu için önemsiz hale gelmiş olması" karşısında Çin'i "medeni" bir "ses"e ulaştıracak bir düzenlemedir. Çünkü (sonraki yazılarda da karşımıza çıkacak olan bir karşıtlık olarak) "medeni olan ile barbar arasındaki birincil fark, medenin bir yazı sistemine sahip olması ve onu kitlelere ve gelecek nesillere fikirler ve duygular aktarmak için kullanabilmesi"dir. Üstelik Lu Xun, Çin hakkında başka ülkelerin yaptığı tartışmalar olmasına karşın, bu tartışmalarda "Çin'in sesi"nin işitilemediğinden şikayet edecek kadar da milliyetçi bir duyguya da sahiptir. Çin, "sesi olmayan" olmaktan kurtulmalı ve "ses"ini bulmalıdır: "Halkımız var, ama sesimiz yok ve yalnız hissediyoruz".

Sorun sadece “yalnız” olmak da değildir. Çünkü “sesi olmayan”, “ölü”dür: “Bir halk için sesi olmadan yaşamak mümkün müdür? Bir halkın sesi yoksa, diyebiliriz ki o ölüdür”.

Lu Xun’un bu “sesi olmayan” bir halkın neredeyse “ölü” olması karşısında onu canlandıracak çözümü, eğer doğrudan alfabe değişimi değilse, nedir? “Artık bütün çabamızı, kadim ölü halkın dilini öğrenmeye yöneltmemize gerek yok; aksine, canlı olanın modern dilini konuşmalıyız. Dili bir antika gibi ele almak istemiyoruz, onu anlaşılması kolay konuşma diliyle [vernacular] yazmak istiyoruz”. Örneğin Ömer Seyfettin’in “lisan” hakkındaki yazılarında da kolayca görülebilecek temalardır bunlar ve tıpkı onun gibi halkın “canlı” dimağındaki ve “canlı” hayatındaki konuşma dilini temel almak ister: “Eğer kendimizi canlandırmak istiyorsak, yapmamız gereken ilk şey gençlerin Konfüçyus’un, Mencius’un, Han Yu’nun ve Liu Zongyuan’ın dilini konuşmayı bırakmalarını sağlamaktır” (s. 168). Buradaki Konfüçyus’u biliyoruz, diğerlerini ise Osmanlı Türkçesi kullanan ediplerimizle değiştirmek mümkün. Kısacası, Lu Xun, ağır, modern hayatla alakası kalmamış, zaten konusu itibarıyla da o günkü hayattan kopuk olarak değerlendirilen kadim bir geçmiş haiz geleneksel dilin terkedilmesini ve halkın konuştuğu basit ve sade konuşma diline dönülmesini ister.

Dolayısıyla Çin yazısının karakterle yazılması, ideografik olması Çin yazısının alfabeleştirilmesi taraftarı da olan Lu Xun için en azından bu yazısı bağlamında ve görünüşte sorun teşkil etmez gibidir. Lu Xun, burada kadim Çin yazısı ile alfabeleştirme arasında bir orta yol tutar görünür. Çünkü asıl meselesi, “edebi devrim”, olmadı “edebi yenilenme”dir. Çin’de “edebi yenilenme çağrısı dile getirilir getirilmez, karşı bir tepki oluştu. Fakat yerel dil yavaş yavaş popülerleşti ve çok az engelle karşılaştı. Bunun sebebi neydi?” Sebebi aslında “Çin yazısının ortadan kaldırılmasını ve yerine Latin alfabesinin getirilmesini” savunanlara karşı gösterilen tepkidir. Çinliler, (Türkiye’deki alfabe değişimine “Trajik Başarı” [Catastrophic Success] diyen Geoffrey Lewis’in ifadesini hatırlatırcasına) “gerçek bir felaket” olacağını düşündüklerinden, Çin yazısının Latinize edilmesini “felaket” olarak gördüler ve bunun karşısında “konuşma dili”ne dayalı “edebi yenilenme”ye rıza gösterdiler. Yani, halkın kullandığı “konuşma dili [vernacular] bu fırsattan yararlandı ve beklenmedik bir şekilde düşmanlarının sayısını azalttı ve önündeki engelleri aşarak galip geldi” (s. 167). İşte Lu Xun bu çerçevede halkın kullandığı konuşma dilinin temel alınmasıyla “sesi olmayan” Çinlilerin “ses” kavuşabileceğini öne sürer: “Gençler öncelikle Çin’i sesi olan bir Çin’e dönüştürmelidir. Cesurca konuşmalı, cesurca ileri atılmalı, şahsi çıkarlarını bir kenara bırakmalı, kadimleri [ancient] bir kenara bırakmalı ve gerçek duygularını ifade etmelidirler” (s. 169).

Lu Xun’un yazısı birkaç açıdan ilginçtir. Konumuz açısından en önemli olanı sona saklayarak belirtmek

gerekirse, demek ki Çin’de de bir alfabe değişikliği hareketi vardır ve bu, Çin’e gelen Civzit, akabinde de Protestan misyonerlerin aşına olmadıkları bir Çin yazısıyla Kitab-ı Mukaddes’i Çinlilere ulaştırmak için kendi mantıklarınca yeni yazı sistemleri üzerine düşünmelerinden bağımsızdır. Bu çabalar bizzat Çinliler tarafından yürütülmektedir. Ne var ki miladın hemen başlarındaki fanqiu adı verilen bir fonetikleştirme hareketinden Avrupa’da Orta Çağlar’a tekabül eden Tang hanedanı sırasında Sankritin ilham ettiği fonetikleştirmeye, misyonerlerin çabalarından devrim öncesinde kurulan Çin Cumhuriyeti’nin giriştiği fonetikleştirmeye kadarki girişimler ile “alfabe evrenselciliği” denilebilecek bir dönemdeki fonetikleştirme çabaları arasında ciddi farklar bulunur.

“Alfabe evrenselciliği”nin, yani Batılı bir yazı tekniğinin ve ona dayalı bir lingüistiğin merkezi kabul edildiği bir çerçevedeki fonetikleştirmenin, (Yurou Zhong’un Chinese Grammarology: Script Revolution and Chinese Literary Modernity, 1916–1958 adlı çalışmasında altı çizilen) iki önemli uğraşı vardır ve bunlar, fonetikleşmeden gramatolojiye geçiş için önemli uğraklar olarak görülebilir. İlk uğrak aslında dünyada görülen bir Latin alfabesine dönüş çabalarının genel bir dönemine tekabül eder. Bizdeki alfabe değiştirme dönemimizle de; ama aynı zamanda Rus kril alfabesinin de, Vietnam’da Çin karakterleriyle yazılan chũr nôm adı verilen bir yazı sisteminin de, Japon kana sisteminin de alfabeleştirilmesi çalışmalarıyla da çakışan bu alfabeleştirme girişimi, milliyetçi Çin hükümetinin de desteklediği bir girişimdir. Ancak sadece milliyetçi Çinliler değil, muhtemelen işgal ettikleri Türk topluluklarını kendi kullandıkları ve bir ara değiştirmeyi düşündükleri kril alfabesine değil, Latin alfabesine geçmeye zorlayan Sovyet yetkililerin girişimlerinin de teşvikiyle, Çinli komünistler tarafından da desteklenen Çin yazısını alfabeleştirme çabalarının diğer örnekleri her yerde umulduğu gibi gelişmedi. Bu çabalardan sadece Türkiye “katastrofik başarı”yla çıkabildi. Sovyetler nihayetinde kril alfabesinde karar kıldı ve Latinleştirmeye teşvik ettiği işgal altındaki Türk topluluklarını da kril alfabesiyle yazmaya sevketti. Vietnam örneği kısmen başarılı oldu; ama bunda chũr nôm sistemini, daha 17. yüzyıldan beri Batılı misyonerlerin chũr nôm sistemine dayalı olarak geliştirdikleri quóc ngũ (milli dil) adı verilen bir yazı sisteminin kabul edilmesi etkili oldu.

Çin’de ise “alfabe evrenselciliği”ne ayarlı Latinleştirme çabaları, Çin karakterlerinin hakimiyetini kıramadı. Yine de özellikle Amerika’ya göç etmiş veya eğitim amaçlı gitmiş Çinlilerin oluşturdukları teşkilatlar ve yayınlar vasıtasıyla öne sürülen “lingüistik” değerlendirmeler, özellikle bugün hala dilbilimde önemli bir yer işgal eden Ferdinand de Saussure’ün Alman filoloji geleneğinden bir kopuşu işaret eden Fransız yapısalcı dilbilimine benzer bir Anglo-Fransız dilbilimi etkisindeki çalışmalar, Çincenin ve Çin yazısının nasıl görüldüğüne dair izler bıraktı.

Böylece fonetik yazının dilbilim için ideal bir sistem oluşturduğuna dair genel bir kabul oluştu. Kısaca ifade etmek gerekirse ağızdan çıkan bir “ses”in görselleştirilmiş bir işareti olarak kabul gören yazı anlayışı, Latin yazısının hiyerarşik bir yazı sistemleri sıralamasında en tepeye yerleştirilmesine yol açtı. İşte Çin’deki alfabeleştirme girişimlerinin de arkasındaki saik, bu Latinceyi ve dolayısıyla “alfabe”yi önceleyen hiyerarşi oldu. Çin yazısını değiştirerek alfabeleştirmeye çalışanlar, antik bir Çin yazısını ortadan kaldırmayı ve konuşulan dili yazı dili haline getirerek modernleştirmeyi amaçlıyordu. Alfabeğe geçmek, aynı zamanda demokratikleşmek, özgürleşmek ve devrim demektir.

Ancak ikinci uğrak, daha ilginçtir ve her ne kadar yine global ölçekte hissedilen bir eğilime dayansa da, dayanak olarak ne “alfabe evrenselciliği”nin tezlerini ve Latin alfabesiyle özdeşleştirilen “alfabe”nin olumlu niteliklerini, ne de lingüistik birtakım ölçütleri kullanır. Yirminci yüzyılın ilk on yıllarında Çinli aydınlar ve milliyetçi olsun, komünist olsun siyasal ekabir arasında hakim olan bir alfabeleştirme girişimine 1958’de resmi olarak son verildiğinin ilan edilmesi ve ufak tefek basitleştirme çabaları haricinde kadim Çin sistemine ait bir yazıyla devam edileceğinin bildirilmesi, çok da lingüistik bir karar değildir. Aslında artık milliyetçi Çin Cumhuriyeti’ni devrimle Çin Halk Cumhuriyeti haline dönüştürmüş komünist idareciler, Çin devrimi kadar, hatta belki de ondan da fazla üzerinde düşünülmesi gereken stratejik bir karar alırlar. Bu kararın arkasında, 1945’ten sonra yerleşmeye başlamış bir çift kutuplu dünya düzeninin karşısına olmasa da yanına bir bağlantısızlar hareketinin eklenmesi önemli bir rol oynar. Dekolonizasyonun, anti-emperyalizmin, uluslararası dayanışma çağrılarının ve en önemlisi 1955’teki Bandung Konferansı’nın (bu arada 1957’de Kahire’de düzenlenen Afro-Asya Halkları Dayanışma Konferansı’nın ve 1958’de Taşkent’teki Afro-Asya Yazarlar Konferansı’nın) etkisini haiz bir uğraktır bu.

Bağlantısızlar hareketinin etkileri yazı sistemleri üzerinde de hissedilir. Kabaca ifade etmek gerekirse (Derrida’nın meşhur Gramatoloji’sinde 1960’ların sonu gibi yargılayacağı) ses-merkezci bir yazı, (Derrida’dan neredeyse bir on-onbeş yıl önce) etnosentrik bulunur. Halklar kendi “ses”leriyle konuşmaya ve yazmaya teşvik edilir. Chinese Grammatology’sinde Yurou Zhong’un yaptığı gözlemlerle ifade etmek gerekirse, bu uğrakta alfabeğe dayalı bir sistem olan “ses-merkezli [phonocentric] rejimin ve onun dünyanın bütün Roma-Latin olmayan yazılarını ezme girişimlerinin sürdürülemezliğini ilan” edilir. Bununla da kalınmaz; Latin alfabesine uymayan “milli biçim”ler, bir “etnosentizm” olarak değerli bulunur; lakin bu “etnosentizm”, “Batı etnosentizmine karşı panzehir olan bir etnosentizm”dir (s. 8).

Çin’i “çakma” ile anlamaya çalışan Koreli Byung-Chul Han’ın Çin düşüncesini “süreç” ile kendiliğinden “dekonstrüktif” olarak değerlendirmesinin de aslında

dayanağı bu uğraktır. Çünkü Çin yetkililerinin Bağlantısızlar hareketiyle dayanışma oluşturmak için kadim Çin yazısının alfabeleştirilmesi girişimlerinden vazgeçtiğini ilan etmesinde, gramatolojik bir eleştiri görülür. Yani, yirminci yüzyılın başlarında “ses”e dayanak alan, ağızdan çıkan “ses” ile (ne kadar keyfi veya uzlaşımalsal olarak icat edilmiş olursa olsun) onun işaretinin bir mütakabiliyet içerdiğini, “ses”in yazıdan önce geldiğini benimsemiş bir alfabeleştirme girişiminden vazgezmek; buna mukabil, Batılı “alfabe” mantığının dünyadaki Batılı olmayan bütün yazı sistemlerini ezdiğini ilan etmek, bir sesmerkezçilik eleştirisi olarak görülür.

Doğrusu Çin’in gramatolojik bir çerçevede Batılı bir ses-merkezçiliğe ve onun etnosentrizmine ciddi eleştiriler getirip getirmediği ayrıca araştırılmalıdır. Ancak “Sesi Olmayan Çin” metninde “Halkımız var, ama sesimiz yok ve yalnız hissediyoruz” diyen Lu Xun’un Çinlilerin kendilerini “yalnız” hissetmesi, Bağlantısızlar hareketiyle kendisine yoldaşlar bulmuş olabilir; ama konuşmasında içkin olarak bulunabilen “sesi olmayan” ile “alfabesi olmayan” arasındaki ilişkiyi gözden kaçırılmaz. Lu Xun metninde ilginç bir örnek verir: Kadim Çin yazısının zorluğu nedeniyle, birçok kişi, soyadları olan “Zhang harflerinin 張 olarak mı, yoksa 章 olarak mı yazıldığını bile bilmiyor veya nasıl yazılacağını hiç bilmiyor, sadece ‘Zhang’ diyebiliyor” (s. 165). Bu aslında tipik bir “alfabecilik” argümanıdır ve örneğin Nergis Ertürk’ün Türkiye’de Gramatoloji ve Edebi ”اول“ Modernlik’inde Arapça harufatla yazılan Türkçede olarak yazılan bir kelimenin “ol” olarak mı, yoksa “öl” olarak mı okunacağını muğlaklığını işaret etmesine .benzer (s. 23 vd.)

Bu durumda sanki “ol “ile öl” arasındaki sescil olarak tespit edilebilen fark ile “ل” yazımındaki muğlaklık, ses-merkezciliğinin nirengi noktasıymış gibidir.

Oysa asıl mesele, “ses” ile “harf” arasındaki ilişkinin yazıdan (ya da isterseniz yazılı olmayan konuşmadan) ziyade kaydedildiği yerdir.

Lu Xun’un makalesi, Çin’de alfabeye geçme girişiminden vazgeçerek kendi yazı sisteminde kalma kararında var olduğu söylenen gramatolojik uğrağı (aynı zamanda Derrida’nın Gramatoloji’sindeki dekonstrüksiyonu) sekteye uğratan bir unsur da barındırır.

Aslında Lu Xun, “ses” derken genel anlamıyla “ses”i kasteder. Yani “ses”i dilbilimdeki phōnē değil, onun yanında genel anlamıyla “ses”tir.

Yurou Zhong’un kitabından Lu Xun’un kullandığı Çince kelimenin “sheng 倚” olduğunu öğreniriz. Zhong bu kelimenin “ses, seda” (voice) yanında “konuşma sesi” (“speech sound”) ve herhangi bir tıkırtı anlamındaki “ses” (sound) anlamına geldiğini belirtir. Ancak metninde “sesi olmayan” Çin’e “ses” vermek derken kastettiğinin konuşma dili olduğu da aşikardır.

Yine de konuşma dili sadece kadim metinlere veya onlara öykünen modern denemelere karşın, bu tür metinleri anlamayan halkın normalde konuştuğu bir dil olarak kalmaz, aslında “sahih” (otantik) olandır da.

Zaten ancak “sahih bir ses Çinlileri ve dünya halklarını harekete geçirebilecektir; dünyada başkalarıyla yaşayabilelim diye sahif bir sese sahip olmak gereklidir” (s. 169).

Ancak bu “sahif ses” nerede kayıtlıdır?

Zhong, Lu Xun’un Jottings under Lamplight adıyla yayınlanan yazılar derlemesinde yer almayan erken dönem yazılarından birisi olan “Zararlı Seslerin Reddiyesine Doğru” (“Toward a Refutation of Malevolent Voices”) adlı makalesinden bu soruya bir cevap bulunabileceğini gösterir: “Sahif ses”, “kalbin sesidir (xinsheng 心聲)”. Yani konuşma dilinde görülebilecek “sahif ses”, “kalp”te kayıtlıdır veya eğer isterseniz, “kalp”te yazılıdır (ilginçtir, Çin diasporası arasındaki yalan yanlış malumata engel olmak ve ABD, Kanada, Britanya veya başka yerlerdeki Çinliler arasında içerik üretmek için 2020’de kurulan bir müdafaa cemiyetinin adı, Xīn Shēng Projesi’dir). Bu durumda aslında konuşma dili kişilerin “kalp”lerinde kayıtlı olan “ses”in “sahif”liğinden doğacaktır ve bu anlamıyla zaten yazılı olacaktır.

İşte her ne kadar Çin’de de yirminci yüzyılın başlarında bir akım olarak ortaya çıkan, 1958’de ise etnosentrik Batı’ya karşı kendi etnosentrizmini savunmak adına vazgeçilen Latin alfabesine geçme çabalarına son verilmesinin ses-merkezcilikten gramatolojiye doğru yöneldiğine dair iddiaların da, Derrida’daki gramatoloji anlayışının da gelip tıkanıdığı yer burasıdır. Bir sonraki yazıda göreceğimiz üzere Derrida’nın Gramatoloji’de Çin ideografik yazısından ve elbette Mısır hiyeroglifinden bahsederken muhtemelen Batılı külliyattaki (veya Çin üzerinde Batılı düşünce “süreç”indeki) bir Çin figüründen (Çin yazısındaki karakterler gibi bir figürden) yararlanmaya çalışmasının sıkıntıları da burada görülür.

İspanya-ABD Anlaşmazlığı NATO'nun Dağılmasına Yol Açabilir

YAZAR: ANDREW KORYBKO

Şu an için durum yönetilebilir, ancak bu sorun uzayan bir hale gelirse ve ABD üslerini İspanya'dan "Önemli NATO Dışı Müttefik" Fas'a kaydırırsa, ABD ile AB, İspanya'nın Kuzey Afrika'daki kalan toprakları üzerindeki gelecekteki bir Fas-İspanya savaşında kendilerini karşıt tarafları desteklerken bulabilir.

Sızdırılan bir Pentagon notu, ABD'nin Üçüncü Körfez Savaşı sırasında erişim, üs kurma ve üst uçuş (ABO) haklarını vermeyi reddettiği gerekçesiyle İspanya'nın NATO üyeliğinin askıya alınmasını talep etmesini önerdi. İspanya Başbakanı Pedro Sanchez bunu reddederken, bir NATO yetkilisi üyelerin askıya alınmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmadığını söyledi. BBC'nin haberinde de belirtildiği üzere NATO müttefikleri İspanya'nın yanında saf tuttu; haberde ayrıca Sanchez'in daha önce ABD-İsrail'in İran'a yönelik saldırılarını eleştirdiği ve Trump'ın savunmaya GSYİH'nın %5'ini ayırma talebini kesin bir şekilde reddettiği hatırlatıldı.

Trump'ın bakış açısından, İspanya, harcama talebini reddeden tek ülke olduğu için zaten sadakatsiz bir müttefikti; ancak Üçüncü Körfez Savaşı sırasında ABD'ye erişim, üs kurma ve üst uçuş (ABO) haklarını vermeyi reddetmesi kırmızı çizgiyi aştı. Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen NATO yetkilisinin de belirttiği gibi, üyelerin askıya alınmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, Trump yine de notta önerilen adımı uygulamaya karar verirse, esasen bloğu ABD ile İspanya arasında bir seçim yapmaya

zorlayacaktır: ya İspanya'ya sırt çevirecek ya da ABD'nin desteğini kaybedecektir. NATO'nun bakış açısından, (tartışmalı biçimde yanlış şekilde) sözde "Rus tehdidi" olarak algılanan durum karşısında birliği korumak hayati önem taşımaktadır (öyle ki geleneksel olarak Rusya karşıtı olan Estonya bile artık bunun yakın olduğuna inanmamaktadır); bu nedenle Trump'ın böyle bir hamlesi NATO'yu bir ikileme sürükleyecektir. Bununla birlikte, seçim yapmaya zorlanırlarsa, Trump'la iyi ilişkileri sürdürmek onlar için daha önemlidir; aksi takdirde, bir Demokrat'ın Beyaz Saray'a geri döneceği umuduyla Ukrayna Çatışması'nı 2029'a kadar beslemeyi sürdüremezler. Bu nedenle İspanya'nın NATO tarafından feda edilmesi beklenmektedir; ancak bunun pratikte anlamı, Fas'ın Rabat'ın işgal edilmiş toprak olarak gördüğü İspanya'nın Kuzey Afrika'daki çeşitli toprakları üzerinde zorla kontrolü ele geçirmeye çalışması durumunda ABD'nin herhangi bir 5. Madde desteği sunmayacağıdır. Bununla birlikte, önde gelen AB ülkeleri yine de Fas'ı karma ekonomik-askeri yöntemlerle caydırmaya çalışabilir ve bu topraklar üzerinde bir savaş senaryosunda İspanya'yı desteklemek üzere müdahale edebilir. İlginç bir şekilde, ABD, İspanya'daki hava ve deniz üslerini buraya taşıması halinde, yeni 10 yıllık Amerikan-Fas savunma yol haritası ışığında mümkün olduğu üzere bu durumda "Önemli NATO Dışı Müttefik" Fas'ı destekleyebilir. Bu durumda, ABD ve AB, her ikisi de NATO üyesi olmalarına rağmen gelecekteki bir İspanya-Fas Savaşı'nda karşıt taraflarda yer alabilir; bu da blok içi gerilimleri uzlaşmaz bir bölünmeye kadar daha da kötüleştirebilir. Böyle bir durumda ABD, Grönland'ı ele geçirmeye çalışabilir. İspanya'nın bakış açısından, Kuzey Afrika'daki topraklarını korumak bir prestij meselesidir; ancak İspanya'nın artan yabancı doğumlu nüfusunun nihayetinde bir politika değişikliğine yol açabileceği ihtimali göz ardı edilemez. Halihazırda İspanya'da bulunan 10 milyon kişi, tüm sakinlerin beşte birini oluşturmaktadır. Sadece geçen yıl yaklaşık 700.000 kişi eklenmiştir; bu, 2025'te AB'deki artışın üçte birine karşılık gelmektedir ve Sanchez kısa süre önce yaklaşık 500.000 yasa dışı göçmeni yasallaştırmaya karar vermiştir. Dolayısıyla, Fas'ın bu toprakları bunun yerine barışçıl bir şekilde elde etmesi de olasılık dahilindedir. İspanya-ABD anlaşmazlığını değerlendirdiğimizde: 1) İspanya, ABD'ye karşı geldiği için cezalandırılmaktadır; 2) NATO'nun, seçim yapmak zorunda kalırsa İspanya yerine ABD'yi desteklemesi beklenmektedir; ve 3) ABD, üslerini İspanya'dan Fas'a taşıyabilir ve Kuzey Afrika'daki söz konusu topraklar üzerinde bir savaş çıkması halinde Madrid'e karşı Rabat'ı destekleyebilir. NATO'nun birliği açısından bu anlaşmazlık kesinlikle bu birliğe bir zorluk teşkil etmektedir, ancak şu an için hâlâ yönetilebilir durumdadır. Ancak bu sorun uzayan bir hale gelirse, NATO'nun dağılmasına yol açma potansiyeline sahip olabilir.

Kaynak: <https://korybko.substack.com/>

Sudan: Yarını Çalınan Çocuklar

ADNAN BOYNUKARA

www.kritikbakis.com

Sudan'da devam eden savaşın ve yaşanan acıların dünyanın gündeminde olmadığını farkındayım. Devam eden savaşın görünmeyen ve unutulmuş bir savaş olduğunu biliyorum.

Yazıların, raporların, açıklamaların, protestoların ve bireysel tepkilerin anlamsızlaştığını görüyorum. Ülkeleri yönetenlerin ve küresel karar vericilerin olan bitene, kendi ajandalarına uygun tutum aldıklarının da farkındayım. 2019 yılından bu yana Sudan'da yaşananları anlamaya çalışan ve bu kapsamda farklı görüşlerde, yüzlerce Sudanlıyla görüşmüş birisi olarak söyleyebilirim ki Sudanlılar da umutlarını kaybetmiş.

Daha acı olan ise çatışmanın tarafı olan aktörlerle yaptığım görüşmelerde ortaya çıkan, "silahlı çözümden başka yol yok" anlayışının katılığı. "Siyasal çözüm mümkün olabilir, bakın dünya genelinde bir çok ülke bu yolla sorunlarını çözüyor" dediğimde, gözlerinde beliren öfkeyle karışık vurdumduymazlık insanı ürkütüyor.

"Dördüncü yıla girdik, savaşı durdurmak, çözümlü bulmak için başka bir yol mümkün mü?" diye düşünenlerin sayısı çok az.

Bu noktada umutsuzluk bir mazeret, duyarsızlık ise tercih.

İkisi de aynı sonucu doğuruyor ve tüm olumsuzluklara rağmen konuyu gündemde tutmaktan başka da yapabileceğimiz bir şey yok.

Neden mi bu savaş konusunda kaygılıyım?

Çünkü bu savaşın en ağır yükünü taşıyanlar ne karar vericiler ne de silahlı aktörler. En ağır bedeli, adını dahi duymadığımız çocuklar ödüyor. UNICEF'in Darfur'a odaklanan son raporu, Sudan genelinde yaşanan büyük yıkımın küçük bir kesitini sunuyor. Rakamlar korkutucu. Yerinden edilen, açlıkla karşı karşıya kalan, sağlık hizmetlerinden mahrum bırakılan milyonlarca çocuktan bahsediliyor. Okula gidemeyen, güvenli bir alana sahip olmayan, her gün şiddetin bin türlü farklı biçimiyle yüzleşen bir nesil büyüyor. Bu çocuklar hem bugünü kaybediyor hem de geleceklerini yitiriyor.

Sudan'daki çocukların durumu, modern çatışmaların en acı gerçeğini gözler önüne seriyor. Savaşlar artık sadece cephelerde yaşanmıyor, aksine toplumların en savunmasız kesimlerinde kazanılıyor ya da kaybediliyor. Siyasi çözümün gecikmesi, diplomatik adımların ertelenmesi, bir çocuğun daha aç kalması, hastalanması ya da hayatını kaybetmesi anlamına geliyor. Sudan için bu tablo yeni değil. Yıllardır derinleşen kriz, bugün artık geri döndürülmesi çok daha zor bir noktaya ulaştı. Çocukların zihninde yer eden korku, şiddet ve kayıp duygusu, yarının Sudan'ını şekillendirecek.

Burada asıl mesele, bu krizin kaçınılmaz olup olmadığı değildi. Bu tablo büyük ölçüde siyasal çözümsüzlüğün ve uluslararası ilgisizliğin sonucu. Buna rağmen savaşın tarafları hâlâ silahların konuştuğu bir düzeni tek seçenek olarak görüyor.

Ateşkesin, insani yardımların engelsiz biçimde ulaştırılmasının ve gerçek bir siyasal sürecin başlatılmasının gecikmesi, daha fazla çocuğun hayatından çalınması anlamına geliyor. Bu zorunluluğun somut karşılığı ise önce ateşkes, ardından insani yardımın engelsiz ve güvenli biçimde ulaştırılması, ardından da halkın iradesine dayanan sivil bir geçiş yönetiminin kurulması olacak. Bu süreci desteklemek artık bir beklentiden öte. Bir sorumluluktur. Elbette bu sorumluluğun farkında olan varsa. **UNICEF raporu** bu noktada net bir uyarı yapıyor: İnsani yardım çabaları tek başına yeterli değil. Çünkü yardım ulaştırılsa bile güvenli erişim yoksa, ateşkes yoksa ve siyasi irade oluşmamışsa, sürdürülebilir bir çözüm üretmiyor. Dahası, 2026 için yapılan insani yardım çağrısının yalnızca yüzde 16'sının finanse edilmiş olması, uluslararası toplumun bu krize verdiği önemin ne kadar sınırlı olduğunu da gösteriyor. Ülkenin kaderini belirleyenlerin, halkın özgür iradesine dayanmayan bir güç zemini üzerinden hareket etmesi bu krizi daha da derinleştiriyor. Sivil bir geçiş sürecinin kesintiye uğratılmasıyla şekillenen bu tablo, bugün milyonlarca insanın hayatını doğrudan etkileyen bir çıkmaza dönüşmüş durumda.

Sudanlılar adına karar veren ama Sudanlılardan yetki almayan bir anlayışla kalıcı bir çözüm üretmek mümkün görünmüyor.

Öte yandan bölge ülkeleri ve küresel aktörler, Sudan'daki trajediye çoğu zaman kendi çıkar hesapları üzerinden yaklaşıyor. Bu yaklaşım, milyonlarca insanın hayatını ikincil bir meseleye indirgerken, krizin derinleşmesine de zemin hazırlıyor.

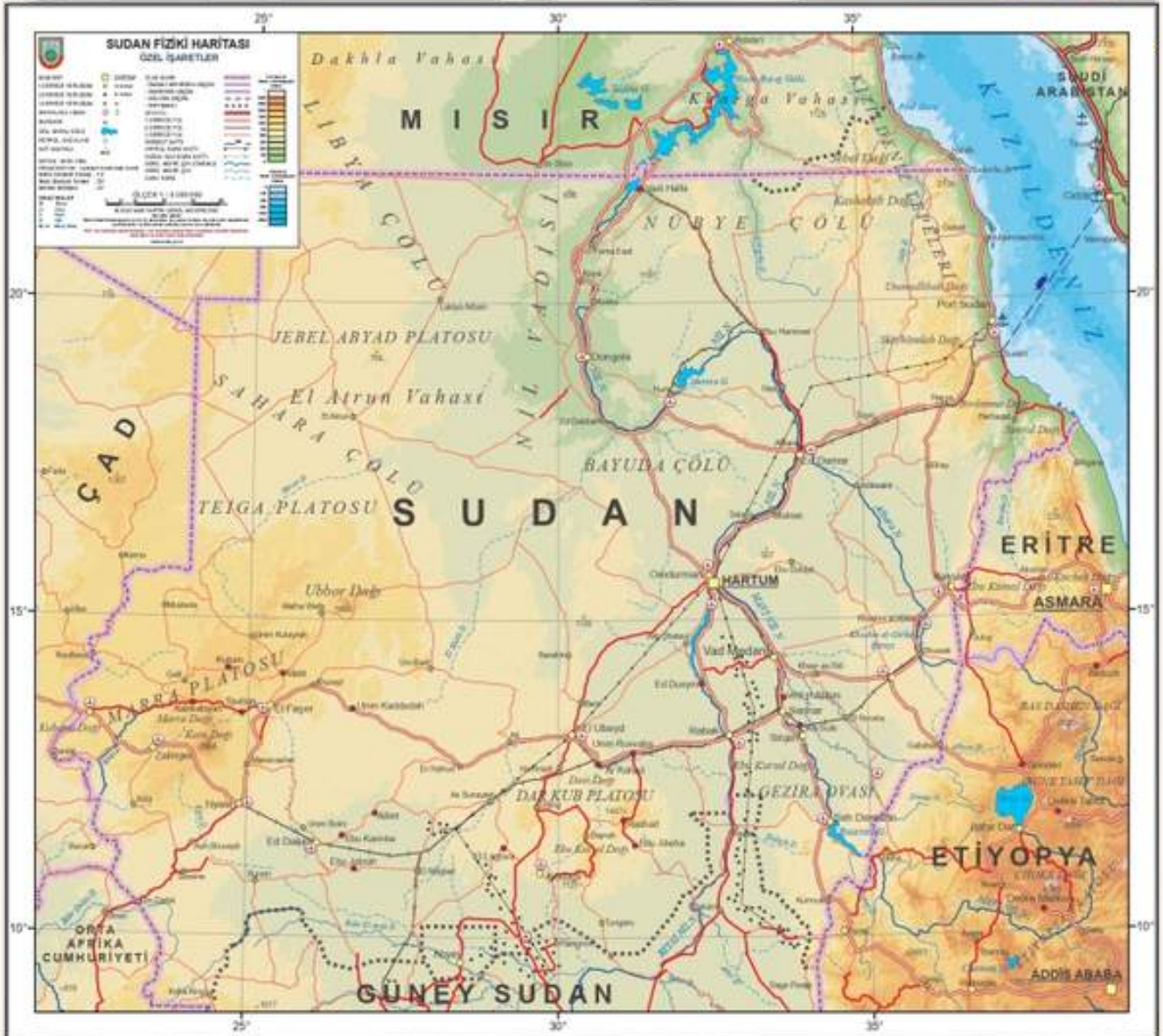
Sudan'da yaşananlar küresel bir ahlaki sınav niteliği taşıyor.

UNICEF'in de vurguladığı gibi bu çocukların ihtiyacı sempati değil, somut, hızlı ve kararlı bir eylem. Sudan'da yaşananlara küresel gündemin sıradan bir başlığı gibi bakmak, bu trajediyi değersizleştirmek anlamına geliyor. Bunu yalnızca bir "ilgisizlik" olarak kayıtlara geçirmek anlamsız. Bu aynı zamanda bir ilkesizlik. Milyonlarca insanın hayatının söz konusu olduğu bir yerde, sessizlik tarafsızlık değil "kabulleniş" haline geliyor.

Konuşmaya devam etmek bir tercih değil, asgari bir sorumluluktur.

Susanlar bu savaşı uzatıyor.

Kaynak: perspektifonline.com

Bogota'dan Hartum'a: Küresel Savaş Piyasasının Yeni Aktörleri

YAZAR: YASİN DEMİRHAN

21.yüzyılın savaşları artık yalnızca devlet ordularının cephelerde karşı karşıya geldiği klasik çatışmalar değildir. Günümüz savaşları; özel askeri şirketlerin, vekâlet güçlerinin, yabancı savaşçı ağlarının, istihbarat servislerinin, enerji şirketlerinin ve finansal çıkar gruplarının iç içe geçtiği hibrit bir yapıya dönüşmüş durumda. Bu dönüşümün en çarpıcı örneklerinden biri ise bugün Sudan'da yaşanan iç savaşta görülmektedir.

Bir zamanlar yalnızca Latin Amerika'nın iç güvenlik mimarisinin parçası olan Kolombiyalı eski askerler, artık Afrika çöllerinde, Orta Doğu limanlarında ve enerji koridorlarının çevresinde ortaya çıkıyor. Bogota'dan Hartum'a uzanan bu yeni savaş hattı, modern çağın "küresel savaş piyasasını" gözler önüne seriyor.

Bugün Sudan'da yaşananlar yalnızca bir iktidar mücadelesi değildir. Bu savaş aynı zamanda altın rezervleri, Kızıldeniz ticaret yolları, jeopolitik nüfuz alanları ve özel güvenlik ağları etrafında şekillenen çok katmanlı bir küresel güç mücadelesidir.

Sudan İç Savaşının Arka Planı: Devlet Çöküşü ve Bölgesel Rekabet

2023 yılında Sudan ordusu (SAF) ile Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF) arasında başlayan çatışmalar, kısa süre içinde yalnızca Afrika'nın değil, dünyanın en karmaşık jeopolitik krizlerinden birine dönüştü. İlk bakışta iki askeri yapı arasındaki iktidar mücadelesi gibi görünen bu savaş, gerçekte Sudan'ın sömürge sonrası devlet inşasında biriken tarihsel kırılmaların, ekonomik

parçalanmanın ve dış müdahalelerin patlama noktasıdır.

Sudan, bağımsızlığını kazandığı 1956 yılından itibaren hiçbir zaman tam anlamıyla merkezi ve kapsayıcı bir devlet yapısı kuramadı. Ülkenin geniş coğrafyası, etnik çeşitliliği, merkez-çevre gerilimleri ve doğal kaynakların paylaşımı konusundaki eşitsizlikler, onlarca yıl boyunca iç savaşları besledi. Özellikle Hartum merkezli siyasi elitlerin çevre bölgeleri ekonomik ve siyasi olarak dışlaması, Darfur, Güney Kordofan ve Mavi Nil gibi bölgelerde silahlı hareketlerin ortaya çıkmasına neden oldu.

Bu kırılmanın en sert örneklerinden biri, 2003 yılında Darfur'da patlak veren savaştı. Merkezi hükümet, isyanları bastırmak amacıyla Arap kabile milislerini destekledi. Zamanla "Cancavid" adıyla bilinen bu milisler, yalnızca bir karşı-ayaklanma gücü olmaktan çıkıp devlet içinde devlet haline gelen paramiliter bir yapıya dönüştü.

Köy baskınları, zorunlu göçler ve etnik temelli şiddet nedeniyle Darfur krizi uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırdı.

Ancak Sudan'daki en önemli dönüşüm, Cancavid yapısının zamanla kurumsallaştırılması oldu. Ömer el-Beşir yönetimi, bu milisleri tamamen dağıtmak yerine onları sistem içine entegre etmeyi tercih etti. Böylece Hızlı Destek Kuvvetleri (RSF) doğdu. RSF'nin başına ise Muhammed Hamdan Dagalo, yani "Hemedti" getirildi.

Kabile kökenli bir milis lideri olan Hemedti, kısa sürede yalnızca askeri değil ekonomik ve diplomatik güç de kazandı.

RSF'nin yükselişindeki en kritik unsur altın ekonomisiydi. Sudan, Afrika'nın en büyük altın üreticilerinden biri haline gelirken, Darfur ve çevresindeki maden sahaları RSF'nin kontrolüne geçti. Bu durum RSF'ye devlet bütçesinden bağımsız devasa bir finans kaynağı sağladı. Böylece Sudan'da klasik devlet yapısının yanında kendi gelirini üreten, kendi silahlı ağını kuran ve dış aktörlerle doğrudan ilişki geliştiren paralel bir askeri-ekonomik sistem oluştu.

Bugün Sudan'daki savaşın merkezinde üç temel stratejik unsur bulunmaktadır:

- Altın rezervleri
- Kızıldeniz'e erişim
- Bölgesel nüfuz alanları

Altın meselesi yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitik bir konudur. Sudan altını, yaptırımları aşmak isteyen aktörlerden bölgesel güç mücadelelerine kadar birçok denklemde kritik rol oynuyor. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri, Sudan'daki altın ticaretinin önemli merkezlerinden biri haline gelmiş durumda. Dubai merkezli ticaret ağları üzerinden Sudan altınının küresel piyasalara ulaştığı yönünde çok sayıda uluslararası rapor bulunuyor. Bu nedenle Sudan'daki istikrarsızlık yalnızca yerel bir kriz değil; küresel emtia ve finans zincirlerini etkileyen bir unsur olarak görülüyor.

İkinci kritik unsur ise Kızıldeniz hattıdır. Sudan'ın sahip olduğu uzun kıyı şeridi, dünya ticaretinin en stratejik deniz yollarından birine açılıyor. Kızıldeniz; Süveyş Kanalı, enerji taşımacılığı ve Asya-Avrupa ticaret bağlantısı açısından küresel sistemin ana arterlerinden biri konumunda. Bu nedenle Sudan'da etkili olmak, yalnızca Afrika Boynuzu'nda değil, aynı zamanda Hint Okyanusu-Ortadoğu-Akdeniz hattında stratejik avantaj anlamına geliyor.

Rusya bu nedenle Sudan'da uzun süredir askeri ve lojistik varlık oluşturmak istemektedir. Özellikle Port Sudan çevresinde planlanan deniz üssü projeleri, Moskova'nın sıcak denizlere erişim stratejisinin bir parçası olarak değerlendiriliyor. Wagner bağlantılı ağların geçmişte Sudan'daki altın sektöründe faaliyet göstermesi de bu denklemle ilişkilendiriliyor.

Öte yandan Mısır, Sudan'daki gelişmeleri doğrudan ulusal güvenlik sorunu olarak görmektedir. Nil Nehri üzerindeki dengeler, Etiyopya'daki Hedasi Barajı krizi ve sınır güvenliği nedeniyle Kahire, Sudan ordusuna daha yakın bir pozisyon almaktadır. Suudi Arabistan ise Kızıldeniz güvenliği, enerji taşımacılığı ve bölgesel istikrar perspektifiyle sürece dahil olmaktadır.

Bu tablo, Sudan'daki savaşın neden yalnızca "yerel bir iç savaş" olarak değerlendirilemeyeceğini açık biçimde göstermektedir. Sudan bugün; Afrika, Orta Doğu ve küresel güç rekabetinin kesişim noktasına dönüşmüş durumdadır.

Dolayısıyla çatışmanın sahasında yalnızca SAF ve RSF yoktur.

Aynı zamanda:

- altın ticaret ağları,
- özel askeri yapılar,
- bölgesel güç merkezleri,
- küresel lojistik çıkarları,
- enerji güvenliği hesapları,
- ve büyük güç rekabeti bulunmaktadır.

Bu nedenle Sudan savaşı, modern çağın en tipik "hibrit vekâlet savaşlarından biri" olarak değerlendirilebilir. Burada savaş yalnızca toprak için değil; kaynaklar, ticaret yolları, finansal ağlar ve jeopolitik nüfuz alanları için yürütülmektedir.

Kolombiyalı Eski Askerler: "Çöl Kurtları"

Kolombiyalı eski askerlerin Sudan'daki savaşta görünür hale gelmesiyle birlikte öne çıkan isimlerden biri de emekli Kolombiya ordusu albayı Álvaro Quijano Becerra oldu. Güvenlik araştırmaları, medya raporları ve çeşitli uluslararası analizlerde Quijano'nun, Sudan'da faaliyet gösterdiği iddia edilen "Çöl Kurtları" (Desert Wolves) adlı paralı savaşçı ağıyla bağlantılı olduğu öne sürülüyor. Özellikle Kolombiya merkezli araştırma platformları ile uluslararası güvenlik raporlarında, Quijano'nun eski Kolombiyalı özel kuvvet mensuplarının Körfez merkezli güvenlik ağları üzerinden Sudan'a taşınmasında önemli rol oynadığı görülüyor.

Álvaro Quijano Becerra, Kolombiya ordusunda uzun yıllar görev yapmış ve özellikle özel operasyonlar ile kontrgerilla alanlarında deneyim kazanmış bir isim olarak Kolombiya Özel Kuvvetleri'nin (Jüpiter) eski bir mensubu olarak tanınıyor. Kolombiya'nın FARC ve ELN'ye karşı yürüttüğü uzun iç savaş döneminde yetişen subay kuşağının parçası olan Quijano'nun, emeklilik sonrası özel güvenlik ve askeri danışmanlık ağlarıyla ilişki geliştirdiği belirtiliyor. Sudan'daki çatışmalar bağlamında adı geçen "Çöl Kurtları" yapılanmasının ise klasik bir ideolojik milis gücünden çok, profesyonel savaş tecrübesine sahip eski askerlerden oluşan hibrit bir paralı savaşçı ağı olduğu değerlendiriliyor.

Bazı raporlara göre "Çöl Kurtları" adı verilen bu yapı, özellikle drone operasyonları, topçu desteği, saha eğitimi ve kritik güvenlik görevlerinde kullanıldı. Güvenlik analiz kuruluşu Conflict Insights Group'un yayımladığı araştırmalarda, Sudan'daki bazı Kolombiyalı savaşçıların İspanyolca isimlendirilmiş ağlar ve iletişim sistemleri kullandığı, bunların "Desert Wolves" bağlantısıyla ilişkilendirildiği ifade edildi. Aynı raporlar, bu ağın Birleşik Arap Emirlikleri bağlantılı özel güvenlik ve lojistik yapılarıyla temas halinde olduğunu da öne sürmektedir.

Bu tablo, modern savaş düzeninin nasıl değiştiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Çünkü artık savaş alanlarında yalnızca ulusal ordular değil; emekli özel kuvvet personelleri, taşeron güvenlik ağları, özel askeri şirketler ve uluslararası lojistik-finans bağlantıları da aktif rol oynuyor. "Çöl Kurtları" örneği, savaşın giderek profesyonelleşen ve küreselleşen bir güvenlik piyasasına dönüştüğünü ortaya koyuyor.

Kolombiya'dan gelen eski askerlerin Sudan, Libya ve

Yemen gibi çatışma bölgelerinde görünür hale gelmesi, modern savaşların artık ideolojik motivasyonlardan çok ekonomik ve profesyonel ağlar üzerinden şekillendiğini gösteriyor. Bu nedenle Álvaro Quijano Becerra ve benzeri isimler yalnızca bireysel aktörler değil; aynı zamanda 21. yüzyılın özelleşmiş savaş düzeninin sembollerinden biri olarak değerlendiriliyor.

Düşük Maliyet, Yüksek Savaş Deneyimi

Kolombiyalı askerlerin uluslararası güvenlik piyasasında tercih edilmesinin en önemli nedenlerinden biri maliyet-performans dengesi olarak öne çıkıyor.

Eski ABD veya İngiliz özel kuvvet mensupları aylık:

- 15 bin ila 30 bin dolar arasında ücret talep ederken, Kolombiyalı eski askerler çoğu zaman:
- aylık 2 bin ila 6 bin dolar arasında değişen ücretlerle çalışabiliyor.

Bazı yüksek riskli çatışma bölgelerinde bu rakam:

- 8 bin ila 12 bin dolara kadar çıkabiliyor.

Özellikle Yemen ve Afrika'daki operasyonlarda görev alan bazı Kolombiyalı savaşçıların:

- aylık 3 bin ila 5 bin dolar,
- operasyon bazlı bonuslar,
- ölüm tazminatı vaatleri,
- ailelerine dolar üzerinden ödeme garantileriyle işe alındıkları yönünde uluslararası basına yansıyan bilgiler bulunuyor.

Bu ücretler, Kolombiya'daki ortalama maaş seviyeleriyle karşılaştırıldığında son derece yüksek kabul ediliyor. Bu nedenle birçok eski asker için yurtdışı güvenlik operasyonları ekonomik bir "zorunlu kariyer yolu" haline geliyor.

Asimetrik Savaşın Profesyonelleri

Kolombiyalı eski askerlerin en büyük avantajlarından biri, uzun yıllar boyunca düşük yoğunluklu savaş ortamlarında görev yapmış olmalarıdır. Bu askerler orman savaşı, şehir çatışmaları, rehine kurtarma operasyonları, gerilla takibi, suikast önleme, istihbarat koordinasyonu, konvoy koruma ve sınır operasyonları konusunda ciddi saha deneyimine sahip. Özellikle kontrgerilla operasyonlarında elde ettikleri tecrübe, onları modern hibrit savaş ortamlarında oldukça değerli hale getiriyor.

Günümüzde çatışmaların büyük bölümü klasik devletler arası cephe savaşlarından çok hibrit savaş, düzensiz çatışma, şehir savaşı ve mobil operasyonlar şeklinde yürütüldüğü için Kolombiyalı eski askerler özel askeri ağlar açısından stratejik insan kaynağı olarak görülüyor. Bu durum özellikle Afrika'daki iç savaşlarda belirgin hale geliyor. Çünkü birçok Afrika ülkesinde çatışmalar merkezi otoritenin zayıf olduğu, milis gruplarının aktif biçimde faaliyet gösterdiği ve düşük yoğunluklu fakat uzun süreli savaş alanlarında gerçekleşiyor. Kolombiyalı savaşçılar ise tam olarak bu tip düzensiz ve parçalı çatışma ortamlarında yetişmiş durumda.

Bu nedenle modern güvenlik piyasasında Kolombiyalı eski askerler yalnızca "paralı savaşçılar" olarak değil; hibrit savaşın profesyonel operatörleri olarak değerlendiriliyor. Bogota'dan Hartum'a uzanan bu yeni

güvenlik hattı, savaşın artık yalnızca ulusal ordular tarafından değil, küresel ölçekte hareket eden profesyonel savaş ağları tarafından da şekillendirildiğini gösteriyor.

Körfez Ağları ve Küresel Güvenlik Şirketleri

Kolombiyalı eski askerlerin küresel güvenlik piyasasına entegrasyonunda Körfez merkezli ağların önemli bir rol oynadığı görülüyor. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri merkezli güvenlik şirketleri, özel askeri taşıeron ağları, enerji altyapısı koruma programları ve liman güvenliği projeleri, Latin Amerikalı eski askerleri yoğun biçimde kullanıyor. Bu durum, modern savaşların artık yalnızca ulusal ordular tarafından değil; özel güvenlik konsorsiyumları, taşıeron askeri yapılar ve uluslararası güvenlik şirketleri aracılığıyla yürütüldüğünü gösteriyor. Son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar, Yemen savaşında görev yapan yabancı savaşçılar arasında önemli sayıda eski Kolombiyalı askerinin bulunduğunu ortaya koymuştu. Bu tablo, savaşın giderek küreselleşmiş bir güvenlik piyasasına dönüştüğünü gösteriyor. Çünkü artık devletler doğrudan kendi askerlerini sahaya sürmek yerine, profesyonel savaş tecrübesine sahip yabancı personeli özel ağlar üzerinden kullanmayı tercih ediyor.

Aynı modelin Libya, Sudan, Sahel hattındaki ülkeler, Haiti ve bazı Orta Afrika devletlerinde de ortaya çıktığı görülüyor. Bu bölgelerde faaliyet gösteren güvenlik yapıları yalnızca askeri operasyon yürütmüyor; aynı zamanda enerji sahalarının korunması, kritik lojistik koridorların güvenliği, liman kontrolü ve stratejik altyapıların korunması gibi görevlerde de aktif rol alıyor. Buradaki en dikkat çekici unsur ise savaşçıların artık ideolojik değil profesyonel motivasyonlarla hareket ediyor olmasıdır. Cold War döneminin ideolojik "lejyonerleri", yerini küresel güvenlik piyasasında sözleşmeli çalışan profesyonel savaşçılara bırakmış durumda. Günümüzde birçok eski asker için savaş, ulusal aidiyet ya da siyasi ideolojiyle değil; profesyonel güvenlik hizmeti ve ekonomik fırsatlarla ilişkilendiriliyor.

Haiti Örneği: Küresel Güvenlik Ağlarının Gölgesi

Haiti'de 2021 yılında Devlet Başkanı Jovenel Moïse'in öldürülmesiyle sonuçlanan suikastta eski Kolombiyalı askerlerin yer alması, dünya kamuoyunun dikkatini bu yeni güvenlik piyasasına çevirdi. Olay, eski askerlerin uluslararası ağlar üzerinden nasıl organize edildiğini, özel şirketler tarafından nasıl işe alındığını ve devlet dışı operasyonlarda nasıl kullanılabildiğini gözler önüne serdi.

Bu gelişme aynı zamanda özel askeri sektör ile istihbarat dünyası arasındaki gri alanların ne kadar büyüdüğünü de ortaya koydu. Çünkü modern güvenlik piyasasında faaliyet gösteren birçok yapı, devlet ile özel sektör arasında konumlanan hibrit ağlar üzerinden çalışıyor. Bu durum operasyonların hukuki ve siyasi sorumluluğunu da büyük ölçüde bulanıklaştırıyor.

Yeni Dönemin "Küresel Lejyonerleri"

Bugün ortaya çıkan tablo, savaşın doğasının köklü

biçimde değiştiğini gösteriyor. Artık savaş yalnızca devletlerin yürüttüğü klasik bir faaliyet değil; özelleşen, şirketleşen ve taşeronlaşan küresel bir güvenlik endüstrisinin parçası haline gelmiş durumda. Modern çatışmalar, ulusal ordular kadar özel askeri şirketler, lojistik ağları, güvenlik konsorsiyumları ve sözleşmeli savaşçılar tarafından şekillendiriliyor.

Kolombiyalı eski askerler ise bu dönüşümün en dikkat çekici aktörlerinden biri haline gelmiş durumda. Bogotá'dan Hartum'a uzanan bu yeni güvenlik hattı, devlet sınırlarını aşan profesyonel savaşçı ağlarını, enerji güvenliği operasyonlarını ve ekonomik çıkar merkezli hibrit çatışmaları temsil ediyor.

Belki de 21. yüzyılın en önemli dönüşümü burada yatıyor: Artık yalnızca ordular değil, savaş piyasalarının kendisi de küreselleşmiş durumda.

Soğuk Savaş Sonrası Dönüşüm: Güvenliğin Özelleştirilmesi

Cold War sonrası dönemde küresel güvenlik mimarisini köklü bir dönüşüm geçirdi. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte birçok devlet, geniş ölçekli konvansiyonel savaş ihtimalinin azaldığını düşünerek savunma politikalarını yeniden şekillendirmeye başladı. Bu süreçte savunma harcamalarının düşürülmesi, düzenli orduların küçültülmesi ve operasyonel yükün giderek özel sektöre devredilmesi dikkat çekici bir eğilim haline geldi.

Özellikle ABD öncülüğünde gelişen bu yeni model, Irak ve Afganistan savaşları sırasında büyük ivme kazandı. Devletler artık yalnızca askeri operasyonların değil; lojistik, üs güvenliği, istihbarat analizi, sorgulama faaliyetleri, kritik altyapı koruması ve konvoy güvenliği gibi alanların da özel şirketler tarafından yürütülmesini tercih etmeye başladı. Böylece savaş, yalnızca devlet ordularının yürüttüğü klasik bir faaliyet olmaktan çıkarak milyarlarca dolarlık özel güvenlik sektörünün temel faaliyet alanlarından biri haline geldi.

Bir dönem Blackwater adıyla bilinen özel askeri yapı, bu dönüşümün en sembolik örneklerinden biri olarak öne çıktı. Irak savaşında on binlerce özel güvenlik personelinin sahada görev yapması, savaşın özelleştirilmesi sürecinde tarihsel bir kırılma yarattı. Devletler doğrudan kendi askerlerini sahaya sürmek yerine, özel şirketler aracılığıyla operasyon yürütmenin hem siyasi hem de ekonomik açıdan daha "esnek" bir model sunduğunu fark etti.

Teknoloji ve Yeni Savaş Ekonomisi

Modern savaş ekonomisinin merkezinde artık yalnızca silah sistemleri bulunmuyor. Günümüz çatışmaları büyük ölçüde veri, teknoloji ve dijital altyapılar üzerinden yürütülüyor. Uydu görüntüleri, gerçek zamanlı istihbarat akışı, yapay zekâ destekli analiz sistemleri, drone sürüleri, elektronik dinleme kapasitesi, siber saldırılar ve algoritmik hedefleme mekanizmaları savaş alanlarının temel belirleyicileri haline gelmiş durumda.

Bu dönüşümle birlikte özel askeri şirketlerin rolü de değişti. Artık bu yapılar yalnızca silahlı personel

sağlamıyor; veri analizi, dijital gözetim, risk modelleme, siber güvenlik hizmetleri ve insansız sistem operasyonları gibi yüksek teknolojiye dayalı alanlarda da faaliyet yürütüyor.

Böylece savaş ile teknoloji şirketleri arasındaki sınırlar giderek bulanıklaşıyor.

Özellikle drone savaşlarının yükselişi, modern çatışma dinamiklerini kökten değiştirdi. Düşük maliyetli ancak yüksek etkili bu sistemler sayesinde artık küçük mobil gruplar bile ciddi askeri kapasite oluşturabiliyor. Libya'dan Sudan'a, Ukrayna'dan Sahel bölgesine kadar uzanan geniş bir coğrafyada, ileri teknolojiye erişen devlet dışı aktörlerin savaş dengelerini değiştirebildiği görülüyor.

"İnkâr Edilebilirlik": Yeni Güç Projeksiyonu Modeli

Bu yeni güvenlik düzeninin en önemli özelliklerinden biri "İnkâr edilebilirlik"tir. Devletler artık doğrudan kendi ordularını sahaya sürmeden; özel askeri şirketler, yabancı savaşçılar, yerel milisler ve taşeron güvenlik ağları aracılığıyla operasyon yürütebilmektedir. Bu model sayesinde siyasi sorumluluk azaltılmakta, uluslararası hukuk baskısı düşürülmekte, kamuoyu tepkisi minimize edilmekte ve başarısız operasyonların maliyeti devletlerden uzaklaştırılmaktadır.

Bu yöntem özellikle Afrika ve Orta Doğu'daki çatışmalarda belirgin hale geldi. Bir enerji sahasının korunması, stratejik bir limanın kontrolü, bir maden hattının güvenliği ya da kritik lojistik koridorların tutulması artık doğrudan devlet ordularından çok özel güvenlik ağları tarafından sağlanabiliyor. Bu nedenle modern savaşlarda yalnızca cephe hattı değil; sözleşmeler, finansal transferler, veri merkezleri ve güvenlik konsorsiyumları da belirleyici hale geliyor.

Wagner Sonrası Dönem: Afrika'da Yeni Güvenlik Ağları

Özellikle Wagner Group modelinin yükselişi, savaşın özelleşme sürecini hızlandırdı. Wagner yalnızca askeri operasyon yürüten bir yapı değildi; aynı zamanda maden güvenliği, siyasi danışmanlık, rejim koruma, medya operasyonları, ekonomik nüfuz ve eğitim faaliyetlerini bir araya getiren hibrit bir model sundu.

Bu yapı, birçok Afrika ülkesi için klasik ordunun alternatifi haline geldi.

Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Libya ve Sudan gibi ülkelerde ortaya çıkan yeni güvenlik ağları, savaşın artık yalnızca askeri değil aynı zamanda ekonomik bir sektör olarak organize edildiğini gösteriyor.

Sudan'daki yabancı savaşçı hareketliliği de bu dönüşümün uzantısı olarak okunabilir. Çünkü Sudan yalnızca iç savaş yaşayan bir ülke değil; aynı zamanda altın rezervleri, Kızıldeniz bağlantısı, enerji koridorları ve liman altyapıları nedeniyle küresel çıkar ağlarının kesişim noktasında yer alıyor. Bu nedenle savaş alanı artık sadece devletlerin değil; enerji şirketlerinin, maden konsorsiyumlarının, lojistik ağlarının, özel güvenlik şirketlerinin, yatırım fonlarının ve jeopolitik güç merkezlerinin ortak faaliyet alanına dönüşmüş durumda.

Savaşın Finansallaşması

Modern savaş düzeninin en kritik boyutlarından biri de çatışmaların finansallaşmasıdır. Günümüzde birçok savaş; doğal kaynak gelirleri, altın ticareti, petrol kaçakçılığı, liman gelirleri, silah trafiği ve uluslararası yaptırım ağları üzerinden finanse edilmektedir. Bazı bölgelerde çatışmalar artık ideolojik hedeflerden çok ekonomik sürdürülebilirlik mantığıyla devam etmektedir.

Bu durum özellikle Afrika'daki uzun süreli çatışmalarda belirgin biçimde görülmektedir. Çünkü savaş yalnızca bir güç mücadelesi değil; aynı zamanda kendi ekonomik döngüsünü yaratan devasa bir sektör haline gelmiştir. Silah tedarikçileri, lojistik firmaları, özel güvenlik ağları, kaçakçılık hatları, kripto finans mekanizmaları ve doğal kaynak ticareti birbirine bağlanarak küresel ölçekte işleyen bir savaş ekonomisi oluşturmaktadır.

Sonuç olarak modern savaş artık yalnızca cephede yürütülen bir askeri mücadele değildir. Günümüz çatışmaları aynı zamanda veri, finans, teknoloji, enerji ve lojistik ağlarının kesişiminde şekillenen küresel ekonomik sistemlerin bir uzantısı haline gelmiştir.

Görünmeyen Cephe: Medya, Algı ve İnkâr Edilebilir Savaşlar

Modern savaşların en dikkat çekici özelliklerinden biri, gerçek cephelerin artık çoğu zaman görünmemesidir. 20. yüzyılın büyük savaşlarında çatışmalar daha netti; cepheler belliydi, ordular görünürdü ve savaş alanı fiziksel olarak tanımlanabiliyordu. Ancak 21. yüzyılda savaş yalnızca tanklar, uçaklar ve silahlı birlikler üzerinden yürütülüyor. Günümüz çatışmaları aynı zamanda bilgi, algı, veri ve medya kontrolü üzerinden şekilleniyor. Bu nedenle modern savaş yalnızca fiziksel bir mücadele değil, aynı zamanda küresel ölçekte yürütülen bir algı savaşı haline gelmiş durumda.

Bugün çatışmaların önemli bir bölümü sosyal medya algoritmaları, dezenformasyon kampanyaları, medya manipülasyonu, dijital propaganda ağları ve siber operasyonlar üzerinden yürütülüyor. Algı yönetimi artık askeri stratejinin merkezinde yer alıyor. Bir savaşın sahadaki gerçekliği kadar, dünya kamuoyuna nasıl sunulduğu da belirleyici hale geliyor. Çünkü uluslararası müdahaleler, yaptırımlar, diplomatik baskılar ve ekonomik kararlar büyük ölçüde küresel kamuoyunun şekillenmesine bağlı ilerliyor.

Sudan'daki iç savaş bu dönüşümün en çarpıcı örneklerinden biri olarak öne çıkıyor. Uluslararası medya çoğu zaman Sudan'daki çatışmayı "Afrika'daki bir iç savaş" ya da "iki general arasındaki güç mücadelesi" başlığı altında yüzeysel biçimde ele alıyor. Oysa savaşın arka planında çok daha karmaşık ekonomik ve jeopolitik ağlar bulunuyor. Sudan'daki çatışmanın görünmeyen boyutunda altın ticareti, enerji koridorları, Kızıldeniz limanlarının kontrolü, göç rotaları, özel güvenlik şirketleri, uluslararası silah ağları ve dış istihbarat operasyonları yer alıyor. Ancak bu katmanların büyük bölümü medya görünürlüğünün dışında kalıyor.

Bilgi kontrolü modern savaşın temel unsurlarından biri

haline geldiği için, savaşın hikâyesini kimin anlattığı en az savaşın kendisi kadar önemli hale geliyor. Devletler, milis yapılar ve özel güvenlik ağları yalnızca sahada değil, dijital alanda da mücadele ediyor. Kamuoyu oluşturmak, rakipleri itibarsızlaştırmak, çatışmayı meşrulaştırmak ya da uluslararası destek sağlamak amacıyla sosyal medya platformları yoğun biçimde kullanılıyor. Algoritma temelli dijital sistemler hangi görüntülerin öne çıkacağını, hangi haberlerin yayılacağını ve hangi anlatıların görünür olacağını belirleyerek savaşın psikolojik boyutunu şekillendiriyor. Bazı durumlarda gerçek çatışmadan çok, çatışmanın medya üzerindeki temsili belirleyici hale geliyor. Çünkü küresel toplum artık savaşları büyük ölçüde ekranlar üzerinden deneyimliyor. Bu nedenle gazeteciler, veri analistleri, sosyal medya ekipleri, siber güvenlik uzmanları ve psikolojik operasyon birimleri modern savaş düzeninde cephedeki askerler kadar stratejik aktörler haline geliyor. Modern çatışmaların bir diğer önemli özelliği ise "inkâr edilebilir savaş" modelinin yaygınlaşmasıdır. Devletler artık doğrudan resmi ordularını sahaya sürmek yerine özel askeri şirketler, yabancı savaşçılar, yerel milisler ve taşeron güvenlik ağları üzerinden operasyon yürütmeyi tercih ediyor. Bu yöntem sayesinde siyasi sorumluluk azaltılıyor, uluslararası hukuk baskısı düşürülüyor ve kamuoyu tepkisi minimize ediliyor. Başarısız operasyonların maliyeti de devletlerden uzaklaştırılmış oluyor. Özellikle Afrika ve Orta Doğu'daki çatışmalarda bu model belirgin hale geldi. Çünkü birçok devlet artık resmi savaş ilanı olmadan, doğrudan askeri müdahalede bulunmadan da ekonomik ve stratejik çıkarlarını koruyabiliyor. Böylece savaşın doğası giderek daha parçalı, daha hibrit ve daha görünmez bir yapıya dönüşüyor. Modern medya düzeni ise çoğu zaman savaşların yalnızca görünen kısmını aktarıyor. Sudan örneğinde mesele yalnızca bir iç savaş değildir. Bu çatışma aynı zamanda Afrika'daki altın ekonomisinin kontrolü, Kızıldeniz ticaret yolları, enerji güvenliği, liman hâkimiyeti, bölgesel nüfuz alanları ve küresel lojistik rekabetiyle doğrudan bağlantılıdır. Ancak bu çok katmanlı yapı çoğu zaman sadeleştirilmiş medya anlatıları içinde kaybolmaktadır. Bugün ortaya çıkan tablo, savaşın giderek devlet merkezli yapıdan uzaklaştığını göstermektedir. Devlet dışı aktörler artık yalnızca destekleyici unsurlar değil; doğrudan savaşın ana aktörlerinden biri haline gelmiştir. Özel askeri şirketler büyüyor, savaş ekonomisi küreselleşiyor, paralı askerlik profesyonelleşiyor ve çatışmalar giderek şirketleşiyor. Bu yeni düzende veri merkezleri, finansal transfer ağları, algoritmalar, lojistik koridorlar ve enerji altyapıları askeri üsler kadar stratejik hale geliyor. Sonuç olarak modern savaş artık yalnızca cephede yaşanan bir askeri mücadele değil; medya, teknoloji, finans, veri ve jeopolitik çıkarların kesişiminde yürütülen çok katmanlı bir küresel güç mücadelesidir.

Belki de bu çağın en kritik gerçeği şudur: Günümüz savaşlarında görünmeyen cepheler, çoğu zaman görünen cephelerden daha belirleyici hale gelmiştir.

Soykırımın Gölgesinde Filistin’de Yerel Seçimler

DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

25 Nisan 2026’da yaklaşık yarım milyon Filistinli, Batı Şeria’daki belediye ve köy meclisleri ile Gazze Şeridi’nin sınırlı bir bölümünde (Deyr el-Belah) sandık başına gitmiştir. Oy verme merkezleri yerel saatle 07.00’de açılmış, akşam 19.00’a kadar faaliyette kalmıştır. 491 merkezde kurulan 1.922 sandıkta toplam 1 milyon civarında seçmen oy kullanmış, 90 belediye meclisi için 321 listeye bağlı 3.773, 93 köy meclisi için ise 1.358 aday yarışmıştır. Bu seçimler, Filistin siyaseti açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim Nisan 2026 seçimleri, 2006’dan bu yana herhangi bir yasama ya da cumhurbaşkanlığı (devlet başkanı) seçimi yapılamamış bir siyasi sistemde, yıllarca ertelemenin ardından hayata geçirilebilmiştir. Gazze özelinde ise Deyr el-Belah, yirmi yıl aradan sonra ilk kez belediye seçimiyle tanışmıştır. Buna rağmen Filistin’deki mezkûr seçimlerin yapılmış olması seçimlerin demokratik bir anlam taşıdığını doğrudan ispat etmemektedir. Nitekim Nisan 2026 seçimleri demokratik bir yenilenmenin değil, işgal ve bölünme koşullarında yönetişimin yeniden üretimi şeklinde tezahür etmiştir.

Yasal Çerçeve ve Seçim Mimarisi

Nisan 2026 seçimleri, 19 Kasım 2025’te yürürlüğe giren yeni seçim yasası kapsamında düzenlenmiştir. Söz konusu yasa iki farklı seçim sistemi öngörmektedir: belediye meclislerinde açık listeli nispi temsil, köy meclislerinde ise bireysel adaylığa dayalı çoğunluk sistemi. Bu ikili yapı, salt teknik bir tercih olmanın ötesine geçmekte; Mahmud Abbas liderliğindeki Filistin Yönetimi’nin kentsel ve kırsal seçmen tabanına dönük farklılaşmış bir siyasi hesabının ürünü olarak değerlendirilebilir.

Seçime katılabilmek için getirilen ön koşullar da en az sistem tasarımı kadar belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Adayların Filistin Kurtuluş Örgütü’nün (FKÖ) programını, dolayısıyla İsrail’in tanınmasını ve silahlı mücadeleden vazgeçilmesini kabul etmesi zorunlu kılınmıştır.

Bu düzenleme İsrail’i tanımayı reddeden ve işgale karşı silahlı direnişi benimsemiş olan Hamas’ı, çeşitli sol grupları ve bazı bağımsız adayları sistematik biçimde süreç dışında bırakmıştır. FKÖ’nün ve aslında dolayısıyla İsrail ve ABD’nin de seçim mimarisindeki hesabı rekabet öncesinde statükoyu değiştirebilecek rakiplerin (Hamas ve mezkur aktörler) sahadan çıkarılması, seçim yarışını seçim olmadan önce kazanmak üzerine inşa edilmiştir. Nitekim 403 yerel yönetim biriminin 197’sinde –Ramallah ve Nablus dahil – herhangi bir oy kullanılmamış; listeler oylama yapılmadan doğrudan kabul edilmiştir.

Seçimlerin Filistin Yönetimi Açısından Anlamı

Filistin Yönetimi bu seçimleri birden fazla işlevi karşılayacak biçimde kurgulamıştır. İçeride, 2007’den bu yana siyasi ve coğrafi bölünmüşlüğü derinleştirdiği meşruiyet krizini en azından simgesel düzeyde yönetme çabası taşımaktadır.

Dışarıda ise uluslararası topluma iki mesaj iletilmektedir. Birincisi, Filistin Yönetimi kurumsal varlığını sürdürmekte ve demokratik prosedürlere bağlılığını korumaktadır. İkincisi ve daha belirleyici olanı, Gazze’nin İsrail soykırımı sonrası yönetimine ilişkin uluslararası tartışmalardan giderek dışlanan Filistin Yönetimi’nin Gazze üzerindeki idari talebini diri tutma gereksinimidir.

Bu bağlamda Deyr el-Belah'ın seçime dahil edilmesi stratejik bir tercih olarak okunabilir. Bölge, Gazze genelinde yüzde seksen ile doksan sekiz arasında seyreden yıkım oranına kıyasla yüzde on beş düzeyinde bir tahribatla görece korunmuş olup, seçim altyapısının fiziksel olarak kurulabilmesine elverişlidir. Ne var ki, bu görece korunmuşluk bölgenin savaştan azade olduğu anlamına gelmemektedir. Aralık 2024'te İsrail işgal güçleri, İsrail'in bizzat güvenli bölge ilan ettiği bu alanda Deyr el-Belah belediye binasını yerle bir etmiş; Belediye Başkanı Diyab el-Carru ile on personeli Siyonist rejim tarafından öldürülmüştür. Bu koşullar altında bir seçim düzenleyebilmek —Filistin Yönetimi açısından— başlı başına bir siyasi kanıt niteliği taşımaktadır. Seçimleri Deyr el-Belah'ta icra ederek FKÖ yönetimi Gazze'nin Batı Şeria'dan ayrı düşünülemez olduğunu; Filistin devletinin tek bir siyasi çatı altında bütünlüğünü koruduğunu iddia etmektedir.

Hamis'in Seçimlere Yaklaşımı

Hamis'in bu seçimlere dair tutumu çok katmanlı bir yapı sergilemekte ve tek bir kavramla tanımlanamamaktadır. Kendi içerisinde de Halil el-Hayya ile Halid Meşal arasında lider seçimi yapan hareket, resmî düzlemde seçimleri Batı Şeria'da boykot etmiştir. FKÖ'nün programının adaylık için zorunlu koşul olarak dayatılması bu karara gerekçe olarak sunulmuştur. İsrail'i tanıma ve silahlı direnişi bırakma şartları Hamis'i pragmatik bir vazgeçişe zorlamakta; bu da hareket açısından seçimlere katılımı meşruiyet değil, teslimiyet olarak kodlamaya itmektedir.

Buna karşın saha pratiği daha nüanslı bir görünüm arz etmektedir. Deyr el-Belah'ta Hamis, harekete yakın bağımsız adayların yarışmasına olanak tanımıştır. Öte yandan daha kritik bir tercih, seçim sürecini engelleme yoluna gitmek yerine lojistik ve güvenlik desteği sağlamak olmuştur. Bu tutumun iki yönlü bir anlamı bulunmaktadır.

Birincisi, Hamis, resmen tanımadığı bir seçim sürecinde bile Gazze'de kamu düzenini yönetme kapasitesine sahip olduğunu fiilen kanıtlamaktadır. İkinci olarak hareket aynı zamanda gelecekteki siyasi düzenlemelerde dışlanamaz bir aktör olarak konumlanmaktadır.

Seçim sonuçları ise bu denklemi karmaşıklştırmaktadır. Harekete yakın 'Deyr el-Belah Bizi Birleştiriyor' listesi on beş sandalyenin yalnızca ikisini alabilmiş; Fetih destekli 'Nahdat Deyr el-Belah' listesi altı sandalyeyle öne çıkmıştır. Geri kalan sandalyeler ise herhangi bir fraksiyonla bağlantısı bulunmayan yerel listelere gitmiştir. Bu sonuç iki farklı biçimde yorumlanabilir.

İlk olarak, Gazze halkı iki yıllık savaş ve yıkımın ardından ideolojik programlar yerine somut hizmet vaadi taşıyan listelere yönelmiştir; bu da Hamis'in kitlesel tabanını değil, Gazze halkının önceliklerini yansıtmaktadır. İkinci olarak ise bu sonuç, Hamis'in müzakere pozisyonunu —sınırlı da olsa— zayıflatma potansiyeli taşımaktadır.

Katılım Rakamları ve Analitik Sınırlılıkları

Batı Şeria'da nihai katılım oranı yüzde 53,44 olarak açıklanmıştır; 512.510 seçmen sandığa gitmiştir. Gazze'nin Deyr el-Belah ilçesinde ise 19.962 kişi oy kullanmış ve katılım yüzde 25 düzeyinde kalmıştır. Bu rakamlar tarihsel perspektifle değerlendirildiğinde önemli bir tablo ortaya çıkmaktadır. 2021-2022 yılında Batı Şeria ile sınırlı icra edilen yerel seçimlerde katılım yüzde elli ile altmış arasında gerçekleşmişti; dolayısıyla bu yılki oran görece bir istikrara işaret etmektedir. Bununla birlikte, 2006 yasama seçimlerindeki yüzde yetmiş dört katılımı kıyaslandığında, Filistin siyasetindeki kitlesel mobilizasyon kapasitesinin belirgin biçimde gerilediği görülmektedir. Bu gerilemede salt bir ilgisizlik ya da siyasi yorgunluktan ziyade yapısal etkenlerin belirleyici rol oynadığı ifade edilebilir.

Söz konusu yapısal etkenler birçok başlık altında sıralanabilir. Filistinlilerin yarısından fazlası diasporada ve zorla sürgünde yaşamakta olup seçimlere katılamamaktadır. Kudüs kimlik kartı taşıyanlar ile İsrail vatandaşı Filistinliler kapsam dışında tutulmuştur. Batı Şeria'da BM verilerine göre 925 kontrol noktası, barikat veya engel Filistinlilerin hareketini kısıtlamaktadır; bu rakam önceki yirmi yılın yıllık ortalamasının yüzde kırk üç üzerindedir. 197 seçim biriminde rakipsiz liste bulunması oy kullanma güdüsünü işlevsizleştirmiştir. Gazze'de seçmen kütükleri, toplu yerinden edilmeyi yansıtmayan güncel olmayan verilerden oluşmaktadır. Tüm bu etkenler göz önüne alındığında, katılım rakamlarının doğrudan bir demokrasi göstergesi olarak okunması metodolojik açıdan sorun teşkil etmektedir. Bu veriler, halkın siyasi tercihleri hakkında değil; seçim koşullarının yapısal sınırlılıkları hakkında bilgi vermektedir.

Deyr el-Belah ve Yapısal Gerilim

Deyr el-Belah'taki seçimin analitik önemi, ürettiği sonuçların ötesine geçmektedir. Seçime katılan tüm listelerin siyasi bağlılıklarını arka plana çekerek platformlarını temiz su, elektrik ve kanalizasyon gibi temel hizmetler üzerine kurması, Gazze halkının sandıktan beklentisinin siyasi değil, işlevsel bir nitelik taşıdığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tabloyu Gazze halkının sloganlara değil, gerçek çözümlere odaklandığını göstermektedir.

Bu tespit, önemli bir analitik çıkarımı beraberinde getirmektedir.

Bu anlamda meşruiyetin kaynağı prosedürel değil, performatiftir. Filistin bağlamında seçmenler, sandığın somut bir karşılık üreteceğine inandıklarında katılım göstermekte; salt ritüel bir nitelik taşıdığını düşündüklerinde ise geri çekilmektedir. Deyr el-Belah'taki düşük katılım bu çerçevede okunduğunda, bir siyasi ilgisizliğin değil, rasyonel bir hesabın sonucu olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak Nisan 2026 seçimleri, Filistin siyasi sisteminin içinde sıkıştığı yapısal gerilimi üç boyutuyla somutlaştırmaktadır. Birincisi, egemenlik yokluğunda seçim yapılmaktadır. Seçim bölgelerinin sınırları fiilen İsrail'in yönettiği kara hareketleri, yerleşimci terörünün artarak genişlemesi ve hareket kısıtlamaları tarafından belirlenmektedir.

Seçilenler üzerinde gerçek bir bütçe ya da güvenlik yetkisi bulunmamaktadır.

İkincisi, sistematik dışlanmanın gölgesinde katılım gerçekleşmektedir.

FKÖ programını kabul zorunluluğu, Hamas'ı süreçte ekarte etmekte ve rekabeti başlamadan kısıtlamaktadır. Bu durum seçimi bir tercih mekanizması olmaktan çıkarmakta ve bir onay törenine dönüştürmektedir. Üçüncüsü, gerçek bir halk yetkisi olmaksızın mevcut yapı yeniden üretilmektedir.

Seçimler, mevcut durumu yansıtmakta; onu dönüştürmemektedir.

Bu bağlamda Deyr el-Belah'taki deneyim bir test vakası olma niteliği taşımaktadır. Bu seçim ya kademeli bir kurumsal yeniden yapılanmanın başlangıcına dönüşecek ya da sandıkların tek başına çözemeyeceği kadar karmaşık bir gerçekliğe sıkışmış, sembolik ve yalıtılmış bir pratik olarak tarihe geçebilir. Bu sorunun yanıtı, yeni seçilen konseylerin Trump Barış Kurulu bünyesindeki teknik komiteyle kuracağı ilişkinin niteliğine, Hamas'ın müzakere süreçlerindeki konumunun nasıl şekilleneceğine ve Mısır, Türkiye ile Katar'ın bölgesel girişimlerinin Filistin iç uzlaşısına ne ölçüde zemin hazırlayacağına bağlıdır.

Şimdilik kesin olan Gazze'nin Deyr el-Belah noktasında sandık başına giden seçmen bir siyasi tercih yapmamış; temel bir hizmet talebini kayıt altına almıştır.

Çalışmak İçin mi Yaşamak, Yoksa Yaşamak İçin mi Çalışmak?

YAZAR: MICHAEL FRIGON

KAYNAK: CRİSİSMAGAZİNE.COM

İnsan, ekmeğini kazanmak için çalışmaya ve emek vermeye mahkûm edilmiş olsa da, bu işten bir gün dinlenmesi emredilmiştir.

Birkaç yıl önce, saygın bir Katolik üniversitesinde düzenlenen, ilkelere dayalı iş uygulamalarına odaklanan bir konferansa katıldım. Bir seminer sırasında, genç nesillerdeki çalışanların yönetimi konusu gündeme geldi. Soru-cevap bölümünde, iş-yaşam dengesi meselesini gündeme getirdim. Aşırı uzun saatler çalıştıktan sonra hayatını kaybeden Wall Street çalışanlarına ilişkin yakın tarihli haberlerden örnekler sundum; ayrıca, seçkin bir hukuk firmasında çalışan ve her gün küçük yaştaki ailesini bırakıp gece geç saatlere kadar ofiste çalışmak zorunda kalan bir arkadaşım ile ilgili kişisel bir anekdot paylaştım.

Ardından, dinleyiciler arasında bulunan yaşlı bir beyefendi, bu tür insanların “bu şekilde çalışmak için yüz binlerce dolar aldıklarını” ve “o firmalarda çalışmayı kendilerinin seçtiğini” söyleyerek karşı çıktı. Sözleri beni derinden etkiledi ve bugüne kadar aklımda kaldı.

Kısa bir süre önce, Fortune 500 listesindeki bir CEO’nun, Y kuşağı ve Z kuşağı çalışanlarının iş-yaşam dengesi konusundaki endişelerini benzer bir argümanla bir kenara ittiği bir makaleye rastladığımda bu konuşmayı hatırladım. Bu başarılı yönetici, başarıya ulaşmak için yaptığınız işi o kadar sevmenizin beklendiğini, hatta haftanın yedi günü çalışmaya razı olmanız gerektiğini

ileri sürdü. Oğluyla vakit geçirirken bile işini düşündüğünü örnek olarak verdi ve bunda hiçbir sorun görmediğini belirtti.

Başka bir deyişle, bu argümanlar tipik “genç nesiller tembeldir” ve “benim zamanımda” retoriğinin ötesine geçerek olumlu bir argüman sunmaktadır: işinizi o kadar sevmeli ve başarıyı o kadar istemelisiniz ki, neredeyse tüm zamanınızı ona adamaya razı olmalısınız. Materyalist bir dünya görüşüyle yoğrulmuş birçok Amerikalı için bu argümanı çürütmek zor olabilir.

Ancak Katolikler olarak, bu meselenin özünün ne kadar çok çalışmamız gerektiği ya da onu ne kadar çok istememiz gerektiği olmadığını; aksine meselenin özünün neyi sevmemiz gerektiği ve bu gerçeğin bizden ne talep ettiği olduğunu kabul etmeliyiz. Günahın özünde düzensiz sevginin bulunduğunu ve doğru şekilde sevmeye yükümlülüğümüz olduğunu biliyoruz.

İşimizi sevmek iyidir. Başarılı olmak istemek de iyidir. Ancak bu sevgiler doğru sıraya konulmalıdır. Karşı karşıya olduğumuz gerçeklik, profesyonel başarıyı çoğu zaman toplumun, ailenin ve Tanrı’nın taleplerinin üstünde tutan seküler bir kültürde yaşıyor olmamızdır. Bu zorlu işlerden birinde çalışan ve neyi feda edeceği konusunda zor bir kararla karşı karşıya kalan Katolik bir aile babasına sempati duyuyorum. İdeal olarak, onun bu seçimle hiç karşı karşıya kalmaması gerekir; işte bu nedenle iş-yaşam dengesi üzerine bu tartışma

toplumumuz için gerçekten önemlidir ve belki de bazı olumlu reformlara yol açabilir.

İş-yaşam dengesi tartışması, aslında Katoliklerin belirleyici bir etki yaratmaları için bir fırsattır. Bu, Kilise'nin tarihsel olarak çok önemli bir rol oynadığı bir alandır. Birçok kişinin acımasız çalışma koşullarıyla ilişkilendirdiği Orta Çağ'da bile Kilise, işçiler adına aracılık edebildi ve onların dinlenmenin tadını çıkarmaları, eğlenceye katılmaları ve Tanrı'ya layık şekilde ibadet etmeleri için zaman bulmalarını sağlamıştır.

Geleneksel liturjik takvimin bol miktarda kutsal gün (bayram) içermesi ve kişisel ile toplu ibadete sıkça vurgu yapan kültürel yapı, iş yükünü önemli ölçüde azaltmış; bu durum, günümüzün çalışma talepleriyle karşılaştırıldığında olumlu bir tablo sunmaktadır.

İronik bir şekilde, İngiliz Protestan reformcuların ileri sürdüğü argümanlardan biri, Katolik liturjik takviminde azizleri onurlandıran çok sayıdaki tatilin sanayiye engellediği ve tembelliği teşvik ettiği yönündeydi. Sanayi Devrimi'nin birçok İngiliz işçiyi yorucu yedi günlük çalışma haftalarına mahkûm etmesinden sonra, "Şabat'ı kutsal tutma" gerekliliğine dayanan Hristiyan argümanlara dayalı aktivizm, işçiler için daha güçlü yasal korumaların sağlanmasına katkıda bulunmuştur.

Katolikler, maddi anlamda "fakir" olarak değerlendirilemeyecek olanlar için bile, modern toplumların üretkenliği en üst düzeye çıkarmayı isteme eğilimine karşı mücadelede hâlâ bir role sahiptir. Bu bankacılara ve avukatlara, sevgilerini ve sorumluluklarını doğru şekilde düzenleyebilmeleri için herkesle aynı özgürlük tanınmalıdır.

Eğer zamanda geriye dönüp o Katolik iş konferansına gidebilseydim, yaşlı beyefendiye şöyle derdim:

"Evet, Wall Street bankacıları ve avukatları bu şekilde çalışmak için gerçekten çok para alıyorlar, ancak olması gereken bu değildir.

Daha az çalışmak için daha az ücret almaları gerekiyorsa, öyle olsun. Çalışmak iyidir, fakat ailelerimize ve Tanrı'ya borçlu olduğumuz zaman ve ilgiyi feda etme pahasına bunun için yaşamamalıyız."

Açıkça belirtmek gerekirse, bu mesele kesinlikle yalnızca bankacılık ve hukuk meslekleriyle ya da yüksek maaş alan kişilerle sınırlı değildir. Şahsen, altı haneli maaş almayan, ancak yine de sürekli fazla mesai yapmak zorunda kalmak ya da patronlarının veya müşterilerinin çağrılarına her an yanıt vermeye hazır olmak zorunda kalan benzer durumdaki birçok kişiyi tanıyorum.

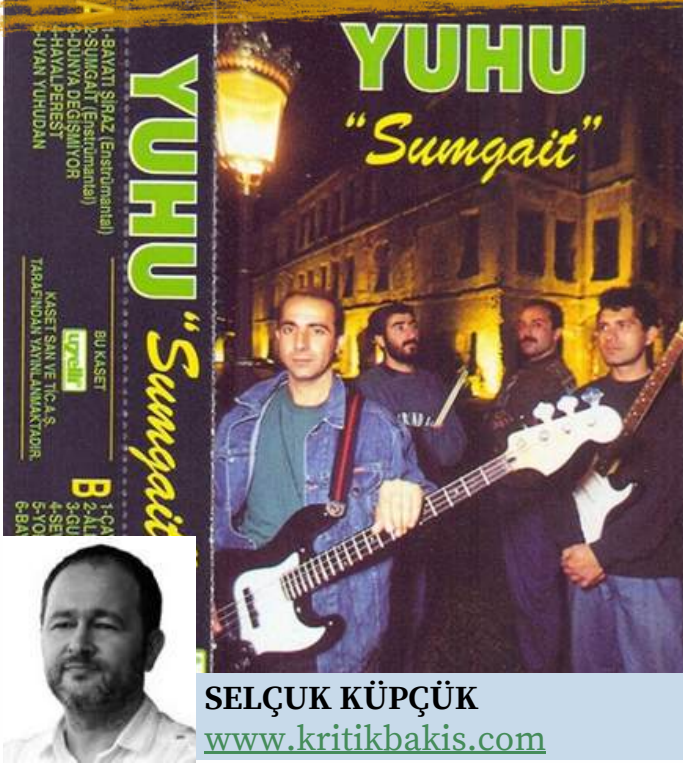
Ancak gerçek bir umut nedeni olduğuna inanıyorum. Yüksek performanslı çalışma kültürünün ebeveynlerinin ve büyükanne ile büyükbabalarının hayatları üzerindeki etkisine tanık olmuş olan bu ülkedeki genç nesiller, daha iyi bir iş-yaşam dengesi lehine olan argümanlara ve bunların temelinde yatan, Kilise'nin yüzyıllardır savunduğu hakikatlere içtenlikle açıktır. İş-yaşam dengesi tartışmasında elde edilecek başarı, nihayetinde materyalist ideolojinin toplumumuz üzerindeki genel etkisini zayıflatmaya yardımcı olacak ve daha fazla ruhun Mesih'e kazanılmasına katkıda bulunacaktır.

Nihayetinde, hayatlarımızda—hem işyerinde hem de işyeri dışında—Tanrı'yı ilk sıraya koymalıyız. Toplumumuzun gerçekten ihtiyaç duyduğu çözüm budur.

İş dünyası liderlerinin, özellikle de Katolik olanların, bu çözümü benimsemek için gereken cesaret ve alçakgönüllülüğe sahip olmaları için dua ediyorum.

Türk Rock Tarihine Azerbaycan Müdahalesi

SELÇUK KÜPÇÜK

www.kritikbakis.com

Türkiye’de rock müziğin tarihsel köklerine indiğimizde Türkçe’nin gramer yapısı bakımından bu formda şarkı söylemeye uygun olmadığı ve ancak İngilizce seslendirilmesinin gerekliliğine dair bir tartışma çıkar karşımıza. Bu yüzden ilk yerli pop bestesi olarak kayıtlara geçen ve Erol Büyükburç’a ait eserin sözleri İngilizcedir: “Little Lucy”. 1963 yılında yine mesela Cem Karaca ilk grubuyla Elvis Presley’in şarkılarını İngilizce okur (Genco Sabancı, 2006: 24). Dolayısı ile dönemin önemli isimlerinden besteci ve aranjör Şanar Yurdatapan’ın “60’ların başında biz, Türkçe’nin yapı olarak yabancı müzik formlarına uymadığı kanısındaydık, ciddi ciddi bunları savunurduk” sözleri dikkate değerdir (45’lik Şarkılar, 2006: 312).

Ancak asıl ilginç olan 60’larda kalması düşünülen bu tartışmanın 90’larda bile diri olması. 1990’lı yılların başlarında İstanbul’da rock dünyası, bu müziği üretenler ve dinleyenler üzerine yapılan bir araştırma sonucu hazırlanan “İstanbul’da Rock Hayatı” kitabında da benzer düşüncenin dillendirildiğini öğrenmek şaşırtıcı olsa gerek. Kitabın sonlarına doğru yer alan “Değişen Müzikal İlişkiler ve İstanbul’da Rock Müzisyeni Olma Konumu” başlıklı bir yazıda okunan ifade aynen şöyle: “Rock şarkı sözlerinin dili, rock müzisyenlerinin en çok tartıştıkları konuların başında geliyor.

Bir grup müzisyen rock müziğin evrensel dilinin İngilizce olduğunu ve Türkçe sözlerin gramer yapısı olarak rock kalıplarına uymadığını söylerken, diğer bir grup Türk rocker’ların çoğunun İngilizce bilmediğini ve bu insanlara birtakım mesajlar verebilmenin ancak Türkçe şarkı sözleri ile mümkün olabileceğini

savunuyor” (1995: 192).

Tabii şunu belirtmekte yarar var: Türk pop müziğinde 1960’ların ikinci yarısından itibaren başlayan ve asıl meyvesini 70’ler boyu “Anadolu Pop” arayışı üzerinden veren “yerlilik” gayreti, 80’lere doğru sokağa taşan politikadan etkilenip siyasal bir dile evrilince 12 Eylül Darbesi’nin hışmından doğal olarak kurtulamadı. Bu yüzden kimi sanatçılara yasaklamalar gelirken, kimisi yurt dışına çıkmak zorunda kaldı ve yapımcılar uzun süre politik kimliği olan çalışmalara kapı aralamadı. Dolayısı ile 1970’lerin Anadolu pop külliyyatı sağlıklı biçimde 80 sonrasında taşınmadığı için 90’larda rock müzik Türkiye’de ilk kez keşfediliyor gibi bir durumun ortaya çıktığını söylemek mümkün.

Fransa’ya albüm yapmak niyeti ile yola çıkmışken İstanbul’da kalan Azerbaycanlı rock grubu Yuhu’nun 1990’lardaki üyeleri (İbrahim, Namık, Cesur, Cengiz)

Bütün bu -geride kalması gereken- tartışmalar içerisinde Türk rock müziği kendisine bir yön bulmaya çabalarken, Sovyetlerin dağılmasını takip eden süreçte Azerbaycan’dan Paris’e albüm çıkarmaya giden bir grup müzisyenin yolu İstanbul’a düşer.

Albüm yapımı için Fransa’dan beklenen haber gelmeyince İstanbul’da kalan ekip çeşitli işlerde çalışarak bir müddet idare ederler. Beyoğlu’ndaki müzik çevreleri ve mekanları ile kurulan ilişki neticesinde o dönemin -Kemancı Bar başta olmak üzere- sahnelerine çıkmaya başlayan bu Azerbaycan kökenli grubun ismi “Yuhu”dur. “Uyku/Rüya” yani.

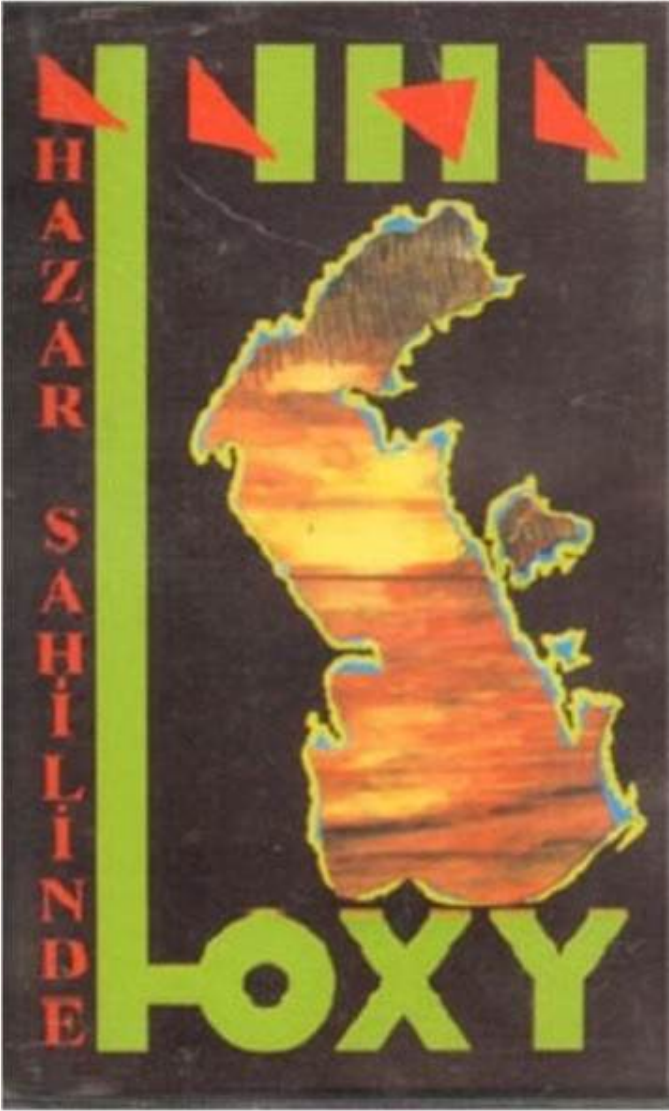
Türkiye’de, Türkçe rock yapılır mı, yapılmaz mı tartışmaları ilgili müzik çevrelerinde dolanıp durur ve güncelliğini korurken, özgüven içerisinde Azerbaycan Türkçesi ile rock müzik icra eden bu grubun ortaya koyduğu üretim çok dikkat çekicidir. Gerçi Yuhu’nun öneminin o yıllarda Türk müzik çevrelerinde yeterince anlaşıldığını söylemek güç.

Hatta garip bulunduğunu da iddia edebiliriz. Yuhu’nun kurucusu bas gitarıcı İbrahim Eminov (1988’de oluşturuyor grubu). Namık Nagdaliyev’in elektro gitar, Cengiz Eyvazov’un davul çaldığı grubun solisti ise ekibe daha sonra katılan Cesur Nemetov’du.

1970'lerdeki Anadolu pop/rock birikiminin sağlıklı şekilde 80 sonrasına aktarılamaması sebebiyle 90'larda biçim alan Türk rock üretiminin ayaklarının bütünüyle buraya bastığı konusu kanaatimce tartışmalıdır. Hatta duyum olarak sözlerdeki anlamı zihinsel olarak kapattığınızda bir İngiliz rock grubunun müziğine muhatap kaldığımızı düşünebilirsiniz. Haluk Levent'in çıkışı bu açıdan önemlidir.

Yuhu'nun Türkiye'de tutunmaya çabalamasının ilk ürünü müzik tarihimiz açısından çok önemli işlere imza atmış olan Uzelli firmasının etiketi ile yayınlanan albümleri "Hazar Sahilinde"dir.

1993 yılında çıkan bu albümün isim şarkısı olan "Hazar Sahilinde" bugün artık kült bir eser. 1994 yılında ikinci albümleri "Sumgait" yine Uzelli firmasının etiketini taşımakta. Grubun en son çalışması ise 2001'de çıkardıkları "Ölüme Çare Yok". Solistleri Cesur Nemetov'un gruptan ayrılışına denk gelen bu son albümde şarkıları Zahur Abdullayev seslendirir.

Yuhu'nun Uzelli firması etiketiyle Türkiye'de yayınlanan ilk albümü olan "Hazar Sahilinde" (1993) sadece modern Azerbaycan müziği için değil, Türk rock tarihi için de çok değerli ve özgün bir çalışma.

Türkiye'de onca müzik yapım firması varken "neden Uzelli?" sorusu önemli. Türküola ile beraber Almanya'daki kurucu müzik yapım şirketlerimizden olan Uzelli'nin ülkemizdeki sektörel yatırımlarının bir uzantısı da yerli rock gruplarına verdiği özel destek. Müzik yazarı Murat Beşer'in Türkiye'de rock camiasına yönelik metinlerinin bulunduğu "Yoldan Çıkış Simalar" kitabında Uzelli'nin sahibi Muammer Uzelli de yer alır bu yüzden. Beşer, orada Uzelli'nin yerli rock'a verdiği hususi destekten bahsederken "belki rock albümlerinden para kazanmadılar ama her zaman birer apolet gibi severek taşıdılar onları kataloglarının omuzlarında. Kapakları dahil hiçbir şeylerine müdahale etmiyorlardı" (2024: 86) dedikten sonra Yuhu başta olmak üzere Mavi Sakal, Kesmeşeker, Objektif gibi rock gruplarının adını anar. Geri dönüp bakıldığında Uzelli'nin en karakteristik yapımlarından birisinin bugün Yuhu'ya çıkardıkları albümleri olsa gerek.

Yuhu aslında Soğuk Savaş döneminin koşulları gerekçesiyle Sovyet sınırları içerisinde yer alan toplulukların modern müzik ile kurdukları bağı anlamamızı imkan veren bir temsile de sahip. Dış dünyaya kapalı şekilde uzun yıllar yaşayan -başta Türk toplulukları olmak üzere- Sovyetler Birliğinde rock sanatçılarının var olup olmadığının dahi bilinmediği bir büyük algı neticesi komünizmin yıkılışını takip eden süreçte Yuhu'nun çıkıp gelmesinin şaşkınlık ile karşılandığını söyleyebiliriz. Bu şaşkınlığın bir tarafında çok güçlü eserler ve icralarının bulunması vardır. Sovyetlerin dış dünyaya onca yıl kapalı kalmasına rağmen bir rock grubunun Azerbaycan'dan çıkıp, dünya standartlarında performans ortaya koymaları doğal olarak şaşkınlık vericidir. "Hazar Sahilinde" isimli o ilk albümlerinde -ağırlıklı olarak- İbrahim Eminov'un ve elektro gitarist Namık Nagdaliyev'in güçlü besteleri, bütün bu özgün şarkıları -inanılmaz gırtlığa sahip olan- solistleri Cesur Nemetov'un akıl almaz icrası ortaya efsanevi bir yapım çıkarmıştı. Grubun kurucusu İbrahim Eminov'un "İstanbul" isimli bestesi Yuhu'nun Türkiye sevgisini tarihe kaydeden başyapıt gibidir ayrıca. 90'lardan 2000'lerin başına uzana bu öyküde, Türk müzik camiasından "güzel arkadaşlıklar"ın geriye kaldığını belirttikleri bir söyleşilerinde "Türkiye bize vatan oldu. Bunu hiçbir zaman unutmayacağız" (Birbabaindie sitesinde yayınlanan söyleşilerinden) ifadeleri bizim için gurur vesilesidir.

Tabi, Namık Nagdaliyev'in, eserlerin gerek ana melodileri ve gerekse şan aralarında ortaya koyduğu improvize performansının dünya çapında olduğunu belirtelim. Hatta albümün enstrümantal eseri olan "Şapka"nın introsunda Azerbaycan nağmelerine yaptığı göndermeler, "Hazar Sahilinde"ki blues esintili icraları dahil olmak üzere Nagdaliyev'in üstün performansının unutulmaz olduğu tartışma götürmez. Ya da ikinci albümleri "Sumgait"te yer alan "Bayati Şiraz"daki elektro

gitarı Azerbaycan nağmeleri üzerinden çalması, albüme isim veren enstrümantal eserdeki ana yürüyüşü belirleyen Azerbaycan ezgileri.

Bu ikinci albümde ayrıca grubun solisti Cesur Nemetov'un, besteleri ile önemli katkılar sunduğunu da görürüz: "Uyan Uykudan", "Hayalperest", "Aldattın Beni Sen". Yine, grubun elektro gitaristi Namık Nagdaliyev'in "Sev Bu Dünyayı", "Biri Kuldur Biri Şah", "Çaycida", "Bayati Şiraz", "Sumgait", "Yolcu" besteleriyle ikinci albümün ana eksenini inşa ettiğini söylemek gerekli. Grubun diğer üyelerinin, Türkiye'de 2001 yılında Ada Müzik etiketi ile yayınladıkların son albüm olan

YUHU'nun plağı için Aptilika tarafından yapılmış çizim.

"Ölüme Çare Yok"tan sonra ülkelerine geri dönmelerine rağmen Namık Nagdaliyev'in burada kalarak Haluk Levent, Funda Arar gibi birçok ünlü sanatçının arkasında çalmaya devam edip onların sahnelerine değer kattığını ekleyelim.

Grubun kurucusu bas gitarist İbrahim Eminov ise 2019 yılında maalesef aramızdan ayrıldı.

Türkiye'deki tartışmaların uzantısı olan, "Azerbaycan Türkçesi ile rock yapılır mı?" gibi bir soruyu zihinlerinde taşımayan grubun her şeyden evvel "yerli" olduğunu pekala iddia etmek mümkün.

Ki, en değerlisi bu. Eğer bir müzik grubu kendi dilini ve kültürel kodlarını ürettiği şarkıların içerisinde taşıyarak modern dünyaya seslenebiliyorsa asıl özgün olan kuşkusuz bu tavırları.

Yuhu'nun Türkiye'de üretim yaptığı, sahne aldığı ve albümler çıkardığı yıllarda yeterince anlaşılmasının arka planında kanaatimce ülkemizdeki mevcut rock çevrelerinde yeterince önemsenmeyen bu "yerli" olmak meselesidir.

Türkiye'de o yıllarda rock müzik icra eden çevrenin uzun saçlı ve deri montlu görüntüsüne rağmen Yuhu elemanlarının kısa saçlı ve oldukça sade giyinmeleri, hatta solistleri Cesur'un bıyıklı olması bu yerleşik sosyal çevrenin verili algısının uzağında yer alıyordu ayrıca.

Yuhu grubu yıllar sonra, eski üyelerinden Cengiz Eyvazoglu önderliğinde yeniden kuruldu ve geçtiğimiz Nisan ayında Bakü'de ilk konserini verdi.

Azerbaycan müziği için artık kült bir grup haline gelen Yuhu'yu dinleyerek büyüyen yeni jenerasyon müzisyenlerin desteğini alan grubun 12 Mayıs'ta İstanbul'da da bir konser vereceğini buradan duyuralım.

Apartheid: Medeniyet Maskesi Altında Sistematik İrkçilik

Dr. Fatih ŞEN

Güney Afrika Etnisite, Toplum ve Siyaset

KRİTİK: ABDULLAH BAŞYİĞİT

Avrupa'nın Afrika üzerindeki sömürge geçmişi ve bıraktığı yıkıcı miras çoğu zaman yüzeysel anlatılarla geçiştirilen; ancak derinlemesine incelendiğinde oldukça sert, kirlili ve karanlık bir tabloyu ortaya koyan bir süreçtir. Bu nedenle, sömürgecilik sonrası kurulan düzenleri ve bu düzenlerin toplumlar üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik çalışmalar, yalnızca tarihsel bir merakı gidermekten öte, bugünün dünyasını kavrayabilmek açısından da büyük önem taşımaktadır. Özellikle apartheid gibi sistemlerin detaylı biçimde ele alındığı araştırmalar, bu karanlık geçmişin somut örnekler üzerinden anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Uluslararası literatürde Güney Afrika'daki apartheid rejimi hakkında önemli akademik çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'de ise etnisite bağlamında tarihsel ve teorik analiz yapılarak ele alınan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Güney Afrika: Etnisite, Toplum ve Siyaset*, Fatih Şen tarafından doktora çalışmasına dayalı olarak hazırlanmış olsa da, yalnızca akademik bir metin olmanın ötesine geçen, okuyucuyu belirli bir tarihsel gerçeklikle yüzleştiren bir eser niteliği taşır.

Kitabın en dikkat çekici yönlerinden biri, Türkiye'nin genellikle Ortadoğu, Avrupa ya da Asya gibi coğrafi ve tarihsel olarak daha yakın ilişkiler kurduğu bölgelerin dışına çıkarak, görece uzak bir coğrafya olan Güney Afrika Cumhuriyeti'ni ele almasıdır. Bu tercih, Türkiye'nin küresel bir aktör olma iddiası çerçevesinde, zorunlu olmayan fakat bilinçli biçimde kurulan ilişkilerin anlaşılması açısından anlamlı bir örnek sunmaktadır.

2 yıllık saha çalışmasını da içeren bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkan eser Türkiye'de apartheid kavramının anlaşılması ve Avrupa'nın Afrika'daki sömürgeleştirme faaliyetlerinin izlerinin doğru okunmasına önemli katkı sunmaktadır.

Eser, beş ana bölümden oluşan düzenli bir yapı takip etse de, okuma sürecinde bu yapıdan ziyade içerdiği örnekler ve anlatılanların çarpıcılığı öne çıkmaktadır. Özellikle apartheid kavramının ele alınış biçimi, kitabı sıradan bir kavramsal tartışmanın ötesine taşır. Literatürde çoğunlukla ırkçılık, ayrımcılık ya da renk ayrımı gibi genel ifadelerle tanımlanan apartheid, bu çalışmada 1948-1994 yılları arasında Güney Afrika'da iktidarda bulunan beyaz yönetimlerin hem iç hem dış politikalarını belirleyen somut bir sistem olarak detaylandırılmaktadır.

Kitap, bu sistemin yalnızca bir "ayrımcılık" söylemi olmadığını; gündelik hayatın en mahrem alanlarına kadar uzanan, hukuki ve kurumsal bir düzen olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Örneğin, 1927 tarihli Ahlaksızlık Yasası ile farklı ırklar arasında cinsel ilişkinin yasaklanması, 1950'de karma evliliklerin tamamen yasadışı ilan edilmesi ve bu yasağın ülke dışında yapılan evlilikleri dahi kapsayacak şekilde genişletilmesi, rejimin bireylerin en özel alanlarına kadar müdahale ettiğini göstermektedir. 1957'de Cinsel Suçlar Yasası adıyla yeniden düzenlenen bu çerçeve, yalnızca evliliği değil, farklı ırklar arasındaki her türlü ilişkiyi suç haline getirmiştir.

Güney Afrika Cumhuriyeti Haritası

Benzer şekilde 1950 tarihli Nüfus Kayıt Yasası ile toplumun “beyazlar, melezler ve yerliler (Bantu)” şeklinde sınıflandırılması ve 1959’da “melez” kategorisinin yedi alt başlığa ayrılması, apartheid rejiminin insanları yalnızca ayırmakla kalmayıp onları sürekli yeniden tanımlayan bir mekanizma kurduğunu göstermektedir. Bu sınıflandırma, yalnızca kimlik meselesi değil; aynı zamanda haklara erişimin de temel belirleyicisi haline gelmiştir.

Yerleşim politikaları da bu ayrımcılığın en görünür alanlarından biridir. 1934 tarihli Gecekondu Yasası ile başlayan süreç, 1950’de Gruplar Yasası ile daha sistematik bir hale getirilmiş ve yıllar içinde sürekli genişletilmiştir. Bu yasa kapsamında onlarca şehir ve kasabada belirli alanlar “grup bölgesi” ilan edilmiş, binlerce aile yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda bırakılmıştır. Üstelik bu uygulama yalnızca siyah nüfusu değil, Hintli ve Pakistan kökenli toplulukları da kapsayarak geniş bir kesimi yerinden etmiştir.

Gündelik yaşamda ise ayrımcılık çok daha somut hale gelmektedir. 1953 tarihli Ayrıştırma Yasası ile farklı ırklar arasında eşitliği sağlama yükümlülüğü ortadan kaldırılmış; üniversitelere girişten toplu taşıma araçlarına, plajlardan hastanelere kadar hemen her alanda beyazlara yasal ayrıcalıklar tanınmıştır.

University of Cape Town ve University of the Witwatersrand gibi kurumlara “beyaz olmayan” öğrencilerin kabulü dahi özel izne bağlanmıştır. Bu durum, eğitimden sağlığa kadar tüm kamusal alanların sistemli biçimde ayrıştırıldığını göstermektedir.

Kitapta dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise, apartheid rejiminin yalnızca siyasi ve hukuki değil, aynı zamanda ideolojik ve dini boyutlarının da ele alınmasıdır. Özellikle kilise ile ilişkilendirilen misyonerlik faaliyetlerinin incelenmesi, rejimin nasıl meşrulaştırıldığını anlamak açısından farklı bir perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşım, okuyucuya apartheid sisteminin yalnızca baskıdan ibaret olmadığını, aynı zamanda belirli düşünsel zeminler üzerinde inşa edildiğini de göstermektedir.

Son olarak verilen sayısal veriler, sistemin boyutlarını daha da çarpıcı hale getirmektedir. 1952-1962 yılları arasında yaklaşık 3.8 milyon mahkûmiyet kararının verilmiş olması, yalnızca yasaların sertliğini değil, aynı zamanda uygulamadaki keyfiliği ve baskının yaygınlığını da gözler önüne sermektedir.

Genel olarak bakıldığında eser, akademik bir çalışmanın disiplinli yapısını korurken, içerdiği somut örnekler ve detaylar sayesinde okuyucuda güçlü bir farkındalık oluşturmaktadır.

Güney Afrika gibi Türkiye açısından doğrudan bir zorunluluk ilişkisi bulunmayan bir coğrafyanın ele alınması ise, çalışmayı yalnızca tarihsel bir inceleme olmaktan çıkarıp daha geniş bir perspektife yerleştirmektedir. Bu yönüyle kitap, hem bilgi veren hem de düşündüren bir metin olarak öne çıkmaktadır.

DİPNOTLAR:

*Şen, F. (2022). Güney Afrika: Etnisite, toplum ve siyaset. Araştırma Yayınları.

İran Savaşı'nda Hazar Denizi'nin Rolü

YAZAR: ARJUN SINGH

Hürmüz Boğazı'nın kapatılmasıyla İran, hayati ticaret ihtiyaçları için kuzeyindeki denize güvenmek zorunda kalıyor.

İran Savaşı'nın başlamasından bu yana, uluslararası ilginin büyük bölümü Basra Körfezi'ne, özellikle de normal koşullarda dünya petrolünün yaklaşık yüzde 25'inin ve doğal gazının yüzde 20'sinin geçtiği Hürmüz Boğazı'na odaklandı. İran ve ABD'nin karşılıklı deniz ablukası, deniz trafiğini felç etti ve küresel bir enerji krizini tetikledi.

Ancak Körfez ve boğazı, savaşın tehlikeye attığı tek su kütleleri değildir. İran, kuzey sınırında dünyanın en büyük iç su kütlesi olan Hazar Denizi ile komşudur. 143.000 mil karelik yüzölçümüyle Avrupa'daki Karadeniz kadar büyüktür ve kıyıları boyunca Rusya, Azerbaycan ve Kazakistan gibi bölgesel güçlere ev sahipliği yapmaktadır. Deniz ticareti ve petrol boru hatları yıllardır Avrupa ile Asya arasında Hazar Denizi üzerinden geçmekte ve burayı ticaret için önemli bir merkez hâline getirmektedir.

Enerji kaynakları açısından zengin bir havza olan ve üç kritik çatışma bölgesinin — Orta Doğu, Doğu Avrupa ve Orta Asya'nın — kesişim noktasında bulunan Hazar Denizi, çatışmaların kıyılarına kadar ulaştığı bir bölge hâline geldi. ABD ve İsrail'in Tahran'a yönelik bombardımanı, askeri faaliyetleri Hazar Denizi hava sahasının yalnızca 67 mil yakınına taşıdı. Hava saldırıları ayrıca Hazar kıyısındaki İran limanlarını da hedef aldı.

19 Mart'ta İsrail güçleri, İran'ın konvansiyonel ("Artesh") donanması için önemli bir Hazar limanı olan sahil kenti Bandar Anzali'ye saldırılar düzenleyerek İran'ın Hazar filosunun önemli bir bölümünü imha etti. 1 Nisan'da gerçekleştirilen başka bir hava saldırısı dalgası ise Bandar Anzali'nin liman altyapısını hedef aldı.

Bandar Anzali, Hazar Denizi'ndeki en büyük liman ve İran ile Orta Asya arasındaki ticaretin başlıca geçiş noktalarından biridir. Normal koşullarda İran ticaretinin yüzde 90'ı Basra Körfezi üzerinden yürütülüyordu. Ancak savaş, deniz trafiğinin yüzde 95'ini durma noktasına getirdi. İran mallarının pazarlara ulaşabilmesi için Arap ve Körfez ülkeleri dışındaki ulaşım bağlantıları — örneğin Hazar üzerinden olanlar — artık küresel ticaret açısından hayati önem taşımaktadır. Bandar Anzali'ye yönelik saldırılar, İran'ın alternatif rotalarını zayıflatmaktadır.

Etkilenen en önemli ticaret hattı, İran ile Rusya arasındaki ticarettir. İki ülkenin Hazar aşırı ilişkileri savaştan önceye dayanmakla birlikte, o tarihten bu yana daha da büyümüştür. İkili ticaret, 2024 yılında 4,8 milyar dolar ile görece sınırlı düzeyde kalsa da, İran'ın Batı yaptırımları nedeniyle ihtiyaç duyduğu Rus makine ve sanayi mallarının etkisiyle son bir yılda yüzde 16 büyüdü. 2026 yılında Rusya-İran yük ticaretinin 10 milyon tonu aşacağı tahmin edilmektedir.

Rusya, devam eden savaş sırasında İran'a destek verme sözü verdi.

Bu desteğin temel unsuru, Tahran'ın İsrail'e, Arap ülkelerine ve ABD askeri varlıklarına saldırmak amacıyla etkili biçimde füze olarak kullandığı Shahed tipi tek yönlü saldırı insansız hava araçlarının sevkiyatı oldu. Bu insansız hava araçları, savaşta İran'ın en etkili unsuru oldu.

Rusya, kuzeydeki Yelabuga'da insansız hava araçları üretmekte ve bunları Volga Nehri üzerindeki limanı Astrahan'dan İran'a sevk etmektedir; gemiler burada Bandar Anzali'ye yanaşmaktadır. "Gölge filo" olarak bilinen kayıt dışı gemilerin ve sahte kargo manifestolarının kullanımı, bu silahların Hazar Denizi üzerinden İran güçlerine ulaşmasını sağlamaktadır; aynı güzergâh üzerinden diğer silah ve mühimmatlar da taşınmaktadır.

Bandar Anzali'ye yönelik saldırılar, Rusya'ya İran'ı desteklemeyi durdurması yönünde bir mesaj gönderdi. Ancak Moskova'nın bu mesajı alıp almadığı belirsizliğini koruyor.

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov saldırıları kınayarak, "Hazar Denizi barış ve işbirliği bölgesi olarak kalmalıdır" dedi. Kremlin Sözcüsü Dmitry Peskov ise Hazar Denizi'nde gelecekte gerçekleştirilebilecek olası askeri harekât ihtimalini değerlendirirken, "Rusya bunu son derece olumsuz karşılayacaktır" ifadelerini kullandı.

Hazar Denizi'nde Azerbaycan'ın Konumu

Hazar Denizi'ndeki diğer büyük güç, İran ile 400 millik kara sınırına sahip olan Azerbaycan'dır. Her iki ülke de Şii çoğunluğa sahiptir ve yaklaşık 20 milyon etnik Azeri, İran'ın kuzeybatısında yaşamaktadır.

Ayrıca Azerbaycan açısından İran, rakibi Ermenistan tarafından ana karadan ayrılmış ve denize çıkışı olmayan Nahçıvan eksklavına ulaşan tek kara güzergâhıdır.

Bu eksklav, 5 Mart'ta İran'a ait insansız hava araçlarının Nahçıvan'daki bir havaalanını ve bir okulu vurmasının ardından devam eden savaş sırasında kritik bir gerilim noktasına dönüştü.

Azerbaycan buna, diplomatlarını İran'dan çekerek ve misilleme tedbirleri hazırlayarak karşılık verdi. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ayrıca İran'daki etnik Azerilere yönelik sözlü yaklaşma girişimlerinde bulundu; bu durum, Azerbaycan rövanşizminden ve toprak kaybından endişe duyan Tahran açısından hassas bir meseleyi gündeme getirdi. İran olayla bağlantısını reddetti ve iki ülke kısa süre içinde normal ilişkilerine geri döndü.

İran ile bağlarına rağmen Azerbaycan, İsrail ile yakın ilişkilere sahiptir; İsrail bu ilişkiyi "güçlü bir ortaklık" olarak tanımlamaktadır.

Komşularının petrol satış boykotları ortamında İsrail, petrol ihtiyacının yüzde 40'ına kadarını Azerbaycan'dan ithal etmektedir. Karşılığında ise Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri tarafından kullanılan silahların büyük bölümünü tedarik etmektedir.

Azerbaycan bu ortaklık sayesinde, kendisini İbrahim Anlaşmaları'na katılmaya teşvik eden ABD ile daha güçlü ilişkiler geliştirdi.

Bu ilişkinin Azerbaycan açısından taşıdığı hassasiyet küçümsenemez.

İran, özellikle kuzeybatısının güvenliğini zayıflattığından endişe duyduğu askeri bağlar nedeniyle bu ilişkiyi uzun süredir eleştirmektedir.

Savaş sırasında Azerbaycan İran'a insani yardım gönderdi; ancak Bakü, İsrail'in tepkisini çekmemek için bu yardımı İran silahlı kuvvetlerine destek olarak algılanmayacak şekilde dikkatle yönetmek zorunda kaldı.

Resmî olarak Azerbaycan savaşta tarafsızdır ve taraflardan hiçbirinin kendi topraklarını askeri operasyonlar için kullanmasına izin vermemektedir. Ancak Azerbaycan toprakları, şiddetten kaçan insanların barındırılmasında kritik rol oynamıştır.

Önemli olarak Azerbaycan, 2025 yılında etnik Azeri nüfusunu korumak amacıyla İran'ın kuzeybatısına yönelik saldırı düzenlenmemesi yönünde İsrail üzerindeki etkisini kullandı.

Bu talep, İsrail'in Azerbaycan sınırına yalnızca 28 mil uzaklıktaki bölgenin en büyük İran şehri Tebriz'e saldırmasının ardından geldi.

Azerbaycan açısından ise Hazar Denizi'ndeki konumu, savaş sırasında bir petrol üreticisi ve ticaret geçiş noktası olarak önemli finansal kazançlar elde etmesini sağladı. Tahminlere göre petrol fiyatlarındaki artış ülkeye ilave 200 milyon dolarlık gelir sağlayabilirken, Hazar aşırı ticaret yüzde 500 oranında arttı.

Azerbaycan'ın en büyük deniz limanı olan Bakü Limanı, ticaret hacminin İran'ı aşarak Kafkasya üzerinden Avrupa gibi diğer pazarlara yönelmesi sayesinde, gümrük ve transit ücretlerinden önemli ölçüde fayda sağlayacak bir lojistik merkezi konumundadır.

Nitekim Bandar Anzali gibi kuzey limanları İsrail'in hedefi hâline gelirken, Bakü Limanı genel ticaretin İran'a ulaşabilmesi için tek güvenli güzergâh olabilir; İran ve Azerbaycan kara sınırları üzerinden ticareti sürdürmektedir.

Ayrıca Azerbaycan, ABD, İsrail ve İran ile sahip olduğu iyi ilişkiler sayesinde, dünyada tüm savaşan taraflarla güçlü bağlarını sürdürebilen az sayıdaki ülkeden biridir. Sonuç olarak Bakü, savaşın sonucunu veya en azından Hazar Denizi'nin güvenliğini şekillendirmek için sahip olduğu etki gücünü kullanabilir.

DİPNOTLAR:

***Arjun Singh**, Washington DC'de gazeteci ve siyasi köşe yazarıdır. The Wall Street Journal, National Review, The Epoch Times, National Post ve The Daily Caller için yazılar kaleme almıştır. Daha önce birkaç yıl Hindistan'da yaşamış ve Lok Sabha'da bir milletvekili için çalışmıştır.

Kaynak: <https://nationalinterest.org/blog/silk-road-rivalries/the-caspian-seas-role-in-the-iran-war>

Batılı Uygarlık Ve Tarih Tezlerinin Eleştirisi

AHMET ÖZCAN

www.kritikbakis.com

(Bu makalenin İlk Yayını: www.haber10.com-2007-
Kaynak: Teolojinin Jeopolitiği -yarın yay.2010)

Batılı Uygarlık Tezleri

Tarih, arkeoloji, antropoloji, sosyoloji, psikoloji gibi sosyal bilimler, Batıların sömürgecilik deneyiminin ürünüdür. Fransa'nın Afrika'yı sömürgeleştirme süreci, Mısır merkezli uygarlık teorilerini, İngiltere'nin Hindistan'ı sömürgeleştirme süreci ise Hindistan merkezli teorileri doğurmuştur.

16. yüzyılda doruğa çıkan Avrupa'nın iç savaşı, Protestanlığın doğuşu, Kilise otoritesinin sarsılması, sömürgeci burjuvazinin Kilise dışı politik arayışlarına paralel olarak Hıristiyanlık dışı uygarlık kökenleri aranmasını da sağlamıştı.

Fransız masonluğu, kilise ile kavgasında Endülüs aydınlanmasının bilimci geleneğini Mısır kökenli uygarlık tezleriyle geliştirmiştir. Özellikle 11.-15. yüzyıllar boyunca Akdeniz egemenliği için Endülüs devletleriyle-Kilise arasında süren savaşta, bugün komplo teorilerinin gizemli örgütü olarak sunulan Tampliyeler (Tapınak Şövalyeleri) gibi bir çok tüccar-korsan locası, Endülüs desteğiyle Vatikan'a karşı Akdeniz ticaretini elinde tutmaktaydı. Kilisenin sonradan sapkın ilan ederek, Engizisyonlarda yargıladığı bu tür grupların mensupları, Papa'ya meydan okuyarak siyasal özerkliğini ilan eden Fransa'dan destek bulmuşlardı. Protestanlıkla paralel gelişen bu işbirliği, Fransa'da gelişen burjuvazinin teo-politik kimliğinin

masonikleşmesini sağlamıştı. (Laiklik denilen formül, bu masonik çabanın Vatikan egemenliğine karşı geliştirdiği bir siyaset tekniğidir ve özünde Protestan-Yahudi dinciliğini Katolisizme karşı korumayı amaçlar.) Fransa'nın sömürgecilik için seçtiği Afrika ile kök bağı kurma çabasını da kolaylaştıran Mısır kaynaklı uygarlık tezleri işte bu ekonomi-politik sürecin ürünüdür.

18. yüzyıl ortalarına kadar Avrupa entelijansiyasının özel ilgi alanı Mısır, teorik bilgilenme kaynağı da Endülüs İslam birikimiydi. İbn Rüst, İbn Sina, Farabi gibi isimlerin eserleri Latin dillerine çevriliyor, başka isimlerle yayınlanıyordu. Bu entelektüel sıçrama, politik gerekliliklerin de etkisiyle, Yunan uygarlığı teziyle devam etti. Yunan-Roma uygarlığı tezleri, insanlığın bütün bilgi, felsefe ve kültürel köklerinin Yunan kaynaklı olduğunu ileri sürmekteydi. Bunda, Osmanlı'ya karşı ayaklanan Yunanlıların bağımsızlık çabasını destekleme saiki de rol oynuyordu. Sonuçta, Alman düşünürlerin bulunduğu Yunan-Roma-Hıristiyanlık sentezine dayalı görüşler 1820'lere kadar etkili oldu.

Kıta Avrupası'nda bu iç çekişme sürerken, İngilizlerin Hindistan'ı 'keşfi' sürmekteydi. Doğu Hind Kumpanyası ve Alman kökenli İngiliz Kralının ve Alman kralının desteğiyle kurulan Gottingen Üniversitesi, hem Mısır hem de Yunan uygarlık tezlerine karşı, Hindistan kökenli, Hindo-Avrupa uygarlık tezini ortaya attı. Ari ırkın üstünlüğü görüşüne dayalı bu tez, Avrupalıların kökenini Hind-Kafkas topluluklara dayandırıyor, Hind-

Avrupa dil grubu uydurmasıyla da kültürel bir süreklilik olduğu masalını ortaya atıyordu.

19. yüzyıl boyunca egemen olan bu görüş, petrolün keşfi ve öneminin anlaşılmasına paralel olarak, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında, Mezopotamya'nın 'keşfi'yle farklı bir boyut kazandı. Bu defa uygarlığın ilk kökleri Mezopotamya'da 'bulundu'. Ama Hindistan da hala önemliydi! 20. yüzyılın ilk yarısı boyunca İngiliz arkeologlar Sümerleri, Almanlar ise Truva ve Hititleri keşfettiler. Ari ırk teorisi temelinde süren bu keşifler, emperyalist amaçların paralelinde iyice geliştirildi. Ve Sümerler, Hititler, Hiksoslar, Truvalılar (İonlar), Lidyalılar, Urartular (Ermeniler), Kavimler göçüyle bölgeye sonradan gelip uygarlık kurmuş Ari halklar oluverdi! Yani Hindistan, Sümer, Babil, Fenike, Mısır, Hitit, Yunan gibi ne kadar antik uygarlık varsa, Avrupalıların ataları olan Aryanların eseri idi. Ve Avrupa, aydınlanma ve aydınlatma misyonunu, yani geri kalan ilkel-barbar insanlara uygarlık götürme misyonunu sürdürmekteydi. Bugün kendi çocuklarımıza bile sorgulamadan öğrettiğimiz bu tarih masallarının kaynağı, topraklarımızın paylaşılmasının işte bu şekilde meşrulaştırılması çabasıdır.

Yahudiler, bu tezlere karşı, Mısır teorisine sarıldılar. Yunan'ın kaynağı Mısır'dı, Mısır'ın ise, Fenike. Örtük bir şekilde Fenike'nin Kudüs merkezli Yahudi devletlerinin devamı-parçası olduğu ve bölgedeki tüm uygarlık birikimlerini birbirine taşıma misyonu üstlendiği gerçeğini kendilerine mal ettiler. Evet, Mısır'ın, Yunan'ın da kaynağı olduğu doğrudur, ama Yahudilikle bir alakası yoktu! Bugün Yahudilerin Mısır piramitleriyle bu kadar çok uğraşmalarının bir nedeni, bu teze haklılık kazandıracak malzeme bulma, diğer nedeni de Yusuf ve Musa'nın Yahudi olmadığı, Yahudilerin 'Mısır'dan çıkış'la alakalarının olmadığı gibi olası bilgilerin başkaları tarafından keşfedilmesini önleme gayretidir. 'Keşif' sadece onlara mahsustur!

Avrupalıların sömürgecilikle yetinmeyip, olmayan köklerini bulma çabasının altında yatan esas saik; üstünlük taslama güdüsüdür. Eksik oldukları noktaya bu aşırı vurgu ve tarihte var olmamaları gerçeğini şiddetli bir var olmuş olma iddiasıyla telafi etme duygusu... Yahudilik işte buradadır. Bizatihi Yahudiler de tarihin erken devirlerinde, M.Ö. 6. yüzyılda Pers istilası sayesinde sahneye pers emperyalizminin kahyası olarak çıkmış ve kendilerine sonradan uydurma bir tarih düzmüştür. Avrupalılar, hep teolojik rakip gördükleri ama Yeni Ahitten önce olduğu için karşısında ezildikleri Eski Ahit (Tevrat) bağlılarının karşısına, onlardan öğrendikleri bir iddia ile çıkmışlardı: Seçkin millet...

Yahudiler, Perslerin kahyalığını yaparken, Pers İmparatorluğu'nun Asur-Babil-Mısır uygarlıklarından öğrenerek geliştirdiği asalet ve üstünlük kibrini taklit etmiş, 'seçilmiş kavim' iddiasıyla iç asabiyelerini kurgulamış ve tarihe işte bu güdüyle tutunmuşlardı. Avrupalılar, 2500 yıl sonra, Yahudileri taklit ederek 'seçilmiş, ayrıcalıklı, üstün' olma iddiasını devraldılar. 'Beyaz, Batılı, uygar insan' ile 'Tanrının seçtiği üstün

millet', kendilerinin dışındaki tüm insanlara bu şekilde hakaret ederek, sömürerek, aşağılayarak ve kendilerine köle kılmaya çalışarak, aralarında yarış halindedir.

İşte bu yarışı ise insanlığa tarih bilimi diye aktarıyorlar. Gerçek, bunların dışındadır. Perslerden öğrendiklerini iç asabiye dinamikleri haline getirerek tarihe tutunan Hind-İran-Ortadoğu tefeci tüccarların ortak ismi olan 'Yahudi' toplulukları ile, eski çağlardan beri uygarlık havzalarının dışında ilkel kabileler halinde yaşayan Kelt-Germen-Anlo Sakson kavimleri, soyca olmasa da ruhca akrabadır. Zira, binlerce yıllık insanlık tarihi boyunca, yüzlerce uygarlık kurulmuş yıkılmış, tarih sahnesine bir çok kavim çıkmış, yok olmuştur. Ama, 'Yahudiler' ve Batılı barbarlar kadar insanlık düşmanı, kibirli, mustağni ve saldırgan toplulukların başka bir örneği yoktur.

Tabii ki, bunların anlattığı tüm tarih tezleri **yalandır**. Bütün uygarlık havzalarında haydutlukla yürüttükleri arkeolojik kazılardan elde edilen maddi bulguları başkentlerine taşıyıp, istedikleri gibi eğip bükerek, tezlerine uygun malzemeler yapmışlardır. Bu bulguların tercümelerinden de, üzerinde bina ettikleri tezlerden de şüphe etmek gerekir. Tarihi malzemeler, ancak **insanlık ailesine mensubiyet şuuruna** dayalı teorik çerçeveler dahilinde yorumlanırsa, bir gerçekliğe tekabül eder.

Batılı Tarih Tezleri

Modern sosyal bilimler gibi, tarih de kapitalizm çağıyla birlikte bilimsel bir disiplin haline gelmiştir. Modern tarih bilimi, 'tarih'i' yerleşik hayata geçişle başlatır. Daha önceki döneme ise 'tarih öncesi' der. Tarih öncesi için antropoloji bilimi icat edilmiştir. Fiziksel ve kültürel antropoloji şeklinde iki ana kola ve paleontoloji, primatoloji, etnoloji, filoloji ve sosyal antropoloji olarak alt dallara sınıflandırılan antropolojinin veri kaynakları, arkeolojik kazılarda elde edilen fosil ve yaşam kalıntılarının analizi, mitolojiler (efsane, söylence ve destanlar) ve halen yaşayan yerli kabilelerin gözlenmesinden elde edilen bilgilerin geçmişe uyarlanmasıdır. Antropoloji, insanın tarihini, alet yapma ve ateşi kullanma ile başlatır. Bundan öncesi için yarı hayvan (maymunumsu) bir tür arar.

Evrimsel bakışın egemen olduğu Batılı antropoloji disiplinleri, ilkel bir başlangıçtan alarak düz bir çizgi doğrultusunda gelişen ve ilerleyen insan ve tarih görüşünü icat etmiştir. Buzul çağ ve sonrası, Eskiçağ, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ sınıflaması; Taş Devri, Tunç Devri, Bronz Devri, Demir Devri ayrımları; Paleolitik (tarım öncesi), Neolitik (tarım) dönemleştirmesi; ilkel komünal, kölecî, -feodal- kapitalist toplum şemaları ve benzeri farklı uzmanlık düzeyinde kategorileştirmeler, antropolojinin ürünüdür. 19. yüzyıldan itibaren gelişen bu bilim dalı, diğer sosyal bilimler gibi, son tahlilde bir yandan Kilisenin dinsel söylenceleri dışında bir insan ve toplum tarihi arayışını, öte yandan Batılı-beyaz-üstün insan ırkçılığının tarihsel doğrulanması çabasını içeren Avrupa merkezli burjuva bir bakışın ürünüdür.

Şüphesiz yoğun araştırmalar, saha çalışmaları, titiz ve ayrıntılı kültür incelemeleri ile hatırı sayılır bir veri

birikimi ortaya çıkarılmıştır. Ancak, Kilise karşıtlığının abartılı sonucu olarak her türlü dinsel bilginin reddi (daha doğrusu yeni dinsellik olarak sözümlenmesi) ona bilim taparlık dışındaki dinsel bilgilerin reddi) ve ırkçı bakışın belirleyiciliği nedeniyle antropolojik tezlerin eleştirel süzgeçlerden geçirilerek değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yazı ile başlayan tarih bilimi ise, daha somut veriler üzerinden gelişmiştir. Yazının icadından İsa'nın doğumuna kadar olan dönemi (Milattan önce), İsa sonrası dönemi ise (Milattan sonra) olarak sınıflandıran Batılı tarihçiler, daha bu sınıflamadan başlayarak yazılı tarih bilimini de Batılı-beyaz adamın merkezde olduğu bir yaklaşımla geliştirmişlerdir. Avrupa merkezli tarih bilimciliği, antropoloji gibi bir burjuva bilimidir. Yazılı belgelerin toplanması ve derlenmesindeki titizlik, yorumlanması ve analizi konusundaki bilim dışı önyargılar ve maksatlarla bir araya gelerek egemen tarih bilimciliğinin çerçevesini çizmiştir.

Kıscacası batı kaynaklı bütün bilimlerde olduğu gibi tarih bilminde de sayılan nedenlerden kaynaklanan kuşku, ortaya çıkartılan gerçeklerden daha fazladır. Üstelik yakın dönemlerde sömürge aydınlarının Batı'dan öğrendiklerini tekrar etmeyi bırakıp alternatif ve yerli tarih arayışlarına yönelmesi sonucu ortaya çıkan bir çok saptırma ve yanlışın tashihi çabası, henüz tarih yazımına dönüşmemiş ve akademik literatürlere girememiştir. Çünkü pozitif bilimler alanında olduğu gibi, sosyal bilimler alanında da Batılı üniversitelerin patent (onay) tekeli devam etmekte ve bu bilim tapınaklarının dogmalarını çürüten her tür yeni bilgi ve analiz ya görmezden gelinmekte ya da ağır saldırılara mahkum edilerek dışlanmaktadır. Hatta bu şekilde dışlanan bir çok bilim adamı ve tezi, sonradan bir Batılı buluşu imiş gibi ve de illaki onların süzgecinden geçirilip manası değiştirilerek sahiplenilmiştir. (1)

Bütün bu kuşku ve manipülasyona rağmen, bilim elbette insana yol gösteren, insan, toplum ve doğanın sırlarını keşfettiren kaynaklardan biridir. Ancak her konuda olduğu gibi, bilim konusunda, konumuz gereği tarih bilimi konusunda da bilgiden önce bakış açısı yani fikir sahibi olmak önemlidir. Bazan fikir sahibi olmadan bilgi sahibi olmak insanı yanıltabilir. Ayrıca sadece bilgi, kullanmasını -yorumlamasını- bilmeyen için tek başına hiçbir kıymet ifade etmez. İnternet yoluyla her tür bilginin kolayca edinilebildiği günümüzde, bu daha fazla böyledir. Bu bağlamda, tarih bilimi, ancak bir dünya görüşü ve felsefe içerisinde anlam kazanır. Egemen tarih bilimi ve bilgisinin de bir felsefe ve dünya görüşüne (kapitalist Batı sistemine) dayandığı unutulmamalıdır. Bu nedenle gerçekten evrensel ve objektif bir tarih bilimi geliştirmek için henüz yolun çok başında olduğuna söylenebilir.

Tarihe bakış açısı, esasen insana, zamana ve geleceğe bakış açısıdır. Bu anlamda, insan algısı, insanın var oluş amacı, iyiliğin ve kötülüğün kaynağı, hayatın anlamı ve dünyanın başlangıcı ve sonuna dair fikir sahibi olmak dinsel inancın ya da felsefi düşüncelerin konusudur.

Dinsel veya felsefi görüşler, tarihe bakışı mutlaka belirlemektedir. Tarih, bu anlamda son derece ideolojik bir bilimdir.

Yöneten sınıfların, yönetilenlerin, farklı dini ya da etnik köken sahiplerinin, devletlerin, milletlerin, ideolojik grupların ayrı ayrı tarih görüşleri vardır. Yani aynı olayların bilgisi, farklı kişi ya da gruplarca farklı sonuçlara götürecektir tarzda anlatılabilir. Bu durum, tarihin bugün'le ne kadar sıkı ilişki içinde olduğunu da gösterir. Yani, herhangi bir önceki zamana -tarihe-bakan bir göz, o an içinde bulunduğu durumdan, zaman ve mekandan bakmakta, dinsel, felsefi ya da mesleki kimliği doğrultusunda algıda seçicilik denilen bir süzgeçle bilgiyi yorumlamaktadır. Bu nedenle, insanlık tarihine dair Batılıların kendi ideolojik maksatları ve bakış açıları ile yaptıkları katkıların, sadece kendilerini ilgilendiren ve ifade eden bir gerçekliği söz konusudur.

Yani ne ilk insanlara dair anlatılan şemalar ne de onların ekonomik, politik, sosyal, teolojik özellikleri Batılıların anlattığı gibi değildir. Aslında bu konuda gerçeği bilmek imkansızdır. Fosil kemiklerinden, mezar, tapınak ya da konut kalıntılarında, birer parça yazıt veya resim-heykel buluntularından yola çıkılarak bir dönem hakkında tahminlerin ötesinde objektif bir bilgi sahibi olmak çok zordur. Ki, sahici bilimsel bakış, bu imkansızlığı kabul eder. Çünkü bilim, aslen deney, gözlem ve tecrübedir. Somut olguların somut tahlilidir. Tarih konusunda, özellikle yazı öncesi ve Antik çağlar konusunda hiçbir bilimsel ölçü ve yöntem kesin doğrulara ulaşamaz. Bu nedenle, Batı'da gelişen tarih bilimciliğinin tüm dalları -antropoloji, arkeoloji, etnoloji- sadece bugünü anlamak ve yarını belirlemek için gerekli zihin jimnastiğinin malzemesidir. Yani beyinlerimiz, geçmişte atalarımızın yaptığını var saydığı eylemler üzerinden bir tür simülasyon yaparak, (beyninde canlandırarak) insana ve olaylara dair açıklama biçimleri geliştirmekte veya kendi açıklamalarını geçmiş üzerinden sınamaktadır.

Tanrı ve Zaman anlayışının Tarih'e etkisi

Öte yandan, zamana bakış açısı da tarih anlayışını belirler. Örneğin, ölüm sonrası bir hayata (ahirete) inanmayan insanlar için tarih, doğa olayları gibi gözlenerek elde edilen ve ötesi olmayan yani sadece olmuş bitmiş olaylardan ibaret bir geçmiştir. Bütüncül insanlık şuuru yerine sadece maddi insan eylemlerinin sergilenişi vardır. Bu bakış açısına göre, doğanın ürünü olan gelişmiş düşünen hayvan-insan'ın bir başlangıcı ve de bir ilerleme tarihi vardır. Bu tarihin bir de son'u olacaktır. Başlangıcın öncesi, nedeni ve nasıl gibi, sonun sonrası da yoktur. Güya ölçülemeyen, doğrulanamayan bir sorun olarak başlangıç öncesine ve ölüm sonrasına dair fikir yürütmek, bilim dışına, din ve felsefeye bırakılmıştır. Oysa, ilk başlangıç öyküleri ve uzun tarihi serüvenin kendisi de aynı şekilde ölçülemeyen ve doğrulanamayan, yani gerçekte bilim dışı bir iddialar yığından başka bir şey değildir. Bu maddeci bakış, aslında Animist bakıştır ve doğa ananın çocuğu olarak gördüğü insanı tamamen maddi gelişim

ölçüleri içerisinde ele alarak inceler. Bu yaklaşıma göre, ilk başlangıç dönemi, insanın çocukluk dönemidir ve antropolog-tarihçi, 'çocuksu eylemleri' ilk insanlara mal ederek bir tür analık-babalık rolüyle onu ilerleyen tarih (zaman) içinde büyütür. Yani, ilk insanların henüz akledemediği için, totemlere, tabulara inanan, her şeyden korkan, korkularını yenmek için ebeveyn ruhlar, tanrılar icat eden, onlara kurbanlar sunarak rahatlatan, toplu ayinler üzerinden sosyalleşen ve primat (maymunumsu) halden gelişmiş türe doğru evrilen (büyüyen) yaratıklar olduğunu iddia eden evrimci-materyalistlerin insan şeması, esasen bunu uyduranların hayatı tanrısız açıklama zorunluluğunun hayal gücünü ifade eder.

Aynı şekilde her şeyin birden bire tanrı tarafından ve mükemmel olarak yaratıldığına inanan, ilk insanın (Ademin) bir tek insan (erkek) olduğuna, ondanda (kaburga kemiğinden) Havva'nın yaratıldığına, sonra bunların çoğaldığına inanan Yahudi-Hıristiyan ve Müslüman dindarlar da inandıkları tanrının gücü ve hakimiyetini böyle bir açıklama tarzıyla ispat etme duygusunu sergilemekte ya da Tanrı'nın bu sihirli eli ve kudretine iman üzerinden kendilerinin sorunlarını da bir şekilde çözeceğine olan beklentiyi dışa vurmuş olmaktadır. Dinsel inançlar, bilimsel kesinlik ve doğruluk iddiası içermez. Aksine, inançlar, mucizeleri gerçeklere tercih eden metafizik 'mana'lardan ibarettir. İnanır ya da inanmazsınız. Ama, kesin bilgi ve doğruyu, üstelik dinsel inançlara karşı ve çoğu durumda onları çürütmek niyetiyle keşfedebileceğini ileri süren Batılı bilimciliğin, bu yukardan bakan tutumundaki tutarsızlık ve zaafiyetler daha acıklıdır.

Örneğin, ünlü Mısır piramitlerinin -ki tüm görkemiyle, yazıtlarıyla hatta mumyalarıyla sapsağlam durmaktadır- bile hala ne için yapıldığına dair tutarlı bir açıklama yapamayan tarihçilerin, ilk insanlara ve hayatın başlangıcına dair neredeyse kesin bilgiler edasıyla tarih yazması, her halde Batılı bilimciliğin en acıklı yanlarından biridir.

Oysa ne tanrıyı reddetmek için ne de inanmak için bu şekilde ilk insan ve başlangıç açıklamalarına gerek yoktur. İman bir haldir ve insanlar halleri ölçüsünde iman ederler. Ateist ya da agnostiklerin imanı da kendi hallerine uygundur. İnsanın kendi haline tanrıyı ve tanrısızlığı alet etmesi, eski bir alışkanlık olsa gerektir.

Aslında en doğru tarih bilgisi, bugünü, bugünün insanı ve olaylarını çözümlenektir. Bugünden, hem somut deney ve gözleme dayandığı için daha isabetli sonuçlar çıkartmak mümkündür, hem de tarihe uyarlanan hayal gücü ve halin tercümesi, henüz sıcak bir şekilde yaşandığı için gereksiz ekleme ve yorumlar yerine somut yüzleşmeler ve kritikler üzerinden arzu edilen sonuçlara ulaşmak daha kolaydır.

İnsan aklı, illa ki dışsal bir fenomen üzerinden işleyen bir mekanizmaya sahiptir. İnsan beyni matematiksel ritm ve sayma-sıralama melekesi ile çalışır. Sıralama melekesi, algılanan her şeyin doğanın ve maddenin ritmine paralel olarak sıralanmasıyla, yani bir tür

zihinsel hareketle olguları düzenler, bağlantılandırır, seçer ve kodlar. Dil, düşünce, müzik, davranışlar ve hatta duygular dahi bu matematiksel düzenekle çalışır. Daha doğrusu bu düzenek sayesinde insanın bu yetenekleri ve ifade biçimleri gelişmiştir. İnsan beyninin bu işleyişi, dışsal olgu ve fenomenlerle ilişki içinde gerçekleşir. Yaşanan an'ın bütün fenomenleri ile kurulan ilişki tarzı, benzer bir sıralama mekanizmasıyla tarihe uyarlanarak analiz edilebilir.

İlerlemeci tarih ve Uygarlık tezleri

İnsan türünün bugünü, dünü anlamaya dair yeterli bilgiyi içerir. Sıralama ritmi, tarihe dipte kalmış bir eski tortu olarak değil, halen yaşamaya devam eden bir canlılığın farklı belirtileri olarak bakmayı gerektirir. Bugünkü hayatın ritmi, düne de aittir. Yani geçmiş, olup bitmiş bir mezarlık değildir. Henüz hiç bir şey de olup bitmemiştir. Hayat devam etmektedir. Bunun gibi, insanlık aslında bugün, tüm çeşitliliği, olasılıkları, gelişme tarzı, düşünce ve inanç biçimleriyle adeta zaman tüneline veya canlı bir müzede yaşamaktadır. Bu anlamda, modern antropolojinin bugün yaşayan kabileleri gözlemleyerek çıkardığı sonuçlardan geçmişe dair yorumlara ulaşması, geçmişten bugüne düz bir çizgi üzerinden gelen tarihçilik yönteminden daha bilimsel görünmektedir. Bu yöntemi, modern toplumlara da, yakın tarihe de uyarlamak mümkündür. Örneğin, minimalist tarihçilik ve kültür tarihçiliği, yani masallar, destanlar, oyunlar, deyimler, yemek, giyim ve üretim tarzları, inanç ve dil üzerinden toplumları anlamaya çalışan tarihçilik, pozitivist ve/ya dinsel dogmalardan hareketle kendi halini doğrulatmaya çalışan tarihçilikten daha bilimsel bir hüviyete sahiptir. Bir anlamda şablon ve vaka tarihçiliği yerine ayrıntılara dayalı, somut bütün koşulları gözetken ve birden fazla olasılığa imkan veren tarihçilik, insanı ve geçmişi anlamak için daha elverişli bir yöntemdir. Yine, modern insanın korkuları, sevinçleri, çatışmaları, inanç ve alışkanlıkları, en eski insanlarda da var olan ve aynı nedenlerden doğan olgular olarak anlaşılmalıdır. Tahakküm, hırs, boyun eğme, itaat, isyan, aşk, nefret... Tüm bu duygular bütün insanlarda aynı tarzda açığa çıktığı gibi, tarihte de aynı tarzda var olmuştur. İnsanın tarihi, tek bir insanı çözümleyerek dahi analiz edilebilir. Klasik Batılı tarih şablonları, insanı bölerek, birbirinden ayrı ünitelere ayırarak, özel ve lokal faktörlere göre kategorize ederek inceler. Üstelik tüm insani olgulara ayrı ve keyfi değerler yükler: "Bugün, dünden ileridir. Eski olan aşılımış olandır. Yerleşik olan göçebeye üstündür. Göçebe, avcı-toplayıcıya üstündür. İlk insanlar ilkeldir. Ateş, yazı, alet yapma, tekerlek, para icat edildikçe ıkelikten uygarlığa geçilmiştir. Her aşama, insanı geliştirmiş, hayvanlıktan yukarı çıkmasına katkı sağlamıştır."

Bu bakış açısı, yukarıda belirttiğimiz gibi, bugüne ve yarına dönük analiz ve maksatların geçmişte kurgulanması, hayal edilişi olarak değerlendirilmelidir. Batılı toplumlar, son üç yüz yıllık geçmişlerini yücelterek, kendi psikolojilerinden bir dünya

kurgulamışlardır. Bu kurgu, bilimsellik gibi bir tabunun arkasına saklanarak, sorgulanmaz ve değişmez kesin bilgi ve doğrular olarak insanlığa da sunulmuştur. Üstelik, Batılı kurgular, insanı tek bir töz olarak görmez. İlkeli, gelişmiş, uygarı, barbarı, yerleşik, göçebesi, Asyalısı, Avrupalısı, ayrı ayrı varlıklardır. Tarih, bu ayrı varlıkların, Batılı toplumların ulaştığı düzeye göre yorumlandığı, değer kazandığı ve aşama kat ettiği Babil Kulesi'dir. Ve en tepede Batılılar vardır.

Batılıların özellikle Ortaçağ dönemi, son derece karmaşık ve kompleksli bir kolektif bilinçaltı yaratmıştır. Bu bilinçaltını çözümlenmek, Batılı düşünce ve davranışların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. En azından burada söylemeye çalıştığımız, Batılı tarih disiplinlerinin bütün o bilimsellik iddiası ve karizmasının, sıradan bir köylünün ata-dede masalından hiçbir farkının olmadığıdır.

Sonuçta, geçmişte olmayan ve modern çağların ürünü olan zengin bir tarih malzemesi ortaya çıkmıştır. Geçmiş toplumlar, kendi geçmişlerini modern toplumlar kadar önemsememişlerdi. Bize bıraktıkları yazılı-yazısız malzemeler, devletler eliyle kayda geçirilmiş anlatılar dışında, modern tarihçiliğin açıklayamadığı bir geçmişe kayıtsızlık hali olduğunu göstermektedir. Önemsediğimiz tarih yöntemi ile bakarsak, aslında bugünün insanı da, yani sıradan insanların büyük çoğunluğu da geçmişle pek ilgili değildir. Birkaç kulaktan dolma bilgi ve bol efsane... Kaba yüceltmeler ve karalamalar. Özet yorumlar. Hemen bütün toplumlarda eğitilmiş veya eğitim düzeyi düşük sıradan insanların tarihle ilişkisi bu kadardır. Modern çağlardaki tarih bilimi ve ilgisi, aslında sıradan insanlar için değil, devletler için önemlidir. Modern ulus-devletler, kendilerine birer geçmiş ve kök icat etmek amacıyla tarihe bu kadar ilgi duymuştur. Özellikle burjuvazi, 18. ve 19. yüzyıllarda feodal dönemin krallık ve Kilise kaynaklı geçmiş mitlerini parçalayarak, ikisinden de koparmaya çalıştığı yeni devletlerin uluslarını biçimlendirmek için, tarih bilimini icat etmiştir. İşte, modern Batılı tarihçiliğin kurgusalılığı, bu kurguya karşın aşırı kesinlik iddiaları, her şeyi bilme, çözme, tüm eski gerçekleri ortaya çıkarma çabası, Batı'nın Ortaçağ'dan çıkış ve yeni bir düzen kurma döneminde şekillenmiştir. Sonrası, yani bu çabanın tüm insanlık tarihine uyarlanması ise, kolonyalizm ve emperyalizm dönemlerinin ürünüdür. Artık krallar ve kilise değil, sömürülecek, 'medenileştirilecek' toplumlar vardır. Batılı tarihçiliğin kökleri, son derece kanlı ve kirli bu geçmişte bulunabilir.

Gerçekte, ontolojik, fizyolojik ve metafizik açıdan insanlık derecesinde ne bir ilerleme ne de gerileme yoktur. Ahlak açısından tarihte bata çıka bir çevrim veya bir tür gel git yaşandığını ileri sürebiliriz. Maddi uygarlık ise, bugün yaşadığımız dünyada olduğu gibi, insanın beynini, yeteneklerini ve vicdanını kullanma oranı ve tarzına bağlı olarak, geçmişte de, en baştaki ilk insan olma şuurlanmasıyla aynı zamanda ortaya çıkmış ve benzer görünümle üretmiştir. Avcı-toplayıcı insanlar,

göçebe topluluklar, köyler, kasabalar, kentler, yönetme, mülkiyet ve savaş teknolojileri, aynı insan tözü ve yeteneğinin aynı şartlarda aynı sonuçları ürettiği gerçeğine uygun olarak, geçmişte de maddi uygarlık biçimleri ve yaşam tarzları üretmiştir. Önemli olan bu ortak insani yeteneğin hepimizin çok iyi bildiği bu üretme kabiliyeti değil, ürettiklerini sonuçta hangi maksatla kullanmış olduğudur.

Örneğin, 25-35. paraleldeki tüm dünya ekseninde, yani ılıman iklim kuşağında yaşayan göçebe, yerleşik inanç, ibadet ve yaşam tarzları, ticaret ve yönetme biçimleri, en eski buluntulardan bugüne kadar hemen hemen aynıdır. Yine, tropikal iklim kuşakları boyunca da bir birine benzer bir maddi yaşam tarzı gelişmiştir. Maddi uygarlık, ihtiyaçlarla kısımların ters orantısından doğar. Tropikal bölgelerdeki iklim ve bolluk ortamı, yeniyi icat etme ihtiyacı doğurmadığı için, bu bölgelerde maddi uygarlık ölçüleri olan teknoloji yavaş gelişir. Ama, batılı antropologlar işte bu doğal haliyle ve kendi kendine yeten topluluklara bakıp onları ilkel toplumlar şeklinde tanımlar. Oysa bu bölgelerde yaşayan topluluklar, insani tözsel enerjilerini duysal ve ince zevkler geliştirerek, doğanın kullanım bilgisini daha rafine ve basit yöntemlerle geliştirerek kendilerine göre daha insani bir yaşam pratiği geliştirmişlerdir. Bir Afrika yerlisi, bir New Yorklu, Parisli ya da İstanbullu insandan daha derin ve pratik insan ve doğa şuuruna sahiptir.

Bu manada, uygarlık, özellikle insan olmak bağlamında ne yüceltilebilecek bir üst aşama ne de uygar olmayan toplum biçimleri, geri ve ilkel insanlık düzeyleridir. Bunlar tamamen maddi teknolojik araçların farklılığı ve aynı insan ihtiyaçlarının farklı yöntemlerle giderilmesine dayalı değişik yaşam pratikleridir. Örneğin bir Avustralya yerlisi, TV, internet, cep telefonu, otomobil ya da uçak bilmez, kullanmaz. Ama, bir New York ya da Londra yerlisi de kuşların dilini, ağaçların ruhuyla konuşmayı, ateş ve dumanın haberleşme ve güvenlik için kullanımını, otların ve meyvelerin tedavi yeteneklerini daha pratik kullanmayı, zihinsel-telepatik haberleşmeyi, dağların, ormanların kısa ve hızlı ulaşım yollarını bilmez. Ne birisi ötekine üstündür, ne de öteki berikinden geridir. Ne biri eskinin düzeni, ne de öteki yeni ve orijinaldir. Bunlar bir birinden sadece farklıdır. Ama, maddi araçların, bilginin ve teknolojinin ne maksatla kullanıldığı, insan için ne mana ifade ettiği, yani insanın asli var oluş davasına hizmet edip etmediği gibi bir ölçü ile bakılırsa, bu farklı yaşam pratiklerinin yargılanması söz konusu edilebilir. Bu ölçü ile bakılırsa, ilkel, geri, barbar denilen avcı-göçebe, tarımsal yaşam tarzının, bugünkü modern vahşiliklerden daha insanca olduğunu ileri sürenler belki daha haklı olabilir.

Aslolan insanlık tarihini bir bütün olarak, adeta tek bir insanın tarihi -hatta iç mücadelesi- olarak okumaktır. Bu okuma biçimi, insan tözünün açığa çıkışı, insanlık durumunun sergilenişi ya da söndürülüşü ve insanın var olma amacının tespiti için akletme melekesinin kullanımını temel alır.

Bu nedenle, bütüncül tarih okuma tarzı, bugünü de anlamak için seçtiğimiz bir yöntemdir. Maddi uygarlık gelişim süreci, insanlığın yeteneklerini ve iç çatışmalarını farklı biçimlerde ortaya çıkartıcı özelliği nedeniyle esas malzememiz olmuştur. İnsanlığa egemen olan kapitalist düzenle onu yıkacak olan insan tözünün (Tevhid ve Adem şuurunu), en dolaysız çatışma alanı, uygarlık düzeyidir. Bu nedenle, tarihin uygarlaşma hamleleri şeklinde kategorileştirilmiş şemasını ödünç olarak kullanıp, özündeki asli çatışmayı, yani insanlaşma-ölgürleşme mücadelesinin anlam ve muhtevasını kavrayabiliriz.

Milliyetçi Tarih-ler

Tarihe bakış açısı konusunda en yaygın bir diğer sapma ise, milliyetçi-etnikçi tarihciliktir. 19. yüzyılda gelişen bir başka emperyalist sapma olan milliyetçi tarih okumaları, yani Almanların, Fransızların, İranlıların, Çinlilerin, Türklerin, Arapların, Kürtlerin tarihi türünden tarih yazımı, en az pozitivist-evrimci tarihcilik kadar yanlış ve ideolojiktir. Çünkü, bugün olduğu gibi dün de, ne homojen karakterli insan toplulukları yani etnoslar vardır ne de bu kavimler tarih boyunca hep aynı kalabilmiştir. İnsanların farklı koşullarda ve coğrafyalarda uzun süre bir arada yaşama ve evlilikler yoluyla yakınlaşma gerçeğinin yarattığı dil ve kültür ortaklığı, sadece diğer toplulukların tecrübeleriyle tanışmaları ve kaynaşarak yeni bir insanlık deneyimine katılmaları için anlamlıdır.

Bu tabii olguların dışında milliyetçiliğin iddia ettiği gibi, bugün var olan tüm ortak dil ve kültür gruplarının (kavim, etnik topluluk ya da ulusların) hiçbiri, tarihte mesela on nesil önce -bugünkü gibi- var olmamıştır. En uzun süre kendini az değiştirerek koruyan diller, örneğin Arapça, Farsça, İbranice iki bin yıllıktır. Daha öncesinde başka bir dil vardır ve bu diller değişerek, karışarak bugünkü şeklini almıştır. Yarın da yine değişerek başka bir şekil alacaktır. Dolayısı ile diller, onu konuşan kavimlerin tapulu malı değildir. Çünkü ne kavimler ne diller sabit veriler değildir. Nasıl ki insan gibi, devletler de doğar, büyür ve ölürse, diller, kavimler ve kültürler de doğar büyür ve ölür. Ama nasıl ki, insan, Ademden beridir aynı insandır ve aslında sürekli kendini yeniden üreterek devam etmekte (yani tür olarak ölmemekte), ama bunu doğurarak, karışarak, sentezlenerek yapıyorsa, devletler ve milletler de öldükten (yıkıldıktan) sonra yaratmış oldukları gelenekler, alışkanlıklar ve kurullarla aslında yerine geçen devletler ve milletlerde yaşamaya devam etmekte, sonrakilere karışarak, sentezlenerek bunu gerçekleştirmektedir. Aynı şekilde diller ve kültürler de, değişir, karışır, sentezlenir ve yeni biçimlere bürünerek yaşaya gelir. Bu manada, kabilelerin-kavimlerin-etnosların harmanı, sentezi, terkihi ve kaynaşması milletleşmedir ve bu durum insanlaşma adına bir gelişmedir. Ama ayrışması, çatışması ve bölünmesi bir yozlaşmadır ve insanlaşma adına bir gerilemedir. Millet, tarihsel ve doğal bir entitedir, kavimler bu tarihsel sentezin bileşenleridir.

Modern milliyet (ulus)ların bir çoğu icat edilmiş ve suni kimliklerdir. Bu manada uluslar ve ulusal kimlikler, milletleşmenin anti tezidir ve insanlık adına parçalayıcı-bölücü birer fitne unsurudur.

Tarihe kavimlerinin-uluslarının gözüyle bakanlar, esasen tarihe de, kendi kavimlerine de şaşı bakmaktadırlar.

Emperyalizm, milletleri ve devletleri parçalayıcı bir siyasetle hegemonya kurmaktadır. Bu amaçla, enstitüler kurup, ciddi fonlar harcayarak birbirine yakın halkları ve birer sentez olan milletleri dil, din, mezhep, kültür temelinde ayırtırmaya, yeniden kavimleştirmeye ve her birine farklı bir ulusal tarih icat etmeye çalışmaktadır.

Yakın tarihimizde, Osmanlı'dan ayrılan halkların ilk ayrımcı niteliklerini bu tür milliyetçi bir tarih okumasıyla geliştirdikleri bilinmektedir. Osmanlı Beyliği'nin Anadolu ve Balkanlar'da tutunmasını sağlayan ilk ve en uzun süreli müttefikleri olan Sırp ve Ermenilerin, 19. yüzyıldan itibaren nasıl bir milliyetçi aşısı sonucu en uzlaşmaz düşmanlar haline dönüştüğü bilinmektedir. Yine Arapların ilk ayrımcı temayülleri, Arapçı tarih okuması ile kışkırtılmaya başlanmıştır. Bunlara bir tepki olarak gelişen Türkçü akımın Türk tanımı ve tarih okuması da neredeyse diğerleriyle kelimesi kelimesine aynıdır. Bugün benzer bir sahte tarih ve kültür icadı Kürtler için de uygulanmaktadır. Hepsisi de Batılı ülkelerde kurulmuş Aryanoloji, Slavoloji, Semitoloji, Türkoloji, Kürdoloji enstitülerinde uydurulan bu sahte tarihler, tek bir şablona sahiptir ve bu şablondan çoğaltılmış kopyalar gibidir: Tarih Türklerle başlar, hayır Sami topluluklarıyla başlar veya Kürtlerle başlar, Sümer Gılgamış Destan'ında geçen filan kişi aslında Türk'tür, yok ilk Kürt beyidir, hayır ilk Arap şeyhidir. İlk yazıyı Türkler kullanmıştır, hayır ilk barajı Araplar yapmıştır, yok ilk demiri Kürtler keşfetmiştir. Sümerce aslında proto Türkçedir, hayır, proto Kürtçedir, yok Arapçadır veya eski Farsçadır, hayır Hind- Ari dil grubundadır vs...

Bu tür en eski olma, ilk olma, önemli olma, büyük olma, iddialarına dayalı, dilin eski benzer kelime köklerine dayanarak dil teorileri uyduran ve illa ki etnik bir topluluğun altını çizen şemalar Batılı emperyalistler tarafından icat edilerek, duruma ve zamana göre birbirinden ayırtılacak halkların hevesli ama akılsız yarı aydınlarına aralardaki kavim adı değiştirilerek ezberletilen tek tip tarih okuma şablonudur. Yani Aryan, Alman, Fransız, Arapçı, İrancı, Türkçü, Sırpçı, Helenci, Kürtçü ya da Yahudici vb. tüm milliyetçi tarih okumaları, tek bir şablondan ibarettir ve birbirinin kopyasıdır. Tabii ki, hepsi de uydurmadır. Tarihte, hatta son yüz yıldan öncesinde bugün var olan kavim ve dillerin hiç biri bugünkü halleriyle var olmadığı gibi, bir milletin insanlık ailesi içinde özgün müştereklerine dayalı kimliği ile yer alması için böyle uydurmalar ve yalanlara da gerek yoktur. Hiçbir soyu sopusu belli olmayan mesela yetim ve öksüz her hangi bir insan teki, kendi seçmediği bu durumdan dolayı insan olma ve insanca yaşama hakkı ve onuru açısından tüm insanlardan en ufak bir fark ya da düşüklüğe sahip

olmadığı gibi, hiçbir topluluk da her hangi bir nedenle, hele de tarihsel nedenlerle ötekenden ne üstün ne de geri olamaz.

Tarihin ideolojik kullanımını emperyalistlerden kopya çekerek yeniden üretmeye çalışanlar, en başta kendi halklarına hakaret ettiklerinin farkında değildir. Adeta soyu belirsiz insana asil soy uydurma çabası gibi, halklara da tarih uydurma çabası hem gereksiz hem de aşağılayıcı bir yalancılıktan başka bir şey değildir. İnsanlığın tarihi ortaktır ve bu tarih, esas olarak sentezler, karışmalar ve kaynaşmalarla şekillenir. Konuşulan tüm diller, önceki diller gibi, bir gün tamamen başkalaşacak ve birkaç nesil sonra bugünkü halleri tamamen unutulacaktır. Ama asıl olan dil, yani Ademin dili, insanlığın ortak akıl ve gönül dili, bakidir. Önemli olan milletleri işte bu ortak ve baki dile katkı sağlayacak şekilde yönlendirebilmektir. Ama millet olmanın idrakini unutup, kavimleri ve milliyetleri, bu baki olan insanlık müşterekinde harmanlanmaya sevk eden dile değil de, bir gün mutlaka ölecek olan ve öteki milletlerden ayıran dile yönlendirenler, insanlığa ve kendi halklarına haksızlık etmektedirler. Çünkü, hiçbir kavim, milliyet ya da topluluk, kendini uzun süre diğer kardeş topluluklardan ayırarak varlığını sürdürememiştir. Oysa büyük insanlık sentezlerine karışarak yürüyen halklar, tarihte kendi adlarına var olabilmıştır. İşte milliyetten millete geçiş budur.

Örneğin, Türklerin bu topraklara gelerek karışan ve sentezlenen boyları, uygarlık sürecinde yer alabilmiş, diğer halklarla sentezlenerek yani milliyetini millete entegre ederek, bu toprakların bir üst aşamada var kıldığı millet bütünlüğünün asli bileşeni olabilmıştır. Bu yetenek ve imkanı bulamayan birçok Türk boyu ise, hala kavmiyet düzeyinde yaşamaktadır.

Bugün, maalesef fikir iklimi, insanlığın ve milletlerin bilge aydın ve alimlerinin değil, 'milliyet'lerin ve devletlerin-istihbarat örgütlerinin, sermayenin güdümündeki şoven aydınlar tafesinin egemenliğindedir.

Küresel Faşizme uygun tarih üretimi

Tarihçiliği bu şekilde emperyalizmin amaçlarının hizmetine koşan Batılılar, gerçeğin bütününe örten ve parçacıklar halinde bölerek birbiriyle bağlantısız kılan kötürüm bir akıl geliştirmişlerdir. Örneğin din, felsefe ve sanat hem bilimsel keşif ve icatların nedeni hem de sonucudur.

Hakikat, bu yolların hepsinde ayrı ayrı veya birlikte keşfedilebilir. Bilimi diğer keşif yollarına alternatif veya zıt gören Batılı pozitivist bakış açısı, bilimlerin kötürüm gelişmesine neden olmuştur. Bu sakatlık, bugün post modernizm denilen nihilizm çağında doruğa çıkmıştır. Artık doğru, iyi ve güzelin ne ölçüsü ne de itibarı kalmamıştır. Nihilist görelilik, her şeyi belirsizleştirmekte, sınırsızlaştırmakta ve ölçüsüzleştirmektedir. Bu süreç, sabitelerin, ilkelerin ve değerlerin yerine, izafi yorumların, algılamaların ve inançsız eylemlerin konulmasını getirmiştir. Bilimi; din, felsefe ve sanattan ayırarak salt tekniğin bilgisine indirgeyen post modern tutum da, modern Avrupa merkezli bilimcilik kadar keyfi ve kurgusaldır.

Buna rağmen, kapitalizmin küreselleşme aşamasının dini olan neo-liberalizm ve felsefesi olan post-modernizm, klasik kapitalizmin yani Aydınlanma Çağı'nın bilimciliğine dahi fazla doğru içerdiği yahut doğru arayışını yansıttığı için saldırmaya başlamıştır. Rakamların, imajların ve markaların pazarlanması dışında, her şeyi görelilik ilan eden küreselci ideoloji, artık aydınlanmanın dahi düşmanıdır. İnsanları müşteri olarak gören ve her şeyi bu görme biçimiyle yorumlayan neo-liberal kültür, klasik akla dahi savaş açmıştır.

Batı dışı dünya henüz aydınlanmayı tam olarak tanımamış ve hesaplaşmamışken, onun akıldışı neo-liberal eleştirisinin tuzağına yakalanmakta ve akıl karşıtı dogmatik gelenekçiliğin batağından çıkamadan kendine Batı'dan malzeme bulduğu vehmiyle iyice akıl karşıtlığına saplanmaktadır.

Bu durumda, bilimsel kuşkuculuk, merak ve bilime dayanma çabasını, eleştiri süzgecinden geçirerek devam ettirmek insanlık adına bir görev olmalıdır. Din, felsefe ve sanatla birlikte birbirini bütünleyici bir tarzda ve insana hizmet amaçlı bir dünya görüşü çerçevesinde bilimi sahiplenmek ve geliştirmek, artık Batı dışı dünyanın ve özellikle Müslüman zihinlerin sorumluluğu altındadır. Çünkü, kapitalizmi akıl, sağduyu ve vicdan yıkacaktır.

İşte bu manada tarih bilimi, felsefesi, tarih teorileri ve tarihsel bakış, akli, sağduyuyu ve vicdanı bulup ortaya çıkartmak ve insanlığa sunmak için kullandığımız malzemelerden sayılmalıdır.

Kaynak: Teolojinin Jeopolitiği-Allah-Vatan-Özgürlük, Ahmet Özcan, Yarm yay. 2010

Apple... Dijital Hürmüz Boğazı

YAZAR: KARIM NAMA KAYNAK: HMIDDLEEASTMONİTOR.COM

En sevdiğim yazarlardan biri olan John Thornhill'e geri dönüyor ve ondan o nadir içgörü parıltısını ödünç alıyorum. Hürmüz Boğazı'nın yerine Apple'ı koyduğunda, bu benzetme ilk bakışta abartılı, hatta neredeyse fazla cüretkâr görünüyordu. Ancak insan onun üzerine ne kadar düşünürse, isabeti de kendisini o kadar açık biçimde ortaya koyuyor.

Hürmüz Boğazı yalnızca bir su yolu değildir; enerjinin içinden aktığı ve dünyanın izlendiği bir güç darboğazıdır, bir boğum noktasıdır.

Thornhill'in metaforunda Apple da aynı işlevi görüyor—yalnızca dijital coğrafyada. Yapay zekânın tüketici hizmetlerinde nasıl devreye alındığı söz konusu olduğunda, Apple Hürmüz Boğazı'nın teknolojik eşdeğerini kontrol ediyor. Bunun nedeni her zaman en yenilikçi şirket olması ya da yapay zekâ yarışına liderlik etmesi değil; geçidi, yani kullanıcıya giden geçidi elinde tutmasıdır.

Apple, tıpkı boğazın kendisi gibi, hem ortak hem de geçiş ücreti tahsil eden taraf olabilir. Üçüncü taraf bir modeli lisanslayabilir, onu kendi bulut tabanlı hizmetine entegre edebilir ve App Store üzerinden satılan her abonelikten pay alabilir.

Ve tıpkı dünyanın petrolünün beşte birinin Hürmüz'den geçmesi gibi, Apple'ın platformları, App Store kuralları ve işlem hacminin büyüklüğü ona bütün pazarları şekillendirme, onları vergilendirme ya da tamamen

başka yöne yönlendirme konusunda muazzam bir güç veriyor.

Bu analiz, Apple'ın gelecekteki liderliği hakkındaki spekülasyonlarla dolu hassas bir dönemde ortaya çıkıyor. Merhum vizyoner Steve Jobs'un mirasını sessiz bir yönetsel disiplinle sürdüren Tim Cook, efsanenin yaratıcısı değil, onun koruyucusuydu. Apple'ı bir bireyin dehasından bir sistemin mekanizmasına—ilhamdan altyapıya—dönüştürdü.

Cook, 2011 yılında CEO görevini devraldığından bu yana, Apple'ın yaklaşık 350 milyar dolar değerindeki bir şirketten 4 trilyon doları aşan bir şirkete dönüşümünü yönetti. Gelirler neredeyse dört katına çıktı ve Apple, 2,5 milyardan fazla aktif cihazdan oluşan küresel bir ekosisteme dönüştü.

Bugün şirket, modern tarihinin en önemli liderlik geçişlerinden birini yaşıyor. On yılı aşkın bir süredir dümenin başında bulunan Cook, İcra Kurulu Başkanı rolüne geçerken, Apple'ın uzun yıllardır donanım mühendisliğinin başında bulunan John Ternus ise 1 Eylül 2026 tarihinde CEO pozisyonunu devralmaya hazırlanıyor. Ternus sürekliliği temsil ediyor, ancak aynı zamanda vurgudaki bir değişimi de işaret ediyor. Eğitimini makine mühendisi olarak alan Ternus, profesyonel yaşamının büyük bölümünü Apple'da geçirdi ve yükselerek şirketin amiral gemisi ürünlerinin donanım mühendisliğine liderlik eden konuma geldi.

Kariyer geçmişi, Apple'ın temel kimliğiyle derin biçimde iç içe geçmiş durumda: sıkı entegre edilmiş, yüksek performanslı cihazlar üretmek. Mac ve iPhone'un evriminde, Apple'ın kendi silikonuna geçişinde ve AirPods gibi ürünlerin piyasaya sürülmesinde kilit bir rol oynadı.

Ancak artık asıl soru, teknolojik patlamalar çağında koruyuculuğun yeterli olup olmadığıdır.

John Thornhill çarpıcı bir paradoksa işaret ediyor: güç artık yalnızca icatta değil, geçiş kanallarını kontrol etmekte yatıyor. Yapay zekâ şirketleri çoğalıyor, fikirler akıyor, modeller rekabet ediyor—ancak kullanıcı hâlâ bir ekranın kavrayışı içinde tutuluyor. Ve o ekranın başında, kapı bekçisi Apple duruyor. Telefon artık bir cihaz değil; kapalı bir karar sistemidir.

Neyin yüklenebileceği, ne için ödeme yapılması gerektiği, bir hizmetin nasıl sunulduğu—bunların tamamı tek bir filtreden geçiyor. Bu yalnızca teknik bir filtre değil, ekonomik bir filtredir de. Ve Apple'ın kendi "Hürmüz vergisi" tam da burada yatıyor.

Geçen her uygulama, kullanıcıya ulaşan her hizmet, etkinleştirilen her abonelik—alınan bir pay, verilen bir karar vardır.

Jeopolitikte darboğazların tehlikesi iyi bilinir: herhangi bir gerilim petrol fiyatlarını yükseltir, herhangi bir tehdit piyasaları sarsar. Teknolojide ise tehdit daha sessizdir—ama daha derindir.

Bir şirket geçiş noktası haline geldiğinde, inovasyonun kendisi de ona uyum sağlamaya başlar. Geliştiriciler neyin mümkün olduğunu düşünmeyi bırakır ve neye izin verildiğini düşünmeye başlar. Yaratıcılık bir pazarlığa dönüşür. Yapay zekâ bu çelişkiyi daha da derinleştirir.

Devrimler laboratuvarlarda gerçekleşir, ancak kullanım ceplerde gerçekleşir—ve cep de büyük ölçüde Apple tarafından yönetilir. Küçük bir şirket çığır açıcı bir model geliştirebilir, ancak yine de bir pencereye ihtiyaç duyar. Ve o pencere ne ücretsizdir ne de tarafsızdır.

Apple, dağıtımına hâkim olmak için yapay zekâ araştırmalarına hâkim olmak zorunda değildir. En önemli satış noktalarını ve en gelişmiş silikon üretim hatlarını kontrol ederek, şartlarını herkese dayatabilir. İşte bu yüzden yeni CEO John Ternus etkili yapay zekâ ürünleri vaat ediyor—ve bu yüzden Tim Cook küresel bir elçiye dönüşüyor. Ternus, şirketlerin Apple'ın cihazlarına ve geliştirici platformuna güvenmeye devam etmeleri için bunları yeterince cazip tutmak zorundayken, Cook ise Brüksel, Pekin ve Washington'daki diplomatik kanalları açık tutmak zorunda.

Geçmişte bilgi güçtü. Bugün ise erişim güçtür. Apple'ın yapay zekâ alanında birinci olması gerekmiyor; yalnızca herkesin geçmek zorunda olduğu kapı olması yeterli. Bu sessiz bir dönüşümdür—ama son derece derin bir dönüşüm.

Kendisini dayatan soru, bu boğazın aşılıp aşılamayacağıdır.

Tarih buna evet diyor, ancak yalnızca zor koşullar altında: ya cihazın biçimini kökten değiştiren teknolojik bir devrim ya da gücü yeniden dağıtan düzenleyici bir müdahale.

Şimdiye kadar bunların hiçbiri tam anlamıyla gerçekleşmedi.

Apple, bu anlamda, yalnızca bir şirket değildir. Tüketici tarafından görülmeyen ama belirleyici olan bir görünmez altyapı biçimidir. Kimsenin fark etmediği, ancak son kullanıcıya neyin ulaşacağını belirleyen boru hatlarını andırır.

Sonunda Thornhill, Apple'ı övmekten çok ona dair bir uyarıda bulunuyor. Teknolojinin bir boğaza dönüştüğü ve inovasyonun zorunlu bir geçiş haline geldiği ana dair bir uyarı bu. O noktada soru artık "Kim daha iyi?" değil, "Kimin geçmesine izin veriliyor?" sorusudur.

Coğrafi bir metafor olarak başlayan şey, ekonomik bir gerçek olarak sona eriyor: Apple bir şirket değil, bir boğazdır—ve boğazı kontrol eden, geçişi de kontrol eder.

Prof. Michael Hudson: Askeri Keynesçilik ABD'yi Buhrana Sürüklüyor

ROPÖRTAJ: IAN PROUD

Ian Proud, Savaşta Ekonomik Yönetim üzerine Profesör Michael Hudson ile konuştu:

Eski diplomat Ian Proud ile Michael Hudson arasındaki bu söyleşi, savaşın yürütülmesinde ekonomik yönetim ve planlamanın rolünü; finansallaşmayı ve bunun reel ekonomiyi, dolayısıyla hatta militarizasyonu bile nasıl zayıflattığını çok geniş bir perspektiften ele alıyor. Hudson ve Proud ayrıca, Avrupa'da askeri Keynesçilik olarak nitelendirilebilecek yeni eğilimi ve bunun ne ölçüde başarılı olabileceğini (ya da olamayacağını!) tartışıyor.

IP - “Savaşlar ordularla değil ekonomilerle kazanılır” şeklindeki eski atasözünden bahsediyordum ve bence İran'daki savaş bu ifadeyi biraz daha rafine ederek “savaşlar askeri güçle değil ekonomiyle kazanılır” hâline getirdi. Siz ne düşünüyorsunuz?

MH - Benim görüşüm muhtemelen ordunun dün gece ve son birkaç gündür Donald Trump ile yaptığı söylenen görüşmelerle örtüşüyor. Hepsi ona, işgalin muazzam bir fedakârlık olmadan başarıya ulaşamayacağını söylediler ve Vietnam Savaşı'ndan bu yana — ki bu savaş askere alım sisteminin sona ermesine yol açmıştı — Amerika Birleşik Devletleri artık bir kara ordusuna sahip değil. Orta Doğu'da İsrail'e ve Suriye'de El Kaide'ye bağlı bağımlı ordulara dayanıyor.

Dolayısıyla işgal gerçekleştiremeyecekler; Trump'ın bahsettiği Kharg Adası'nı bile işgal edemeyecekler. Hava kuvvetleri de, artık füzelerle çok iyi korunan İran'a

yeniden hava saldırısı düzenleme girişiminden büyük endişe duyduklarını ifade etti. İran da son birkaç gündür Amerikan gemilerini batırmakla tehdit ediyor [bu şu anda gerçekleşmiş olabilir]. Bu nedenle ordu en azından Trump'a şunu söyledi: “saldırma; Hürmüz Boğazı üzerinden petrol ticaretini durdurarak boğazı baskı noktası olarak kullanmaya devam etmek ve İran'a yaptırımlar uygulamak gibi başka yöntemlere başvurman daha iyi olur.”

Ve son birkaç gündür borsanın yükseliyor olması, uluslararası piyasaların — hatta Asya'dakilerin bile — yükselmesi göz önüne alındığında, dünya genelindeki büyük kurumsal sermayenin çoğunun tüm bu sürecin bir şekilde çözüleceğini düşündüğü açıktır; yani ekonomik araçların ve yaptırımların, İran'ın özellikle Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere Arap OPEC ülkelerinin petrol kapasitesinin büyük bölümünü bombalayarak ve ayrıca özellikle İsrail'deki Amerikan askeri üslerine ağır saldırılar düzenleyerek karşılık vereceği topyekûn bir savaş yerine, çatışmanın bir tür çözüme ulaşmasına yol açacağı düşünülüyor.

Dolayısıyla yapılan tüm bahisler, askeri politikaya değil ekonomik politikaya oynanıyor.

IP - Yine de İran'a yönelik ekonomik yaptırımların ve abluka da dâhil olmak üzere bu yaptırımların sürdürülmesinin işe yarayacağına ikna olmuş değilim. İran 1979'dan beri yaptırımlar altında. Cari işlem fazlalarından kendi rezervlerini oluşturdu.

Asıl baskı, daha yüksek fiyatlarla karşı karşıya kalan Amerikan tüketicileri, Avrupalı tüketiciler, Çinli tüketiciler ve dünya genelindeki tüketiciler üzerinde olmayacak mı?

MH – Sorun yalnızca tüketiciler değil; hükümetler, borçlular da var. Trump bunu sürdürürse, bana göre bu durum yeni bir büyük buhrana yol açacak. Sorun şu ki ekonomik yaptırımlar dünyanın geri kalanı için muazzam sorunlar yaratıyor. Zaten petrolde ve özellikle ürün verimini düşürecek olan gübrede kıtlıklar görüyorsunuz. Helyum kıtlığı ise, buna ihtiyaç duyan hastanelerdeki MRI cihazlarını ve özellikle bilgisayar çiplerinin aşındırma süreçlerini şimdiden olumsuz etkiliyor deniyor. Plastik üretiminde kullanılan nafta akışı kesintiye uğruyor. Tüm bu büyük endüstriler küçülmeye başlıyor ve başlangıçtaki ekonomik yaklaşım şuydu: petrol ve enerji, GSYİH'nin yalnızca %10'unu oluşturuyor.

Ama eğer petrolünüz, gazımız ve birbirine bağlı bir ekonominiz yoksa, yalnızca petrol ve gaz tüketimini kaybetmezsiniz; varlığını sürdürebilmek için petrole ihtiyaç duyan tüm yatırımları, istihdamı ve üretim sektörlerini de kaybedersiniz. Dolayısıyla tehdit şu: ülkeler, 2022'den sonra Rus gazı ithalatını durdurduğunda Almanya'nın içine düştüğü duruma benzemeye başlayacak. Sorun bu.

Ayrıca finansal sorunlar da yaşıyorsunuz. Birkaç ay önce Donald Trump çıkıp şunu söyledi: Evet, doğru; eğer petrol ticaretini gerçekten engeller ve dünyanın geri kalanını aç bırakarak İran'ı aç bırakmaya çalışırsak, dünyanın geri kalanı acı çekecek. Ama Amerika Birleşik Devletleri diğer ülkelerden daha az acı çekecek; çünkü bizim ülkemiz petrol ve gaz konusunda kendi kendine yeterli.

Ama sorun şu ki Amerika Birleşik Devletleri, Rusya hakkında söylendiği gibi yalnızca atom bombalarına sahip bir benzin istasyonu değil; finansallaştırılmış bir ekonomi. Ve eğer diğer ülkeler yakıt ithalatı, gübre ithalatı ve diğer tüm ithalatlar için çok daha fazla ödeme yapmak zorunda kaldıkları için ödemeler dengelerini sağlayamazlarsa, küresel güney ülkelerinin biriktirdiği dış borçları ödeyemezler ve özel sektör endüstrileri de kredi borçlarını karşılayamaz hâle gelir.

Finansal sistemin tamamı boyunca temerrütler yaşanacaktır ve Amerika Birleşik Devletleri, 1929'daki borsa çöküşünde olduğu gibi, dünyanın finansal açıdan en fazla risk altında bulunan ekonomisidir. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde de diğer ülkelerin yaşadığı kadar ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Donald Trump'ın hesaba katmadığı şey budur. Ve Federal Rezerv de burada pek yardımcı olmuyor. Finans çevrelerinin büyük bölümü, petrol fiyatlarındaki yükselişin enflasyonist olacağını söylüyor. Ancak Hürmüz Boğazı Amerika Birleşik Devletleri tarafından kapalı tutulduğu sürece, her gün yaşanan bu fiyat artışının etkisi aslında deflasyonist bir daralma yaratıyor. Evet, petrol fiyatları yükseliyor; fakat bunun sonucu işsizlik ve sanayi ile tarımdaki üretim kesintileri

olursa, tüm ekonomi açısından bu devasa bir deflasyon ekonomisine dönüşecektir. Bu zaten buhranların ne olduğudur. Borsaların ve tahvil piyasalarının söylediklerine rağmen, asıl büyük tehdit de giderek bu hâle geliyor.

IP – Sizce petrol fiyatının ötesinde, Amerika Birleşik Devletleri petrol konusunda büyük ölçüde kendi kendine yeterli olsa bile, İran'da yaşananların tedarik zinciri etkisi nedeniyle petrol dışındaki tüm ithalatlarının fiyatı da yükselecek mi?

MH – Görünüşe göre durum bu. Olan şey şu: Amerika Birleşik Devletleri, benzin fiyatlarını ve aynı zamanda uçak yakıtı fiyatlarını düşük tutmak için petrol rezervlerinden piyasaya petrol sürüyor; bu durum hava trafiği hacminde zaten bir azalmaya yol açtı. Ancak tüm bunların sorunu şu ki, hükümetin petrol rezervlerinden piyasaya sürdüğü petrolün karşılığında, son birkaç ay içinde ABD LNG ihracatında ve petrol ihracatında keskin bir artış yaşanıyor. Dolayısıyla fiilen hükümetin fiyatları düşüreceğini iddia ederek – ya da öyleymiş gibi davranarak – sattığı petrol, ülke dışına akıyor; çünkü petrol üreticileri, gaz üreticileri ve fracking şirketleri büyük kazançlar elde ediyor. Zira yurtdışındaki enerji fiyat artışı, ABD üretimi petrol ve gaz için bir fiyat şemsiyesi oluşturuyor.

IP – Şu anda içine girmeye başlamış olabileceğimiz bu deflasyon sarmalının orta vadede ABD borcunun ödenebilirliği üzerindeki net etkisi ne olur?

MH – ABD borcunun ödenmesinde hiçbir sorun yok; çünkü birçok başka ülkenin aksine, ABD borcu en azından kendi para birimindedir ve Amerika Birleşik Devletleri borcunu ödemek için basitçe para basmaya devam edebilir. Bu da mal ve hizmet fiyatları açısından zorunlu olarak enflasyonist değildir; çünkü para tahvil sahiplerine ve devletin diğer alacaklılarına ödendiğinde, bu alacaklılar ve tahvil sahipleri paralarını öncelikle mal ve hizmetlere harcamazlar. Paralarını yeni krediler açmaya, hisse senetlerine ve tahvillere yatırırlar; yani borç yükünü artırırlar.

Dolayısıyla finansal sistem, üretim ve tüketimden oluşan reel ekonomiden büyük ölçüde kopuktur ve ondan bağımsız şekilde işler. Ana akım ekonomi teorisinin kavrayamadığı şey de budur. Ana akım teori büyük ölçüde finans sektörünün halkla ilişkiler mitolojisi tarafından şekillendirilmiştir; amaç, finansın reel ekonomide üretken bir rol oynadığını göstermektir. Oysa finans, üretimden bağımsızdır ve bankalar gerçekte yeni endüstriyel sermaye oluşumunu finanse etmek amacıyla kredi vermezler; eğer bir kurum bunu yapıyorsa, bu halka arzlar ve kamuya açık hisse satışları aracılığıyla borsadır.

Finans piyasası, reel ekonomiyle etkileşime girerek değil, finansal yollarla para kazanır. Ve bunu, geçen yıl ABD tüketimindeki büyümenin yarısının nüfusun en zengin %10'undan kaynaklanmış olmasına rağmen söylüyorum. Ancak bu konu 17. yüzyılda Malachy Postlethwayt ve bugün artık pek okunmayan diğer yazarlar tarafından tartışılmıştı.

Postlethwayt ve diğer dış borç eleştirmenleri şunu söylüyordu: yabancı alacaklılara ve yerli alacaklılara ödediğimiz bu dış borç ekonomi üzerinde bir yüküdür; çünkü bu alacaklılar paralarını yerli sanayiye ya da tarıma harcamıyorlar. Paralarını ya yeni krediler vermek için ya da Londra, Paris ve diğer finans merkezlerinde lüks gayrimenkullere yatırmak için kullanıyorlar ve ithal ürünler satın alıyorlar.

Dolayısıyla ABD özel sektör tüketimindeki bu büyümenin büyük kısmı, esasen İtalya'dan, İngiltere'den ve diğer ülkelerden gelen lüks otomobil ve diğer lüks ithalatlardan kaynaklanıyor. Eğer alacaklılara ödenen paranın reel ekonomiye geri dönüştürüldüğünü varsayan basit bir yaklaşım benimserseniz, bu durum görünmez hâle gelir.

IP – Kısacası, bankacılar savaş sayesinde yeniden daha da zenginleşecek, öyle mi?

MH – Evet. Ve bu yıl şimdiye kadar nasıl zenginleştiklerine bakarsanız, Chase Manhattan ve diğer bankalar ticaret yaparak, hâlihazırda mevcut olan menkul kıymetleri alıp satarak, biyoteknoloji anlaşmalarını yönlendirerek ve birleşmeleri organize ederek zenginleştiler. Endüstriyel sistemin kendisiyle etkileşim içinde olarak zenginleşmediler; yalnızca özel sermaye şirketleri aracılığıyla endüstriyel sistemi borç yükü altına sokarak bundan kazanç sağladılar. Borsa bugün (1 Mayıs) düştü; çünkü Spirit Airlines, düşük maliyetli havayolu genişlemesini finanse etmek için aldığı borçları artan faiz oranları nedeniyle ödeyemeyip iflas etti.

Dolayısıyla, 2022'den sonra Avrupa'da gördüğünüz gibi, ABD iç sanayileri üzerindeki finansal sıkışmanın sonuçlarını şimdiden görüyorsunuz ve bunu dünyanın geri kalanında da göreceksiniz. Petrol fiyatları [yükselmeye] devam ederse, bunu dünya genelinde göreceksiniz. Bu nedenle ilk sorunuza geri dönersek, Trump'ın İran'la olan çatışmayı ekonomik araçlarla çözmeye girişimi, başarı kazanmanın kendi kendini baltalayan bir yolu hâline geliyor; çünkü yaptırımlardan, yüksek faiz oranlarından ve petrol eksikliğinden zarar gören diğer ülkelere öylesine büyük maliyetler yüklüyor ki, bu ülkeler ekonomilerini Amerika Birleşik Devletleri'nden nasıl yalıtabileceklerini düşünmeye başlıyorlar.

Dolayısıyla Trump'ın Avrupalı müttefikleriyle ve Orta Doğu'daki OPEC müttefikleriyle konuşmadan başlattığı bu savaşın sonucu, İran'ı izole etmek yerine, eğer bir ya da iki yıl sürerse, diğer ülkeler kendilerini ABD'nin eylemlerinden korumaya çalıştıkça Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin kendisini izole etmekle sonuçlanacak gibi görünüyor.

IP – %100 katılıyorum. Savaşların askeri güçle değil ekonomiyle kazanıldığına dair vurgum, ABD'nin İran üzerindeki ekonomik baskısının başarılı olacağını söylemek değil. Ancak Rusya ve Ukrayna örneğinde olduğu gibi – ve Rusya dünyanın en fazla yaptırım uygulanan ülkesi olmasına rağmen – Rusya Avrupa'ya daha fazla ekonomik zarar verdi; ya da daha doğrusu,

Avrupa kendi kendisine daha fazla ekonomik zarar verdi.

MH – Kullandığımız kelime “başarılı olmak” ve asıl kilit nokta da bu. Çatışmalar başarılı ekonomi politikalarıyla kazanılır ve yaptırımların zaman içindeki sonucu, İran'dan Rusya'ya kadar neredeyse evrenselidir.

Yaptırımlar, diğer ülkeleri artık ithal edemedikleri ürünlerde kendi kendilerine yeterli hâle gelmeye zorlar. Dolayısıyla NATO ülkeleri 2022'de Rus ticaretine yaptırım uyguladığında, Rusya kendi meyvesini, sebzesini ve süt ürünlerini üretmeye başlamak zorunda kaldı. Sonuç olarak 2023 ve 2024'ten itibaren çok hızlı şekilde bir Rus süt ürünleri endüstrisi ortaya çıktı [aşlında bu süreç 2014'te başlamıştı]. Rus peynir üretimi, Rus sebze üretimi ve Rus tahıl ihracatı büyük ölçüde arttı. Bu nedenle yaptırımlar uzun vadede neredeyse her zaman kendi kendini baltalayan bir niteliğe sahiptir.

Yaptırımlar kısa vadeli acılar yaratır; ancak diğer ülkeler, başka ülkelerin dış ticaretlerini yaptırım uygulamak ve zarar vermek amacıyla bir silah olarak kullanabilme kapasitesinden bağımsız hâle gelerek bununla başa çıkarlar. Sonuç olarak bu durum, diğer ülkelerde kendi kendine yeterliliğe yol açar. Bu yüzden diğer ülkeler şu anda şunu tartışıyor; Financial Times da bütün hafta boyunca bunu tartıştı: ülkeler nasıl yalnızca Trump'ın İran'a karşı savaşından değil, petrol ve gazdan da gerçekten bağımsız hâle gelebilir? Yeşil partiler için iyi haber: rüzgâr enerjisini, güneş enerjisini ve nükleer enerjiyi geliştirmek zorunda kalacaklar.

Peki Trump'ın Batı bankalarındaki İran mevduat hesaplarını dondurma girişiminden nasıl bağımsız hâle gelecekler? Hazine Bakanlığı şu listeleri gönderdi: merkez bankalarındaki ve yabancı ticari bankalardaki tüm İran mevduatları burada. “Bunlara el koymalısınız.” Bunun üzerine bu bankalar şunu soruyor: Kendimizi nasıl koruyacağız? Eğer buna uymazsak ABD bizi nasıl cezalandıracak? ABD, bizi Batı bankacılık sistemine erişimden mahrum bırakacağını söylüyor. Buna karşılık yabancı merkez bankaları ve yabancı ticari bankalar şunu söylüyor: hesaplar üzerinde kontrol uygulayacağız. Ve eğer ABD mevduat sahiplerine, İran'a kredi veren – çünkü İran'ın finansal ödemelerini işlemesine yardım eden ve hatta ona kredi sağlayan – bu belirlenmiş bankalardan tüm paralarını çekmeleri gerektiğini söylerse, o zaman bankalar da ABD taleplerine uyum sağlamak amacıyla çekilme tehdidi oluşturan büyük hesapları donduracaklarını söyleyebilirler. Bu talepler nedeniyle tüm Batı finans sistemi kilitlenme noktasına gelecektir. Eğer bunu uygularlarsa, finansal ödeme zincirinde devasa bir kopuş yaratacaklar ve şu anda ABD banka yaptırımlarından kurtulmak için başlı başına alternatif bir finansal sistem oluşturmadan bunun nasıl çözülebileceğini söylemek zor.

IP – Bir diğer ironi ise İran'ın ekonomik acıyı Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Avrupa'nın daha geniş ekonomilerine geri yansıtmakta o kadar başarılı olması ki, herhangi bir barış anlaşmasına varıldığında İranlıların ısrar edeceği konulardan biri yaptırımların

kaldırılması olacak.

MH – Evet, onlar klasik bir örnek; ancak Rusya da zaten klasik bir örnek hâline geldi. Bence ABD istihbarat kurumları, Başkan'ın karar verdiği politikaların işe yaramayacağını kabul etmekten hoşlanmıyorlar. Çünkü takım oyuncusu olmayı seviyorlar. Bu yüzden bugün seninle benim tartıştığımız konular hakkında gerçekten fazla eleştiri ya da tartışma duymuyorsunuz.

IP – İşte grup düşüncesinin sorunu bu. Ve bu sorun Londra'da ne kadar varsa, Paris'te, Brüksel'de ve Washington DC'de de o kadar var. Sorun yalnızca insanların başarısızlığı dile getirmek istememesi değil; mesele, bunu kendilerinin de görememesi. Çünkü insanlar, merakın, eleştirel düşünmenin ve gerçek kanıtların analizinin aktif biçimde caydırıldığı bir kurumsal kültürün içindeler; zira bunların, Overton penceresini paramparça edecek sonuçlar ortaya çıkarma riski taşıdığı düşünülüyor.

MH – Bu kesinlikle burada da görülen, ama muhtemelen çoğu hükümette de bulunan bürokratik zihniyet gibi görünüyor.

IP – CounterPunch için yazdığımız, “silahlar mı tereyağı mı” tartışması üzerine gerçekten çok iyi bir yazı okudum; bu, aslında yapılmayan ama önemli bir tartışma. Birleşik Krallık'ta kısa süre önce, eski İşçi Partisi hükümet bakanı ve NATO Genel Sekreteri Lord Robertson – İşçi Partisi'nden, yani sosyalist partiden; ben merkezciyim ve gerçekten hiçbir siyasi partiyi desteklemiyorum – Birleşik Krallık'ın askeriyeğe daha fazla harcama yapabilmek için sosyal yardımları kesmesi gerektiğini söyledi.

Yani bu, daha az tereyağı ve daha fazla silah anlamına geliyordu ve bunu söyleyen kişi bir sosyalistti. “Silahlar mı tereyağı mı” meselesi üzerine gerçekten hiçbir tartışma yok. Sizce bunun nedeni nedir?

MH – İşte bugünkü İran savaşı ile bu yeni Soğuk Savaş'ı Vietnam Savaşı'ndan bu kadar farklı kılan şey budur. Vietnam Savaşı sırasında öğrencilerden çok büyük bir tepki vardı; bunların büyük kısmı askere alınmak istemeyen öğrencilerdi ve bence onların askere alınmaktan kaçınma isteği, savaşın kendisine duydukları karşıtlıktan bile daha önemliydi.

Ama aynı zamanda bir grup ekonomist vardı – ben de Columbia'daki bir grubun parçasıydım – ve biz Vietnam Savaşı'nın maliyetlerini eleştiriyor, “işte savaşın bedeli budur” diyorduk. Sanırım 1971 civarında, McNamara ve Pentagon Belgeleri herkesin görmesi için yayımlandığında, bunlar resmî olarak tartışılmadan önce görüşlerimi paylaşmam için Washington'a çağrıldım.

İlginç olan şey şuydu: Bu Pentagon Belgeleri'nin hiçbirinde ekonomi üzerine hiçbir tartışma yoktu. Ödemeler dengesi üzerine hiçbir tartışma yoktu. Oysa ben 1960'larda çalışırken Chase Manhattan Bankası'nın ödemeler dengesi ekonomistiydim. Her cuma Federal Rezerv'in para ve altın raporuna bakar, para arzının yükselişini ve altının sistemden çıkışını izlerdik; çünkü General De Gaulle ve Almanlar da Amerika'nın

Güneydoğu Asya'da – Vietnam, Laos ve Kamboçya'da – dolaşıma soktuğu tüm dolarları nakde çeviriyorlardı. Bu bölgeler, Fransız sömürgesi geçmişleri nedeniyle büyük ölçüde Frank sistemi içindeydi. Tüm dolarlar altına çevrilmek üzere Fransa'ya gönderiliyordu.

Bütün ekonomi boyunca askeri harcamalarda bir artış vardı ve bu durum bugün olduğu gibi esasen sosyal harcamaları geri plana itiyordu. Bu da Amerikan savaşıma yönelik muhalefetin büyük bölümünü ekonomik gerekçeler temelinde ortaya çıkardı; çünkü insanlar şunu söylüyordu: “Vietnam ve Kamboçya'daki savaştan ne kazanıyoruz? İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Britanya İmparatorluğu'nu kurtarmamışken neden Fransız İmparatorluğu'nu kurtarıyoruz? Neden hepsini satın almaya çalışıp onları nezaketle etkisiz hâle getirmiyoruz? Muhtemelen bu çok daha iyi sonuç verirdi.”

Bugün ise bu tartışmaların hiçbiri yapılmıyor. O dönemde savaş karşıtı hareketin büyük kısmı Demokrat Parti'nin kendi içinden geliyordu. Seymour Millman gibi insanlar Demokrattı; Columbia'daki grubumuzun bir parçasıydı. O da, Terence McCarthy de, ben de ülkenin dört bir yanında dolaşiyor, konferanslar veriyor, dergilere yazılar yazıyorduk.

Vietnam Savaşı'na yönelik tüm bu ekonomik eleştirileri dile getiren gazeteler vardı. New York'ta New York Times'a ek olarak New York Tribune adlı ikinci bir günlük gazete vardı ve Tribune bizim makalelerimizin çoğunu yayımlıyordu. Dolayısıyla askeri yığınağın maliyetinin ne olacağı, diğer devlet harcamalarını kısmadan bunun nasıl finanse edileceği ve insanların gerçekte ne istediği üzerine kapsamlı bir tartışma yürütülüyordu.

Ve insanlar askeri harcamalardan başka şeyler istiyordu; 1968'de Başkan Johnson'ı, McNamara'yı ve diğerlerini yenilgiye uğratan da buydu. Bugün ise bunun üzerine hiçbir tartışma yok. Hem Demokratlar hem Cumhuriyetçiler İran'a karşı savaşı destekliyor, Rusya'ya karşı savaşı destekliyor ve Çin'e karşı çılgınca bir savaş ihtimaline hazırlanıyorlar. Bütün bunların amacı ne? Buna rağmen içeride çok az muhalefet var; çünkü kamu medyası, yayınevleri, gazeteler ve televizyon kanalları artık savaş ekonomisini destekleyen çok küçük bir grubun elinde yoğunlaşmış durumda. Bu yüzden savaşın ekonomik maliyetine ilişkin tartışmalar büyük ölçüde YouTube ve internet üzerinde yürütülüyor.

IP – Bu aynı zamanda iç politika ile dış politika arasındaki ayrımı da gösteriyor. Benim inançlarımdan biri şu: hükümetler dış politikaya gereğinden fazla zaman harcıyor ve kendi seçmenlerini unutuyorlar. Bu da en azından Avrupa'da sözde popülist partilerin son dönemdeki popülarite artışını açıklamaya yardımcı olabilir. Ama aynı zamanda, bitmek bilmeyen savaşlar döngüsünü kırarak kişi olarak iktidara gelen Trump'ın, sonunda bunu yeniden üretmesi de buna örnek. İktidara seçilmesini sağlayan manifestonun tam tersine hareket ediyor gibi görünüyor ki bu da dikkat çekici şeylerden biri.

MH - Bu durum Avrupa'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar dikkat çekici. Tüm kamuoyu yoklamaları halkın ezici çoğunluğunun İran'a ve Orta Doğu'daki savaşa, ayrıca Rusya'daki savaşa karşı olduğunu gösteriyor. Ama bu durum Britanya'da Starmer'ın, Fransa'da Macron'un ya da Almanya'da Merz'in savaşı desteklemesini engellemedi. Ve tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, oralarda da önümüzdeki iki ya da üç yıl boyunca seçim yok; Amerika'da da iki yıl daha seçim olmayacak. Dolayısıyla toplumun genelinin, kamuoyu yoklamalarının ortaya koyduğu görüşleri temsil edecek bir hükümet seçebilme imkânı bulunmuyor.

Demokrasi, hangi politikaların uygulanacağına ve ekonominin nasıl yapılandırılacağına oy vermek değildir; mesele, üzerinde hiçbir kontrolünüz olmayan bir politikayı destekleyecek hangi etkileyicileri seçmek istediğinizdir.

IP - Tamamen katılıyorum. "Askeri Keynesçilik" denilen şeye dair tüm bu gerekçelendirme — yani askeri harcamaları artırmanın ekonomimizi canlandırabileceği iddiası — oldukça yaygın bir tartışma. Ancak ben sıradan Keynesçiliği merak ediyorum; yani bütün bu parayı harcıyıp bunu kendi ülkelerimiz için harcadığımız yaklaşımı. Askeri Keynesçilik, Avrupa'daki küreselci hükümetlerin basın anlatisında oldukça baskın görünüyor; bunun ABD'de de aynı ölçüde karşılık bulup bulmadığından ise pek emin değilim.

MH - Keynesçilik büyük ölçüde Modern Para Teorisi sayesinde post-Keynesçiliğe evrildi. Bu teori, Kansas City'deki Missouri Üniversitesi merkezliydi ve ben de yükseliş süreci boyunca oradaki profesörlerden biriydim. Modern Para Teorisi'nin bütün vurgusu Amerikan politikasının bir parçası hâline geldi; bu yaklaşım, devlet borcuna karşı kullanılacak araçlar geliştirmeyi ve alacaklı çıkarlarına karşı borçluları desteklemeyi savunuyordu. Temel olarak ilerici vergilendirmenin ekonomiye harcanmasını, ekonominin büyümesine yardımcı olmasını, para yaratmasını ve borcun çevrilmesini istiyordu. Ancak post-Keynesçiler asıl temel sorunun "para nedir?" olduğunu vurguluyorlar. Ve gerçek şu ki hükümetlerin savaşları finanse etmek ve bütçe açıkları vermek için vergi toplamak zorunda olmamalarıdır. Basitçe para basabilirler; daha doğrusu Federal Rezerv Bankası para yaratabilir. Ve bu, 2008 ve 2009'dan bu yana ABD'de olan şeydir; çöp ipotek krizinin çökmesi, özellikle Citicorp, Bank of America ve diğer büyük bankaları negatif özkaynak tehdidiyle karşı karşıya bıraktığında olan şey buydu.

Sonuç olarak Federal Rezerv finans sektörünü yeniden canlandırdı; yalnızca ABD bankalarını değil, bu sürece bulaşmış Fransız ve Alman bankalarını da. Basitçe sıfır faiz politikası uyguladılar; piyasayı bankalara verilen düşük maliyetli Federal Rezerv kredileriyle doldurdular. Bu da bankaların faiz oranlarını düşürmesini sağladı; emlak fiyatlarını başabaş noktasının üzerine çıkardı, banka likiditesini yeniden canlandırdı ve tarihin en

büyük tahvil piyasası patlamasıyla birlikte hisse senedi ve tahvil piyasası patlamasını yarattı.

Bütün bunlar tamamen finansal bir biçimde gerçekleşen saf para yaratımıydı. George W. Bush'un Irak Savaşı dönemine gelindiğinde ise Dick Cheney ve Bush şunu söylüyordu: "Harcamalarımızın gerçekten bir sınırı yok; istediğimiz kadar harcaabiliriz."

Bir bakıma savaş yanlısı çevreler, Modern Para Teorisi'ni pratikte geliştirmiş oldu; ancak bunu post-Keynesçilerin ve Modern Para Teorisyenlerinin savunduğu toplumsal amaçlar için yapmadılar. Ve bugün olan da budur. Merkez bankası esasen piyasayı parayla dolduruyor ve yakın zamanda Hazine Bakanı Bessent'in diğer ülkelerle devasa yeni takas anlaşmaları oluşturmayı teklif ettiğini gördünüz; amaç, yükselen petrol fiyatları nedeniyle diğer ekonomilerin kesintiye uğramasını ve yıkıma sürüklenmesini önlemek için onlara dolar sağlamaktı. Yani petrol fiyatlarındaki yükselişi ve buhranları esasen saf para yaratımı yoluyla finanse edebiliyorlar; ancak bunu ABD'nin şartları altında yapıyorlar.

IP - Sanırım bunun Amerika Birleşik Devletleri açısından bir başka yan etkisi de şu: yalnızca sıradan insanlar yoksullaşmıyor, aynı zamanda devlet fonları askeri Keynesçiliğe — yani son derece korunan savunma sanayi sektörüne — aktarıldığı için sıradan işletmeler de sistem dışına itiliyor.

MH - "Askeri Keynesçilik" teriminde ironik bir taraf var. Son bir yılda İran'da gördüğümüz şey, silahların aslında gerçekten işe yaramadığıdır. Bombaların, füzelerin ve gemilerin askeri araçlar olduğunu düşünürsünüz; ama bunların hiç de iyi çalışmadığı ortaya çıktı. İran'ın füze savunma sistemlerini rahatlıkla aşabilmesi ve uçakları düşürebilmesi gösteriyor ki bu silahlar gerçekten savaşmak için değil; askeri amaçlarla kullanılmak için değil. Bunlar yalnızca askeri sanayi kompleksine para aktarmak için varlar; esasen Rolls-Royce otomobilleri ya da lüks kıyafetler gibi lüks ürünler üretmek için. Bunlar vitrin amaçlı; gerçekten savaşmak için değil. Dolayısıyla askeri Keynesçilik giderek askeri niteliğini kaybetmiş durumda; sistem artık işe yaramıyor. İşin ironik tarafı da bu.

IP - Bu gerçekten devasa bir ironi. Ve yine başlangıçtaki noktaya dönersek: savaşlar askeri güçle değil ekonomiyle kazanılır. İranlılar ve aslında Ruslar, en azından teoride Batı'nın kolektif gücünden ekonomik olarak çok daha küçük olmalarına rağmen, yine de kazanıyor gibi görünüyorlar. Ve onlar için savaşı kazandıran şey ekonomi oluyor; bütün bunların içindeki büyük ironi de bu.

MH - Kesinlikle öyle.

IP - Çok konuşulan konulardan biri Körfez Devletleri ve ABD'nin Orta Doğu'daki varlığı tehdit altına girerken, tüm petrodolar sisteminin küresel etkisinin — çok yavaş da olsa — azalmaya başlamasıyla birlikte bu devletlerin uzun vadeli sürdürülebilirliği. İran'daki savaş üzerinden şu anda gözlerimizin önünde gerçekleşen bu güç kaymasının Körfez Devletleri için gerçek dünyada

ekonomik sonuçları olacağını düşünüyor musunuz?

MH – Birçok boyutta bir güç kayması söz konusu. İran’a muhtemelen bir askeri saldırı olacak; bu yalnızca Trump’ın “bu sembolik bir saldırı, bir bomba göndereceğiz, biliyorsunuz, halkıma bir tür zafer kazandığımı söylemem gerekiyor” demek istediği bir şey olsa bile.

Bir bomba ya da uçak gelir gelmez İran, yalnızca ABD askeri üslerini değil, çok ağır biçimde bombalayarak karşılık verecek. Sorun yalnızca Amerika’yı Batı Asya’dan çıkarmak değil; ABD’nin OPEC ülkeleriyle olan bütün simbiyozunu sona erdirmek. Dolayısıyla saldıracağımız yer yalnızca Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki askeri üsler olmayacak; oraya yatırım yapmış tüm ABD şirketlerine, bu devasa veri işleme merkezlerini planlamış olan otomatik [yapay] zekâ şirketlerine de saldıracağız. Bu şirketler, merkezleri işletmek için Emirlikler’in ucuz petrolünü ve Suudi Arabistan’daki ucuz petrolü kullanıyor.

ABD’nin OPEC ülkeleri üzerindeki kontrolünü sona erdirmenin tek yolu, Birleşik Arap Emirlikleri’nin ABD ordusunu destekleyerek İsrail’i desteklemesine ve ana askeri üssü sağlamasına yol açan bu siyasi simbiyozu sona erdirmektir. Şu anda, Trump’ın İran’a genel bir hava saldırısı düzenlemesi durumunda yardım etmek üzere Birleşik Arap Emirlikleri havaalanında dört yakıt ikmal uçağının beklediği bildiriliyor. ABD ile Arap OPEC ülkeleri ve muhtemelen diğer ülkeler arasında bir kopuş yaşanacak.

Petrodolarlardan bahsettiniz. Petrodolar, geçen yüzyılda ABD dış politikasının merkezi unsurlarından birinin dünyadaki petrol ticaretinin kontrolü olması gerçeğinin bir yan ürünüdür. ABD dünya petrolünü kontrol etmek istiyor; çünkü bu bir darboğazdır. Ve diğer ülkelere şunu söyleyebilmiştir: ulusal güvenlik gerekçeleriyle ABD’nin desteklediği dış politikaları izlemezseniz, sizi petrolden mahrum bırakacağız. Bu bir darboğazdır.

Özellikle ABD’nin son iki yönetimi petrol ticaretini bir silah hâline getirdi; ABD kontrolü altında olmayan diğer petrol üreticilerini izole etmeye çalışıyorlar. Venezuela’yı yıllar önce Chavez döneminden itibaren izole ettiler ve en son da başkanını ele geçirerek bunu yaptılar. Rusya’yı yaptırımlar uygulayarak izole ettiler ve İran’ı 1979’dan beri izole ediyorlardı. Yani ABD bu diğer ülkeleri izole etmeye çalışıyor; temelde şunu söylüyor: İran, petrolünüzü kontrol edemezsek onu yok edeceğiz. Trump’ın az önce söylediği de budur. Irak petrolünün ele geçirilmesini destekledi ve “Irak’a gitmek için yaptığımız tüm masrafları telafi etmeliyiz” dedi.

Eğer ABD, ABD kontrolünde olmayan petrolü yok edecekse, o zaman petrol ticaretinde kendi şartlarında ısrar edecektir. 1974’te de bu yapılmıştı; OPEC ülkeleri, temelde Suudi Arabistan ve ABD’ye dost diğer ülkeler, ABD tahıl fiyatını dört katına çıkardıktan sonra petrol fiyatlarını dört katına çıkarmak için ABD ile müzakere etmişti. Yani ABD ile bu ülkeler arasındaki anlaşma şuydu: O dönemde tüm bunları tartışmak üzere Beyaz Saray’a birkaç kez gittim, Hazine ve ordu yetkilileriyle

görüştüm. Dediler ki: petrolden istediğiniz kadar ücret alabilirsiniz; ne yaparsanız yapın, istediğiniz kadar kazanabilirsiniz. Ama anlaşma şu: petrol fazlalarınızı Amerikan tahvillerine yatıracaksınız; belirli sektörleri satın alamazsınız, hiçbir büyük sektörün kontrolünü ele geçiremezsiniz. Biz Avrupa’da ve diğer ülkelerde sektörleri satın alabiliriz; ama siz paranızı tahvillerde ve ABD hisse senetlerinde kazanacak, onu yeniden dolaşıma sokacaksınız.

İstediğiniz fiyatı koyabilirsiniz; ama birikimlerinizi dolar cinsinden tutmak zorundasınız. Bunun sonucunda son elli yılda OPEC ülkeleri, özellikle Arap OPEC ülkeleri, ABD bankalarına devasa yatırımlar, tahvil varlıkları ve krediler sağladılar; şu anda Suudi ulusal fonu bir trilyon dolar büyüklüğünde. Ancak OPEC ülkeleri tüm bu petrol ihracat gelirlerini ABD’ye geri döndürerek ABD’nin ödemeler dengesini desteklemiş olsalar da, bu ülkeler kendi içlerinde petrol dışı bir ekonomi yaratmayı finanse etmek için büyük miktarda borç üstlendiler. Hedefleri buydu.

Sonuç olarak, petrol ihracatından kazandıkları tüm paraya rağmen, hepsini biriktirdiler ve yurtdışına yatırdılar. Bu ihracat gelirlerini, ekonomilerini petrolün ötesine taşımak için ihtiyaç duydukları yeni gayrimenkul geliştirme projelerini, endüstriyel gelişmeyi, rafinerileri ve kimya şirketlerini finanse etmek için kullandılar. Şimdi olan şey şu: İran’daki savaş tüm bu petrol gelirini kesintiye uğrattığı için sıkışmış durumdadır. Örneğin Birleşik Arap Emirlikleri’nin ABD’ye şunu söylediği açık: “Bir sorunumuz var. Endüstrilerimizin ve devlet yatırımlarımızın birçoğunun ihtiyaç duyduğu parayı finanse etmemiz gerekiyor; bunu da yıllardır biriktirdiğimiz ABD menkul kıymetlerinin bir kısmını satarak finanse etmek zorundayız.”

Sorun şu ki bu menkul kıymetlerin birçoğu, örneğin Silikon Vadisi’nin sihirli 7’lisi gibi bu otomatik (yapay) endüstrilerin çoğuna ödünç verilmişti; özel sermayeye yatırım yapmışlardı. Ve şu anda ABD ekonomisi aşırı derecede borç kaldırıcına dayalı olduğu için, BlackRock gibi birçok fon yatırımcıların fonlarını çekme imkânını engelledi. Bu yatırımlar için bir piyasa var; ancak bu özel sermaye fonlarına yaptığınız yatırımları satarsanız, piyasa fiyatları şu anda ilk satın alma fiyatına göre büyük indirimlerle işlem görüyor.

Eh, Birleşik Arap Emirlikleri’nin bu konuda zarar etmek istememesi pek şaşırtıcı değil ve bu da Hazine Bakanı Bessent’in onlarla üzerinde mutabık kaldığı takas anlaşmalarına yol açtı. Özel sermaye şirketlerine yaptığınız yatırımları satmak zorunda kalmayacaksınız; faiz oranlarımız yükseldiği için tahvil varlıklarınızı zararına satmak zorunda kalmayacaksınız. Bir takas anlaşması yapacağız; size birkaç yüz milyon dolar borç vereceğiz, siz de bize kendi para biriminizi vereceksiniz. Böylece kendi para biriminizi ihraç etmeniz karşılığında ödünç aldığımız bu dolarları harcamalarınız için kullanabileceksiniz ve ABD yatırımlarınızı satmak zorunda kalmayacaksınız.

Dolayısıyla bu takasların bütün amacı, ABD finans

piyasasının bir anda çöküş yaşamasını engellemektir. Şu anda Bessent'in temel kaygısı budur.

Bunu çok iyi açıklayan bir dizi makale yazdı: Biden yönetimi döneminde Federal Rezerv, bankalardan muazzam miktarda federal borç satın almıştı ve Federal Rezerv hesaplarına faiz ödemeyi kabul etmişti.

Yani Federal Rezerv yıllarca bankalara %0,1 faizle para verdi; bankalar bunu %2 ya da daha fazla faizle Federal Rezerv'de mevduat olarak değerlendirebiliyordu.

Sadece yeniden dolaşıma sokuyorlardı; hepsi finansaldı. O, bu borç kaldırıcını azaltmamız gerektiğini söyledi. Ama bunun nasıl azaltılabileceğini görmek zor. Bessent'in İran'daki savaşta gördüğü tehlike şuydu: diğer ülkelerin petrol açıklarını finanse etme girişimi, OPEC'in petrol gelirindeki düşüşü ve diğer ülkelerin fabrikalarını çalıştırmak, evlerini ısıtmak için petrole erişmek üzere daha yüksek petrol fiyatları ödemek zorunda kalması; tüm bunlar ABD menkul kıymetlerinin satışına yol açacak ve hisse senedi ile tahvil fiyatlarında satış olduğunda fiyatlar düşecektir.

Bu savaş uzadıkça yaratma tehdidi taşıdığı şey budur. Eğer ordu Trump'ı askeri bir savaş kazanamayacağına ikna ederse, İran'ın gelişimini Trump'ın dediği gibi

“pes ediyoruz” diyecekleri noktaya kadar bastırmaya yönelik herhangi bir girişimde, onlar şunu söyleyecek: “Şaka yapıyor olmalısınız; biz 1979'dan beri izole durumdayız. Henüz çökmediyse bundan sonra da çökmeyeceğiz. Sizden daha uzun dayanabiliriz.”

Şu anda gördüğümüz ve bu yıl ile gelecek yıl boyunca gelişimini izleyeceğimiz dinamik budur.

IP – Tamamen katılıyorum. Haklısınız; bu tam anlamıyla paranın yeniden dolaşıma sokulduğu bir düzenek. Ve ironilerin ironisi şu ki, ABD bu kadar yüksek kaldıraçlı olduğu için, kendi finansal çöküşünü önlemek adına diğer ülkelere daha fazla borç vermek zorunda kalıyor. Gerçekten dikkat çekici bir durum.

MH – İşte ironik olan da bu; askeri harcamalar ekonomiyi buhrandan çıkarmıyor; aksine buhranın kendisini yaratıyor.

IP – Kesinlikle. Yani yalnızca Keynesçilik değil, askeri Keynesçilik.

Kaynak:

<https://www.nakedcapitalism.com/2026/05/economic-management-in-war-professor-michael-hudson-in-discussion-with-ian-proud.html>

Tarih, Moderniteyi Meşrulaştırmanın Aracından mı İbarettir?

PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK
www.kritikbakis.com

İnsan, zamanın rahminde varlık bulan ve tarih içre kaim olan ontolojik bir düğümdür. Doğum ile ölüm arasındaki o dar geçitte şekillenen ferdi serencamımız, külli bir varlık olarak insanlığın devasa yürüyüşünün yalnızca mikrokozmetik bir yansımasıdır. İnsan tarihte var olmakla kalmaz, tarihi var eden, onu anlamlandıran ve kaçınılmaz olarak onu kendi arzuları, korkuları ve iktidar istenci istikametinde yeniden kurgulamaya/inşa etmeye çalışır. Bu noktada, “tarih” dediğimiz fenomen, ölü ve bitmiş olayların istiflendiği tozlu bir arşiv olmaktan çıkarak, bugünün meşruiyet mücadelesine sahne olan aktif bir savaş alanına dönüşür. İnsan, tarihin dışında yaşayan bir varlık değildir. O, zamansız bir boşlukta değil, muayyen bir çağın, muayyen bir dilin, muayyen bir hafızanın ve kendine has bir dünyanın içinde doğar. Doğduğu anda yalnızca bir aileye ya da topluma değil bir geçmişe de dâhil olur. Bu nedenle insanın dünyayla kurduğu ilişki, her zaman tarihsel bir ilişkidir. İnsan düşünürken, inanırken, konuşurken, severken, nefret ederken ve hatta geleceği tahayyül ederken bile tarihin içindedir. Çünkü insan, yalnızca “olan” bir varlık değil, olmuş olanların içinden kendisini inşa eden tarihsel bir varlıktır. Ne var ki tarih dediğimiz şey, ilk bakışta sanıldığı kadar açık değildir. Tarih gerçekten nedir? Geçmişte meydana gelmiş olayların toplamı mı? İnsanlığın hafızası mı? Medeniyetlerin yükseliş ve çöküş hikâyesi mi? Yoksa insanın kendisini anlamak için geriye dönüp kurduğu büyük anlatı mı?

Bu sorular, metodolojik meseleler olmanın ötesinde insanın kendisini nasıl gördüğünü tayin eden ontolojik sorulardır. Bu nedenle tarihin nasıl okunacağı sorusu, yalnızca akademik bir problem değil; aynı zamanda epistemolojik, ahlaki ve politik bir problemdir. Zira tarih, hiçbir zaman sadece geçmişe dair değildir. Her tarih okuması, aynı zamanda şimdiye dair bir tavır alış biçimidir. İnsan geçmişi okurken yalnızca “ne oldu?” sorusunu sormaz; çoğu zaman farkında olmadan “ben kimim”, “biz kimiz?” ve “nasıl bir dünyada yaşıyoruz?” sorularına da cevap arar. İşte bu nedenle tarih, yalnızca açıklayıcı değil, anlam inşa edici bir güçtür.

Yalnız tüm bu sorulara anlamlı cevaplar verebilmenin şartı iki büyük problemde yüzleşmekten geçtiğini düşünüyorum. Tarihin başlangıcı (mebde) neresidir? İnsanlık tarihini nereden başlatacağız? Yazının icadından mı, tarım devriminden mi, vahiyden mi, moderniteden mi? Tarih iyiye doğru mu yoksa kötüye doğru mu gitmektedir?

Bu soruların kendisi bile tarihin tarafsız bir nazarla tetkik edilemeyeceğini işaret eder. Çünkü başlangıç seçimi, aynı zamanda bir anlam seçimi demektir. Bu anlam seçimine göre gideceğiniz (mead) yönü de tayin edebilirsiniz. Çünkü başlangıç, kronolojik bir nokta değil, bütün anlatının merkezini belirleyen ontolojik ve etik bir tercihtir. Tarihi vahiyden başlatan biriyle sanayi devriminden başlatan biri, yalnızca farklı tarihler anlatmaz, farklı insanlık tasavvurları ve gelecekler inşa ederler.

Benzer şekilde tarihsel dönemlendirme de masum ve tarafsız değildir. “İlkçağ”, “ortaçağ”, “yeniçağ” gibi ayrımlar, hele hele “karanlık ortaçağ”, “aydınlık yeniçağ” türünden sıfatlar sözde evrensel gerçeklikler gibi sunulamaz. (Tahsin Görgün İslam-Batı İlişkileri Çerçevesinde Medeniyet Meselesi adlı kitabının “Batı Tahakkümü Öncesi Tarih ve Dönemlendirme veya Dünya Tarihinde İslam Medeniyetinin Yeri” adlı bölümünde 1730’larda İngiltere’de hazırlanmaya başlanan 62 ciltlik dünya tarihinden bahseder. Bu kitapta dünya tarihi “Antient” ve “Modern” olmak üzere ikiye ayrılmış ve modern dönem Hz. Peygamber’in İslam’ı tebliğ etmesiyle başlıyor ve bu kısma 62 cilt kitabın 44 cildi ayrılmış. Bu 44 cildinde de 20 cildi doğrudan Müslümanları anlatırken kalan 24 ciltte ise yine doğrudan ve dolaylı yollarla Müslümanların anlatıldığını belirtiyor. Bugün için bu dönemlendirme ne kadar tuhaf algılanacaktır değil mi? Çünkü Hegel’in yasası hala devrededir. “...bugün etkin ve güçlü olamayanların, geçmişte de bulunma hakkı yoktur, onların geçmişte ne kadar yer alacağına, bugün gücü elinde bulunduranlar karar verirler.” [s. 54] Yine bu minvalde Jacques Le Goff’un Tarihi Dönemlere Ayırmak Şartı mı? kitabı sadece sorusu açısından bile mühim ve muhteşemdir. Bu konuda son yıllarda en radikal ve köklü meydan okuma hiç şüphesiz İbrahim Halil Üçer’in “İslam Düşünce Tarihi İçin Bir Dönemlendirme Önerisi” adlı yazısıdır. Üçer’in yazısı sayesinde artık İslam düşüncesindeki duraklama, gerileme, yıkılış ve çöküş gibi nitelendirmeler yerini Müslüman özneler için çok daha anlamlı ve isabetli olan “klasik dönem”, Yenilenme Dönemi”, Muhasebe Dönemi” ve “Arayışlar Dönemi” olarak adlandırılmaya başlanacaktır.) Bunlar muayyen bir medeniyetin kendi tarihi tecrübesini evrenselleştirmesinden başka bir şey değildir. Bu anlatıda Avrupa’nın tarihsel kırılmaları, bütün insanlığın kırılmalarıymış gibi kabul edilir. Böylece tarih, görünüşte evrensel, gerçekte ise yerel bir perspektifin egemenliği altına girer. Bu durum, tarih yazımının bilgi vermenin ötesinde esas olarak iktidar ürettiğini gösterir. Nitekim tarihte “ilerleme”, “gerileme”, “aydınlanma”, “karanlık çağ”, “devrim” veya “çöküş” gibi kavramlar da kendiliğinden açık ve seçik değildir. Zira hangi gelişmenin ilerleme olduğu sorusu yalnızca teknik bir soru olabilir mi? Mesela sanayi devrimi bir ilerleme midir? Teknolojik gelişme insanlığı özgürleştirmiş midir? Modernleşme gerçekten insanı daha insani, iyi ve gelişmiş bir varlık hâline mi getirmiştir? Bu sorulara verilecek cevaplar, tartışmasız “objektif” olgulara değil, hangi değer ölçütlerinin esas alındığıyla yakından irtibatlıdır. Ömer Mahir Alper bu durum Tarihi ve Tarihyazımı Amaç Sorununa Etik ve Politik Bir Yaklaşım adlı kitabında çarpıcı bir şekilde şöyle dile getirir. “Modern tarihyazımının geçmişi “ötekileştirme”si, geçmişin dünyasını ve yaşam biçimlerini şu ya da bu şekilde insanlığın “ilkel” veya “geri” aşamaları olarak takdim edip “gömme”si, insanlığı bugünün dünyasına razı etmek içindir.” (s. 91)

Alper’in büyük bir vukufu işaret ettiği “Modern tarihyazımının geçmişi ötekileştirmesi ve gömmesi” meselesi, tam da bu teleolojik illüzyonun kalbinde yer alır. Geçmiş, ilkel, karanlık, akılsız ve despotik olarak kodlandıkça, “bugün” aydınlık, rasyonel ve özgürlükçü olarak kutsanır. İnsanlığın geçmiş yaşam biçimlerini “geri/arkaik aşamalar” olarak tasnif etmek, aslında bugünün kapitalist, bireyci ve teknokratik dünya düzenini “varılabilecek en yüksek zirve” olarak tescilleme demektir. Bir toplumun “geri kalmış” ilan edilmesi, o toplumun kendi iç dinamiklerinin bir tespiti değil, Batılı/Modern medeniyet modelinin evrensel bir norm, bir “tanrısal ölçüt” olarak kabul edilmesinin sonucudur. Bu bağlamda tarih, geçmişin anlatısı değil, bugünün hiyerarşilerinin temellendirilmesidir. Mamafih tarihsel nitelendirmeler, çoğu zaman görünmez normatif kabuller içerir. Bir toplumun “geri kalmış” ilan edilmesi, aslında belirli bir medeniyet modelinin evrensel norm olarak kabul edilmesi anlamına gelir. Bu nedenle tarih, geçmişin anlatısı değil, değerlerin meşrulaştırılmasıdır aynı zamanda. İşte tam burada tarih ile iktidar arasındaki ilişki görünür hâle gelir. (İbrahim Kalın’ın Barbar, Modern, Medeni kitabı medeniyet meselesi ekseninde mezkûr iktidar ilişkilerinin derinlikli bir teşrihi ve tenkidini ihtiva eder) Çünkü her çağ, kendi meşruiyetini üretmek zorundadır. Hiçbir siyasal düzen, hiçbir ideoloji ve hiçbir medeniyet yalnızca güçle ayakta kalmaz, kendisini tarih içinde haklı gösterecek anlatılar da imal etmek ve tedavüle sokmak ister. Bu yüzden tarih, çoğu zaman bugünü meşrulaştırmanın en güçlü araçlarından biri hâline gelir. Modernite, kendisini “ilerleme tarihi” üzerinden meşrulaştırmıştır. Ulus-devletler, kendilerini tarihsel köken anlatılarıyla kurmuştur. İmparatorluklar, geçmişin ihtişamını bugünün otoritesine dönüştürmüştür. Devrimler bile kendi meşruiyetlerini geçmişteki mağduriyetlerden veya büyük kırılmalardan türetmiştir. Ancak burada kritik bir tehlike vardır. Çoğu zaman tarih, hakikati aramanın değil, mevcut düzeni doğrulamanın aracına dönüşebilmektedir. Böyle bir durumda geçmiş, artık anlaşılacak istenen bir varlık alanı değil, bugünün ideolojik ihtiyaçlarına göre yeniden kurgulanan bir malzemeye/veriye dönüşür. Olaylar seçilir, spesifik hafızalar imal edilir, bazıları nisyana terk edilir, muayyen figürler kahramanlaştırılırken diğerleri susturularak görünmez kılınır. Böylece tarih, geçmişi açıklamaktan çok, şimdiki tahkim eden bir anlatı üretir. Fakat bu vaziyet, tarihin külliyen ideolojik bir kurgu olduğu anlamına gelmez, gelmemelidir. Çünkü geçmiş, her şeye rağmen direnir. Belgeler, hatıralar, sükülter ve çelişkiler, tarihin tamamen keyfi biçimde yeniden yazılmasına mani olur. Bu sebepten tarih, ne mutlak nesnellik ne de sınırsız yorum olarak anlaşılabilir. O, geçmişin direnci ile şimdinin yorumu arasındaki gerilimde zuhur eder. Bu gerilim, insanın tarihle alakasının esasıdır. Çünkü geçmiş tamamen bugünün ölçütleriyle okumak anakronizme yol açar, fakat geçmişi bütünüyle

bugünden bağımsız okumak da mümkün değildir. İnsan her zaman kendi çağının içinden düşünür. Dilimiz, kavramlarımız, korkularımız ve umutlarımız, içinde yaşadığımız tarihsel dünyanın ürünüdür. Bu nedenle geçmişe bakarken aslında kendimizi de görürüz. Tarih, yalnızca geçmişe açılan bir pencere değil, şimdiye tutulmuş bir aynadır. Ol sebepten tarihi düşüncenin temel görevi geçmiş bugüne irca etmek değil, geçmişin bugünü sorgulamasına izin vermektir. Gerçek tarih bilinci, geçmiş kendi çağımızın değerleriyle yargılamak değil, kendi çağımızın değerlerini de tarihsel hâle getirebilmektir. Çünkü tarih bize kim olduğumuzu söylemez sadece, bilakis başka türlü olabileceğimizi de gösterir.

Bu noktada tarih hermeneutiği, yani tarihe hermeneutik bir yaklaşım, onu bilginin değil de yorumun konusu haline getiren hermeneutik perspektif önümüze yeni bir imkân açar. Tarihi, olmuş ve kapanmış olayların toplamı olarak değil, her çağda yeniden anlam kazanan hadiseler alanı olarak düşünmek gerektiğini gösterir. Geçmiş, sabit bir nesne değildir, o, her yorumda yeniden inşa edilir. Fakat bahse mevzu olan inşa faaliyeti keyfi değildir. Çünkü geçmişin izleri, bugünün yorumlarını sınırlar. Tarihsel hakikat işte bu sınır ile yorum arasındaki gerilimde ortaya zuhur eder. Mamafih tarih ne yalnızca geçmişin bilgisi ne de salt bugünün ideolojisidir. O, insanın zaman içindeki varoluşunu anlamlandırma çabasıdır. Bu çaba, iktidarın hizmetine girebilir kimi zaman, bazen ona mukavemet eder, bazen meşrulaştırır, bazen de ifşa eder. Ama hiçbir zaman masum değildir. Çünkü tarih yazmak, geçmiş anlatmanın ötesinde, insanın kendisini nasıl görmek istediğine karar vermesi hadisesidir. Bu nedenle “tarih bugünü meşrulaştırmanın aracı mıdır?” sorusunu “insan, geçmiş anlamaya mı çalışıyor, yoksa geçmiş aracılığıyla kendisini haklı çıkarmaya mı?” sorusu takip eder. Tarih düşüncesinin en büyük ahlaki mükellefiyeti de burada başlar. Çünkü geçmiş gerçekten anlamak, çoğu zaman bugünün konforunu sarsmayı gerektirir. Hakiki tarih bilinci, insanı kendi çağının mutlaklığına karşı uyandırır.

Geçmiş, içinde bulunduğumuz andan ve çağdan bağımsız, pür bir nesnellik içinde okumamız ontolojik olarak imkânsızdır. Hans-Georg Gadamer’in Hakikat ve Yöntem adlı magnum opusunda ifade ettiği üzere, hermeneutik ufuk felsefesinde anlayan özne daima bir “tarihî tesir” altındadır. Ancak bu durum, geçmiş bugünün kölesi yapmamızı meşrulaştırmaz. Bugünden geçmiş okumak anlamlıdır; fakat bu okuma, geçmiş bugüne uydurmak için değil, bugünün kibirini kırmak için yapıldığında özgürleştirici olur. Bugünün değer ölçütleriyle geçmiş yargılamak (Prezentizm – Bugüncülük), en yaygın entelektüel tuzaklardan biridir. Modern devletin insan hakları normlarıyla Antik Roma’yı veya Orta Çağ İslam toplumlarını yargılamak, tarihsel empatiyi yok eden bir anakronizmdir. Daha vahim olanı, bu okumanın bugünü meşrulaştırmak için bir araç olarak kullanılmasıdır.

İktidar, tarih aracılığıyla bir “kurtuluş miti” yazar. “Eskiden her şey daha kötüydü, biz ilerledik ve bugünün rasyonel dünyasını kurduk” anlatısı, kitleleri bugünün adaletsizliklerine, yabancılaşmasına ve ekolojik yıkımına razı etmenin en etkili ideolojik aygıtıdır.

Peki, bugünü geçmişteki değer ölçütlerinden yola çıkarak anlamak mümkün müdür? İşte entelektüel devrim tam bu soruda saklıdır. Hegemonik tarihyazımı bugünü haklı çıkarmak için geçmiş araçsallaştırırken, eleştirel bir tarihyazımı geçmişin unutulmuş, mağlup edilmiş değerleriyle bugünü sorguya çeker. Kadim toplumların doğayla kurduğu simbiyotik ilişkiyi, pre-modern toplulukların dayanışma etiğini veya kapitalizm öncesi “kanaat” erdemini merkeze aldığımızda, bugünün “ilerleme” sandığımız teknolojik ve ekonomik sıçramalarının aslında devasa bir “gerileme” ve ontolojik yıkım olduğunu görebiliriz. Bu tersine okuma, Alper’in bahsettiği “insanlığı bugünün dünyasına razı etme” projesine vurulabilecek en büyük darbedir. Bu noktada düşünce literatürüne şu sarsıcı soruları emanet etmemiz elzemdir: Tarih, sadece galiplerin yazdığı bir ilerleme destanı değil de, mağlupların, suskunların ve ötekileştirilenlerin birikmiş çığlıklarının arkeolojisi olarak yeniden kurgulanabilir mi? Bugünün meşruiyet krizini çözmek için başvurduğumuz tarih, aslında o krizin bizzat yaratıcısı olan zehirli bir epistemoloji barındırıyor olabilir mi? İnsanlığı, tek çizgisel bir zaman anlayışının (Kronos) prangalarından kurtarıp, her anın kendi içinde bir imkân olduğu niteliksel bir zaman (Kairos) anlayışına dayalı bir tarihyazımı mümkün müdür?

Tarih, kendiliğinden var olan, yansız ve donuk bir gerçeklik alanı değil, çağların kendi varoluşlarını temellendirmek üzere geçmişin malzemesinden yonttukları devasa bir aynadır. Modernite, bu aynayı yalnızca kendi yansımasını görmek ve kendini tarihin nihai zaferi olarak ilan etmek için kullanmıştır. Bu bağlamda tarih, moderniteyi meşrulaştırmanın basit bir “aracından” ibaret olmasa da, modern iktidar aygıtlarının elinde hegemonik bir “silaha” dönüşmüştür. Geçmiş kendi standartlarıyla yargılayan ve bugünü insanlık serüveninin tartışmasız zirvesi olarak kutsayan bu paradigma, tarihyazımını ve felsefeyi köklü bir biçimde dönüştürmüştür.

Modern insanın en büyük yanılsamalarından biri, metafiziği geride bıraktığını düşünmesidir. Özellikle Aydınlanma sonrası düşünce, kendisini mitlerden, teolojiden ve metafizik spekülasyonlardan kurtulmuş “olgusal” bir bilinç olarak takdim etti. Artık hakikatin kaynağı aşkın değil, tarihsel; değişmez ilkeler değil, süreçler; Tanrı değil, insan; ezeli hakikatler değil, toplumsal gelişim olarak görülmeye başlandı. İhsan Fazlıoğlu’nun Étienne Henri Gilson’a nispet edilen “Tarih Modernitenin Metafiziğidir” ifadesinden yola çıkarak kaleme aldığı “İkame Metafizik Olarak Tarih” yazısında sarahat ve isabetle belirttiği üzere, “tüm kapitalist-emperyalist-neo-liberalist hâkim düşüncenin zannettiğinin aksine hakikat’in (aletheia’nın), dolayısıyla

(8-10 saatlik mesailer) rasyonel ve gerekli bir “ilerleme” olarak yutturmuştur.

Standart ekonomi anlatıları, Batılı, beyaz, rasyonel, kâr maksimizasyonu peşinde koşan Homo economicus modelini alıp bunu 50 bin yıl önceki mağara insanına bile giydirmeye çalışmıştır. Böylece kapitalizm, belirli bir çağın tarihsel/tesadüfi bir ürünü değil, insan doğasının milyonlarca yıllık kaçınılmaz ve nihai varış noktası olarak inşa edilmiştir. Sahlins’a göre uygarlık bize refah değil, icat edilmiş ihtiyaçlar, kurumsallaşmış yoksulluk ve bitmek bilmeyen bir kaygı getirmiştir. Teoman Duralı, “Çağdaş Küresel Medeniyet” olarak adlandırdığı yapının, kendi kapitalist ve seküler doğasını meşrulaştırmak için tarihi bir “evrimsel zorunluluk” olarak takdim ettiğini ifade eder. Bu tarihyazımının karakteristik özelliği, kutsalı ve aşkınlığı (transcendence) dışlayarak, insanı sadece dünyevi bir üretici-tüketici makineye indirgemesidir. İlerlemeyi sadece teknolojik yığılma ve sermaye birikimi olarak tanımlayan bu yapı, kendi dışındaki tüm medeniyet tasavvurlarını “geri” ilan ederek meşruiyetini dikte eder. Tarihin moderniteyi, burjuva iktisadının ise kapitalizmi meşrulaştırmak için kullandığı bu devasa epistemolojik kuşatmayı yarmak, ancak yeni ve sarsıcı sorular sormakla mümkündür. Düşünce literatürünü besleyecek özgün sorular şunlar olmalıdır: Eğer ‘kıtlık’ doğanın ontolojik bir verisi değil de, kapitalizmin kendini yeniden üretmek için icat ettiği politik bir kurguysa; ‘kalkınma’ ve ‘büyüme’ kavramları birer insanlık ideali olmaktan çıkıp, âlemin fesadına giden yolu döşeyen birer patoloji olarak yeniden tanımlanabilir mi?

Tarihsel ilerleme anlayışı, zamanı düz bir çizgiye hapsederek geçmişteki yaşam bilgeliğini (ekolojik uyum, kanaat, cemaat içi dayanışma) ‘geri’ veya ‘ilkel’ diyerek tasfiye ediyorsa, modernite aslında bir “bilgi birikimi” çağı değil, eşi görülmemiş bir “büyük unutuş” (amnezi) çağı mıdır? Seküler tarihyazımının ‘karanlık’ olarak kodladığı çağlar, insanın doğayla ve aşkın olanla barışık olduğu asıl aydınlık dönemler ‘Aydınlanma’ olarak adlandırılan dönem ise insanlığın kendi rasyonalitesine

körce tapındığı yeni bir ontolojik karanlık olabilir mi?

Bir toplumun “zenginliği”, sahip olduğu metaların (nesnelere) çokluğuyla değil de, bireylerinin sahip olduğu “boş zaman” (özgürlük alanı) ve doğayla kurduğu tahakkümsüz ilişkiyle ölçülseydi eğer bugün ‘gelişmiş’ sayılan ülkeler insanlık tarihinin en yoksul ve köleleşmiş toplumları olarak tescil edilmez miydi?

Hâsıl-ı kelim tarih, asla masum bir geçmiş zaman hikâyesi değildir. O, içinde bulunduğumuz çağın, kendi suçlarını, sömürsünü ve yarattığı anlam krizini örtbas etmek için kullandığı en büyük rıza imali merkezidir. Seküler tarihyazımı ve standart burjuva iktisadı, el ele vererek insanın önüne tek bir istikamet çizmiştir. Daha çok üretim, daha çok tüketim ve lineer bir ilerleme yanılması. Oysa Marshall Sahlins gibi düşünürlerin açtığı yarıklar/çatlaklar bize göstermektedir ki, geçmiş, modernitenin ötekileştirip gömdüğü bir mezarlık değil, bugünün kibri ve sözde görkemini yerle bir edecek alternatif yaşam biçimlerinin ve unuttuğumuz özgürlüklerimizin saklı olduğu devrimci bir cephaneliktir. İnsanın asıl vazifesi ve mesuliyeti, geçmişi bugünün karanlıklarına ışık tutacak şekilde yeniden okumak ve tarihin sonunu ilan eden modernitenin kibrine karşı, bitmemiş ve başka türlü yaşanması mümkün bir insanlık anlatısı inşa etmektir. Unutmayalım anlatılar olmadan anlam olmaz, hayat anlamını yitirdiğinde ise yaşamaya değmez bir heyulaya dönüşür.

Bugünün anlatı, zaman, tarih ve hafıza krizini aşmak, tarihte neyin “ilerleme” neyin “gerileme” olduğuna karar veren o hegemonik mekanizmayı (modern/seküler akıl) kırmakla başlar. Gerçek bir ilerleme, teknolojinin hızıyla insanın makineleşmesi değil, insanın aşkınlık, merhamet ve bilgelik ile kurduğu ontolojik bağın derinleşmesidir. Tarih bizi meşrulaştırmak için değil, bizi sarsmak, bize sınırlarımızı hatırlatmak ve ruhumuzun köklerini yeniden yeşertmek için okunmalıdır. Ancak geçmişin bu derinlikli bilgeliğiyle donanmış bir “şimdi”, bizi anlamsızlığın uçurumundan kurtarabilir ve anlamlı, insani bir “geleceğin” kapılarını aralayabilir.

Protestonun Ötesinde: Reform UK ve İngiltere'nin Yönetilebilirlik Krizi

YAZAR: HALİL ÇIBIK

Geçen hafta, III. Charles ABD'de hukukun üstünlüğü, anayasal demokrasi, hoşgörü ve kurumsal denge üzerine bir konuşma yaptı. Bu durumun sembolik anlamını göz ardı etmek zordu. İngiltere'nin siyasi açıdan parçalanmış, toplumsal açıdan kutuplaşmış ve kurumsal açıdan gergin görüldüğü bir dönemde, demokratik süreklilik ve anayasal istikrar hakkında en kendinden emin bir şekilde konuşan kişi, seçilmiş politikacılar değildi; bir kalıtsal hükümdardı. Kontrast çarpıcıydı: İngiltere yurt dışında anayasal ılımlılık imajı yansıtırken, iç siyasi manzarası çok daha çalkantılı bir tablo çiziyordu. Bu paradoks, İngiltere'nin şu anki durumuyla ilgili daha derin bir gerçeği ortaya koyuyor: Uzun süredir istikrar ve yönetilebilirlikle özdeşleşmiş kurumlar ve gelenekler, artık ülkedeki parçalanmış ve giderek artan anti-establishment siyasi iklimden kaynaklanan baskı altında görünüyor.

2026 yerel seçimleri, iktidardaki İşçi Partisi için utanç verici sonuçlardan çok daha fazlasını getirdi. Nigel Farage'ın Reform UK partisi, İngiltere genelinde dramatik atılımlar gerçekleştirdi; belediye meclislerini kazandı, yerel temsilini genişletti ve bir zamanlar seçim açısından güvenli olduğu varsayılan eski İşçi Partisi kalelerinde konumunu sağlamlaştırdı. İşçi Partisi, sadece post-endüstriyel kasabalarda Reform'a değil, metropol alanlarda da Yeşiller'e de destek kaybetti. Galler'de İşçi Partisi'nin tarihi hakimiyeti gözle görülür

bir erime gösterdi. İskoçya'da ise SNP siyasi yaşamın yapısal olarak merkezinde yer almaya devam etti. Ülke genelinde seçim coğrafyası uzun süredir İngiliz siyasi sisteminin temelini oluşturan nispeten istikrarlı iki partili manzaraya artık benzemiyordu.

Sir John Curtice'in İngiltere'nin "beş partili siyaset" dönemine girdiğine dair açıklaması artık abartılı gelmiyor. Bu açıklama durumu iyi özetliyor.

Ancak bu seçimlerin daha derin anlamı başka bir yerde yatıyor. Mesele sadece Reform UK'nin yükselişi ya da İşçi Partisi'nin zorlanıyor olması değil. Daha acil olan soru, Britanya'nın geleneksel yönetim modelinin parçalanmış siyasi talepleri özümseme ve tutarlılığı koruma kapasitesini kaybetmeye başlayıp başlamadığıdır. Bu seçimlerin nihayetinde ortaya çıkarabileceği şey, yalnızca parti siyasetindeki krizi değil, daha geniş bir yönetilebilirlik krizidir.

On yıllardır Britanya'nın siyasi sistemi meşruiyetini kodlanmış bir anayasal yapıdan değil, siyasi işlevsellikten almıştır. İngiliz siyasi anayasası bir dizi varsayıma dayanıyordu: geniş tabanlı partiler, istikrarlı seçim blokları, parlamento arabuluculuğu ve toplumsal çatışmaları yönetilebilir çoğunluklara dönüştürebilen bir Westminster sistemi. Bu sistem, katı yasal güvencelerden çok, siyasi sistemin ılımlılığı, istikrarı ve kurumsal güveni besleme konusundaki sürdürülebilir kapasitesine dayanıyordu.

Bugün, bu varsayımlar giderek daha kırılğan görünüyor. Reform UK'nin yükselişi bu bağlamda özellikle önemlidir. Yıllar boyunca, Britanya'nın liberal siyasi merkezinin büyük bir kısmı popülizmi geçici bir öfke dalgası olarak gördü — kemer sıkma, göç, Brexit veya ekonomik çalkantıya karşı duygusal bir tepki olarak, normallik geri döndüğünde sonunda gerileyecek bir dalga. Brexit referandumundan sonra bile, popülizm genellikle yıkıcı ama nihayetinde geçici bir olgu olarak görülüyordu.

2026 yerel seçimleri ise aksini gösteriyor.

Reform UK artık sadece bir anti-establishment protesto aracı değil. Yerel yönetim yapılarının içine yerleşmeye başlıyor. Newcastle-under-Lyme, bu dönüşümün en net sembollerinden biri haline geldi; Reform, uzun süredir İşçi Partisi siyaseti ile özdeşleşmiş bir seçim bölgesinde belediye meclisinin tam kontrolünü ele geçirdi. Benzer eğilimler Tameside, Hartlepool ve Plymouth'un bazı bölgelerinde de ortaya çıktı; burada İşçi Partisi'nin uzun süredir devam eden hâkimiyeti önemli ölçüde zayıfladı ve Reform, kendisini giderek bir protesto hareketi değil, alternatif bir yönetim gücü olarak konumlandırdı.

Bu ayrım son derece önemlidir. Protesto hareketleri görünürlük peşindeyken, idari kökenli hareketler ise meşruiyet peşindedir.

Yıllar boyunca İngiliz siyaseti, popülizmin sistemin dışında işlediğini varsaymıştı — gürültülü, yıkıcı, belki de seçimlerde yararlı, ancak nihayetinde yönetim kurumlarına nüfuz edemeyen bir hareket. Şimdi ortaya çıkan şey ise farklı bir şey: popülizm, dış muhalefet olarak değil, konseyler, yerel ağlar ve belediye yönetimi aracılığıyla devletin içine girebilen, yerel kökenli bir siyasi güç olarak. Bu, Brexit sonrası Britanya'daki en önemli siyasi gelişmelerden biri olabilir.

Ancak, yalnızca Reform UK'ye odaklanmak, bir o kadar önemli başka bir dönüşümü gölgeleme riski taşır: İşçi Partisi'nin temsilci koalisyonunun parçalanması. İşçi Partisi'nin zorlukları zayıf liderlik, kampanya başarısızlıkları veya geçici seçmen memnuniyetsizliği ile sınırlı değildir. Parti, siyasi beklentileri yapısal olarak uyumsuz hâle gelen sosyal bloklar arasında giderek daha fazla sıkışmış görünüyor.

Post-endüstriyel kasabalarda İşçi Partisi, özellikle göç, ekonomik güvensizlik, ulusal kimlik ve elit karşıtı öfke konularında, geleneksel işçi sınıfı seçmenlerinin bir kısmını Reform UK'ye kaptırmaya devam ediyor. Aynı zamanda, metropollerde genç ilerici seçmenler İşçi Partisi'ni giderek daha teknokratik, temkinli ve siyasi olarak tükenmiş olarak görüyor; bunun yerine Yeşiller'e ya da bağımsız hareketlere yöneliyor. Bazı kentsel seçim bölgelerinde, Gazze yanlısı bağımsızlar ve kimlik temelli kampanyalar İşçi Partisi'nin tabanını daha da parçaladı. Sonuç, yalnızca seçimlerdeki gerileme değil, aynı zamanda temsiliyetin aşırı genişlemesidir.

Tarihsel olarak İşçi Partisi, geniş bir merkez-sol çerçevesinde son derece çeşitli sosyal seçmen grupları arasında arabuluculuk yaparak başarıya ulaşmıştı. Bu bütünleştirici kapasite artık zayıf görünüyor. Parti, post-

endüstriyel ekonomik şikâyetleri, metropoliten ilerici siyaseti, çok kültürlü kentsel endişeleri ve orta sınıfın ılımlı yönetici tavrını aynı anda ele alabilecek tutarlı bir siyasi dil sürdürmekte zorlanıyor.

Bu sadece İşçi Partisi'nin bir sorunu değil. Çağdaş demokratik yönetimdeki daha geniş bir krizi yansıtıyor.

Avrupa'nın büyük bir bölümünde, geleneksel kitle partileri, parçalanmış siyasi talepleri istikrarlı iktidar koalisyonlarına dahil etmekte giderek daha fazla zorluk yaşıyor. Ancak İngiltere, anayasal yapısının tarihsel olarak büyük partiler aracılığıyla siyasi arabuluculuğa bu kadar ağır şekilde dayanmış olması nedeniyle, birçok kıta sistemine kıyasla daha az kurumsal tampona sahiptir. İngiltere'nin anayasal dayanıklılığı, büyük ölçüde sistemin yönetilebilirliğini sürdürme yeteneğine bağlıdır.

Bu yetenek artık zorlanıyor gibi görünüyor.

Bu nedenle, "beş partili siyaset" in ortaya çıkışı bir medya sloganından daha fazlasıdır. Bu durum, İngiltere'nin seçim sosyolojisi ile Westminster modelinin kurumsal varsayımları arasında giderek artan bir uyumsuzluğa işaret etmektedir. "En çok oyu alan kazanır" sistemi, tarihsel olarak nispeten istikrarlı, iki partili bir rekabet ortamında işledi. Savunucuları, bu sistemi yönetilebilirlik, kararlılık ve güçlü parlamento çoğunlukları gerekçesiyle haklı çıkarmışlardır. Ancak meşruiyet çok sayıda parti, bölge ve ideolojik kimlik arasında parçalandığında, sistem parçalanmayı dengelemeyi bırakıp bunun yerine temsili çarpıklıkları daha da yoğunlaştırabilir.

Bu durum, İngiliz siyasetini giderek şekillendiren bölgesel parçalanmada özellikle belirgindir.

İngiltere, İskoçya, Galler ve metropol İngiltere artık siyasi olarak anlamlı bir şekilde senkronize görünmüyor. İngiltere'de Reform UK düzen karşıtı popülizmi kanalize ediyor. İskoçya'da ise SNP siyasi meşruiyetin merkezinde yer almaya devam ediyor. Galler'de İşçi Partisi'nin tarihsel hakimiyeti gözle görülür şekilde zayıflamaktadır. Büyük kent merkezlerinde yeşil siyaset genç ve ilerici seçmenler arasında hızla yayılmaktadır. Birleşik Krallık, tek bir ulusal siyasi alan olmaktan ziyade, giderek birbirinden uzaklaşan siyasi gerçekliklerin bulunduğu bir devlete benzemektedir — ve bu durum, tek bir seçim döngüsünün çok ötesine geçen anayasal sonuçlar doğurmaktadır.

Modern İngiliz tarihinin büyük bir bölümünde Westminster, merkezi bir arabulucu kurum olarak görev yapmış ve bölgesel, sınıfsal ve ideolojik farklılıkları tutarlı bir parlamento çerçevesine entegre etmiştir. Parçalanmış seçim coğrafyaları bu role giderek daha fazla meydan okumaktadır. Britanya'nın anayasal düzeni, tarihsel olarak yalnızca kurumlar tarafından değil, istikrarlı iktidar partileri ve geniş çapta kabul gören temsil kanalları etrafında örgütlenmiş ortak bir siyasi kültür tarafından da sürdürülmüştür.

Bu kanallar artık istikrarlı görünmemektedir.

İşte bu yüzden yerel seçimler önemlidir. Geleneksel olarak, Britanya'daki yerel seçimler ikincil siyasi olaylar olarak ele alınır – uzun vadeli önemi sınırlı olan ara dönem protesto fırsatları. 2026 seçimleri ise farklı bir tablo çiziyor: yerel yönetim, yeni siyasi meşruiyet biçimlerinin şekillendiği bir anayasal savaş alanı haline geliyor.

Reform UK'nin büyümesi bunu açıkça gösteriyor. Westminster'deki temsiliyetin sınırlı kaldığı yerlerde bile, yerel konseyler anti-establishment hareketlere idari görünürlük, siyasi ağlar ve yönetim konusunda pratik deneyim sağlıyor.

Belediye yönetimi dışarıdan gelen siyasetin kurumsal güvenilirlik kazanmasını sağlayan bir mekanizma olarak işlevi görüyor.

Yerel yönetim artık sadece ulusal siyasete bağlı değil; giderek ulusal siyasi dönüşümün organize edildiği bir alan haline geliyor.

Aynı zamanda, büyükşehirlerdeki Yeşiller'in yükselişi, Britanya'daki anti-establishment siyasetin artık popülist sağla sınırlı olmadığını gösteriyor. Bu parçalanma çok yönlüdür. Birçok kentsel merkezde, ana akım siyasete duyulan memnuniyetsizlik milliyetçi ayaklanmalardan ziyade ilerici ayaklanmalara yol açıyor. İngiltere'nin siyasi merkezi tek bir yönde çökmüyor, aksine birçok yöne parçalanıyor.

Bu durum, şu anki dönemi özellikle istikrarsız hale getiriyor. Parçalanmış siyaset, otomatik olarak demokratik bir yenilenme yaratmaz. Aynı kolaylıkla kurumsal felç, istikrarsız koalisyonlar ve derinleşen meşruiyet krizleri de doğurabilir. İngiltere'nin anayasal

kültürü, tarihsel olarak katı bir anayasal tasarımdan ziyade siyasi uygulamalar yoluyla organik biçimde ortaya çıkan ılımlılığa dayanmıştır. Ancak bu ılımlılığın toplumsal temelleri zayıfladığında, sistemin kendisi de savunmasız hale gelir.

Belki de bu, İngiltere'nin iç siyasi düzeni giderek parçalanırken Kral Charles'ın yurt dışında demokrasi hakkında konuşmasının ardındaki en derin ironidir. İngiliz anayasal modelinin geleneksel gücü hiçbir zaman yalnızca hukuki süreklilik değildi – siyasi yönetilebilirlikti. İngiltere kurumları temelden istikrarsız görünmeden çatışmaları sürekli olarak absorbe edebildikleri için işliyordu.

2026 yerel seçimleri bu kapasitenin zayıflayıp zayıflamadığı konusunda rahatsız edici sorular gündeme getirmektedir.

Dolayısıyla İngiltere'nin karşı karşıya olduğu sorun, yalnızca popülizmin yükselişi, İşçi Partisi'nin gerilemesi ya da Muhafazakâr Parti'nin çöküşü değildir. Daha derin mesele, İngiltere'nin geleneksel siyasi arabuluculuk yapılarının parçalanmış meşruiyet, bölgesel ayrışmalar ve kurumsal güvensizlik ortamında yönetilebilirlik sağlama yeteneğini yitiriyor olması olabilir.

Yıllar boyunca İngiliz siyaseti popülizmi geçici bir bozulmanın belirtisi olarak ele aldı. 2026 seçimlerinin işaret ettiği şey ise çok daha ciddi: geleneksel siyasi istikrar mekanizmaları aşınmaya başladıkça, popülizm artık İngiliz yönetişiminin kurumsal dokusuna yerleşiyor olabilir.

Ve bu olasılık, yalnızca İşçi Partisi'ni değil, çok daha fazlasını da ilgilendirmelidir.

ABD'nin Parasal Altyapı Üzerindeki Jeopolitik Mücadelesi

YAZAR: CAMILA VILLARD DURAN

Gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde (EME'ler) ödeme altyapısının gelişimi; perakende piyasalardaki anlık ödeme sistemlerinden, sınır ötesi bankalar arası ödemeler için toptan merkez bankası dijital para birimlerine (CBDC'ler) kadar, daha geniş bir teknolojik dönüşümün parçasıdır. Ancak bu girişimlerin Amerika Birleşik Devletleri tarafından yoğun bir şekilde incelenmesi, söz konusu olanın yalnızca teknik üstünlük değil, bizzat parasal güç olduğunu göstermektedir.

Ödemelerin gerçekleştirilme biçimindeki değişiklikler, paranın dolaştığı kritik altyapı üzerindeki kontrolün değişmesini ifade eder ve bu durum parasal egemenliğin uygulanması açısından sonuçlar doğurur. Parasal alandaki egemenlik geleneksel olarak para basma yetkisi olarak anlaşılırken, zamanla bankacılık sistemleri ve finansal akışların denetimini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ancak giderek dijitalleşen bir dünyada egemenlik artık ödeme ve mutabakat sistemlerini destekleyen mekanizmalara ve finansal işlemlerin ürettiği verilere dayanmaktadır.

Bu değişim özellikle, resmi egemenliğin uzun süredir yapısal bağımlılıkla birlikte var olduğu gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde (EME'ler) açıkça görülmektedir. Yıllardır doların hâkimiyeti, yalnızca küresel bir para birimi olma statüsüne değil, aynı zamanda sınır ötesi ödemelerin ve finansal takasların yürütülme tarzını şekillendiren Society for Worldwide Interbank Financial

Telecommunication – SWIFT, New York Clearing House Interbank Payments System – CHIPS ve Continuous Linked Settlement – CLS gibi yoğun bir özel yönetişimli altyapı ağına dayanmaktadır. Tarafsız iletim kanalları olmaktan uzak olan bu ABD ağırlıklı sistemler, jeopolitik gücü küresel finansın günlük işleyişine yerleştirerek yaptırımlar, dışlama ve finansal akışların kontrolü yoluyla “silahlandırılmış karşılıklı bağımlılık” yaratmaktadır.

Brezilya'nın Pix sistemi bunun çarpıcı bir örneğidir. Brezilya Merkez Bankası tarafından oluşturulan ve yönetilen anlık ödeme platformu Pix, işlem hacmi açısından ödeme kartlarını geride bırakarak hızla ülkenin finansal mimarisinin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Sistem, devletin hem ödeme kurallarını hem de işlemlerden üretilen verileri yönettiği bir yönetim modelini temsil etmektedir; bu veriler ise giderek daha önemli bir ekonomik ve stratejik güç kaynağı haline gelmektedir.

Bu durum açıkça ABD'yi tedirgin etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Temsilciliği Ofisi (USTR), Brezilya hakkında soruşturma başlatmış ve Pix'i, 2026 Ulusal Ticaret Tahmin Raporu'nda “ABD için ekonomik ve ulusal güvenlik riskleri yaratabilecek” “piyasa dışı politikalar ve uygulamalar” kategorisi altında değerlendirmiştir. Rapor, devlet öncülüğündeki ödeme altyapısını, veri yerelleştirme önlemlerini ve dijital

düzenlemeleri, özellikle ABD'li finansal hizmet sağlayıcıları başta olmak üzere yabancı firmaları dezavantajlı duruma düşüren potansiyel rekabet bozucu unsurlar olarak konumlandırıyor.

Ancak Brezilya tek örnek değildir. USTR raporu ayrıca Hindistan, Çin, Endonezya, Türkiye, Vietnam, Pakistan, Cezayir, Umman, Kuveyt, Katar ve Tayland'ın yerel ödeme sistemleri geliştirme ve veri yerelleştirme gereklilikleri dâhil olmak üzere dijital ve finansal altyapı üzerindeki düzenleyici kontrolü güçlendirme çabalarına ilişkin benzer endişeler dile getirmektedir.

Bu eğilim, dijital ekonomi için finansal altyapının inşasında devlet öncülüğündeki yaklaşımın küresel ölçekte güçlenmesini yansıtmaktadır. Bu nedenle Pix ve Hindistan'ın UPI sistemi dâhil olmak üzere yerel ödeme sistemleri, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin paranın ve finansal verilerin hareket ettiği altyapı üzerindeki kontrolü yeniden kazanma yönündeki daha geniş aksiyonlarının parçası olarak anlaşılmalıdır.

Bu yapısal değişim, özellikle sınır ötesi düzeyde daha da önemli hale gelmekte; yerel anlık ödeme sistemlerinin birbirine bağlanması (örneğin Uluslararası Ödemeler Bankası öncülüğündeki Project Nexus) ve en önemlisi toptan işlemler için CBDC'lerin kullanılması potansiyelini ortaya çıkarmaktadır.

Çin, Hong Kong, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'ı bir araya getiren ve başlangıçta BIS (Bank for International Settlements) tarafından desteklenen mBridge gibi projeler ile gelişmekte olan BRICS+ girişimleri, CBDC'lerin uluslararası ödeme altyapısını yeniden tasarlamak için nasıl kullanılabilirliğini göstermektedir. Mesajlaşma, takas ve ödeme işlemlerini entegre eden, devlet tarafından yönetilen tek bir platform, geleneksel aracı kurumlara olan bağımlılığı azaltabilir ve yerel para birimleriyle doğrudan ödeme yapılmasını sağlayabilir.

Daha da önemlisi bu yaklaşım kamu otoritesini kodlar, protokoller ve yönetim kuralları aracılığıyla ödeme ve mutabakat sistemlerinin teknolojik mimarisine yerleştirmektedir. Bu bağlamda parasal egemenlik altyapısal hale gelir: sınır ötesi finansal akışları destekleyen sistemlerin tasarımı ve kontrolü yoluyla uygulanır.

Gelişmekte olan piyasa ekonomileri için bu stratejik bir fırsatı temsil etmektedir. Dolar tabanlı altyapıya bağımlılığı azaltarak, yerel para birimleriyle mutabakatı mümkün kılarak, çoklu CBDC platformları ve yerel anlık ödeme sistemlerini birbirine bağlayan standartlaştırılmış protokoller, her ne kadar hâlâ sınırlı olsa da, parasal egemenliğin dış boyutunu genişletmek için bir yol sunmaktadır.

Elbette bu gelişmeler dolar hâkimiyetinin sonu anlamına gelmemektedir. Bugünkü ABD liderliğindeki sistemin yapısal temelleri, derin ve likit yerel finans piyasalarından güçlü ağ etkilerine ve dolar cinsinden varlıklara yönelik küresel talebe kadar sağlamdır. Dolar destekli stablecoinlerin (istikrarlı coin) hızlı yayılması, bu hâkimiyeti dijital alanda daha da güçlendirebilir.

Ancak parçalanmış ve daha fazla çekişmenin yaşandığı bir manzara ortaya çıkmaktadır. Yeni girişimler mevcut sistemi kenarlarından yeniden şekillendirmekte; alternatif kanallar yaratmakta, gücü (sınırlı ölçüde de olsa) yeniden dağıtmakta ve her şeyden önemlisi, parasal rekabetin temel alanının para birimi değil altyapı olduğunu göstermektedir.

Bu evrimin iki önemli sonucu vardır. Birincisi, uluslararası para sisteminde gelecekteki çatışmaların döviz kurları veya rezerv para birimleri yerine standartlar, platformlar ve veri yönetimi etrafında yoğunlaşması muhtemeldir. İkincisi, gelişmekte olan piyasa ekonomileri artık yalnızca küresel finansal standartların pasif alıcıları değildir; aynı zamanda kurumsal ve teknolojik yeniliğin itici güçleri haline gelmektedirler.

Bu bağlamda artık temel soru parayı kimin basıp ihraç ettiği değil, paranın hareket ettiği altyapıyı kimin tasarlayıp yönettiğidir. Bu sorunun cevabı yalnızca teknolojik verimlilik tarafından belirlenmeyecektir. Hukuk, kurumsal tercihler ve jeopolitik strateji tarafından şekillenecek ve nihayetinde parasal gücün gelecekteki dağılımını belirleyecektir.

DİPNOTLAR:

***Camila Villard Duran**, ESSCA (École supérieure des sciences commerciales d'Angers) İşletme Okulu'nda Hukuk Doçentidir.

Kaynak: <https://www.project-syndicate.org/commentary/monetary-sovereignty-now-about-infrastructure-brazil-pix-cbdc-by-camila-villard-duran-2026-05>

Tercüme: Ali Karakuş

Dostluk Kazansın

NADİR AŞÇI
www.kritikbakis.com

Kolay kolay hatırlamak istemeyeceğimiz ama hafızalarımızı diri tutmamız açısından hatırımızdan kolay kolay da çıkarmamız gereken 99 Marmara Depremi'nde büyük hasar alan illerimizden biriydi Kocaeli. Deprem her ne kadar sezon ortasına değil de sezon başına tesadüf etmiş olsa da ligimizde Marmara Bölgesi'nden yer edinmiş olan “üç büyükler” dışında İstanbulspor, Kocaelispor, Bursaspor gibi takımları zorlu bir süreç bekliyordu. Ligin ikinci haftasının oynanmasından sonrasına rastlayan büyük deprem sonrası, ligler üç hafta ertelenmiş ve fikstür kaydırılarak sezona devam edilmişti. Elbette bu süreci sivrisinek ısırtığı gibi atlatacak olan “üç büyükler” dışındaki diğer üç Marmara takımını kâbus gibi günler bekliyordu. Yerle yeksan olmuş şehirlerde doğru düzgün antrenman yapacak tesis bulamamak bir kenara maddi yokluklar, kısıtlı imkânlar ve moral motivasyon eksikliği ile başlanan bir sezonda futbol oynamak, oynayabilmek ikinci planda kalıyordu desek yeridir. Bu zorlu süreçte Antalya, şehir olarak Kocaelili vatandaşlara kucak açmanın bir adım ötesine giderek, Kocaelispor ile bir gönül bağı tesis etmişti. Ziyadesiyle taraftar gruplarının öncülüğünde başlayan dostlukta yaşananlar belki de bir sinema ya da roman konusu olacak cinsten desek abartmış olur muyuz bilmiyorum. Kocaelisporlu taraftarlar o sezon maddi yetersizlik sebebiyle Denizlispor deplasmanına gidecek bir organizasyon yapamayınca, Antalyaspor taraftar grubu kendi aralarında bir organizasyon yaparak Denizli

deplasmanına gitmiş, Kocaeli tribünlerinde Kocaelispor'a destek tezahüratlarında bulunmuştu. Bir sezon sonra Antalyaspor'un tarihinde ilk defa Türkiye Kupası finali oynayacağı Diyarbakır'daki Antalyaspor – Galatasaray müsabakasında ise bu kez Kocaelisporlu taraftarlar zaten sayı olarak azınlıkta olan Antalyasporlu taraftarlara destek olmak için ellerinde Antalyaspor bayraklarıyla tribünde yerlerini almışlardı. Bu sezon itibarıyla 27. Yılına giren dostluk, hatta dostluğu da aşan bu birliktelik, Kocaelispor Store'de satışa sunulan ve iki takımın formalarının birleşiminden oluşan özel formayla da taçlandırıldı.

Futbol da hayat gibi tesadüfleri sever. 2025-2026 sezonunun son haftasında Antalyaspor ile Kocaelispor'un karşılaşacak olmalarının önemi, iki takımın dostluğundan ziyade Antalyaspor'un puan cetvelindeki yeri ile ilintili. Antalyaspor'un ligde kalması için mutlak galibiyet parolasına sarılacak olması, Kocaelispor'u ister istemez potansiyel bir “gevşek oyun” konumuna itiyor. Muhtemel bir Antalyaspor galibiyetinde kimse, özellikle de ligden düşecek olan üçüncü takım, Kocaelispor'un “rahat” konumuyla ligi kafasında çoktan bitirdiğiyle ve son on maçlık kötü performansıyla değil yukarıda anlattığım “dostluk” kavramıyla hemhal olacak nispeten. Kocaelispor'u bu töhmetten kurtaracak olan tek şeyin Antalyaspor'a sadece galibiyetin yetmeyeceği, diğer üç rakibinin maçlarının skorlarının da önemli olduğunu söylemek yine de zihinlerde oluşan algıyı kırmaya yetmeyecektir.

Türkiye’de futbol takımları arasındaki münasebetler genellikle dostluk üzerine kurulmaz. Bunda sporun yarışmacı özelliğinin dayattığı sosyolojik zemin önemli iken, münferit birtakım güzelliklerin yaşanması sonucu ortaya çıkan, vefa parantezine dahil edilebilen birliklilikler birer istisna olarak yer edinebilir. Futboldaki bu dostluk ve küskünlüklerin öyle aman aman bir hikâyesinin olmasını beklemek de beyhude olabilir.

Bir taraftar grubunun lideri ya da amigosu bir deplasman şehrinde yaşadığı tatsız olay üzerine, mesela bir esnaf kavgası üzerine bile karşı takımı “düşman” ilan edebilir. Nihayetinde taraftar dediğimiz grup o bir kişinin yönetimindedir. Farzımuhal taraftar grubu lideri deplasman dönüşünden önce bir market çalışanı ile nahoş bir tartışma yaşasa ve otobüse dönünce bundan sonra bu takım bizim “düşmanımız” dese kimse sorgulamadan o takımı kara listeye alabilecektir. Ya da tam tersi... Market çalışanı misafir takım taraftar liderine bir çikolata uzatsa ve taraftar lideri bu takım bundan sonra dostumuz dese yine kimse sorgulamadan itaat edecektir. Ve şehre döndüklerinde “hasımlık” da “dostluk” da dalga dalga yayılarak bütün tribünlere sirayet edebilecektir.

Dolayısıyla özellikle Türkiye’de takımlar arasındaki bu soğuk ve sıcak rüzgârlar taraftar eliyle estirildiği için kullanım süresi hakkında kimsenin emin olamadığı ve bir tasarrufta bulunamadığı şeyler aslında. Bu bağlamda Antalyaspor’un Bursaspor ile “hasımlığı” nerede, ne zaman, nasıl başladı bilmediğim gibi, Bursaspor ile birdenbire biten “hasımlığın” Konyaspor’la nerede, ne zaman, nasıl başladığını da bilmiyorum tabii. Antalyaspor-Konyaspor “hasımlığı” üzerine coğrafi yakınlıktan gelen bir güç dağılımı paylaşımının sebep olduğuna dair bir tahminde bulunabiliyorum sadece. Bu iki kadim Selçuklu şehrinin buldukları konum itibarıyla “liderliği” ele geçirme arzusundan kaynaklanan bir yarışın olduğu su götürmez bir gerçek. Aynı durumun Karadeniz Bölgesi’nde de yaşandığı rahatlıkla söyleyebiliriz.

Trabzonspor taraftarlarının, 70’lerden esen rüzgârın gücüyle kendilerini Karadeniz takımlarının abisi ve hamisi olarak görmelerinin sonucunda, diğer Karadeniz takımlarının, buna itiraz yollu yaklaşımları, kapitalist futbolun bir sonucudur desek yanılmış olmayız. Zira futbolda bir yeri ve bir şeyi temsil kaabiliyeti diye bir şeyden söz etmek nerdeyse imkânsız artık. Futboldaki ekonomik pastadan her takım payına düşeni son raddesine kadar almak istiyor.

Ve her takım kendisiyle anılmak, kendi gücüyle ayakta kalmaya çalışmak istiyor. Samsunspor’un, Trabzonspor’u karşısına alarak kendilerine “Kuzeyin Kralı” ismini takmalarının altında yatan şey de tam olarak bu duygu.

Orta Anadolu’ya bakacak olursak, Konyaspor’un “hasımı” Antalyaspor ile mahdut değil. Kayserispor ve Sivasspor ile de süregelen bir “hasımlık” mevzuu var. Bunun yanında Kayserispor ile Sivasspor arasında bir

gerilim var ki, tarihe uzandığımız zaman Türkiye’deki en kanlı müsabakaya da gitmiş oluruz.

İki şehrin amatör takımları arasında da çok kavgaların çıktığı 1967’de, Kayseri’de, Kayserispor ile Sivasspor karşı karşıya gelecekti. Kayserispor 20.dakikada öne geçince gole sevinen Kayserispor taraftarlarına, bitişikte oturan Sivassporlu taraftarlardan tepki gelmiş ve iki takımın taraftarları koltukları olmayan statta buldukları taş ve mermerlerle birbirlerine saldırmışlardı. Bunun üzerine demir kapılara yüklenen Sivasspor taraftarları, kapıların açılmaması ve yaşanan düzensizlik sonucu sıkışmış ve havasız kalmış, 41 Sivasspor taraftarı hayatını yitirmişti.

Stadın dışına çıkabilen Sivasspor taraftarları, Kayseri plakalı araçları ateşe vermiş, olay burada da nihayete ermemiş, sonraki zaman diliminde Sivas’ta bulunan Kayserililerin evleri ve iş yerleri ateşe verilmişti. Maddi hasarlar oluşmuş, birçok Kayserili memleketine dönmek zorunda kalmıştı.

Kayserispor ve Sivasspor uzun yıllar aynı gruplarda mücadele etmedi. Bu olay; Madımak gibi, 6-7 Eylül olayları gibi, karanlık 93 yılı gibi, Maraş olayları gibi yakın tarihimizin sayfaları arasında yer almasına rağmen, diğerleri gibi sosyopolitik bir yüzünün olmaması hasebiyle sanırım çok dikkat çekmiyor fakat şehirlerimiz arasındaki sosyal zemine dair bir nüve taşıyor aslında.

Günümüzde Kayserispor ile Sivasspor arasındaki rekabet ya da “limonilik” devam ediyor olsa da 67 yılında yaşanan bu elim hadise hakkında iki taraftan da dışı dokunur bir reaksiyon görmediğimizi söyleyebilirim. Ya da şöyle söyleyeyim.

Bu “hasımlık” temelinde 67 faciasını iki taraf da pek göz önüne sermiyor. Söylediğim gibi iki şehir arasında zaten bu facia öncesinde de süregelen bir rekabet ve “hasımlık” var. Dolayısıyla 67’deki facia bir sebep değil bir sonuç.

Türkiye’de futbol takımları arasındaki “dostluk” da “hasımlık” da uzun bir süreyi kapsamıyor aslında. İkisi de kırılğan bir yapıya sahip.

Bugün “dost” olduklarımızla yarın “düşman” olabilir, bugün “düşman” olduklarımızla yarın “dost” olabilirsiniz. Siyasetimizle ve gündelik yaşamımızla ne kadar da uyuyor.

Yazının girişinde bahsettiğim vefaya dayanan dostlukların futbolumuzda artmasını temenni etsem de, gerek rekabete dayalı, gerek gücü elinde bulundurma iştihakına bağlı, gerek de lâf olsun diye yapılan “hasımlıklar” futbolumuzda yer almaya devam edecek.

İnsan dostlarıyla bir arada daha güçlü olduğu gibi, aynı zamanda rakipleri ve “düşmanlarıyla” da daha zinde ve daha güçlü olabilir.

Sırf o yüzden bile kendine durduk yerde “hasım ve düşman” yaratabilir.

Zemin ve hava şartları Katalan ve Bask takımları arasındaki ilişkiye, oradan da Amedspor’un en üst ligimize terfi etmesine değinmek için müsaitti fakat onu da nasipse başka bir yazıya bırakalım.

Seküler Türk Milliyetçiliği Mümkün mü?

DR. ENDER KORKMAZ
www.kritikbakis.com

Millet Kavramının Modern Kavramsal Tarihi

Şüphe yok ki milliyetçilik, 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce Avrupa’da sonra dünyada belirleyici bir siyasal akım ve düşünsel bir kavram olagelmıştır. Kuramcılar bu sürecin başlangıcını farklı dönemlere bağlasa da Greenfeld’in meseleyi Tudor hanedanının ilk İngiliz kralı VII. Henry’ye kadar götürmesi somut bir çıkış noktası sunar. Greenfeld’e göre Güller Savaşı İngiliz aristokrasisini ağır biçimde tahrip etmiş; bu yıkım, VII. Henry döneminde devlet görevlerinin ve yeni seçkin zümrenin aristokrasi dışına açılmasına zemin hazırlamıştı. Geleneksel hiyerarşide bu yükselişin meşrulaştırılması kolay değildi; çünkü soyluluk, kan ve soy anlatılarıyla — çoğu zaman abartılmış ya da uydurulmuş hikâyelerle — temellendiriliyordu. “nasyon” kavramının dönüştürücü işlevi tam da burada ortaya çıktı: Daha önce seçkinleri imleyen “nation”[1] kelimesi, “people” yani halkla özdeşleşmeye başladı. Böylece İngiliz halkı, hukuken aristokratlaşmasa bile, İngiliz olmak bakımından haysiyet ve değer atfedilen kolektif bir özne hâline geldi. Bu henüz bütün bireylerin hukuk önünde eşitliği değildi; kadınları, mülksüzleri ve bağımlı kesimleri dışarıda bırakan sınırlı bir tahayyüldü. Fakat birkaç yüzyıl içinde “millet” fikri, doğuştan haysiyet sahibi ve giderek eşit haklarla donatılmış bireylerden oluşan egemen halk fikrine doğru genişleyecekti.

Erken modern Avrupa’da ticaretin, finansın ve şehir hayatının gelişmesi, ciddi servet ve kültürel sermaye biriktiren yeni kentli zümreleri öne çıkardı. Ancak bu zümreler, ekonomik güçlerine rağmen, zümre esasına dayanan hukuki düzende aristokrasi ve kilise mensuplarıyla aynı statüye sahip değildi. Fransa’da ise tablo daha da karmaşıktı: Mutlakiyetçi krallık aristokrasinin büyük bölümünü siyasi olarak etkisizleştirmiş, bir kısmını da fakirliğe mahkûm etmişti. Dolayısıyla eşit haklara sahip bir halk fikri hem zümre düzeni tarafından sınırlanan burjuvaziye hem de eski nüfuzunu yitirmiş aristokrat unsurlara aynı anda cazip geliyordu. Doğuştan haysiyet sahibi ve özgür bir birey olma fikrinin, o güne dek yaşam amacı yalnızca Tanrı’ya kul ve efendisine hizmetkâr olmaktan ibaret olan geniş halk kitlelerine de çekici gelmesi ise hiç şaşırtıcı değildi.

Sekülerlik Laiklik mi?

Hıristiyanlık, millet fikrinin gelişimiyle birlikte Avrupa’nın farklı coğrafyalarında köklü dönüşümler geçirdi. Katolik Kilisesi’nin evrensel otoritesine en sarsıcı meydan okumalardan biri İngiltere’de yaşandı: 1534’te VIII. Henry, ülkedeki dinî otoriteyi Roma’dan kopararak İngiltere Kilisesi’nin başına geçti. Bu ayrılığın görünürdeki sebebi Henry’nin “uçkur davası” olsa da sonuçları bakımından millî-siyasal bir hareketti; çünkü

dinî cemaat artık evrensel Kilise'nin değil, belirli bir krallığın ve siyasal coğrafyanın sınırları içinde tarif ediliyordu. Protestan bir akım olan Püritenizm[2] bu mantığı daha da radikalleştirdi; çalkantılı bir süreçten geçen İngiltere'de din, zamanla kamusal bir ayrıcalık temeli olmaktan çıkarak seküler bir toplumsal düzenin içinde yeniden konumlandı. Yani İngiltere'deki sekülerlik doğrudan doğruya dini bir akımdan yani Protestanlığın din-dünya anlayışından etkilendi.

Bizde ise sekülerlik çoğunlukla daha radikal bir deneyim olan laiklikle eşdeğer tutulur. Oysa sekülerizm devletin bütün dinlere eşit mesafede durmasıyla laiklik, dinin kamusal alandaki her türlü varlığını ve görünürliğini dışlayan çok daha sert bir eğilimdir. Bu radikalizmin tarihi Fransa'ya, devrim döneminin terör evresine uzanır. Fransa'daki dönüşüm İngiltere'ye kıyasla çok daha sert oldu; zira İngiltere'de Magna Carta'dan bu yana siyasi iktidar ve toplumsal eşitsizlik kademeli biçimde sınırlandırılmıştı. Fransa'da ise eşitsizlikler daha keskin, krallık daha mutlakiyetçiydi. Katolik Kilisesi de bu düzenin başlıca meşruiyet kaynaklarından biriydi. Bu yüzden Fransa'da Kilise, İngiltere'deki gibi millileştirilmedi; devletleştirildi. Kilise mallarına el konuldu, ruhban sınıfı devlet denetimine alındı, kurumun faaliyet alanları kısıtlandı. Devrimin en radikal evrelerinde bu çizgi Hıristiyanlıktan arındırma kampanyalarına, akıl kültürüne ve kamusal dinî sembollerin tasfiyesine kadar uzandı.

İngiliz, Fransız ve Deutsch Birer Kavim İsmi mi?

Bugün "millet" diye andığımız "nasyon" kavramı özünde eşit haklara sahip bireylerden oluşan bir halk fikrini barındırır ve bu Avrupa'nın büyük bölümünde hâlâ böyledir... "Millet" özünde hukuki bir terimdir. Bu kavram, milliyetçiliğin-nasyonalizmin doğduğu Avrupa'da çoğunlukla ırkla ilişkilendirilmez.

İngiltere (ilk kanuni ismiyle Englund-Englaland) Angılların memleketi demektir. Ama "İngiliz", "Angıl" demek değildir; "İngiltereli" demektir. Fransa'nın adı Cermen kökenli bir kavim olan Franklardan gelir; ancak bugün Fransa'da Frank kökenli aile sayısı bir düzineyi geçmez. Almanya'nın kendi adı "Deutschland"tır; vatandaşlarını "Cermen" ya da "Alleman" değil, "Deutsch" olarak tanımlar. "Deutsch" ise köken itibarıyla "halka ait" ya da "halkın diliyle ilgili" demektir. Görüldüğü gibi başlıca Avrupa millî, kimlikleri kendilerini coğrafya ve dil üzerinden kurar; "English", "Français" ve "Deutsch" modern çağın siyasi-hukuki kimliklerdir. Bu yüzden Angıl olmayan İngiltere Başbakanı Rishi Sunak bir İngilizdir. Almanya'da geleceğin Cumhurbaşkanı adayları arasında gösterilen Karin Prien bir Cermen değildir ama bir Deutsch'tur. Bu yüzden Sarkozy bir Frank hatta bir Galyalı bile değildir ama "Français"dir.

Seküler ya da laik olan kimlikler Angıl, Frank veya Cermen kimlikleri değildir; İngiliz, Fransız ve Deutsch kimlikleridir. Sekülerleşen şey eski kavim değil, o kavim adlarından, dillerinden ve coğrafyalarından türeyen modern siyasal topluluktur.

İngiltere'de Angıllar, Saksonlar, Keltler ve başka unsurlar İngiliz; Fransa'da Gal, Latin, Frank, Burgon, Yahudi ve başka unsurlar Fransız; Almanya'da Cermen, Slav, Yahudi ve başka unsurlar Deutsch kimliği altında modern millet hâline gelmiştir. Modern millî kimliğin esasları kan değil; coğrafya, hukuk, dil ve siyasal aidiyettir.

Peki seküler bir Türk milliyetçiliği mümkün mü?

Şunu bir kenara koyalım: Türkiye'de kendini "seküler milliyetçi/Türkçü" olarak tanımlayanların önemli bir kısmı aslında seküler değil, laiktir. Çünkü sekülerlik, dinin toplumsal hayattan bütünüyle tasfiyesi değil, dinî olanın dünyevî hayat içinde yeniden konumlandırılmasıdır. Ancak bizdeki seküler milliyetçiler çoğunlukla kendi söylemlerini 1930'ların sert laik devrimleri üzerine kurarlar. Bu yüzden Türkiye'deki "seküler milliyetçilik" tartışması daha baştan kavramsal bir karışıklıkla maluldür.

Daha esaslı mesele ise şudur: Eğer bu milliyetçilik kendisini "Türk" kavminin adıyla kuracaksa, seküler bir Türk milliyetçiliği kavramsal olarak mümkün olmayabilir. Zira "Türk", her ne kadar Cumhuriyet döneminde modern siyasal bir kimlik olarak yeniden inşa edilmeye çalışılmış olsa da özünde tarihî bir kavim adıdır. Milliyetçiliğin doğduğu yerde, Batı'da ise milli kimlikler kavimlerin adıyla değil, coğrafyaların ya da başka unsurların adıyla adlandırılmıştır. Fransız, İngiliz ve Deutsch kimlikleri; Frank, Angıl ve Cermen kavim kimliklerin modernize edilmiş versiyonları değildir. Bu kimlikler kavim adlarından değil, coğrafya, hukuk ve dil üzerinden yeniden kurulan siyasal topluluklardan doğmuş, kozmopolit ve kapsayıcı kimliklerdir. Üstelik İngiltere ve Almanya örneğinde yeni siyasal kimliğin şekillenmesinde Protestanlık yani din etkili olmuştur. Avrupa örneğinde millet, hemen her yönüyle kavimden farklılaşan bir mefhumdur.

Dolayısıyla seküler bir milliyetçilik, tarihi örneklerde görüldüğü üzere bir kavim milliyetçiliği olamaz. Böylesi bir inşa, milliyetçilik kavramının tarihsel belleği ile örtüşmüyor.

Seküler Türkçülüğün Başka Bir Açmazı: Tarihî Türk Kimliği ve İslamî Hafıza

Yüzyıllar boyunca tüm dünyada "Türk" deyince akla gelen şey "İslam"dı.

Zira Türklerin son bin yılı İslam'dan ayrı düşünülemez. Türkler yaklaşık 10. yüzyıldan itibaren kitleler hâlinde Müslümanlaşmış; Karahanlılardan Selçuklulara, Osmanlılardan Cumhuriyet'e uzanan uzun tarih içinde İslam, Türk kimliğinin yalnızca inanç alanında değil, gündelik hayat, hukuk, ahlak, estetik ve siyasal meşruiyet alanlarında da belirleyici unsurlarından biri olmuştur.

Eğer Türklükte kalacaksa, Türk yaklaşık bin yüz senedir Müslümandır.

Bu kadar uzun bir tarihî yükü yok sayarak seküler bir Türklük icat etmeye çalışmak, Türklüğün tarihsel hafızasını yok saymak demektir. Yani böyle bir Türklü tasavvuru hem kavramsal hem de tarihsel olarak gerçekçi değildir.

Seküler Türkçülüğün Gelenek İcadı

O hâlde seküler bir milliyetçilik kurulacaksa, Angıl'ın İngiliz'e, Frank'ın Fransız'a dönüştüğü gibi Türk'ün de başka bir siyasal forma dönüşmesi gerekir. Çünkü sekülerlik ya da laiklik, eski kavim kimliğini olduğu gibi muhafaza etmez; onu yeni bir hukuk, yeni bir kamusal düzen ve yeni bir siyasal aidiyet içinde yeniden tanımlar. Tarihsel bir örnek özünde Batıcı bir ideoloji olarak Kemalizm, kendi içinde güçlü bir motivasyon ve kısmi bir tutarlılık ile laik bir Türk sivil kimliği oluşturmayı denedi. Ancak gelinen noktada Türk toplumunun Kemalist sivil perspektifi çok da içselleştirmedeği de bir gerçek.[3]

Günümüzdeki seküler milliyetçilik eğiliminin Kemalizm'den ayrılan bir yönü var; "laik" yerine "seküler" kelimesini tercih etmeleri de belki bunun işareti...

Milliyetçi Hareket Partisi'nden kopan çeşitli siyasi yapılar etrafında şekillenen bu havuz, Almanya'daki AFD ya da ABD'deki MAGA hareketlerine benzer biçimde liberal değerlere, kozmopolit kültüre, göçmen varlığına ve mevcut siyasi merkeze yönelik tepkinin ürettiği sağ-popülist özellikler taşıyor. Bu özellikleri yeni nesil seküler milliyetçi akımları Kemalizm'e kıyasla çok daha ham ve tutarsız kılıyor.

Özellikle Şamanizm vurgularıyla bir nevi "new age" yönü de olan ve İslam'la iç içe geçmiş Türklüğü aşan yeni bir siyasi kimlik üretemeyen bu akımlar; İslamsız bir altın çağ hayaliyle İslam öncesi Türklüğe sığınyor; kurgusal bir "gelenek icadı"na, bu icat üzerinden beslenen temelsiz bir etnik böbürlenmeye ve nihayetinde İslam karşıtlığına savruluyorlar. Bu arayış içinde İslam öncesi Türk tarihinden semboller bulmaya çalışıyor; Türk olup olmadığı bile tartışmalı Tomris ve Kabaç gibi efsanevi-tarihi kişilikler üzerinden modernist bir kimlik hayali, esasen mevaliye iyi davranmasıyla tanınan Kuteybe bin Müslim üzerinden katliam-mağduriyet anlatıları kurguluyorlar.

Gelinen noktada "Seküler Türkçülük" biblolardan posterlere, kurgusal romanlara uzanan bir tüketim

nesneleri yelpazesi üretiyor; ama derinlikli bir felsefe üretemiyor.

Bu yüzden mevcut seküler Türk milliyetçiliğini bir ideoloji olarak okumak mümkün gözüküyor. Entelektüel zemini kısıtlı, büyük ölçüde sosyal medyada ve dar arkadaş çevrelerinde şekillenen, tarihten beslenemeyen bu akım bir ideolojiden çok, teker teker bireylerin içinde bulunduğu duruma yönelik memnuniyetsizliğinden beslenen tepkisel bir hareketin tüketim kültürüne dönüşmüş hâlini andırıyor.

DİPNOTLAR:

[1] Ne dinî aidiyet ve cemaat çağrışımları taşıyan Arapça kökenli "millet" kelimesi ne de Moğolca/Eski Türkçe anlam katmanları içinde "pay, ülke, topluluk" gibi karşılıkları bulunan "ulus" kelimesi, Latince natio'dan (bir anneden doğan birçok yavru) türeyen nation kelimesinin semantik ve tarihsel anlam yükünü tam olarak karşılamamaktadır. "Natio", Roma'da genel anlamıyla göçmenler için kullanılıyordu ve bir yönüyle "yabancı" demektir. Kelimenin Avrupa'daki yaygın kullanımı ise 11. ve 12. yüzyıllarda Paris'te öğrenim gören öğrencilerin oluşturduğu topluluklarla oldu. Bu topluluklar "Natio Gallicana", "Natio Picardorum", "Natio Normannorum" ve "Natio Anglicana" şeklindeydi. "Nasyon" kelimesi burada etnik bir aidiyeti değil, coğrafyayı ve yaşam alışkanlıklarını çağrıştırıyordu. Örneğin Almanya'nın kuzeyinden ya da İskandinavya'dan gelmiş bir öğrenci Natio Anglicana'ya mensup sayılıyordu.

[2] Püritenizm, Anglikan Kilisesi'ni yeterince arınmış bulmayarak daha saf, daha Kitab-ı Mukaddes merkezli ve daha İngiliz bir din-devlet düzeni arayışına girdi. Bu arayış I. Charles'ın idamına, monarşinin geçici olarak ortadan kalkmasına ve Commonwealth dönemine uzandı. Çalkantılı süreç, Oranj Hanedanı'ndan Protestan bir soylu olan William'ın İngiliz tahtına çıkarılmasıyla kapandı.

[3] Çok partili siyasi hayatımız ve seçim sonuçları bir yönüyle bu gerçekliği defalarca göstermiştir.

Birleşik Krallık'ta Yerel Seçimler: Gazze Soykırımını Sandıklara Nasıl Yansıdı?

DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

7 Mayıs 2026'da gerçekleştirilen ve ertesi gün sonuçlanan Birleşik Krallık yerel seçimleri, Britanya siyasetinin dönüşümüne dair birçok sonuç üretmiştir. Nitekim 2022'deki yerel seçimlerde %34'e yakın olan seçimlere katılım oranı, yaklaşık %38'e çıktığı tahmin ediliyor. Bu artış siyasal bilinç düzeyi oldukça düşük olan Krallık'ta halkın sandığa bakışının tepkiselliğini ortaya koyarken aynı zamanda kurumsallaşmış partilere duyulan güvensizliğin somutlaşması olarak görülebilir. Bu anlamda seçimlerin merkezinde, iktidarda olan İşçi Partisi'nin Gazze'deki İsrail soykırımına verdiği destek nedeniyle patlak veren kurumsal öfke yer almıştır. Bu öfke; sadece bir kamuoyu tepkisi değil, aynı zamanda emeklilik fonlarını, belediye yatırımlarını ve seçim sonuçlarını doğrudan biçimlendiren örgütlü bir siyasi güce dönüşmüştür.

Partilerin Anatomisi

2026 seçimlerini doğru okuyabilmek için Britanya'nın yeniden şekillenen siyasi haritasını anlamak gerekiyor. Bu haritada birbiriyile örtüşmeyen dört eksen belirleyici olmuştur.

İşçi Partisi, yerel seçimlere 2024 genel seçimindeki tarihi zaferinin gölgesinde girmiş; ancak iki yılda önemli bir meşruiyet kriziyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Başbakan Starmer'ın siyasi kimliğini insan hakları avukatlığı üzerine kurmuş olması, İsrail'in Gazze'yi kuşatma ve temel hizmetleri kesme hakkına sahip olduğunu kabul etmesiyle derin bir çelişki yaratmıştır. Bu tutum, sadece dış politika düzeyinde kalmamış; İşçi Partisi'nin tarihsel olarak beslendiği kentsel, çok kültürlü ve solcu tabanında kalıcı bir ahlaki kırılmaya zemin hazırlamıştır.

Soykırımcı Siyonist rejime silah ihracatının sürdürülmesi, belediye meclislerindeki İşçi Partili üyelerin Filistin davası üzerinden oy kullanmayı reddetmesi ve uluslararası hukuka sessiz kalınması, bu kırılmayı giderek derinleştirmiştir.

Reform UK, seçimlerin en büyük sayısal galibi olmuştur. Yeşillerin oy payındaki artış en yüksek oran olsa da koltuk kazanımı açısından Reform UK öne çıkmıştır. Ancak bu zafer, Filistin ile ideolojik olarak hiçbir ilgisi olmayan bir tabandan beslenmiştir. Nitekim Reform UK'in geliştirdiği söylem daha çok göç karşıtlığı, Müslüman karşıtlığı ve küreselci ekole karşıtlık üzerine inşa edilmiş bir milliyetçi damardan beslenmektedir. Bu anlamda Reform UK'i destekleyen seçmen kitlesi ağırlıklı olarak kuzey İngiltere'nin sanayi sonrası, çalışan sınıf bölgelerinden gelmektedir. Öyle ki Filistin Dayanışması Kampanyası'nın başlattığı yerel siyasetçi taahhüt imza kampanyasına Reform UK'den tek bir aday bile katılmamıştır.

Reform UK'in yerel seçimlerde galip gelmesi, bu nedenle Filistin yanlısı bir dönüşümün değil, İşçi Partisi'nden farklı bir kanalla ve farklı nedenlerle gerçekleşen kopuşun ürünüdür.

Yeşil Parti, seçimlerin anlamsal açıdan en tartışmalı galibi olmuştur. Yerel seçimlere kadar Yeşillerin belediye meclislerindeki payı yüzde 5 düzeyinde seyredirken 2026 seçimleriyle bu tablo köklü biçimde değişmiştir.

Eko-popülist çizgide konumlanan lider Zack Polanski önderliğinde Yeşiller, ırkçı ve faşist çizgiye karşı, Filistin dayanışmasını merkeze alan bir söylemle kentsel ve üniversite şehirlerindeki seçmenleri mobilize etmiştir.

Yeşil adaylar yalnızca Gazze'yi kınamakla kalmamış; belediye emeklilik fonlarının savaş sanayisine bağlı şirketlerden çekilmesini, yerel meclislerin soykırımla suç ortaklığından arındırılmasını somut politika taahhütleri olarak sunmuştur. Bu çerçevede Yeşil Parti'yi Filistin soyut bir dış politika tartışmasından gündelik yönetim pratiğinin içine taşımıştır. Bağımsız adaylar ve küçük partiler, özellikle Manchester, Birmingham ve kuzey İngiltere'deki bazı seçim bölgelerinde belirleyici bir işlev üstlenmiştir. Müslüman toplulukların yoğun olduğu bazı bölgelerde Workers Party of Britain, Trade Unionist and Socialist Coalition ve çeşitli bağımsız isimler birlikte önemli miktarda oy çekmiştir. Bu dağılım, İşçi Partisi'nin kendi geleneksel seçmen havuzunda ne denli parçalanmaya uğradığını gözler önüne sermektedir.

Mobilizasyon Siyaseti

Seçimlerin belki de en dikkat çekici boyutu, topluluk düzeyinde örgütlenmenin siyasi sonuçları doğrudan biçimlendirmesiydi. Exeter'deki Müslüman topluluk ağları tarafından üretilen ve paylaşılan seçim çağrıları, bu dinamğin mikro düzeydeki bir kesit sunmaktadır. Sosyal medya platformlarında yapılan bazı paylaşımlar, oy kullanmayı İslami anlamda bir "emanet" ve bir ahlaki sorumluluk olarak konumlandırıp ardından somut tavsiyeleri sunmuştur. Bu çağrılarda İşçi Partisi Gazze soykırımına verdiği destek, Reform UK ise İslamofobik söylemi nedeniyle açıkça reddedilmiştir. Muhafazakârlar ise her iki gerekçeyi de bünyesinde barındırdığı için ayrı bir kategori olarak değil, aynı ret çerçevesinin içinde değerlendirilmiştir; zira Muhafazakâr iktidar döneminde de İsrail'e silah satışı sürmüş, parti liderliği soykırım niteliğinden kaçınmıştır. Yeşiller, güçlü bir bağımsız aday bulunmadığı her seçim bölgesinde "varsayılan tercih" olarak önerilmiş; Liberal Demokratlar ise yalnızca söz konusu üç partiyi geride bırakabilecekleri durumlarda stratejik bir oy hedefi olarak tanımlanmıştır. Bu hiyerarşik öneri yapısı, topluluk mobilizasyonunun ideolojik açıdan tutarlı ve seçim bölgesi bazında hesaplı bir strateji izlediğini göstermektedir. Exeter'deki Müslüman Britanya vatandaşları seçimlere katılarak Filistin'in sandığa doğrudan yansımaya katkı sağlamışlardır. Öyle ki Exeter'de Yeşil Parti, seçimler öncesinde yalnızca bir belediye meclisi koltuğuna sahipken 2026'da altı koltuk kazanmış ve net üç koltuk artışı sağlamıştır. İşçi Partisi ise dokuz koltuğu koruyamamış ve beşini yitirerek sadece dört koltuğa gerilemiştir. Benzer şekilde Heavitree bölgesinde Yeşil Parti'nin adayları oyların yaklaşık yarısını alarak iki koltuk kazanırken Labour ve Reform'u geride bırakmıştır. Newtown & St Leonards, Pennsylvania ve St Thomas bölgelerinde de Yeşiller birinci çıkmıştır. Geleneksel olarak İşçi Partisi'nin güçlü olduğu Exeter'de böyle bir tablo, yalnızca oy kaymalarının değil; aynı zamanda örgütlü bir topluluk stratejisinin ürünü olduğuna işaret ediyor. Müslümanların azınlıktan ziyade çoğunluk olarak yaşadığı Manchester'daki sonuçlar

farklı bir dinamiği gözler önüne seriyor. Longsight, Burnage, Levenshulme, Rusholme, Whalley Range, Moss Side ve Chorlton Park gibi Müslüman ve Güney Asyalı nüfusun yoğun olduğu seçim bölgelerinde Yeşil Parti adayları İşçi Partisi'ne karşı ezici bir zafer elde etmiştir. Bu bölgelerde İşçi Partisi çoğu zaman ikinci sıraya düşerken bazı bölgelerde Workers Party of Britain da kayda değer oy almıştır. Crumpsall gibi bölgelerde ise İşçi Partisi direnişini sürdürebilmiş; bu durum, İşçi Partisi'nin tüm Müslüman bölgelerinde değil, seçici bir kırılmayla karşı karşıya kaldığını gösteriyor. Aday profiline, yerel örgütlenmenin ve Filistin karşıtı tutumların belirleyiciliği bölgeden bölgeye değişiyor.

Katılım, Siyasal Bilinç ve Kırılmanın Kalıcılığı

Birleşik Krallık'taki yerel seçimlerde tarihsel katılım oranı yüzde 30 ile 40 arasında seyrediyor; buna karşılık parlamento seçimlerinde son beş seçimin ortalaması yüzde 65 düzeyinde. Bu yapısal uçurum, yerel demokrasinin kronik bir meşruiyet sorunuyla boğuştuğuna işaret ediyor. Seçimlere katılım bağlamında öne çıkan değişim aynı zamanda önemli bir anlam ifade ediyor. Genel seçimlere katılımın yerel seçimlere katılımdan fazla olması, İşçi Partisi'nin erozyonunun kısmen seçmenin sandıktan tamamen uzaklaşmasıyla da açıklanabileceğine işaret ediyor. Öte yandan Filistin dayanışmasının güçlü bir örgütsel altyapıya kavuştuğu bölgelerde katılımın görece yüksek seyretmesi, bu mobilizasyonun yalnızca oy kayması değil, aynı zamanda siyasi katılımı artırıcı bir işlev üstlendiğini düşündürüyor. Öte yandan 2026 yerel seçim sonuçları, Birleşik Krallık siyasetinin parçalanmasını onaylayan bir tablo olarak değerlendirilebilir. Reform UK'in genel oy oranında diğer partilerin önüne geçtiği, ancak hiçbir partinin seçmen tabanının önemli bir kesiminin desteğini alamadığı görülüyor. Bu parçalanmış çoğulculuk, 2026 seçimlerinin en önemli yapısal bulgusunu özetliyor: Birleşik Krallık siyaseti artık iki partili değil, beş ya da altı partili bir rekabet sahnesine dönüşmüş; bu sahneye giriş için hem sağda hem solda uluslararası meseleler belirleyici bir etken haline gelmiş durumda.

Sonuç itibarıyla 2026 UK yerel seçimleri, dört önemli mesajı birlikte taşıyor. Filistin davası yerelden küresele yükselen bir siyasi çerçeve üretme kapasitesine sahip olduğunu kanıtlamıştır. Müslüman toplulukların örgütlü siyasi bilinçleri, sandığı hem ahlaki hem stratejik bir araç olarak işlevselleştirebildiğini göstermiştir. Yeşillerin yükselişi, İşçi Partisi'nin solunu kaybettiğinin kurumsal bir tescili niteliğindedir. Ancak bu kaybın kalıcı bir yeniden örgütlenmeye mi yoksa geçici bir protestoya mı işaret ettiği, önümüzdeki seçimlerde belirginleşecek. Ve nihayet: Reform UK'in farklı bir kanaldan gerçekleşen büyük kazanımı, İşçi Partisi'nin hem soldan hem sağdan eş zamanlı sıkışmasının seçimsel karşılığını çizmiştir. Bu kıskacın yapısal mı yoksa konjonktürel mi olduğu sorusu, Britanya siyasetinin önündeki en kritik soru olmaya devam edecek.

Avrupa'nın İsrail Destekçisi Konsensüsünün Yavaş Ölümü

YAZAR: RAMZY BAROUD*

Sarkaç Salmıyor:

Uluslararası Af Örgütü, 21 Nisan'da yayımladığı sert bir açıklamada Avrupa Birliği'nin "tüm korkakların başı" olduğunu ilan etti. Bu kınama, Avrupa bloğunun Lüksemburg'daki Dışişleri Konseyi toplantısı sırasında İsrail ile bağlarını koparma konusundaki sistematik başarısızlığına doğrudan bir yanıt niteliğindedir.

Aylar süren hukuki uyarılara rağmen Avrupa Birliği, bir kez daha insan hayatının aciliyetine kıyasla usul güvenliğine öncelik verdi.

AB'yi nihayet ahlaki bir tavır almaya zorlamaya yönelik çabalara, daha sonra Belçika'nın da katıldığı İspanya, İrlanda ve Slovenya'dan oluşan bir koalisyon öncülük etti. Bu ülkeler, ticari ilişkilerini düzenleyen hukuki çerçeve olan AB-İsrail Ortaklık Anlaşması'nın "insan haklarına saygı" ilkesine dayandığını savundu.

İşgal altındaki Filistin'de ağır ihlaller sürerken bu anlaşmayı devam ettirmek, AB'nin kendi kurucu antlaşmalarını anlamsız hale getirmek anlamına gelir.

Böyle bir karar, gecikmiş olsa bile, ölçülemez ölçüde fayda sağlayabilirdi. AB'nin paramparça olmuş güvenilirliğini bir ölçüde yeniden tesis eder ve uluslararası hukuk tartışmasını yeniden canlandırır. Daha da önemlisi, İsrail'i hesap verebilir kılmaya yönelik bir dizi somut önlemi başlatır ve Filistinlilere somut bir umut duygusu sağlar.

Ancak bunların hiçbiri gerçekleşmedi; bunun nedeni Almanya ve İtalya'nın yürüttüğü lobi faaliyetleriydi. Bu ülkeler, İsrail'i sonuçlardan koruyan diplomatik bir güvenlik duvarı işlevi gördü.

Almanya'nın tutumu, Berlin'in İsrail'e yönelik sert savunmasıyla tutarlılığını koruyor; bu tutum Gazze'deki soykırım boyunca da devam etti. Kitlesele imhaya karşı dünyanın en büyük savunucusu olması gereken bir ülke olarak Almanya, Uluslararası Adalet Divanı'nda (ICJ) ve diğer küresel kurumlarda İsrail'i defalarca korudu.

Bu soykırım sırasında Berlin, suçlamanın "hiçbir temeli olmadığı" ısrar ederek tutumunu daha da sertleştirdi. İspanya'nın ICJ'de Güney Afrika'nın açtığı davaya katılması ve bunun Avrupa'daki hukuki ve ahlaki konsensüste derin bir kırılmaya işaret etmesine rağmen, bu katı tutum değişmeden kaldı.

Bu nedenle, Almanya liderliğinin Lüksemburg'un ticareti askıya alma önerisini "uygunsuz" olarak nitelendirmesi şaşırtıcı değildi. İtalya ile birlikte, AB'nin Tel Aviv ile "yapıcı bir diyalog" içinde kalması gerektiğinde ısrar etti – bu ifade, suç ortaklığının bir perdesi haline gelmiştir. İtalya ise daha tuhaf bir örnek sunuyor. Giorgia Meloni'nin sağcı hükümeti İsrail yanlısı çizgiyle uyumlu kalmayı sürdürürken, İtalyan halkının seferberliği Avrupa'daki en güçlü seferberliklerden biri oldu.

Roma ve Milano sokakları, İspanya'da görülen coşkuyla boy ölçüşen kitlesel protestolara ve genel grevlere sahne oldu. Buna rağmen Meloni, halkının çağrısına kulak vermeyi hâlâ reddediyor; bakanları ise Lüksemburg'da anlaşmayı askıya alma önerisinin "rafa kaldırıldığını" belirtti.

İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu muhtemelen oylamanın ardından büyük bir rahatlama hissetti. İsrail ekonomisi, devam eden savaşların ezici yükü altında şu anda zorlanıyor; savunma harcamaları hızla artarken bütçe açığı da giderek büyüyor. AB, mal ticaretinin toplam hacmi 42 milyar avroyu aşarken, İsrail'in en büyük ticaret ortağı olmayı sürdürüyor.

Bu anlaşma, tercihli pazar erişimi ve yüksek teknoloji entegrasyonu aracılığıyla hayati bir ekonomik can simidi sağlıyor; anlaşmanın askıya alınması yıkıcı bir mali şoku tetikleyecektir.

Ancak Almanya ve İtalya'nın anlaşmayı şimdilik sürdürmeyi başarmış olması, hâlihazırda ilerlemekte olan yakın kopuşu ortadan kaldırmıyor.

Bu kopuşa hükümetler değil, Avrupa toplumlari öncülük ediyor. Avrupa'nın İsrail ile ilişkisinin köklü bir değişime doğru yöneldiğini söylemek abartı olmaz. Almanya gibi İsrail'in koşulsuz destekçileri ile İrlanda gibi daha sempatik ülkeler arasındaki tarihsel ayrım, siyasal sarkaç Filistin'e doğru salınırken çökmektedir.

Sertlik yanlısı kamp, son dönemde Macaristan'daki siyasi değişimle en ağır darbelerinden birini aldı. Kısa süre önce Macaristan'ın Netanyahu hakkında çıkarılan ICC tutuklama emirlerine uyacağını taahhüt eden Peter Hungarian'ın yükselişiyle birlikte İsrail, Brüksel'deki en güvenilir "veto adamını" kaybetti.

Bu durum, Almanya'yı statükonun tek ağır siklet koruyucusu olarak giderek daha fazla yalnız bırakıyor.

Artık sembolik jestlerden söz etmiyoruz. Kamp kurma eylemleri, hukuki itirazlar ve iş grevleri gibi doğrudan eylemlerle birlikte Filistin'e yönelik kritik bir destek kitlesine tanıklık ediyoruz. 14 Nisan'da, bir milyondan fazla Avrupalının Brüksel'e yaptırım uygulama çağrısında bulunan resmî "Filistin İçin Adalet" dilekçesini imzaladığı bildirildi.

Bu, siyasi gündemleri şekillendirebilecek sürekli bir baskıyı yansıtıyor. Bu ay yapılan anketler, Almanya'daki katılımcıların yalnızca yüzde 17'sinin artık İsrail'i güvenilir bir ortak olarak gördüğünü gösteriyor. Bu durum, Avrupa halkları ile hükümetleri arasındaki giderek büyüyen uçurumu ortaya koyuyor. İspanya kamuoyu eğilimine yanıt veriyor gibi görünürken, Almanya buna rağmen hareket etmeyi sürdürüyor.

Aynı ahlaki tutumlar, diğer bölgesel savaşlara yönelik yaklaşımlarda da yansıyor. Mart 2026'da yapılan anketler, İspanyolların ve İtalyanların yüzde 56'sının İran'daki ABD-İsrail askeri harekâtına karşı çıktığını gösteriyor. Kamuoyu giderek bunları ayrı krizler olarak değil, başarısız tek bir politikanın birbiriyle bağlantılı cepheleri olarak görüyor.

Savaşın reddedilmesi, İsrail'in askeri politikasının ve Avrupa hükümetlerinin bu politikaya uyumunun daha

geniş kapsamlı biçimde reddedilmesinin bir parçasıdır. Bu değişimler yalnızca İsrail'i izole etmekle kalmadı; müttefiklerini de izole etmeye başladı. Donald Trump ve onun Netanyahu'nun gündemiyle tam uyumu dışında, İsrail'in taleplerine sorgusuz sualsiz hizmet eden birleşik Batı bloğunun dönemi giderek sona eriyor.

Avrupa'nın desteğine ilişkin geleneksel açıklama — Holokost'a yönelik tarihsel suçluluk duygusu — artık siyasi elitlerin tutumunu açıklamıyor. Daha doğru bir açıklama, Avrupa'nın kendi sömürgeci şiddet ve ırksal hiyerarşi mirasında yatıyor.

Ancak asıl değişim, geleneksel medya filtrelerini aşarak dünyaya doğrudan seslenen Filistinlilerin direncinden ve sivil toplumdan kaynaklanıyor.

Avrupa artık bir soykırımın işlendiğini biliyor. Lüksemburg'daki bürokratların kaçınılmaz olanı geciktirmeyi başarıp başaramayacağından bağımsız olarak, bu paradigma değişiminin tersine çevrilmesi muhtemel görünmüyor.

* **Dr. Ramzy Baroud** bir gazeteci, yazar ve The Palestine Chronicle'in editörüdür. Altı kitabın yazarıdır. Yeni kitabı Before the Flood: A Gaza Family Memoir Across Three Generations of Colonial Invasion, Occupation and War in Palestine, Seven Stories Press tarafından yayımlandı. Diğer kitapları arasında "Our Vision for Liberation", "My Father was a Freedom Fighter" ve "The Last Earth" bulunmaktadır. Baroud, İslam ve Küresel İlişkiler Merkezi'nde (CIGA) yerleşik olmayan kıdemli araştırma görevlisidir. İnternet sitesi: www.ramzybaroud.net

Kaynak: <https://www.counterpunch.org>

Ankara'nın Yol Ayrımı: Yeniden Silahlanma, Risk ve İsrail ile Savaş İhtimali

YAZAR: RYAN GINGERAS

Orta Doğu'da savaş konuşmaları sosyal medyada yaygın biçimde dolaşiyor; ancak bunlar yalnızca İran'la ilgili olan savaşla sınırlı değil. Bu tartışmaların küçük ama önemli bir bölümü, henüz başlamamış bir çatışmayla ilgilidir. Bir yıldan uzun süredir yorumcular ve siyasetçiler, İsrail ile Türkiye arasında olası bir çatışma konusunda uyarılarda bulunuyor. Bu varsayımsal karşı karşıya gelişin arkasında ise Suriye, Filistin toprakları ve genel olarak bölgesel güvenlikle bağlantılı bir dizi mesele bulunuyor. Aralık 2025'te İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Ankara'yı dolaylı biçimde Levant üzerinde Osmanlı imparatorluk hakimiyetini yeniden kurmak istemekle suçladı. Buna karşılık olarak Türklerin "bunu akıllarından bile geçirmemeleri gerektiğini" söyledi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Türkiye'deki yetkililer ise olası bir İsrail acil durum senaryosu konusunda daha tarafsız bir çizgi izledi. Ancak gece yayınlanan televizyon programlarında yorumcular, İsrail Savunma Kuvvetleri ile çatışma ihtimalinden kaçınmadı. Özellikle pervasız yorumcular, Türk kuvvetlerinin muhtemelen 72 saat içinde İsrail'in başkentini ele geçireceğini öne sürdü.

İran etrafında şu anda devam eden çatışma, gerilimi daha da artırdı. Eski Başbakan Naftali Bennett'in, Türkiye'nin İran İslam Cumhuriyeti'ne benzer yeni bir tehdit oluşturduğu yönündeki uyarısı büyük bir tepki fırtınasını tetikledi. Amerika'daki İsrail yanlısı çevreler bu görüşü destekledi. Önde gelen bir eleştirmenin ifadeleriyle Türkiye, bir güç olarak kontrolsüz bırakılması halinde potansiyel olarak "İran İslam Cumhuriyeti kadar tehlikeli bir düşman"dır.

Türk yetkililer bugüne kadar doğrudan karşılık vermeyi reddetti. Recep Tayyip Erdoğan, İsrail-ABD'nin İran'a yönelik saldırısını kınarken yalnızca Türkiye'nin kararlılığına ilişkin belirsiz vaatlerde bulundu. Sosyal medya platformu X'te (eski adıyla Twitter) yaptığı açıklamada, "Türkiye artık eski Türkiye değil" dedi ve şu ifadeyi ekledi: "Herkes hesabını buna göre yapsın ...". İsrail-Türkiye çatışmasının ortaya çıkabileceği çeşitli olası sahneler bulunmaktadır. Geçen yıl Palmira yakınlarındaki bir hava üssünün bombalanması ve İsrail'in Kürt militanlara yönelik destek açıklamaları, iki ülke arasındaki en olası savaş alanının Suriye olabileceğini göstermektedir. İsrail veya Türkiye içinde gerçekleştirilecek gizli girişimler ya da örtülü faaliyetler de silahlı çatışmaya yol açabilecek potansiyel bir kıvılcım oluşturabilir. Buna rağmen, en azından bazı olasılık piyasalarının değerlendirmelerine göre, Türkiye ile İsrail arasında yakın zamanda bir savaş çıkma ihtimali düşük kalmaktadır. Gerçekten de mevcut krizin değişken yapısı, Türkiye ile İsrail arasında gelecekte yaşanabilecek bir karşı karşıya gelişin öngörülmesini zorlaştırmaktadır. Belki de daha uygun soru, böyle bir çatışmayı hangi faktörlerin tetikleyebileceğidir. Olası senaryolardan biri, Türkiye ordusunun karşı karşıya bulunduğu yaklaşan bir krizden kaynaklanabilir. Ankara, ülkenin silahlı kuvvetlerini yeniden yapılandırma ve modernize etmeye yönelik onlarca yıllık çabasını sürdürürken artık kritik ancak hassas bir soruya yanıt vermek zorundadır: Türkiye, İsrail'le savaşmaya aktif biçimde hazırlanmalı mı? Bu soruya verilecek yanıt, Erdoğan'ı askeri modernizasyon

gündeminin bazı yönlerini yeniden değerlendirmeye zorlayabilir. Savunma önceliklerinin değişmesi halinde, isteyip istemediğinden bağımsız olarak İsrail ile savaşın patlak vermesini hızlandırabilir.

Türkiye Savunma Sanayiinin Yol Ayrımı

Sürekli devam eden hararetli söylemlere rağmen, hem Türkiye'nin hem de İsrail'in doğrudan bir çatışma ihtimalini en aza indirmeye çalıştığını gösteren işaretler bulunmaktadır. Geçen mart ayında İsrail savaş uçaklarının Suriye'de kurulması planlanan bir Türk hava üssünü vurmasının ardından, tarafların daha fazla şiddeti önleme umuduyla bir çatışma önleme hattı kurma konusunda anlaşmış oldukları bildirildi. Bu yılın ocak ayında Türkiye, İsrail'in kuzeydoğudaki özerk Kürt güçlerine yönelik Suriye saldırısını engellemeyi reddetmesinden cesaret aldı. İsrail'in şu anda hem İran hem de Hizbullah ile bir çatışmanın içinde olması nedeniyle, Ankara'daki gözlemciler İsrail'le yakın zamanda bir savaş çıkmayacağına dair güvenlerini koruyor. Bununla birlikte, Türkiye'nin büyüyen savunma sanayiinin gücü ve niyetine ilişkin çelişkili algılar, hem İsrail'de hem de Türkiye'de huzursuzluğu körüklemeyi sürdürüyor.

Türkiye'nin büyüyen savunma sektörüne yönelik uluslararası farkındalık son on yılda istikrarlı biçimde arttı. Ankara'nın silah sanayiini geliştirme çabalarının göstergeleri, Ukrayna'da Türk insansız hava araçlarının kullanılmasından Sahra Altı Afrika ve Asya'daki çok sayıdaki silah anlaşmasına kadar uzanıyor. İç kamuoyu, yeni savaş gemilerinin denize indirilmesini ve sabit kanatlı hava araçlarının test edilmesini Türkiye'nin daha parlak geleceğinin ek kanıtları olarak gösterebilir. Ülkenin medyası, bu gelişmelerin her birini Türk ordusunun hem bugüne hem de geleceğe hazır olduğunun işaretleri olarak öne çıkardı. Muhalif sesler basında ya da Türk televizyonlarında neredeyse hiç görülüyor. Aksine yorumcular, İsrail Savunma Kuvvetleri gibi güçlerle kıyaslandığında bile Türkiye'nin silah envanterinin üstünlüğüyle düzenli olarak övünüyor.

Daha yakından bakıldığında ise ortaya son derece farklı bir tablo çıkıyor. Türk medyasında övgüyle sunulan askeri sistemlerin önemli bir bölümü hâlâ geliştirme aşamasında bulunuyor. Bu liste; Türkiye'nin büyük övgü toplayan beşinci nesil savaş uçağı Kaan'ı, sabit kanatlı bir insansız hava aracı olan Kızılelma'yı ve yakın zamanda test edilen iki orta menzilli balistik füze olan Cenk ile Tayfun'u içeriyor. Altay ana muharebe tankının hikâyesi de aynı derecede dikkat çekicidir. Prototip üretimine ilişkin planlar 2007'ye kadar uzanmasına rağmen, üreticiler seri üretimin başlangıcını ancak 2025'in sonlarında duyurdu. Medya kaynakları, Türk ordusunun aktif hizmette yalnızca üç tanka kadar düşen bir sayıya sahip olduğunu belirtiyor. Hâlihazırda hizmette bulunan daha modern platformlar arasında ise, İsrail ordusu gibi yakın denk bir düşmana karşı büyük fayda sağlayabilecek hiçbir sistemin bulunmaması muhtemeldir. Başlangıçtaki övgülere rağmen, Ukrayna

ordusu artık Türkiye'nin çokça övülen insansız hava aracı sistemi TB-2 Bayraktar'ı çok az kullanıyor. Belki de en endişe verici unsur, ülkenin hava savunmasının mevcut durumudur. Çelik Kubbe adı verilen kapsamlı bir hava savunma sistemi kurma vaatlerine rağmen, Ankara hâlâ Türkiye'ye hava saldırılarına karşı belirli ölçüde koruma sağlamak için NATO unsurlarına dayanıyor görünmektedir. Erdoğan'ın iç politikadaki eleştirilenleri, NATO güçlerinin mart ayında Türkiye hava sahası üzerinde dört İran füzelerini engellemesinin ardından bu gerçeğe dikkat çekti.

Ankara'nın modernizasyon çabaları ilk başladığında, Türkiye'nin gündemi görece mütevazı güvenlik öncelikleri tarafından şekillendiriliyordu. Örneğin insansız hava aracı teknolojisine yapılan ilk yatırımlar, ordunun isyancılarla — özellikle de Kürdistan İşçi Partisi ile bağlantılı olanlarla — mücadelesini geliştirme arzusunu yansıtıyordu. Daha ucuz ve yerli üretim silahların geliştirilmesi de Türk ordusunun daha önce yaptığı yabancı askeri alımların yüksek maliyetlerini dengeledi ya da onların yerini aldı. Erdoğan'ın uzun süre İsrail ile bir çatışma ihtimalini göz ardı etmiş olması muhtemeldir. Gazze ve Lübnan'a yönelik operasyonların ardından ise yaklaşımı değişti. 2024 yılında bir dinleyici topluluğuna hitaben yaptığı konuşmada, "İsrail'in Filistin'e bunları yapamaması için çok güçlü olmalıyız" dedi. "Karabağ'a nasıl girdiysek ve Libya'ya nasıl girdiysek, [İsrail'e] de aynısını yapacağız." Sözlerini sürdürürken, Türkiye'nin gelişmekte olan savunma sektörünün neden bu kadar önemli olduğunu da açıkladı. "Bunu yapmamızı engelleyen hiçbir şey yok. Sadece bu adımları atacak kadar güçlü olmamız gerekiyor."

Ankara'nın İsrail'e yönelik herhangi bir acil durum senaryosu için nasıl ya da gerçekten planlama yapıp yapmadığı açık değildir. Nesiller boyunca Ulusal Güvenlik Politikası Belgesi — Türkiye'nin resmî ulusal güvenlik stratejisi — kamuoyundan gizlenen bir devlet sırrı oldu. 2024 yılındaki medya haberleri, ülkenin Ulusal Güvenlik Konseyi'nin Türk güvenlik önceliklerine ilişkin dört yıllık kurumlar arası incelemeyi tamamladığını duyurdu. Belgenin resmî özetinde İsrail, özellikle Suriye ve Gazze gibi bölgelerde "bölgesel istikrarın sağlanmasının" önünde bir engel olarak tanımlanıyor. Belgenin tam içeriği ise bugüne kadar yayımlanmış değil.

Savaşmaya Hazırlanmalı mı, Hazırlanmamalı mı?

Erdoğan'ın kamuoyuna açık biçimde söyledikleri, Türkiye'nin rakiplerini ve hasımlarını nasıl algıladığına dair yalnızca temel bir tablo sunar. Ne yazık ki son dönemdeki açıklama sicili, keskinlik ya da netlik bakımından bu tabloya pek az şey katmıştır. Yeni Türkiye'nin eskisinden daha güçlü olduğunu ilan etmenin ötesinde Erdoğan, komşu devletleri düşman olarak adlandırmaktan kaçınma eğilimindedir. Açık askeri harekât tehditleri ise daha da nadirdir. Muhtemelen en açık ve olağanüstü savaşçı ifadeleri Yunanistan'a yönelmiştir.

Bir keresinde, hiçbir şeyin Türkiye'nin gece yarısı Yunan topraklarına girmesini engelleyemeyeceğine yemin etmişti. Başka vesilelerle de Atina'ya balistik füze fırlatma kabiliyetiyle üstü kapalı biçimde övünmüştü.

İsrail söz konusu olduğunda Erdoğan kendisini açıkça çok farklı bir açmaz içinde bulmaktadır. İsrail politikalarını kınarken pek az ölçülülük göstermiş, Tanrı'dan "Siyonist İsrail'i yok etmesini ve yerle bir etmesini" istemeye kadar varmıştır. Buna rağmen, kendi koalisyon ortaklarının Gazze'deki Filistinliler adına askeri müdahalede bulunulması yönündeki çağrılarını kabul etmeyi reddetmiştir. Türkiye'ye yöneltilen İsrail açıklamalarına mesafeli kalmış olsa da Erdoğan açıkça zor bir seçimle karşı karşıyadır: Bu söylemi görmezden gelip İsrail'le ilişkilerin yönetilebilir kalmasını mı umar? Yoksa bakanlarına silahlı çatışmalara hazırlanmaları talimatını mı verir?

Erdoğan'ın ilk seçeneği tercih etmesi için sağlam gerekçeler vardır. İsrail de Türkiye'yle askeri olarak karşı karşıya gelme konusunda kendi çetrefilli durumuyla karşı karşıyadır. Bir NATO üyesi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yakın müttefiki olarak Türkiye, başvurabileceği önemli bir uluslararası desteğe sahiptir. Dahası, birden fazla cephede art arda yaşanan savaşların ardından İsrail'in Türkiye'yle karşı karşıya gelmek için siyasi iradeden — maddi ve mali kaynaklardan söz etmeye bile gerek yok — yoksun olması mümkündür. İsrail'de iç belirsizlik de hüküm sürmektedir. Bir noktada Netanyahu'nun iktidar üzerindeki hâkimiyeti kırılacak ve Türkiye hakkında farklı fikirlere sahip yeni bir yönetimin önü açılacaktır. Tüm bu faktörler Erdoğan'ın geceleri daha rahat uyumasını sağlayabilir.

Ancak Erdoğan, İsrail'le askeri bir karşı karşıya gelişme hazırlanmanın gerekli olduğu sonucuna varırsa, önünde çok fazla iş ve belirsizlik bulunmaktadır. Öncelikle, bugün itibarıyla ordusunun karşı karşıya olduğu ciddi eksiklikleri dikkate almak zorundadır. Ülkenin hava kuvvetlerinin belkemiği olan F-16 filosu, Amerikan yaptırımları nedeniyle gelmeyen önemli maddi modernizasyonlara ihtiyaç duymaktadır. Katar ve Birleşik Krallık'tan yakın zamanda satın alınan Eurofighter'lar sorunu hafifletmeye yardımcı olabilir; ancak bu savaş uçakları hâlâ gelmiş değildir. Türk pilotların nasıl eğitileceği ve uçakların silahlarla nasıl donatılacağı da tam olarak çözüme kavuşturulması zaman alacak meselelerdir. Türkiye, deniz ve kara kuvvetlerinin büyüklüğü bakımından belirgin avantajlara sahiptir. Ancak İsrail'in savaşta sınanmış F-35 filoları gökyüzüne hâkim olursa, Türk denizciler ve askerler kendilerini ciddi ölçüde dezavantajlı durumda bulabilir.

Türkiye ve İran Savaşı'nın Dersleri

Koşullara bağlı olarak Ankara, bugün sahip olduğu orduyla savaşa girmeyebilir. Yeterli miktarda zaman — ve biraz da şans — bazı modernize edilmiş platformların tamamlanmasına ve hizmete alınmasına olanak sağlayabilir. Ancak Kaan gibi uçakların ya da Tayfun gibi füzelerin silahlı kuvvetlere entegre edilmesi,

söylemesinden daha zor olabilir. Hava ve füze ekiplerinin eğitilmesi, yeni tesislerin inşa edilmesi ve bunların ordunun diğer kollarıyla koordinasyon içinde kullanılmasına yönelik planların hazırlanması da zaman ve sabır gerektirecektir. Ardından kaynaklar ve ölçek meselesi geliyor. Dünyanın İran üzerindeki hava savaşı sırasında tanık oldukları göz önüne alındığında, Ankara'daki yetkililer artık kaynaklarının büyük bölümünü hangi sistemlere yatırmaları gerektiğini değerlendirmek zorundadır. Başka bir ifadeyle, tam olarak kaç yeni uçağa, füzeye ve diğer sistemlere ihtiyaç duydukları ve bunun neden gerekli olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de medya ve düşünce kuruluşlarının ilgisi, önümüzdeki aylarda ve yıllarda hava savunmasının önemli ölçüde dikkat çekeceğini göstermektedir. İran savaşı başlamadan önce bile çeşitli Türk yayın organları Çelik Kubbe'nin kritik önemini vurguluyordu. Bir İsrail haber sitesi Türk hava savunmasını "tehlikeli bir gelişme" olarak nitelendirdiğinde, Türkiye'deki yorumcular bunu memnuniyetle karşıladı. Ancak sistemle ilgili en aşırı milliyetçi değerlendirmeler bile Çelik Kubbe'nin tam anlamıyla devreye alınmasının 2030'dan önce tamamlanmayacağını kabul etmektedir. İsrail-ABD'nin İran'a karşı yürüttüğü savaş, Erdoğan'ı daha da hızlandırılmış bir takvim için baskı yapmaya zorlayabilir.

Ankara'nın kendi balistik füze programı da bugün Türkiye'de eşit derecede yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Çelik Kubbe örneğinde olduğu gibi, gazete ve televizyon haberleri Tayfun ve daha uzun menzilli Cenk gibi sistemlerin son testleri sırasında İsrail'de oluşan kaygıyı övgü dolu bir dille aktarmaktadır. Türk haber kanalları İran'ın İsrail hedeflerine yönelik başarılı saldırılarının görüntülerini düzenli biçimde yayımlarken, bazı analistler hükümetin yeni füzelerinin seri üretimine bu yıl başlamayı planladığını belirtti. Bununla birlikte, Türk silah sanayiinin kaç füze üreteceği muhtemelen Ankara'nın değerlendirmesi gereken sorulardan yalnızca biridir. Bu unsurların nerede konuşlandırılacağı ve nasıl kullanılacağı da İran'dan çıkarılan dersler ışığında ele alınması muhtemel meseleler olacaktır.

İstanbul'da her yıl düzenlenen Uluslararası Savunma ve Havacılık Fuarı'nın mayıs ayı başındaki açılışı, Türkiye'nin güvenlik gündemine ilişkin daha fazla soruyu beraberinde getirdi; çünkü ülkenin ilk kıtalararası balistik füzesi Yıldırımhan sürpriz biçimde tanıtıldı. Geliştiriciler, füzenin 3.000 kilograma kadar faydalı yük taşıyarak 6.000 kilometre menzilde hedefleri vurabileceğini açıkladı. Yıldırımhan'ın tanıtımı, üst düzey Türk liderler ve yorumcular arasında alışıldık bir alkış dalgasına yol açtı. Bir kablolu yayın kanalı, İsraili yorumcuların füzenin yıkıcı potansiyeline ciddi tepki verdiği görüntüleri tekrar tekrar yayımladı. Bununla birlikte bazı Türk uzmanlar, böyle bir silahın yararını ve amacını sorgulamaktadır. Bir analistin sorduğu gibi, Türkiye neden bu kadar menzile sahip bir füzeye ihtiyaç

duymaktadır? Eğer amaç İsrail dışındaki devletlerle savaşı caydırmaksa, Yıldırımhan'ın geliştiricilerinin aklındaki diğer potansiyel hedefler hangileriydi? Türkiye Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan bir video, Amerika Birleşik Devletleri'nin olası hedeflerden biri olabileceğini ima etmektedir. Sosyal medyaya yüklenen ve kablolu haber kanallarında tekrar tekrar yayımlanan görüntülerde füzenin Amerika'nın doğu kıyısındaki sivil ve askeri hedefleri vurduğu görülmektedir.

Uzun menzilli silahlar da dahil olmak üzere Türkiye'nin füze kapasitesinin sürekli geliştirilmesi, ülkenin yeni silahlarının maliyeti ve finansmanı konusunda da önemli soruları gündeme getirmektedir. Ankara'daki Ulusal Meclis kısa süre önce Savunma Bakanlığı'na bir önceki yıla kıyasla yüzde 30 oranında bütçe artışı sağladı. Türkiye'nin bu kaynağı kuvvetler arasında tam olarak nasıl dağıttığı, özellikle de tedarik açısından, büyük ölçüde kapalı bir alan olarak kalmaktadır. Belki de daha önemli unsur, yükselen enflasyonun Ankara'nın harcama gücü üzerindeki etkisidir. Türkiye'nin mevcut enflasyon oranı yüzde 30 civarında seyrettiğinden, bu bütçe artışının etkisinin önümüzdeki yıl boyunca azalması muhtemeldir. Savunma sektörüne daha büyük mali kaynak aktarımlarını üstlenmek ise daha da büyük bir zorluk oluşturabilir.

Yapsan da Yapmasan da...

Türk silahlı kuvvetlerinin bu ve diğer unsurlarına yönelik yatırımların hızlandırılması, Erdoğan'ın önemli ölçüde risk kabul etmesini gerektirmektedir. Haklı olsun ya da olmasın, savunma harcamalarının artırılması ve yeni silah sistemlerine daha fazla dikkat ayrılması, İsrail'in endişelerini kuşkusuz artıracaktır. Türk savunma üretiminin ölçeğinin genişletilmesi – özellikle insansız hava araçları, uçaklar ve balistik füzeler alanında – Tel Aviv'in Ankara'nın savaşa hazırlandığı yönündeki inancını daha da güçlendirebilir.

Böylesine iddialı bir yeniden silahlanma programına bağlı kalınması, muhtemelen İsrail'in kaygılarını yatıştırmayı amaçlayan diplomatik ya da kamuoyuna dönük çabaların altını oyacaktır.

Bu tür adımlar caydırıcılık sağlamaktan ziyade, İsrail'i olası bir Türkiye çatışması beklentisiyle benzer ölçüde proaktif önlemler almaya itebilir. İsraili liderler, İran'la savaş deneyimlerinden muhtemelen kendi derslerini çıkarmış olacaktır; bu dersler de gelecekteki silahlanma yarışının daha da yoğunlaşmasına yol açabilir. Sonuç olarak, İsrail-Türkiye arasında bir yumuşama ihtimali giderek azalabilir.

Erdoğan yine de diplomasinin ve talihin gücüne güvenmeyi tercih edebilir. Savaş çıkması halinde, İsrail'in en az kendisi kadar – hatta daha fazla – kaybedeceği sonucuna varabilir. Ancak kendi iç politik hesapları Erdoğan'ı ters yöne çekebilir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri şu anda Mayıs 2028 için planlanmış durumda. Mevcut durumda ülkenin anayasası onun yeniden aday olmasını engelliyor. Bu engeli aşmanın bir yolunu bulup bulamayacağından bağımsız olarak, bu yarışın taşıdığı risk son derece büyüktür. Tehlikede olan yalnızca siyasi geleceği değildir. Erdoğan'ın mirası ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidarını sürdürmesi de potansiyel olarak risk altındadır. Bu açıdan bakıldığında, İsrail'den gelen bir meydan okuma karşısında zayıf görünmek bir seçenek olmayabilir.

DİPNOTLAR

* **Ryan Gingeras**, Deniz Harp Okulu Bölgesel ve Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü'nde profesör olarak görev yapmakta olup Türkiye, Balkanlar ve Orta Doğu tarihi alanlarında uzmandır. Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu tarihi üzerine çok sayıda kitabın yazarıdır. En son kitabı Mafia: A Global History'dir. Burada ifade edilen görüşler, Deniz Harp Okulu'nun, ABD Donanması'nın, Savunma Bakanlığı'nın veya ABD hükümetinin herhangi bir kurumunun görüşlerini yansıtmamaktadır.

Kaynak: <https://warontherocks.com/ankaras-crossroads-rearmament-risk-and-the-prospect-of-war-with-israel/>

Trump ve Evcilleştirilmiş Avrupalı Elitler

YAZAR: TOMISLAV KARDUM

Amerikan MAGA sağıının standart söylemlerinden biri, Avrupa uluslarının ABD vergi mükellefleri karşısında bedavacı aktörlere dönüştüğü yönündedir. Bu şikâyet temelsiz değildir: Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana birçok Avrupa devleti, küresel güvenliğin mali yükünü Amerika Birleşik Devletleri'nin üstlenmesine dayanırken kendi ordularının körelmesine izin verdi. Ancak bu argüman, Amerika'nın inşa ettiği uluslararası sistemin daha az görünür faydalarını gözden kaçırmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve diğer transatlantik kurumlardan yalnızca maddi olarak değil, siyasi ve toplumsal olarak da fayda sağlamaktadır: Avrupalı elitler, teşviklerini, hırslarını ve mümkün olana dair algılarını şekillendiren Amerika merkezli bir düzene entegre edilmiştir.

Başka bir deyişle, Amerika'nın gerçek avantajları, müttefik elitlerin davranışlarını şekillendirmesinden ve bütün bölgeleri elverişli bir kurumsal mimari içine yerleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Burada kastettiğimiz şey, dikey hareketliliğin nihai ufkunun artık ulus devlet değil, Amerikan kurumları, merkezi Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan küresel örgütler ve Amerikan şirketleri olduğu küresel bir düzendir. Bu dinamiği anlamak için Avrupa'ya bakmak yeterlidir. Avrupa Birliği'nin post-komünist üye devletlerindeki elitler için Avrupa kurumlarında bir kariyer, yükselmenin zirvesini temsil etmektedir. Bu yörünge oldukça tanıdık: ulusal liderlik, Brüksel'e giden bir basamağa dönüşmektedir. Örneğin Polonya Başbakanı Donald Tusk, daha sonra Avrupa Konseyi başkanı olarak görev yaptı. Çok sayıda Doğu Avrupalı lider, Avrupa

çevrelerinde "kabul görmeleri" aracılığıyla yetkinliklerini ve erdemlerini sergilemekte; AB kurumlarına nihai geçişlerine dair spekülasyonlar ise olağan karşılanmaktadır. İktidar partilerinden gelen kadrolar, Birliğin bürokratik yapılarına istikrarlı biçimde dahil edilmektedir.

Standartları kayda değer ölçüde daha yüksek olan Batı Avrupalılar için ise AB kurumlarındaki kariyerler daha az prestij taşımaktadır. Avrupa Komisyonu'nun mevcut başkanı Ursula von der Leyen'in, Alman iç siyasetindeki etkileycilikten uzak görev süresinin ardından bu pozisyona yükselmiş olması tesadüf değildir; aynı şekilde bu makamın Lüksemburg gibi nispeten küçük devletlerden gelen isimler tarafından doldurulmuş olması da öyle. Bunun yerine Batı Avrupalı elitler, küresel hareketliliğin fiilen nihai varış noktası olan Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelmektedir. Batı Avrupa devletlerindeki siyaset, en üst düzeylerde bile, giderek nihai bir varış noktası olarak değil, daha da büyük bir transatlantik prestij için bir platform olarak işlev görmektedir.

Genç Avusturyalı siyasi yıldız Sebastian Kurz, şansöyeliğinin ardından kısa süre içinde Thiel Capital için küresel stratejist oldu. Eski Birleşik Krallık başbakanı Rishi Sunak, Goldman Sachs, Microsoft ve Anthropic'te danışmanlık görevine geçti. Almanya'nın eski dışişleri bakanı Annalena Baerbock, merkezi New York'ta bulunan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun başkanı olarak görev yapmaktadır. Eski Birleşik Krallık başbakanı Tony Blair, görev süresinin ardından JPMorgan'da danışmanlık görevleri üstlenirken, eski

Norveç başbakanı Jens Stoltenberg, şu anda eski Hollanda başbakanı Mark Rutte tarafından yürütülen NATO genel sekreterliği görevini on yıl boyunca sürdürdükten sonra Norveç'e dönerek maliye bakanı oldu. Eski İtalya başbakanı Mario Draghi de benzer şekilde Avrupa yönetişiminin en üst makamlarına gelmeden önce kariyerinin bir bölümünü Goldman Sachs'ta geçirdi. Spesifik pozisyonlar farklılık gösterebilir, ancak elit dolaşımının altında yatan mantık dikkat çekici ölçüde tutarlı kalmaktadır.

Bu tür kariyer yörüngelerinin önemi, kabul edilen alanın dışında kalan örneklerle karşılaştırıldığında daha açık hale gelmektedir. Eski Almanya şansölyesi Gerhard Schröder, görevden ayrıldıktan sonra Rus enerji devleri için çalışmaya başladığında, Batı'daki tepki anlık ve süreklilik gösteren bir öfke olmuştu. Bu tepki, bir bakıma tamamen mantıklıydı: ulusal liderlerin siyaset sonrası angajmanlarının önemli jeopolitik ağırlık taşıdığını örtük biçimde kabul ediyordu. Batılı şirketler, kurumlar veya ittifaklarla kurulan ilişkiler tarafsız hatta övgüye değer kabul edilirken, rakip güçlerle kurulan benzer bağlar son derece sorunlu görülmektedir. Bu çifte standart, ABD tarafından kurulmuş ve şimdi belki de sökülmekte olan transatlantik sistemin altında yatan yapıyı açığa çıkarmaktadır.

MAGA zihniyetine sahip bir gözlemci için bu tür gelişmeler, Amerikan çıkarlarıyla hiçbir bağlantısı olmayan sıradan kariyercilik örnekleri gibi görünebilir; ancak gerçek bundan çok uzaktır. Avrupalı elitler, Amerika Birleşik Devletleri'yle yüzleşmekten caydırılmaktadır; çünkü onlar çok gerçek bir anlamda, kaba yolsuzluk yoluyla değil, Amerikan hegemonyası altındaki küresel gücün tam merkezinde statü, nüfuz ve siyaset sonrası kariyerler vaat edilerek satın alınmıştır. Önemli ulus devletlerin siyasi liderlerinin kariyerlerini başka bir ülkeye taşınarak sonlandırmaları, Amerikan gücünün açıklayıcı bir göstergesidir; ancak tarihsel olarak eşi benzeri görülmemiş değildir. Bu olgu, erken modern dönemde gerçekleşen "soyluların evcilleştirilmesi"nin çağdaş bir biçimi olarak anlaşılabilir – tarihçi Peter Wilson'un, Norbert Elias ve Jürgen Freiherr von Krüdener'in çalışmalarından yararlanarak Absolutism in Central Europe adlı eserinde ele aldığı bir kavram. Wilson, on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Avrupa'nın görkemli saraylarının yalnızca güzel olmadığını, aynı zamanda soyluları yatıştırıp evcilleştirerek siyasi kontrol araçları olarak işlev gördüğünü ve böylece mutlakiyetçi devletlerin konsolidasyonunu mümkün kıldığını anlatmaktadır.

Wilson bu olguyu şöyle açıklar:

"Hükümdar, aristokratik sınırlamalardan belli ölçüde özgürlük kazandı; ancak gücünü pekiştirmek amacıyla bir saray geliştirmesi sayesinde mutlak hükümdar haline gelebildi. Mutlakiyetçilik, doğrudan zorlamadan ziyade bir manipülasyon ve toplumsallaştırma sürecine dönüşür. Hükümdarın güçlenen konumu, saray toplumunun cazibelerini sunarak 'soyluların evcilleştirilmesi'ni mümkün kıldı.

Bu teşvikler ekonomik ya da maddi olmaktan çok toplumsal nitelikteydi; bu da söz konusu argümanlarda Marx'tan ziyade Weber'in etkisini yansıtmaktadır."

Hükümdarlar, saray yaşamının prestiji aracılığıyla soyluları manipüle edip toplumsallaştırarak iktidarı merkezileştirdiler; böylece onları, bir zamanlar kraliyet otoritesinin merkezileşmesine direnebilmelerini sağlayan geleneksel askerî işlevlerinden mahrum bıraktılar. Elias'ın "uygarlaşma süreci" olarak adlandırdığı saray töreni, soyluluğun doğuştan gelen savaşıklık eğilimini köreltti. Yüksek aristokrasi mensupları, devlet inşası projesinde hükümdarın müttefiklerine dönüştürüldü ve çoğu zaman protobakanlıkların başında görev yaptı.

Örneğin Habsburg Monarşisi'nde büyük Macar magnatları, hükümdarın şansölyelik kadrolarında görev alarak imparatorluk hizmetine girmeyi tercih ederken, merkezileşmeye karşı direniş giderek alt soyluluğa kaydı. Bunun günümüz ABD-Avrupa ilişkileriyle paralellikleri derindir. ABD'nin dünyanın tartışmasız süper gücü olarak yükselişiyle birlikte Avrupalı elitler de benzer biçimde daha geniş bir imparatorluk "sarayı"na dahil edilmeleri yoluyla "evcilleştirildi"; bu yapıya katılım, büyük ölçüde özerklikten vazgeçilmesi karşılığında statü, güvenlik ve fırsatlar sağlamaktadır.

Avrupalı elitlerin Trump'ın çoğu zaman sert ve kırıcı muamelesine verdikleri tepkiler, bu dinamığın sürekliliğini ortaya koymaktadır. Büyük ölçüde açık bir çatışmaya girmekte isteksizdirler. Eliasçı anlamda "uygar" kalmaya devam etmekte ve Trump öncesi dünyaya geri dönüş umudunu korumaktadırlar. Trump'ı seleflerinden ayıran şey, transatlantik elit entegrasyonunun bütün sistemine karşı sergilediği görünür kayıtsızlıktır – hatta düşmanlıktır. Önceki yönetimler "sarayı" ve onun beraberinde getirdiği ödülleri sürdürürken, Trump çoğu zaman müttefik elitlere açık küçümsemeyle yaklaşmış ve onların Amerikan liderliğindeki düzene dahil edilmelerini sağlayan mekanizmaların bizzat kendisini zayıflatmıştır. Bu anlamda Trump, onlarca yıldır transatlantik ilişkilerin temelini oluşturan mantığı bozmaktadır.

Eğer saraya erişim kısıtlanırsa ya da onun sunduğu ödüller azalırsa, Avrupalı elitler daha geleneksel bir egemenlik biçimini yeniden keşfetmek zorunda kalabilir. Bunu yaparken, yeniden evcilleştirilme ile değil, çatışma kapasitesi ve çatışmaya girme istekliliğiyle tanımlanan özgün aristokratik duruma benzer bir yapıya geri dönebilirler. Bu Amerika'nın çıkarına mı olurdu? Avrupalıların çıkarına mı olurdu? Bunu yakında zaman gösterecek.

* **Tomislav Kardum**, Hırvat bir tarihçi ve birçok kitabın yazarıdır. İngilizce yazıları Quillette, The European Conservative, The Critic, The American Spectator ve Areo'da yayımlanmıştır.

Kaynak: <https://providencemag.com/2026/05/trump-and-the-domesticated-european-elites/>

-Ensemble Oriental Grubu'ndan Ferdi Tayfur'a- Arka Plandaki Kurucu Üstat: Özer Şenay

SELÇUK KİPÇÜK

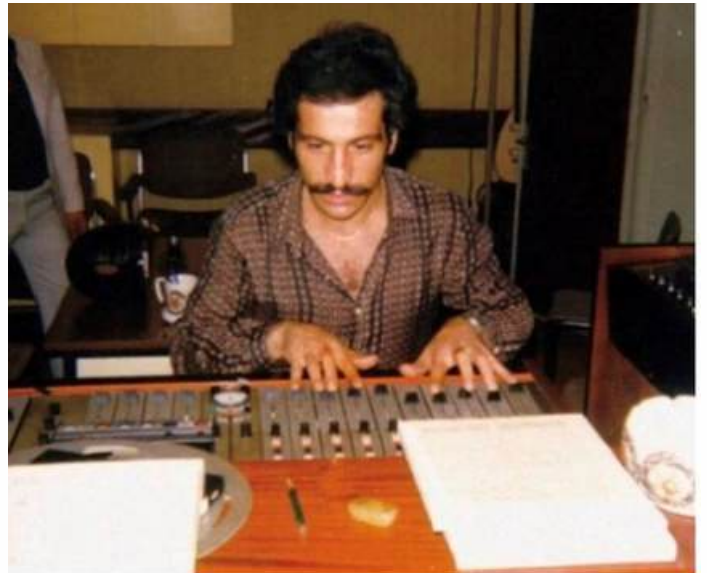
www.kritikbakis.com

Aranjör, yönetmen ve besteci Özer Şenay, Avrupalı enstrümanistler tarafından icra edilen Batılı sazları ile bağlamayı buluşturan öncü bir isimdi.

Türkiye’de elitist anlayışının müesses pozisyonunu temsil eden Fazıl Say’ın geçtiğimiz yıllarda arabesk müzik üzerine sarf ettiği küçümseyici, suçlayıcı ve hatta Türk halkının bu müziği dinlemesini oldukça kaba, argo bir kelime üzerinden tanımlaması 1970’lerden günümüze bazı çevrelerdeki ötekileştirici anlayışın sürdüğünün delili. Müzik inkılabından 1960’ların sonuna kadar “alaturka-alafranga” karşıtlığına oturtulmuş bir tartışmanın öznesi konumundaki klasik Osmanlı/Türk müziğine yönelik “ilkel”, “gelişmemiş”, “Arap ve Doğu müziği” olduğu ve “çağdaş Türk kimliğini temsil etmediği”, hatta “hasta” bir form özelliği taşıdığı (Ziya Gökalp) suçlamaların 70’li yıllardan itibaren aynı şekilde arabeske yöneltildiğini görürüz. Bu müziği dinleyenlerin toplumun geri kalmış, kültürsüz, arzu edilen “makbul Türk vatandaşı” kimlik kodlarına “ulaşamamış” sosyolojik katmanı olduğu iddiası 70’lerden itibaren hem Batıcı müzik çevreleri hem de daha evvel bu suçlamanın mağduru klasik Türk müziği mahfillerince bir ittifak halinde diri tutulmuştur. Şunu da belirtmekte yarar var: Arap ve Doğulu etki taşıdığına yönelik ithamlar yapılırken, Fransız şarkıcı Bob Azzam’ın “C’est écrit dans le Ciel” şarkısını aynen alıp üzerine Türkçe söz yazılarak 1961 yılında plak yapılması ile başlayan ve adına “aranjman” denilen akımla ilgili mesela hiç buna benzer bir yargılama cümlesi çıkmaz karşımıza.

Dolayısı ile bu, anlaşılıyor ki teknik bir mesele olmaktan ziyade ideolojik bir manipülasyon.

Sadece arabeski dinleyen değil bizatihi onu üreten ve icra eden kişilerin de bu suçlamalara maruz kaldığı malum. Oysa Orhan Gencebay ve Arif Sağ’ın radyodan Nida Tüfekçi’nin geleneksel bakış açısı ile anlayamayıp ayrılarak önce Doğubank’ta, sonra Unkapanı’nda inşa ettikleri süreç, yukarıda bahsi geçen iddiaları işlevsiz bırakıyor. Hem stüdyo müzisyenliğinin gelişimi hem enstrüman icracılarının notayla çalmaya geçmeleri hem de müziğin dünyada geldiği formu yakından takip ederek bu yeni anlayışları Türk müziğine ekleme

performansları ve bütün bunlarla beraber eserlerin armoni, bas gitar, bateri üzerine bir altyapı mantığı ile şekillendirilmesi dikkate alındığında, çağın mevcut müzikal düzleminde çalışıldığı çıkıyor ortaya.

Dünyada üretilen müziğin hiç de gerisinde olmayan bu anlayışın kurucu öznelerinden birisi de Özer Şenay'dır. Arabesk müzik söz konusu olduğunda hepimizin bildiği Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur, Hakkı Bulut, Müslüm Gürses temsillerinin arka planında, bütün bu tarihin belirginleşmesine inanılmaz katkıları olan müzik yönetmenleri ve aranjörler söz konusu ve onların başında gelen isimlerden birisi de kuşkusuz Şenay.

Kendisi ile yapılmış bir söyleşide 1960 ve 70'lerin müzik ortamına dair çözümleme yaparken bahsettiği, tanıdığı, müziğimizin modernleşmesine katkı sunan isimleri sayarken çizdiği geniş daire zaten yukarıda bahsettiğim ve arabeski aşağılayan manipülatif söylemi işlevsiz bırakan cümleler. "60'larda ortaya çıkan akımlar bugün bir yere oturdu mu?" sorusunu cevaplarken mesela Moğollar grubundan başlayıp, Murat Ses, Cahit Berkay ve Taner Öngür'ün Anadolu pop arayışına katkılarına vurgu yapıp oradan, Bülent Ortaçgil, Fikret Kızılok, Durul Gence, Vasfi Uçaroglu gibi pop müziğimizin kurucu isimlerine değinip, Erol Pekcan Orkestrası ve Süheyl Denizci-Ümit Aksu Orkestraları gibi Türk cazını inşa eden isimlerin önemine atıf yapması, Türkiye'de modern müziği etkileyen estetik akımları yakından takip ettiğini göstermekte (Akın Ok, 1994: 267-268).

Peki nereden biliyor "arabeskçi" Özer Şenay bu isimleri? Öykü şöyle: Gencebay ve Arif Sağ radyodan ayrıldıktan sonra piyasanın önemli müzik adamı Abdullah Nail Bayşu'nun Beyoğlu'ndaki evinde uzun süre beraber kalıyorlar. O ev aslında sivil bir konservatuvar. İzmir'den İstanbul'a müzik aşkı için bir posta kamyonu ile kaçıp müzik çevrelerine dâhil olan Özer Şenay da o evin bir müdavimi. Rockçı Erkin Koray'dan cazcı İsmet Sıral ve baterist Burhan Tonguç'a kadar herkes o eve gelip dışarda akıp gitmekte olan hayatın senkronunu yakalayan müziği ortaya çıkarmaya çalışıyorlar.

Kuşkusuz o evin, elektro bağlamayı icat eden süreci başlattığı söylenebilir ama asıl, bu Anadolu sazının kentte yeniden şekil ve imaj bulmasını sağlayan tarihin başlangıcının biçimlenmesidir. Vaktiyle Roll dergisinde yayınlanan söyleşisinde şöyle anlatır değişimi: "Bizim TRT'nin dışında bir şeyler yapmaya başlamamız, 1967-68 yıllarıdır. Resmen bayrak açtığımız dönemdi. Radyo bünyesinde yapılan çalışmalar bize yetmiyordu. Orhan Gencebay, Arif Sağ, ben, Ömer Şan, Şener Önal, bizim tarzımız farklıydı. Bağlama çalıyorduk. Ama bağlamayı Türk sanat müziğinde de kullanıyorduk. O zamana kadar bağlamayla kanun ya da ud taksimi gibi şeyler yapmazdınız, gitar doğaçlaması gibi çalmazdınız. Biz bağlamayla duyulmamış şeyleri yapabilme gayretine girdik... Bağlamayı ara sokaklardan ana caddeye çıkardık. Elimizde herkes görsün istedik. Bu böyle çalınır dedik. Bizim grup nota bilen adamlardı, beste yapmaya gayret eden, söz yazan adamlardı. Örneklik" (Roll, Mayıs 2002).

Özer Şenay'ın Almanya'da kurup birçok Avrupalı müzisyenden oluşan grubu Ensemble Oriental'ın 1983'ye yayınlanan plağı

Özer Şenay'ın müzikal arayışı bu ev ve çevre ile sınırlı kalmaz. O yıllarda mesela Elif Plak stüdyosunda reklam müzikleri yapmak için çalışan caz üstatları Süheyl Denizci, Ümit Aksu ve Şerif Yüzbaşıoğlu'nun yanına sıklıkla gidip Batı müziği bilgisini artırıp, caz akorları öğrenmeye gider mesela. Öğrendiği akorları da eve gelip bağlama icrasına aktarır. Türk pop müziğinin zemin isimlerinden Erol Büyükburç'un 1970'in başındaki grubu "Elçiler"de yer alıp Batı enstrümanları ile donanmış bir orkestrada bağlama çaldığı yıllardan bahsediyoruz (Cumhur Canbazoglu, 2009). Ama en akılda kalıcı katkısı Türk rock müziğinin "babası" Erkin Koray ile birlikteliği. Eğer Anadolu pop'a katkıları olanlar sayılacaksa arabeskçi Özer Şenay'ı anmadan geçmek mümkün değil. Seyhan Karabay, Cahit Berkay, Taner Öngür, Asım Ekren ve Okay Temiz gibi dönemin belirleyici isimlerinin yanında bağlaması ile bulunan Özer'in Erkin Koray tarafından okunan "Arap Saçı", "Cümbür Cemaat", "Sarhoş Gibiyim" gibi şarkılarının, -geriye dönüp baktığımızda- Anadolu rock arayışının yerleşme çabasının en önemli eserleri arasında olduğu tartışma götürmez.

Her şeyden evvel elektro bağlamanın icadı sürecinde Erkin Koray'ın gitarının manyetiğini alıp bağlamaya taşıma tecrübesi sonraki yıllarda modern Türk müziğini belirleyen en önemli müdahale. Ve bu süreçte Şenay da bir aktör. Koray'ın "Hey idi Koca Dünya / Kızları Da Alın Askere" plağında ilk kez Gencebay'ın kullanımı ile başlayan bir tarih. Tabi bu arada "dünyada müzik nereye gidiyor?", onu özel olarak getirttikleri plaklarla talip etmeye çalışan bir ekipten bahsediyoruz. Ravi Shankar, Menuhin, senfonik müzikçi Herbert von Karajan gibi sanatçıların plakları özellikle. Ancak bir müddet sonra Türkiye'de yapılan müzik Özer Şenay'ı tatmin etmemeye başlayınca 1976 yılında Almanya'ya gidip, bizim müziğimize de katkıları olan Werner Müller Orkestrasını buluyor. Müller'in arkadaşı olan Hans Graff'ın asistanlığını yapıyor orada.

Berlin Flarmoni Orkestrası'nın başındaki Karajan'ın provalarını takip ederek, kayıtlarını inceler 13 ay boyunca. İşte o yıllarda Batılı müzisyenlerden oluşan kendi grubunu kurar: "Ensemble Oriental". Fransız, Alman, Çekoslovak kökenli ve çello, bas gitar, saksafon çalan müzisyenlerle, kendisinin bağlama, Çetin Serçe'nin darbuka icra edip deneysel sulara açılan grubuyla, türkülerimizi yeniden yorumlar.

Bremen Senfoni Orkestrası ile beraber konserin yanı sıra çeşitli üniversitelerin etkinliklerinde sahne alan bu grubun albümleri de yayınlanır Avrupa'da. Martin Greve'in "Almanya'da Hayali Türkiye'nin Müziği" kitabında perküsyoncu Çetin Serçe'den gruba dair detaylar da öğreniyoruz. Buna göre ilk önce Şenay, kendisi ve keman çalan Ferdi Manik'le başlanan yolculuğa bir müddet sonra saksafoncu Frank Schilling ve bas gitarcı Willi Rüsberg'in eklendiğini anlatır. Grubun plağı ise 1983 yılında yayımlanıyor (Martin Greve, 2006: 68). Aslında Greve'in kitabı çok önemli bir başvuru kaynağı ancak Özer Şenay üzerine fazla bir malumat çıkmıyor ne yazık ki karşımıza.

1984'te tekrar Türkiye'ye dönünce Almanya'da yaşadığı deneyimden hareketle hem kendi yönetmenlik çalışmaları hem de etki sahasındaki diğer müzisyenlere katkılarda bulunur. Örnek olarak da Onno Tunç ile olan ilişkisini anlatır Şenay bu konu ile ilgili olarak: "Döndüğümde 'Benim geldiğim nereden belli olacak?' diye düşündüm. Tuttum, orkestrasının yazı şekillerini değiştirdim, kemanlara göre bir tarz geliştirdim. Onno'nun da dikkatini çekti. Ona derdim ki, 'Batı sazlarının içine Türk sazlarını solist olarak koyalım'.

O da bunu uyguladı.

'Hadi Bakalım Kolay Gelsin'le bu işi patlattık. Onu Sezen'e okutmuştuk. Onno'nundur o çalışma" (Roll, Mayıs 2002).

Özer Şenay'ın kişisel tarihi adeta Türkiye'de arabeskin tarihi desek abartmış olmayız.

Gerek 60'ların sonundan itibaren yönettiği albümler ve gerekse o yıllardan günümüze bestelerini okuyan Esengül'den, Müslüm Gürses'e, Adnan Şenses'ten, Zeki Müren'e, Erkin Koray'dan, Biricik'e, İbrahim Tatlıses'ten Ferdi Tayfur'a, Ümit Besen'den Neşe Karaböcek'e, Edip Akbayram'dan Burhan Çaçan'a birbirinden farklı türleri temsil eden sayısız sanatçıyı düşündüğümüzde, elinin değmediği kimse yok gibidir.

Özellikle bir dönem Ferdi Tayfur ile beraberliği neticesinde, onun albümlerini yöneterek uzun yıllara sarkan müzikal tecrübesini aktardığı yönetmenlik süreci bugün arabeskin kült albümlerinin ortaya çıkmasına kapı araladı aynı zamanda.

Bir dönem dillere düşen ve neredeyse okumayan sanatçının kalmadığı "İki Gözüm İki Çeşme"den "Sarhoş Gibiyim"e, Müslüm Gürses'in yorumlayarak tarihe kaydettiği "Benim Meselem"den, Bergen'in seslendirdiği "Onu Da Yak Tanrım"a, Zeki Müren'i yeniden parlatan "Annem"den, Ferdi Tayfur'la anılan "Ah Bir Çocuk Olsaydım", "Senin İçin"e ve benim aranjisini çok beğenip, Salim Dünder'in sesinden dinlediğim "Vesaire"ye kadar, piyasanın en önemli isimlerinin discografisine eşsiz katkılar sunan Özer Şenay'ın müziğimize yaptığı kritik dokunuşlar üzerine henüz yeterince çalışılmadı maalesef.

Süreci İç Siyasetin Ötesinde Okumak

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

PKK'nın silah bırakması ve kendini feshetmesini yalnızca iç siyasetin gündelik kavramlarıyla okumak analitik olarak eksik, stratejik olarak ise yanıltıcı olur. Çünkü bugün ortaya çıkan tablo, sadece var olan bir "sorun çözme" girişimi değil, Türkiye'nin ve bölgenin yeniden şekillenen güvenlik mimarisi içinde ortaya çıkan stratejik bir dönüşümün ürünü. Bu nedenle meseleye partiler arası rekabet, seçim dengeleri, ya da kısa vadeli siyasi hesaplar üzerinden bakıldığında neden bu kadar çok aktörün aynı anda sürece angaje olduğu ya da neden farklı merkezlerin birbirine zıt motivasyonlarla bile olsa benzer bir zeminde bulunduğu anlaşılabilir. Bugün oluşan tablo, Türkiye'nin iç güvenliği ile bölgesel güç dengelerinin doğrudan keşiştiği bir stratejik eşige işaret ediyor.

Geçmiş çözüm süreçlerinin temel motivasyonu sistem içi dönüşümlerdi. Demokratikleşme, sivil siyasetin alanının genişlemesi, askerî vesayet geriletmesi, güvenlik bürokrasisinin yeniden yapılandırılması gibi hedefler belirleyiciydi. Bu hedefler AK Parti hükümetlerine hem içeride hem dışarıda önemli manevra alanları sağladı. Bugünkü süreç ise farklı bir zeminde ilerliyor. Önceki girişimler bir reform iradesinin ürünüydü, bugünkü süreç ise değişen stratejik koşulların olgunlaştırdığı bir dönüşüm kararı. "Olgunlaşmış an" kavramı, bir sorunun ancak mevcut pozisyonları sürdürme maliyetinin çözümsüzlüğün maliyetini aştığı noktada kapandığını öngörür. Dolayısıyla artık mesele yalnızca siyasi reform ya da

toplumsal normalleşme değil, doğrudan devlet kapasitesi ve bölgesel kırılmalar karşısında Türkiye'nin dayanıklılığı meselesi haline gelmiş durumda.

Varoluşsal Kaygılar ve Bölgesel Denklem

Suriye'de Baas rejiminin çöküşü, İran'ın bölgesel etkisinin aşınması ve Irak'taki otorite zafiyeti bölgede derin bir güç boşluğu oluşturdu. Buna ABD'nin kısmi çekilme eğilimi ve İsrail'in vekil güçler üzerinden bölgeyi kontrol etme tutumu eklenince Türkiye'nin güvenlik stratejisi köklü bir biçimde değişti. Ankara açısından artık temel soru şu: İçeride kronikleşmiş bir güvenlik sorunuyla mücadele sürerken, dışarıdaki çok katmanlı jeopolitik kırılmalar aynı anda yönetilebilir mi? Bu tablo gösteriyor ki PKK meselesi, bir terör sorununun ötesinde, Türkiye'nin savunma kapasitesini, dış politika esnekliğini ve ekonomik dayanıklılığını etkileyen yapısal bir mesele. İç cephede çözülemeyen bir sorun, dışarıdan gelen tehditlere karşı stratejik manevra alanını daraltıyor. Dolayısıyla yeni süreç, idealist ve sahici bir toplumsal barış isteğinin yanı sıra, sert jeopolitik gerçeklerin belirlediği bir güvenlik rasyonalitesi içinde şekilleniyor.

Devletin Güçlenen Kapasitesi ve Örgütün Çıkmazı

Son 10 yılda güvenlik mimarisinde yaşanan dönüşüm, güvenlik kapasitesini belirgin biçimde güçlendirdi. Hendek olaylarından sonra şehir merkezlerinin terörden arındırılması, saha hâkimiyetinin sağlanması, sınır ötesi operasyon kapasitesinin genişlemesi, teknik istihbarat ve insansız hava sistemlerinin yoğun

kullanımı gibi unsurlar örgütün hareket alanını ciddi biçimde daralttı.

İnsansız hava sistemlerinin operasyonel kapasitesi özellikle örgütün lojistik hatlarını ve komuta kademelerini coğrafi sınırdan çıkardı. Cumhuriyet tarihinde ilk kez istihbarat kapasitesi bu ölçekte sınır ötesi operasyonel yetenekle birleşti.

Ortaya çıkan tablo, askerî üstünlük üretmekle birlikte örgütün lojistik, kadro ve hareket kabiliyetini de aşındırdı. Devletin sosyoekonomik entegrasyon araçları üzerinden genişleyen kapasitesi örgütü, kendi toplumsal tabanına sunduğu alternatifler açısından da köşeye sıkıştırdı.

Örgüt açısından asıl mesele, güvenlik baskısıyla birlikte, mevcut pozisyonunu sürdürebileceği siyasi ve sosyolojik zeminde ortaya çıkan bir aşınma.

Sosyolojik Zemin Değişiyor

PKK'nın uzun yıllar üzerinde yükseldiği toplumsal taban önemli ölçüde dönüşüyor. Özellikle şehirleşen, eğitim düzeyi yükselen ve yeni kuşak deneyimleriyle şekillenen Kürtler içinde silahın kullanılmasına yönelik mesafe büyüyor. Bu kopuşu salt kimlik siyaseti üzerinden okumak eksik kalır. Ekonomik entegrasyon süreçleri, istihdam ve ticaret ağları üzerinden şehirleşen Kürtleri dönüştürdü.

Silah, bu kesimlere artık ne kimlik ne de kazanım sunabiliyor. Çünkü şehirlerin çatışma alanına dönüşmesi, örgüt ile kentli Kürt seçmen arasında kalıcı bir psikolojik kopuş oluşturdu.

Bugün geniş bir kesim Kürt kimliğini korurken aynı zamanda PKK ile özdeşleşmek istemiyor. Bu olgu, kimlik-örgüt ayrışmasının somut bir görünümü. Topluluk kimliği canlı kalmaya devam ederken örgütsel sadakat aşınıyor.

Çözümün silahla değil, siyasette aranması gerektiği düşüncesi daha güçlü biçimde karşılık buluyor. Örgütün en büyük açmazlarından biri de bu dönüşümde ortaya çıkıyor, yani değişen sosyolojiyi taşıyabilecek yeni bir dil üretmiyor. Silahlı örgütlerin meşruiyet erozyonu, toplumsal tabanlarından koştuklarında yalnızca insan kaynağını değil, kendilerini meşrulaştırdıkları söylemi de yitirmesiyle şekillenir. PKK bugün bu eşikte duruyor. Sürecin yalnızca Türkiye sınırları içinde okunması da eksik olur.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ndeki (IBKY) yapının kırılabilirliği ve Suriye'deki yeni denklem doğrudan sürecin parçası haline gelmiş durumda. IBKY'nin dar bir güç paylaşımı üzerine kurulmuş olması uzun vadede güven üretmeyeceğini gösteriyor. PKK'nın bu alanlara nüfuz etme kapasitesi ise Türkiye açısından güvenlik riskini canlı tutuyor.

Nitekim Irak sahası, süreçte bağımsız bir değişken olmaya devam edecek. PKK'nın boşaltacağı Kuzey Irak alanlarında kimin egemenlik kuracağı sorusu da henüz yanıtız.

Sincar'da Bağdat ile Erbil arasında 2020'de imzalanan yetki devri anlaşması, Haşdi Şabi bağlantılı grupların bölgedeki varlığı nedeniyle henüz hayata geçirilememiş

durumda.

PKK'nın çekilmesiyle oluşan boşlukta Peşmerge, Irak Ordusu ve İran'a yakın silahlı gruplar birbirleriyle örtüşen talepler ileri sürüyor. Bu yönüyle PKK'nın fesih süreci IBKY'yi de doğrudan etkileyecek.

Suriye cephesinde durum Türkiye açısından giderek daha elverişli bir seyir izliyor.

Kimi sorunlar hâlâ canlı da olsa, Suriye kaynaklı güvenlik maliyeti stratejik olarak azalıyor. Örgütün Suriye kanadı olan YPG'nin Şam yönetimiyle entegrasyon sürecine girmesi, PKK'nın Suriye'deki stratejik derinliğini fiilen tasfiye ediyor. YPG'nin manevra alanının daralması, örgütün bu coğrafyayı arka cephe olarak kullanma kapasitesini de büyük ölçüde ortadan kaldırmış durumda.

Bu gelişme, Türkiye'nin iç siyasi sürecini doğrudan etkileyen elverişli bir dış konjonktür kuruyor ve PKK'yı fesih sürecini stratejik bir zorunluluk olarak değerlendirmek durumunda bırakan dış baskıyı pekiştiriyor.

Sürecin Başarısızlığı Kimi Nereye Sürükler?

Bugün asıl stratejik soru, sürecin neden başladığından çok başarısız olması halinde ortaya çıkacak maliyetin kimler tarafından, nasıl üstleneceğidir. Uzayan çatışma ekonomik kırılabilirliği besler, dış politika esnekliğini zayıflatır ve bölgesel rekabette Ankara'nın dikkatini sürekli içeride tutar.

Ama esas yük bunların ötesinde: Türkiye, yeni bölgesel düzende oynamak istediği rolü iç güvenlik sorunuyla eş zamanlı taşıyamaz. Bir devlet içeride kapasitesini tüketirken dışarıda tam anlamıyla hareket edemez. PKK için tablo daha sert. Devlet kapasitesinin güçlenmesi bir baskı unsuru olarak zaten sahadaydı. Başarısızlık, örgütü aynı zamanda siyasi da bir çıkmaza sürükler. Kimlik siyaseti yapan partiler açısından ise tablo daha hassas bir denge içeriyor.

Bölgesel denklem açısından ise başarısızlık yalnızca ikili bir mesele değil. Türkiye, Irak, Suriye ve dolaylı biçimde İran'ın güvenlik hesapları bu sürecin çözümsüz kalmasından farklı biçimlerde zarar görür. Irak Kürdistanı için soru güvenlikten önce yönetilebilirlik sorusuna dönüşür. Türkiye'de sıkışan örgütün Kuzey Irak'ta yeniden konumlanması, bölgedeki güç dengesini daha da zorlar. Çözümsüzlük bu coğrafyada yalnızca bir tarafın değil, bütün aktörlerin hareket alanını eş zamanlı olarak daraltır.

Bu süreç bir iç siyaset meselesi olarak okunamaz, okunmamalıdır. Ortaya çıkan tablo, klasik iktidar-muhalefet hesaplarını çoktan aşmış bir jeopolitik dönüşümün parçasıdır. Türkiye'nin önünde duran soru artık bir güvenlik tehdidini yönetmek değil, yeni bölgesel düzende iç bütünlüğünü dış kapasiteye dönüştürüp dönüştüremeyeceğidir.

Başarı Türkiye'yi bölgede belirleyici bir aktör konumuna taşır. Başarısızlık ise Türkiye'nin önümüzdeki 10 yılda oynamak istediği rolden geri adım atması anlamına gelir. Sürecin sonucu, PKK'nın geleceğinden çok Türkiye'nin geleceğini belirleyecektir.

Post-Truth Çağı

YAZAR: DR. SAİF ZAMAN

Şüphesiz, post-truth çağında yaşıyoruz — yalanların, çarpıtmaların ve kurgulanmış anlatıların çoğu zaman olgulara ve akla üstün geldiği bir çağda. Toplum, tekrar eden bir açmazın içine sıkışmış görünüyor: “hakikat”ın neyi oluşturduğunu mu yeniden tanımlıyoruz, yoksa yalnızca “yalan”ın kendisini mi yeniden tanımlıyoruz? Zaman zaman, tekerleği yeniden icat etmenin beyhude uğraşı içinde durmaksızın debelendiğimiz hissine kapılıyoruz.

Çalışma hayatının büyük bölümünü akademide geçirmiş baby-boomer kuşağından biri olarak, yaşlılığın hem ayrıcalıklarını hem de yüklerini takdir etmeyi öğrendim. Yetmişli yaşlarda olmanın mütevazı avantajları vardır — ancak bunlara hiçbir tavizin hafifletemeyeceği fiziksel ve psikolojik ağrılar eşlik eder.

Bugün içinde yaşadığımız zamanlar giderek daha distopik ve derinden sarsıcı hissettiriyor. Bir zamanlar özgürlüğün, demokratik ideallerin ve hukukun üstünlüğünün kalesi olarak geniş ölçüde kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri, artık birçok gözlemciye göre daha otoriter bir siyasi kültüre doğru sürükleniyor gibi görünüyor. Bu gerçeklik, bilinmeyenden duyulan korkudan değil, fakat durmaksızın düşünmeye sevk ettiği için sayısız gece boyunca uykumu kaçırdı. Kendimi sık sık, hayatın — ve hatta dünyanın kendisinin — ne kadar derinden değiştiğini ve bu dönüşümün gelecek

nesiller boyunca sürüp gitmeye mahkûm olup olmadığını düşünürken buluyorum.

Belki de post-truth çağının en büyük kaybı hakikatin kendisidir. Hakikatin kendisi çoğu zaman yanlış bilginin, yarı gerçeklerin, birbiriyle rekabet eden anlatıların, komplo teorilerinin ve dikkatle kurgulanmış gerçekliklerin katmanları altında gömülmektedir. Sahte haberlerin ve “alternatif gerçeklerin” yayılması, bir zamanlar apaçık görünen şeyleri belirsizleştirmiştir. Hakikat, postmodernizm çağında kırılan ve giderek daha fazla tartışmalı hale gelen bir metaya dönüşmüştür; post-truth durumu da pekâlâ bunun doğal bir yan ürünü olabilir.

Ahlaki görecelik ve tarihsel materyalizmin tanıdık entelektüel akımları — tabiri caizse olağan şüpheliler — bu iklime katkıda bulunmuştur. Postmodernizm başlangıçta, yerleşik iktidar, ideoloji ve otorite yapılarına meydan okumayı amaçlıyordu. Ancak onun daha geniş kültürel mirası, şüphecilik kendisi istikrarsız temellere dayanıyor olsa bile, hiçbir fikrin, kurumun, tarihsel anlatının veya ahlaki ilkenin şüphecilikten muaf kabul edilmediği bir dünyanın oluşmasına da katkıda bulunmuş olabilir. Her şey sorgulanıyor, fakat çok az şey kesin kabul görüyor. Ancak hakikati kabul etmek hiçbir zaman kolay olmamıştır.

Hakikat, özellikle iktidarı elinde tutanların çıkarlarını tehdit ettiğinde daha da istenmeyen hale gelir.

Demokrasinin, hukuki usul güvencesinin, hukukun üstünlüğünün, insan haklarının ve hatta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde güvence altına alınan ilkelerin aşınmasından yakınıyoruz. Buna rağmen, bu idealler giderek daha fazla siyasi anlatıların, ideolojik gündemlerin ve stratejik çıkarların gölgesinde kalıyor gibi görünmektedir. Belki de tanıklık ettiğimiz şey yalnızca siyasi bir çürüme değil, kolektif ahlaki ve toplumsal bilincimizde meydana gelen derin bir dönüşümdür.

Hatta 'nesnel tarih' bile adeta bir oksimorona dönüşmüştür. Birçok bakımdan tarih, tartışmasız biçimde Herodot'tan bu yana, her zaman özneliğin izlerini taşımıştır. Günümüzde gerçek zamanlı olarak gelişen olaylar, belirli çıkar ya da ideolojilere göre şekillendirilmiş anlatılara anında dönüştürülürken, hakikatin kendisi çoğu zaman yorum ve propaganda katmanlarının altında gizli kalmaktadır.

Öyleyse gerçek tarih nedir? İdeal olarak tarih, olayların meydana geldikleri şekliyle, kişisel önyargılardan ve siyasi manipülasyondan arındırılmış biçimde sadakatle muhafaza edilmesidir. Ancak tarih nadiren bu şekilde öğretilir. Okul çocukları, emperyal güçlerin yerli halklara ve sömürgeleştirilmiş toplumlara uyguladığı baskılar, sömürü ve istismarlar hakkında çoğu zaman çok az şey öğrenir. Ve bu gerçeklikler kabul edildiğinde bile, çoğunlukla dürüstçe yüzleşilmesi gereken adaletsizlikler olarak değil, sözde asil bir 'uygarlaştırma misyonu'nun parçası olarak çerçevelendirilirler. Tarih çoğu zaman işte bu şekilde arındırılıp aktarılır.

Bu çağın bir diğer kaçınılmaz yan ürünü de şarlatanların, propagandacıların ve profesyonel aldaticıların çoğalmasındır — bunlara "siyasi illüzyonistler" ya da daha açık ve yerinde bir ifadeyle "palavra tüccarları" denebilir. Onlar her yerdeler: kendi sosyal çevrelerimizin içinde, yayın ağlarında, kamuoyuna mal olmuş entelektüeller ve medya figürleri arasında ve özellikle de siyasetin bizzat içinde. Birçoğu, bir zamanlar düşünceli, ciddi ve başarılı kişiler olarak görülen figürlerdir. Günümüzde aldatma, gösteri ve gösterisel öfke yalnızca yaygın değil, adeta her yere nüfuz etmiş durumdadır.

Siyasi liderler — başkanlar, başbakanlar ve seçilmiş temsilciler — çarpıtma ve yalanla iş gördüğünde, sonuçlar siyasetin çok ötesine uzanır. Bu durum kamu güvenini aşındırır, yurttaşlık kültürüne zarar verir, ruhsal iyilik halini zedeler ve dürüst olmamayı kamusal yaşamın kabul gören bir özelliği olarak giderek normalleştirir. Aldatma üzerinden yükselen liderler, yalanın çıkar temelli, kârlı ve siyasi açıdan kullanışlı hale geldiği bir kültür üretir. Bu durum seçim kazandırır, hayal kırıklığına uğramış seçmen kitlelerini yatıştırır, güçlülere hesap verebilirlikten korur ve manipülasyon, propaganda ve halkla ilişkilere adanmış bütün sektörleri ayakta tutar.

Savaş da nadiren dürüst biçimde sunulur.

Siyasi liderler sıklıkla kendilerini medeniyetin, güvenliğin ya da özgürlüğün asil savunucuları olarak gösteren anlatılar inşa ederken, iktidarın, jeopolitiğin, ekonomik çıkarların ve stratejik hesapların daha karmaşık gerçekliklerini gizlerler. Kamuoyu çoğu zaman bilgili yurttaşlar topluluğu olarak değil, ikna edilmesi gereken bir kitle olarak görülür.

Basitleştirilmiş anlatıların altında karmaşıklıkları gömülüp gitmesin diye, pek çok örnek arasından iki tarihsel örneği hatırlayalım.

Küba Füze Krizi

Küba Füze Krizi'ni çevreleyen baskın anlatı, krizi esas olarak Sovyetler Birliği'nin Küba'ya gizlice saldırı amaçlı nükleer füzeler yerleştirmesinin sonucu olarak tasvir ediyordu; böylece Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Yarımküre için doğrudan bir tehdit oluşturulduğu ileri sürülüyordu.

Bununla birlikte, daha geniş bir tarihsel yorum, krizin birbiriyle bağlantılı çeşitli etkenlerden doğduğunu ileri sürmektedir: Sovyetler Birliği'nin başarısız Domuzlar Körfezi Çıkarması'nın ardından Küba'ya yönelik yeni Amerikan saldırılarını caydırma çabaları, Moskova'nın Amerika Birleşik Devletleri ile arasındaki stratejik nükleer dengesizliği azaltma arzusu ve Sovyet sınırlarına yakın Türkiye'de Amerikan nükleer füzelerinin konuşlandırılması.

Bu perspektiften bakıldığında, Küba'nın Sovyet füzelerine ev sahipliği yapma isteği büyük ölçüde, Domuzlar Körfezi operasyonunun ardından ABD destekli yeni bir işgal korkusu ve Washington ile Havana arasındaki süregelen düşmanlıktan kaynaklanıyordu. Amerika Birleşik Devletleri ile Küba arasındaki kalıcı kopuş, bu daha geniş jeopolitik bağlam kabul edilmeden anlaşılabilir.

ABD-İran Karşıtlığı

1979'dan bu yana Amerika Birleşik Devletleri ile İran arasındaki ilişkiler de benzer şekilde, ideoloji, bölgesel güç mücadeleleri, güvenlik kaygıları ve enerji siyaseti tarafından şekillendirilen uzun süreli bir jeopolitik karşıtlığın parçası olarak görülebilir.

Başlıca tarihsel dönüm noktalarından biri, İran Başbakanı Muhammed Musaddık'ın, ülkenin doğal kaynaklarının ulusal ekonomik kalkınma amacıyla İran'ın denetimi altında kalması gerektiğini savunarak İran petrol endüstrisini millileştirmesinin ardından 1953 yılında devrilmesiydi. CIA ile Britanya'nın MI6 teşkilatının da müdahil olduğu yaygın biçimde kabul edilen darbe, giderek daha otoriter hale gelen monarşisi onlarca yıl boyunca Batılı güçlerle yakın ilişkiler sürdüren Muhammed Rıza Pehlevi'nin yeniden iktidara gelmesini sağladı.

O dönemde Musaddık, bazı Batılı yetkililer tarafından komünist etkiye tehlikeli ölçüde açık biri olarak tasvir ediliyordu. Geriye dönüp bakıldığında ise birçok tarihçi, bu tür iddiaların abartılı ve siyasi açıdan kullanışlı olduğunu, esas olarak stratejik ve ekonomik çıkarlarla motive edilen yabancı müdahaleyi meşrulaştırmaya hizmet ettiğini ileri sürmüştür.

Durum, Şah'ı devirerek İslam Cumhuriyeti'ni kuran Ayetullah Ruhullah Humeyni liderliğindeki İran Devrimi ile dramatik biçimde değişti. O tarihten bu yana Washington ile Tahran arasındaki ilişkiler, yaptırımlar, vekâlet çatışmaları, diplomatik izolasyon ve tekrarlayan askerî gerilimlerle karakterize edilen derin bir düşmanlık içinde kalmıştır.

ABD politikasını eleştirenler, stratejik çıkarların — özellikle enerji güvenliği ve bölgesel nüfuzun — bu karşıtlığın sürdürülmesinde merkezi bir rol oynadığını savunmaktadır. Ayrıca İran'ın nükleer emelleri ve bölgesel etkisi etrafında şekillenen kamu anlatılarının çoğu zaman alarmcı bir çerçevede sunulduğunu; buna, onlarca yıl boyunca İran'ın sürekli olarak nükleer silah edinmenin eşiğinde olduğu yönündeki tekrar eden iddiaların da dahil olduğunu ileri sürmektedirler.

ABD politikasının destekçileri ise, İsrail ve bazı Körfez ülkeleri gibi müttefiklerle birlikte, İran'ın füze geliştirme faaliyetlerinin, bölgesel silahlı gruplara verdiği desteğin ve nükleer faaliyetlerinin sürdürülen uluslararası baskı ve çevreleme çabalarını haklı çıkardığını savunmaktadır.

Burada dikkat çekici bir ironi yatmaktadır: İsrail'in, kasıtlı belirsizlik politikası sürdürmesine rağmen nükleer silahlara sahip olduğuna yaygın biçimde inanılırken, İran'ın ise şu an itibarıyla operasyonel bir nükleer bombaya sahip olduğu kamuoyu tarafından bilinmemektedir. Buna rağmen küresel söylem ezici ölçüde nükleer silahlara sahip bir İran'ın varsayımsal tehlikesine odaklanmayı sürdürürken, İsrail'in mevcut nükleer kapasitesine ya da 1948'den bu yana süregelen İsrail-Filistin çatışmasının daha geniş tarihsel gerçekliklerine görece daha az dikkat yöneltilmektedir.

Makul biçimde şu soru sorulabilir: Eğer uluslararası toplum İran'ın bir gün nükleer kapasitesini bir baskı aracı olarak kullanma ihtimalinden korkuyorsa, hâlihazırda bu tür silahlara sahip olan herhangi bir devletin doğasında bulunan riskleri de incelememesi gerekir mi? Nükleer hesap verebilirlik, ahlaki ve siyasi güvenilirliğini koruyacaksa, jeopolitik hizalanmaya göre seçici biçimde değil, evrensel olarak uygulanmalıdır.

Aynı zamanda, devlet politikalarına yönelik eleştiriler ile halklar ya da kimlikler hakkında yapılan daha geniş genellemeler arasında ayırım yapmak önemlidir. Nükleer yayılma, bölgesel güvenlik ve Filistin halkının hakları üzerine yürütülen ciddi tartışmaların en sağlam zemini; tutarlı ilkeler, olgusal doğruluk ve tüm devletler için eşit standartlardır.

Nihayetinde dürüst olmama yalnızca hoş görülen bir şey haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda paraya dönüştürülmüştür. Bu sırada hakikat ise gürültünün ortasında hayatta kalma mücadelesi vermektedir.

DİPNOTLAR:

* **Dr. Saif Zaman**, Kanada'daki York Üniversitesi'nde dönemlik profesör ve duyarlı bir vatandaşdır.

Kaynak: <https://www.counterpunch.org/2026/05/14/the-age-of-post-truth/>

Hepimiz Biraz Suç Ortağımız: Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev

KRİTİK: ABDULLAH BAŞYİĞİT

Odysseus, Homeros'ta topluluğa şöyle seslenir: "Göremem hiçbir iyilik birçok efendinin olmasından. Yalnız tek bir kişinin efendi, tek bir kişinin kral olmasıdır gereken."[1]

Yakın dostu Fransız düşünürü Montaigne'in "Kanımca, La Boetie çağımızın en büyük insanıdır" dediği yazarın tek eseri olan Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* 16. Yüzyılda yazılmış rahatsız edici bir metin. Metnin hemen başında çeşitli hükümet biçimleri üzerinde tartışmak istemediğini, monarşinin öteki rejimlerden daha mı iyi, yoksa daha mı kötü olduğu sorunuyla ilgilenmediğini belirtir Yazar. Yapıtı ne tiranlığın ya da monarşinin yergisi, ne de cumhuriyetin ya da demokrasinin övgüsüdür. Siyaseti geniş anlamı içerisinde ele alarak, siyasetin özünü konu edinir. Cevabını aradığı ve eserinin odağına yerleştirdiği soru, belki de günümüzde cevabı daha da karmaşık hale gelmiş olan ama kesinlikle geçerliliğini korumaya devam eden, şu sorudur: **"insanların nasıl olup da itaat ettikleri, üstelik itaat etmekle kalmayıp boyun eğmeyi, hatta kulluk etmeyi arzuladıkları"**. Onun için siyaset üzerine düşünmek demek, yönetilenlerin bu durumda kalmak istemelerinin nedenlerinin araştırılmasından başka bir şey ifade etmez.

Yüzeysel bir okuma eseri tiranlığın bir yergisi biçiminde algılanmasına, ya da tüm otorite biçimlerini reddeden bir anarşi metni şeklinde anlaşılmasına neden olabilir. Ancak Boetie, tüm siyasal rejimlerin ya da tüm siyasal iktidar biçimlerinin aynı kapıya çıktıkları, yani hepsinin kötü oldukları inancını taşır. Hiçbir siyasal rejim haklı gösterilemez. İktidar sahipleri bu konularını ne yoldan elde etmiş olursa olsunlar, siyasal iktidarın özü hiçbir zaman değişmez, özü hep tiranlıktır. Bunun yanında aile içi hiyerarşide olduğu gibi bazı otoritelerin doğal olduğunu ve insanın doğasına uygun düştüğünü de ifade eder.

Boetie'ye göre insan doğası gereğince özgürdür ve özgürlüğü koruma duygusunu da taşır. Ancak insan yozlaşmış ve boyun eğmeye rıza göstermekle kalmayıp, kulluk etmeyi sevip ona gönülden bağlanmıştır. Özgürlüğünü yitiren insan, insanlığını da yitirir ve doğası değişmiştir.

Ona göre yönetenler ve yönetilenler olarak bölünmüş olan her toplum, zorunlu olarak kulluk toplumlarıdır ve insanın doğasına aykırıdır. Siyasal iktidarların (yazar devletten söz eder, ancak her türlü siyasal iktidar için geçerli olduğu sonucu da çıkarılabilir) ortaya çıkışı ancak bir kaza olarak açıklanabilir.

Çünkü bu tür bir ayrışma akıl ve doğa ile açıklanamayacak bir "kollektif delilikten" başka bir şey değildir. Doğaya, akla uygun olarak yönetenler – yönetilenler ayrışmasının oluşmadığı ve insanların siyasal iktidarlar tarafından koyun sürüsü konumuna indirgenmediği toplumlar ancak iyi toplumlar olarak nitelendirilebilirler. Böyle bir toplumun ortaya çıkması için bir mücadeleye girişmeye bile gerek yoktur. "Tirana karşı koymak, onunla savaşmak gerekmez bile. Ülke ona kulluk etmemeye karar versin bir kere, tiran kendiliğinden yok olup gider." (s.22) der. Ancak bu toplumun ne şekilde oluşacağı ile ilgili bir ütopya, bir proje biçiminde sunmaz. Çünkü eserin başında doğrudan hitap ettiği halktan umudunu kesmiş görünmektedir. Halka bir eylem çağrısında bulunmak ya da özgürlük daveti sunmak anlamsızlaşmıştır. Çünkü hastalık olarak tanımladığı gönüllü kulluk durumu öldürücüdür, hiçbir iyileşme umudu taşımaz. "Halk bir kere kulluklaşmaya görsün, özgürlüğü öylesine unutuyor ki, artık onun uyanıp yeniden özgürlüğü ele geçirmesi olanaksız oluyor" (s.32) şeklinde ortaya koyduğu bu yargı, eserin karamsar bir yaklaşım olarak algılanmasını da haklı çıkarıyor.

Gönüllü kulluğun ortaya çıkışını bir kaza olarak kabul eder, neden kaynaklandığını ortaya koyarken de bazı sorgulamalar yapar Boetie. İlk olarak bu itaatin korkaklıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını sorgular, fakat bunu akıl dışı bulur. İki, hatta on kişi tek bir insandan korkabilir, fakat milyonların sırf korktukları için, kulluğu, itaati, köleliği benimsemeleri düşünülemez. İkinci olarak zenginlik elde etme arzusunun sebep olup olmadığını sorgular. Güvence ve rahatlık içinde mal-mülk edinme uğruna özgürlükten vazgeçerek, bir siyasal iktidara bağlanma şeklindeki ekonomik açıklamayı da reddeder. Çünkü ne halk, ne de devlet mekanizmasının çeşitli basamaklarında bulunup siyasal iktidar sahiplerine hizmet edenlerin can ve mal güvenliklerinden emin olacakları bir güvenceye sahip olduklarına inanmaz: "Sizler gözünüzün önünde, en güzel ve en parlak kazançlarınızın götürülüşüne, tarlalarınızın yağmalanmasına, evlerinizin ve eşyalarınızın çalınmasına seyirci kalıyorsunuz. Öyle bir yaşam sürüyorsunuz ki, hiçbir şeyin size ait olduğunu söyleyebilecek durumda değilsiniz" (s.25).

Korkaklıkla ya da ekonomik menfaat elde etmekle açıklanamayacak bu akıl dışı gönüllü kulluk durumu ancak insan doğasının yozlaşarak bir ikinci doğaya sahip olması ile açıklanabilir. "Doğal olan ne kadar iyi olursa olsun, eğer onun bakımı yapılmazsa yok olup gider" (s. 33). Boetie, alışkanlıkların, göreneklerin, eğitim olarak adlandırdığı kültürel ve ideolojik yapıların, devletin aygıtlarının özgürlüğü yadsıyan bir biçim aldığında insanları birinci doğasından uzaklaştırabilecek büyük bir etkiye sahip olduklarını söyler. Bu durumda özgürlük yerine kulluğu amaçlayan yeni bir varlık çıkar ortaya ve bu varlığın hala insan olma özelliği taşıyıp taşımadığı sorgulanmalıdır. "Eğitim ve alışkanlıkla kazanılmış her şey doğal" olduğuna göre, iki ayrı ve karşıt doğayı aynı

anda barındıran bu yeni insan tipi kulluğu arzulayıp seçmeye koşullandırılmış olarak yeniden yapılandırılmıştır. İşte tam bu noktada, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Boetie'nin Söylev'i o ya da bu yönetim biçimine değil, iktidarın, siyasetin ve otoritenin özüne yönelmektedir. Siyasal iktidarın (yaşadığı koşullar ve dönem itibarıyla yazar devlet olarak ifade etmektedir) otoritesini haklı ve meşru göstermenin de ötesinde, yeni bir insan tipi ortaya çıkararak, kul – köle olmayı sevip sürdürmek isteyen kitleler oluşturduğunu ifade eder. Hiçbir iktidar ona boyun eğenler olmadan var olamaz. Siyasal iktidarın yıkılması için halkın ayaklanıp mücadeleye girmesi bile gerekmez, onu desteklememesi, bir başka deyişle pasif direnişe geçmesi yeterli olur. Ancak ilk kuşağın zorla boyun eğdiği iktidarlara sonraki kuşaklar normal kabul ederek boyun eğenler. Daha sonra gelen ve birinci doğaları eğitim, kültür ve ideolojik aygıtlar aracılığı ile bozulmuş olan daha sonraki kuşaklar bunu savunmaya başlar.

Özgürlüğü hiç deneyimlememiş insanlar, yokluğunu da sorgulamazlar. Alışkanlığın zincirleri ile bağlandıklarında ve küçük menfaat alanları da elde ettiklerinde insanlar özgürlük düşüncesinden tamamen uzaklaşırlar. Zaman zaman gerçekleşen ayaklanmalar ve özgürlük! talepleri ise kurulu siyasal düzen içinde köleliğin (kulluğun) biraz daha "şekerlendirilip tatlandırılması" isteminde bulunan eylemlerden öte anlam taşımazlar. Toplum katman katman bir itaat zinciriyle örülmüştür. İnsanlar sadece yönetilen değil aynı zamanda başkalarını yöneten küçük aktörlere dönüşmüştür. Böylece herkes biraz mağdur olmanın yanında, biraz da suç ortağıdır. Özgürlüğü tercih etmenin yolu basittir: itaat etmemek. Ancak bu karar alınmaz. Çünkü her bir birey, aidiyet, korku, çıkar, alışkanlık ya da başka aygıtlar üzerinden üretilen bir rıza ile otoritenin devamlılığını sağlayan birer suç ortağına dönüşmüş durumdadır.

DİPNOTLAR:

*Etienne de La Boetie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev, çev. ve yorum: Mehmet Ali Ağaoğulları, 4. baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2014.

[1] Homeros, İliada, Varlık Yayınları, İstanbul, 1961, II, s. 206-207

Efendisiz Adamlar

YAZAR: DYLAN NERI

KAYNAK:ZNETWORK.ORG

Sıradan yurttaş, Aristoteles'in "siyasi hayvan"ından çok uzak olmakla birlikte, siyasi meseleler konusunda büyük ölçüde bilgisizdir; fakat bir şeyin farkındadır: hiçbir şey işlemiyor. Ve neden farkında olmasın ki? Nereye baksa çürüme görüyor. Toplu taşıma, yollar, sağlık sistemi, konut, eğitim. Sonra kültürel çürüme var; giderek değersizleşen ücretler; evsizlik. Bunun en kötü sonuçlarından kaçınabilecek kadar parası olanlar, tüketim ekonomisinin sonsuz hazlarından yorulmaya başlıyor. Yüzeysel gösteriş ve fahiş fiyatlı barlar ile restoranlar insan ruhu için artık yeterli olmuyor. (Çünkü eğer bütün dünya tatildeyse...) Ve "sağlıklı bir iş ortamı", "modernlik" ya da "ilerleme"nin sonsuz hazlarına katılmayı karşılayamayan o tüketici olmayanlar (ve dolayısıyla "yurttaş olmayanlar"), kıpırdanmaya başlıyor; safları giderek kabarıyor, gerçi öfkelerinin ve apatilerinin nedeni kendileri için de — bu konuda başkaları için de — açık değil. Her tüketicinin cebinde özel olarak işletilen taşınabilir bir propaganda makinesi bulunurken ve buna karşı koyacak hiçbir eğitim yokken — bunun muhafazakâr, yurttaş yetiştiren anlamıyla "iyi eğitim" olarak değil, fakat bir okuma kültürü ve özgür, açık tartışma kültürü olarak anlaşılması gerekir; çünkü bunlar olmadan buraya nasıl geldiğimizi ya da nereye

gittiğimizi anlamak neredeyse imkânsızdır — ve modern solun evrensel insan dayanışması yerine kültürel ve "ırksal" kimliğe yaptığı vurgu nedeniyle (solun bedeni, başı olan işçi sınıfından kopmuş durumdayken), sıradan insan da, istisnai elit de, entelektüel de, peygamber de geleneksel günah geçisini, yani göçmeni suçluyor. Bununla birlikte, ilerici toplumumuzda göçün, dedikleri gibi, "bir mesele" olduğu açıktır; çünkü sömürülmesi yoluyla ücretleri ve standartları aşağı çekecek bir işgücünün ithal edilmesi (serbest piyasanın ideali), giderek daha kıt hâle gelen kaynaklar için onlarla rekabet etmek zorunda olanlar arasında (en yoksullar arasında) kaçınılmaz olarak çatışmaya yol açacaktır. Özellikle de yerli nüfus, yüzlerce yıllık öncü sınıf mücadelesi sayesinde belirli yaşam ve çalışma standartlarına (ya da en azından bu standartların ilkesine) alışmışsa. Özellikle de, Newcastle'ın bazı bölgelerinde — örneğin sürekli unutulmuş batısında — olduğu gibi, eski işçi sınıfının büyük kısmı, huzurunu ve güvenliğini bozan güvencesiz işçileri ve göçmenleri bastırarak cılız varlığını güvence altına alması için egemen sınıfa bel bağlayan muhafazakâr, ev sahibi bir neo-köylülüğe dönüşmüşse. Eskiden dış kaynaklı sömürü merkezleri olan yerlerden ucuz emeğin ithal

edilmesinin artık orta sınıf mesleklerine kadar uzanması, hakikatle herhangi bir ciddiyetle yüzleşilmeyecekse, son derece ironik ama derin biçimde tehlikelidir. Çünkü o zaman ciddi bir adam çıkıp “lafı olduğu gibi söyleyecektir.” Yani yalan söyleyecektir; fakat ondan önce herkes statükoyu korumak uğruna yalan söylediği için, onun yalanları doğruymuş gibi görünecektir; ya da en azından daha erdem taslayan ve açıkça sahtekâr olan diğer yalanlar daha iyi görünecektir. Ve safça inanan ve kötü eğitilmiş nüfusun büyük bölümü buna inanmaya hazırdır.

Çünkü herkes farkında: hiçbir şey işlemiyor. Görünüşe bakılırsa herkes — iktidardakiler (ve geçimlerini onlara bağlı olarak sürdüren entelektüeller) dışında. Zira çağımızın bir başka olgusu da seçmen kitlesinin görüşleri ile yönetimde bulunanların kararları arasındaki giderek büyüyen kopuştur. Bu yüzden Batı'nın dört bir yanında, özellikle de yoksullar arasında, artık oy vermeyen insanların sayısı artıyor. Toplum içinde anlamlı hiçbir rol oynamamaları, yalnızca gözlem ve hayatta kalma rolünü üstlenmeleri gerektiğini kavrayan insanlar bunlar. Dua etmenin ya da kaderlerini kabullenmenin kendileri için daha iyi olduğunu bilen insanlar.

Bunun şaşırtıcı yanı ise, bunun giderek daha yoğun hâlde gelen iktidar ve servet birikimlerine karşı kitlesel bir halk hareketine yol açmaması (ki bu esasen bir totolojidir), aksine “demokrasi”nin işlemediğine dair bir teslimiyete yol açmasıdır — demokrasiyi inkâr edenlerin sunduğu demokrasi tanımını sorgulamaksızın kabul ederek — ve “keşke iyi bir siyasetçi çıkıp şu karmaşayı düzeltebilse...” düşüncesine sürüklenmesidir. (Gecikmiş ama nihayetinde gerçekleşecek olan peygamber dönüşü için kıyamet gününün sonunda edilen dualar.) Böylece Walter Lippmann'ın “rızanın imalatı”, gerçekte apatinin imalatıdır. “Rıza”, yalnızca şu mutabakatı temsil eder: kitlelere politika yön verme konusunda güvenilmemelidir; halk demokrasisi en tehlikeli yönetim biçimidir; insanlığın kesintisiz refahı ve Sisifos'un da gösterdiği gibi sonsuz mutluluk arayışı için bir yönetici elit gereklidir (finansman seçenekleri mevcuttur). Jefferson yaşadığımız dünyanın mimarı olabilir, fakat kimsenin okumadığı bir çağda yaşamayı sürdüren şey Hamilton'un ruhudur.

Ancak bu tamamen doğru değil. Kitlesel halk hareketi, sosyal konut bölgelerinde, gecekondu mahallelerinde, sokaklarda, İş Bulma Merkezlerinde ve publarda yüzeyin altında kayıyor. Bayrak protestoları da bu yüzden; 2024 ayaklanmaları da bu yüzden. Eksik olan şey örgütlenme.

Rana Dasgupta'nın End of Nations adlı eserinde ikna edici biçimde savunduğu gibi, modern kapitalizmle en açık tarihsel paralellik Britanya İmparatorluğu'nun erken dönemidir; yeni (serbest) pazarların özel iktidar tarafından zorla açıldığı ve ilkel halkların Mesih ve Smith konusunda daha fazla cehalet içinde kalmaktan ‘kurtarıldığı’ dönem. Modern versiyonumuzda ise (yani trajedide değil, farsın içinde), “ilerleme”nin korsanları ve habercileri (ki ilerleme her zaman onu getirenler

tarafından tanımlanır) rolünü çok uluslu teknoloji şirketleri ve finans kuruluşları oynuyor. O zaman olduğu gibi şimdi de özel iktidar ile devlet iktidarı arasındaki ayrım muğlakta (ya da önemsizdi?); biri diğerini zorunlu kılıyor ve besliyordu. Ya da International Affairs dergisinden alıntılanmak gerekirse: “Alphabet, Meta, Amazon, Apple ve Microsoft gibi özel Amerikan internet sermayesi ve dijital platformları, geleneksel olarak ABD devleti tarafından kullanılan altyapısal iktidar biçimlerini edinmektedir.” Bu nedenle Başkan Trump'ın “bilim” danışmanı Michael Kratsios, “Amerika için ileriye dönük en iyi yolun, Silikon Vadisi'nin devlet müdahalesi olmaksızın kendi rotasını bağımsız biçimde çizmesi olduğunu” savunuyordu. O zaman olduğu gibi şimdi de sanayinin (ve dolayısıyla emeğin) örgütlenmesi gereksiz görülüyordu. Devlet için acil mesele yalnızca güvensiz ve apatik bir nüfusun asgari yaşam kuvvetini, onu ayaklanmaktan alıkoyacak kadar sürdürmekti (ya da ölmekten; ne yazık ki insan bedeninin ölümlü sınırları içinde barınan emek hayatta tutulmak zorundadır). Hakların tedrici biçimde devredilmesi ancak emeğin, ülke içindeki serbest piyasa güçlerinin ithaline karşı sonunda örgütlenmesi ve sendikalaşmasıyla başladı.

Yine de, 1980'lerin başından beri (neoliberal darbenin başlangıcından bu yana) sendika üyelik oranları dramatik biçimde düştü; 2019 tarihli bir rapor, “1983'te çalışanların yüzde 51'i sendika üyesiyken, 2019'da bu oranın yalnızca yüzde 24 olduğunu” ortaya koydu.

Düşüş, “hem erkekler hem kadınlar arasında, tüm yaş gruplarında ve hem özel hem de kamu sektörlerinde tutarlıydı.”

Ve her ne kadar “ikincisi büyük ölçüde sendikalı kalmayı sürdürse de” (gerçekte kamu sektörü çalışanlarının yarısından azı bir sendikaya üyedir), tüm işçilerin yaklaşık yüzde 82’si özel sektörde çalışmaktadır ve bunların yalnızca yüzde 12’si sendikalıdır. İşçi güvencesizliğini azami düzeye çıkarma ve tam istihdam sağlama yönündeki ideolojik bağlılığıyla modern devlette – “düşük işsizlik seviyelerine rağmen 2000’lerin ortalarından bu yana Birleşik Krallık’ı karakterize eden durgun reel ücretlerin, işsizlik ile ücret artışı arasında negatif ilişki bulunduğuna dair geleneksel görüşle çelişmesine” rağmen – işçi temelli bir hareketin asli koşulları hızla kötüleşmektedir. Ve sosyal yardım sistemine yönelik aralıksız propaganda saldırısıyla birlikte, her ne sebeple olursa olsun tüketim ekonomisinin parçası olmak istemeyenler, giderek açlık ile kendi başına anlamsız olan emek arasında (ya da “kulluk” arasında) bir “tercihe” indirgenmektedir. Önceki çağlarda yoksullara, sefillere, köylülere, “akıl hastalarına”, radikallere ve serserilere yönelik böylesi muamelenin gerekçesi onların doğuştan günahkârlığıydı.

Bugün ise liderlerimiz, Aydınlanma’nın çocukları olarak, rasyonel bir dil kullanıyor ve bu insanlara “beleşçi”, “tembel” ya da daha kötüsü diyoruz. “Aç kal ya da çalış” modern demokrasimizde işçinin sloganıdır; ve giderek daha fazlası, orucun vahiy getirebileceği umuduyla şansını denemektedir.

Ancak sınıf bilinci ve işçi sendikalaşması, anlamlı bir halk hareketi için yararlı önkoşullar olsalar da, zorunlu değildirler. E. P. Thompson’ın bize gösterdiği gibi, İngiltere işçi sınıfı kendisini, hızlı sanayileşmenin yol açtığı insanlık dışı atomizasyon ve kültürel yozlaşmaya tepki olarak, en koyu cehaletin içinden inşa etti.

Ondan önce ise Christopher Hill’in İngiliz Devrimi tarihinde yer alan radikaller – Diggerslar, Levellerslar, Ranterslar, Quakerlar – “dünyayı altüst etmekle” tehdit etmişlerdi; yalnızca şunu savunuyorlardı: ister kutsal ister seküler olsun, otorite her zaman kendisini meşrulaştırmak zorundadır ve eğer bunu yapamıyorsa var olma hakkına sahip değildir. Ve onlardan önce köylüler vardı; ve onlardan önce...

Eğitim ve örgütlenme yalnızca insan doğasının gizli dürtüsüne yön ve gerekçe kazandırır; ahlaki ve entelektüel otorite iddiasındaki seçkin bir azınlık tarafından sürekli biçimde çarpıtılan bir dürtüye. Modern devletin kökeni özünde budur. Bu yüzden Thomas Paine’in, hükümet otoritesinin gerekçesini – “zorunlu bir kötülük”ü – ve evrensel insan haklarını Aden’e kadar geri götürmesindeki mantık kusursuzdur; yani ya bunlar doğuştandır ve tartışılmazdır ya da değişken insan ideallerinden türemektedirler. Bu yüzden Milton, “kadim özgürlüğün bilinen yasaları”nı savunuyordu. Mesele şu ki, buna önceden karar vermek zorundayız. Devrim tarihi, yalnızca belirli bir noktaya kadar haksız ve keyfi aşağılanmaya tahammül edebilen insan ruhunun kuvvetinin tarihidir.

Halk farkında: hiçbir şey işlemiyor. Ve yine de bu, iyimserlik sebebidir. Çünkü bunun tesadüf olmadığını kavramak yalnızca kısa bir zihinsel adımdır; aslında her şeyin, doğru perspektiften bakıldığında işlediğini görmek. Özel iktidarın perspektifinden. Modern ekonomik sistemin asli çelişkisi, onu yok edecek paralel toplumu kendisinin yaratmasıdır.

Kaybedecek hiçbir şeyi ve kazanacak her şeyi olan, yurttaşların en korkuncu olan “efendisiz adam”ın giderek büyüyen kitlesi, sonunda zaten bildiği şeyi yeniden keşfedecektir: insan siyasi bir hayvandır ve kaderi kitlelerin gizil kudretinin içinde yatmaktadır; yani gerçek demokrasinin ve insan ruhunun özgür ifadesinin idealinin içinde.

Özgürlüğün Arkeolojisi: Birey-Siyaset-Adalet-Ahlak

Özgürlük kavramı, bugün küresel emperyalist programın meşrulaştırıcı bir sloganı olarak kullanılmaktadır. Emperyalizm, tarih boyunca işgal, istila, sömürü ve egemenlik amacıyla insanlığın bir çok değerini ve sembolünü kullanmaktan geri kalmamıştır. Tarihin efendi-köle çatışması, kurumsal dinlere karşı inanç özgürlüğü ve devletlere karşı bireysel ve toplumsal özgürlük mücadeleleri ile dolu olduğu göz önüne alınırsa, bu kavramın emperyalist kullanımına karşı, insanlık adına asli manasına yeniden kavuşturmak elzemdir.

Batılılaşma sürecinde Yeni Osmanlı aydın kuşağın, II. Abdulhamid istibdadına karşı hürriyet kavramını öne çıkartarak mücadele ettiği yakın tarihimizden bugüne kadar bu kavramın kullanım biçimi çok fazla değişmiştir. Farklı toplumsal ve ideolojik kesimler, bu kavram üzerinden kendi özel gündemlerini açmaya çalışmış, farklı meslek ve meşrep sahipleri de özgürlük-hürriyet kavramını kendi nosyonları doğrultusunda tanımlamıştır. Örneğin hukukçu nosyonu ile siyasi yasaklı bir liderin hürriyet davası tabii olarak farklı manalar taşımıştır.

Kadim geleneğimiz içinde köle olmama durumunu ifade eden hukuk ağırlıklı bir kavram olarak hürriyetin, modern dönemde daha bireysel ve varoluşsal bir muhteva kazandığı bilinmektedir. Politik muhalefet gruplarının, bu modern manayı da içerecek tarzda ve kendi amaçlarının vazgeçilmez bir unsuru olarak hürriyet kavramını bayraklaştırdıkları da malumdur.

Bunun yanında kapitalist sistem de, liberal söylemin içeriğini boşaltarak özgürlük kavramını kendine mal etmeye çalışmaktadır. Tüketimci konformist kültürün yayılmasını özgürleşme olarak yorumlayan kapitalist sınıflar, özgürlüğün ancak kapitalizmin piyasacılığı içinde sağlanabilecek bir amaç olduğunu propaganda etmektedir.

Özgürlük kavramı, siyasal içeriği ile devlete karşı kullanılırken, ahlaki temelde ise dine karşı kullanılır olmuştur. Dinsel ahlakın sınırlarını sorgulayan farklı çevreler, dinle özgürlüğü birbirinin zıddı imiş gibi değerlendirmektedir. Özgürlüğü bu bağlamda her istediğini yapma serbestisi olarak yorumlama tarzı, daha çok din karşıtı çevrelere özgüdür. Bütün bu farklı mana ve kullanım biçimleriyle özgürlük kavramı, insanlığın gündeminde ilk sıralarda kalmayı sürdürecektir. Üzerinde herkesin ittifak ettiği bir özgürlük tanımı olmamakla birlikte, ana hatlarıyla modern tarih içinde şekillenen manasıyla özgürlük, en yaygın kullanıma sahiptir. Bu kullanım, demokrasi kavramı ile birlikte ve demokratik hakların genişletilmesi bağlamında yaygınlık kazanmıştır. Birey ve grupların demokratik hak ve özgürlüklerinin genişletilmesi, esasen sıradan insanlardan çok, burjuva sınıfının kendi sınıfsal hareket alanının genişletilmesini ifade etmekle birlikte, bu sınıfın çıkarlarıyla paralel kitlelerin özgürlüklerinin gelişmesini de getirmektedir. Görüldüğü gibi özgürlük, Fransız İhtilali'nden beri insanlığın ortak gündemi olmakla birlikte, ortak mana ve içeriğe sahip değildir.

Yine de insanlığın özgürleşme yönünde yol alması ve yüzünü kapalı, tutucu ve donuklaştırıcı değerlere değil de söylem düzeyinde bile olsa özgürlüğe dönmesi, önemli bir aşamadır.

Özgürlük kavramını, her şeyden önce insanlığın ortak talebi ve değeri olarak kabullenmek ve bu kavramı insan merkezli bir muhteva ile manalandırmak gerekmektedir. Özellikle Doğu-İslam kültürü bağlamında özgürlük kavramının yeniden ele alınarak toplumsal ve bireysel gelişmenin manivelası kılınması şarttır. Çünkü, yaşadığımız toplumsal çerçevenin temel sorunları, bir şekilde özgürlükle teğet geçmekte, daha doğrusu özgürlük, bir çok asli problemin tam ortasında duran temel bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özgürlük sorununu birkaç başlık altında ele alarak tartışmak ve sonuçta bu başlıkların da ifade ettiği problemlerin çözümü için daha elverişli, pratik ve anlamlı bir kavram-değere dönüştürmek gerekmektedir.

Tanrı Telakkisi ve Özgürlük

Organik bir bütünlük olarak her toplumun sosyo-kültürel yapısı ile siyasal düzeni arasında karşılıklı bir belirlenim/etkileşim ilişkisi vardır. Siyasetin, bir güç temerküzü ve dağılım süreci olarak şekillendiği her durumda bu ilişkinin niteliği, bütün bir toplumsal yapıya ilişkin ipuçları verir.

Birbiriyle bağlantılı olsa da, üretim tarzı, coğrafi koşullar, kültürel gelenekler, inanç sistemi gibi farklı faktörler, ayrı ve değişik dozajlarda siyasal alanı etkiler. Bu anlamda siyaset ve bağlantılı olarak yönetim, devlet, idari yapı üzerine söylenecek her sözün doğrudan tek tek her bireye uzanan çağrışımları olacaktır. Bireylerin en yaygın ya da benzer karaktere sahip “ortak” yönlerinin, bu etkileşimde en etkin role sahip olması da doğaldır.

Bu bağlamda, “toplumsal” olma niteliğine sahip olan, yani en yaygın özellik durumundaki faktörlerin, siyasetin doğasını belirlemede kritik bir role sahip olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sosyo-kültürel yapının en yaygın ve ortak faktörü şüphesiz inanç sistemidir. İnsanların zihniyet dünyası esas olarak taşıdıkları inanç sistemi tarafından şekillenir. Burada kastedilen dar anlamda dini inanç değil, bizatihi herhangi bir şeye inanma-bağlanma tarzıdır. Zira dini inanç daha formel ve öğrenilen bir özellik taşır.

Ancak inanç sistemi, dini inançları da etkileyecek ölçüde informal ve köklüdür. Toplumların yaşadıkları coğrafi koşullar, devraldıkları bütün tarihi miras gibi inanç sistemlerinin de ana hatlarını çizmiştir.

Mezopotamya-Akdeniz Havzası, inanç sistemi açısından “tek bir coğrafya ve tarih” olarak ele alınabilir. Zira bu bölgede tarih, birbirini besleyen ve yeniden üreten “aynı olayların” sonsuz tekrarı gibidir. Coğrafya ise, gerek ırmak-dağ-ova-deniz gibi doğa durumunun değişmezleri ve iklim koşulları açısından gerekse göç ve ticaret yollarının devingen karakteri yönünden bu havzada yaşayan her etnisiteden toplumun zihniyet dünyasını belirleyici bir role sahip olmuştur.

Herhangi bir şeye inanma-bağlanma tarzı olarak inanç sisteminin özelliklerini çözümleyebilmek için başvurulacak en elverişli şifre Tanrı telakkisidir. İnsanların ister inansın ister reddetsin, mutlaka bir Tanrı telakkileri ve onunla kurdukları itaat ya da isyan ilişkileri vardır. Toplumların kolektif vicdanı olarak dinlerin de pekiştirme rolü oynadığı bu telakki tarzının analizi, esasen somut olanın yani ekonomik ve politik olanın çözümlenmesini de kolaylaştıracaktır. Tanrı telakkisi, özünde insan ve doğaya ilişkin, hatta bizatihi yaşama ait her şeye ilişkin öğeler taşır. İnsanlar çoğu durumda dinler tarafından ilahi olarak bildirilmiş olana değil, tarih ve coğrafya tarafından belirlenen ve kendi somut gerçekliklerinin çarpıtılarak soyutlaştırılmış sureti olarak temayüz eden bir Tanrı'ya inanırlar. Bu Tanrı, aynı zamanda insanların doğaya ilişkin bilgilerinin sınırı kadar doğaya ait fakat doğadan aşkın bir güçtür. Tanrı, aslında Mezopotamya-Akdeniz Havzası halklarının insana, topluma, devlete ve doğaya ait bilgi ve yargılarının ifadesi gibidir. İlahi dinler, bu bilgi ve yargıların yerine Tanrıya dair gerçek bilgiyi insanlara tanıtmışlar, ancak toplumsal pratik, kendi alışkanlığını zaman içerisinde yeniden ikame ederek ilahi dinin gerçeği yerine sosyo-kültürel metafiziği hakim kılmıştır. Tanrı telakkisi üzerine konuşmak, aslında bu bölgenin tarihi ve toplumsal gerçeği üzerine konuşmaktır.

Örneğin ‘mutlak ve kutsal baba/efendi’ imajı olan bir Tanrı fikrinin gerisinde erkek egemen bir toplumsal kültür, otoriter bir devlet, katı ve ayrımcı bir yöneten/yönetilen ilişkisi vardır. En önemlisi bu tanrı sadece bir toplumun ya da topluluğun tanrısıdır, tek tek bireylerde karşılığı olan bir tanrı değildir. Oysa, Kuran-ı Kerim’de kendisini tanıtan Allah, evrenseldir, Rahman ve Rahim’dir, insanın dostudur, eleştiriye hatta isyana dahi müsaade etmiştir. O, nurunu tamamlayacaktır. Yani henüz tamamlanmamış, oluş halinde bir sürecin, karanlığa ve kötülüğe karşı mücadele sürecinin tarafıdır. İnsanı yaratarak kendine halife (temsilci) kılmıştır. Doğayı ve diğer canlıları insanın sorumluluğuna emanet etmiştir. İnsanın düşmanı olan şeytanı (kötülüğü) yok etmek için insanın safında ve onun yardımcısı olarak kendisini insana tanıtmaktadır. Kuran-ı Kerim’de kendisini bize tanıtan Allah’ın, toplumsal bilinçaltındaki tanrı telakkisi ile çok az ortak yanı vardır.

Aynı şekilde salt insanın vicdanı ile tarih ve toplumun acımasız gerçekliğinin ürünü olan Tanrı fikri arasında da çelişki vardır.

Belki de bu nedenle insanların çoğu ya Tanrı ile dostluğa dayalı saygı ve sevgi imanı yerine, kölece bir ‘korku imanı’ ilişkisi kurmakta veya işte bu ilişkiden dolayı tanrıya isyan veya inkar etmektedir. Ancak her halükarda zihniyet dünyasında yer etmiş olan Tanrısallık fikri, bir düşünme biçimi olarak beyinleri programlamakta ve bütün toplumsal ilişkiler bu programın değişmez formatları üzerinden kurulmaktadır. Bu coğrafyada yaşayan insanların otoriter olmayan ilişkiler kuramamaları ya da özgür

birey olamamalarının gerisinde, insanların zihinlerindeki programın dışında düşünememelerinin, o programın korkutucu ve yıkıcı etkisinin dışına çıkmaya cesaret edememelerinin payı vardır. Yine sabit ve değişmez bir doğa felsefesi ve bunun sonucunda aynı olanın sonsuz tekrarına dayalı siyasi-ekonomik düzenlerin varlığında da sabit ve değişmez Tanrı telakkisinin payı vardır. Tamamen totolojik, kapalı, sabit ve mutlak bir düşünme tarzına sahip olan toplumların aynı özellikte bir Tanrı'ya inanmaları tesadüf değildir. Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nda bilinen tarih içerisinde, yani beş bin yıl boyunca farklı kavimler ve imparatorluk düzenleri olsa dahi inanılan tanrıların benzerliği ve o tanrılarla insanların ilişkisinin değişmemesi söz konusudur. Bölgedeki tanrılar panteonunda gök, yer, yeraltı, bereket, aşk, savaş, iyilik-kötülük vb. fonksiyonlarıyla özdeş tanrılar var olmuştur. Bu Tanrıların bir kısmı insanın ulaşamayacağı ve çözümlenemediği doğa güçleri (Güneş, Ay, yıldızlar)dır. Bir kısmı ise insanların hayatını yönlendiren daha somut ilişkilere müdahale eden, ettiği görülen/tecrübe edilen 'insan-tanrılar' yani hükümdarlardır. İnciler mutlaka birincilerden referans alan ve onlarla akraba olan yani normal insanlardan üstün ve ayrıcalıklı varlıklardır.

İran-Sümer-Babil-Akad geleneğinde Tanrı-kral, kadim Mısır'da Tanrı'nın (Güneşin) oğlu kral ve Roma'da ölen imparatorun tanrılaştırılması (August) söz konusu olmuştur.

Tanrı-kral anlayışı, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'ın etkisiyle giderek "teorik bir sınırlamaya" tabi tutulmuş ve "kutsal devlet-kutsal yönetici" telakkisi gelişmiştir. Son 2000 yıllık tarih, modern döneme kadar gerek Hıristiyan gerekse Müslüman toplumlarda kutsal devlet'lerin ve temsili olarak tanrısal liderlerin tarihidir. Bu anlayış eskisi kadar olmasa da bugün de etkisini sürdürmektedir.

Kutsal hiyerarşi, kadim örf ve sınırları olmayan hegemonya tarzı, hem devlet nezdinde hem de bütün toplumsal ilişkiler içerisinde yeniden üretilerek varlığını sürdürür. Özgürlük sorunu, işte bu kadim gelenek içerisinde ortaya çıkar ve ancak bu geleneğin özelliklerine nispetle çözümlenebilir.

Allah, bir varlık ve oluşturmaktır. Dinamiktir, her an yenilenmekte, daima kendini oluşturmaktadır. Alemin ve insanın hem içindedir hem dışındadır. Var olan her şey O'ndan doğar ve O'na döner. O, her şeyden münezzehtir. Her şeye hakimdir. Her şeyin ötesindedir. Her şeyin içindedir. İnsan, O'nun cüzi iradesidir. Sorumluluk ve ehliyet sahibi olan tek yaratılmış varlık insandır. Allah, insanı yaratılmışların en üstünü kılmıştır. İnsanın bu üstünlüğü, bir sorumluluk gerektirir. Doğa'nın, diğer yaratılmışların ve kendisinin sorumluluğudur bu. İnsanın var oluş amacı, bu sorumluluk idraki içinde kendini gerçekleştirmek, geçici dünya hayatının imkanlarını kullanarak kalıcı var oluşunu sağlamaktır. Allah, insana ebedi bir var olma ve kendisi için olma fırsatı sunmuştur.

Dünya hayatı işte bu fırsat ve imkanın mekanıdır. Ölüm, sadece bir boyut değiştirmektir ve Allah şuuru, bu ahiret şuuruyla birlikte insanın varoluş anlamını insana öğretir.

Özgürleşme, işte bu dünya sınırları içerisinde öteyi idrak edebilmek, bunu Allah ve Adem olma şuuru üzerinden yapabilmek demektir. Bu nedenle Allah telakkisi, insan telakkisi demektir ve insanın kendini anlama, yaşamına mana katma ve var oluşunu gerçekleştirme davası, bütün davaların temelidir. Bu bağlamda, özgürleşme, insanlaşmadır, yani doğanın, tarihin, toplumun ve insanın kendi beşer yanının üzerine çıkarak kendi iradesiyle seçebilme ve yapabilme yetisi kazanmadır. Özgürleşme davası, insanı küçülten, ezen ve kullandıran her şeye itirazla başlar. Bütün olay ve olguları bu ölçüye vurarak yaşama çabasıdır, insanlaşma... Tabi ki, geri dönüşü, kaybedişi ve hedefe ulaşamama ihtimali de vardır. Ama aslolan bu yolda ve doğrultuda yürümek, bu uğurda yaşamaktır. Ahiret, asıl yargı günüdür ve gerçekte kazanıp kaybedenler orada belli olacaktır.

İşte bu nedenle, Allah telakkisi, insan telakkisini ve özgürlük kavramının temel manasını anlamamız için zorunlu bir şuur düzeyidir. İslam'ın tanıttığı Allah, tarihsel tortularından ve tarım çağlarının otoriter baba figüründen arındırılarak, gerçek özüne, rahman ve rahim oluşuna ve birliğine vurgu yapan Kur'ani manasıyla algılanmalıdır. Ancak bu Allah şuuru, Adem'i özgürleştirebilir ve özgürlüğü insanlaşma çabası olarak tüm insanların ortak davası kılabilir.

ÖZGÜRLEŞME NASIL GERÇEKLEŞİR?

Özgürlük; bir praksis ilkesidir. Pratik koşullar ve olgular içerisinde konuşulabilir. Bu nedenle, özgürlük sorununu öncelikle tarihsel pratiğin ve toplumsal koşulların analizi içinde ele almak gerekir.

Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nda tarih; din ve devlet halinde gerçekleşir ve insan bir özne olarak açığa çıkamaz. Felsefe ve politika, mitoloji ve teoloji olarak ve teolojik bir dille konuşur. İnsan, tarihin ürettiği büyük ve kutsal bütünlerin nesnesi olarak var olabilir. Bunun dışında var oluş ve kendini ifade imkanı zayıftır. Bu anlamda özgürleşme, yaşadığımız coğrafyada tamamen pratik bir sorundur ve insan'ın kendisi olarak var olmasını, kendini ifade edebilmesini ve bağımlılıklardan koparak kendi özerk var oluşunu gerçekleştirebilmesini sağlayan politik bir eylemdir. Ancak praksis içerisinde kurulabilecek yeni koşullar dolayısıyla yeni bir var olma kanalı ortaya çıkabilir. Özgürlük, ülkemizde, bu nedenle Stoacı anlamda metafizik bir fantezi ya da Batılı anlamda bir insan hakları sorunu değil, tamamen ontolojik ve politik bir gelişme ilkesidir. Yaşadığımız toplumda sırasıyla ekmek, güvenlik ve adalet olarak talep edilen yaşamsal ihtiyaçlar skalası, insanı var edecek özgürlük ilkesini içermediği sürece daima talep edilme düzeyinde kalan temel sorunlar olmayı sürdürecektir. Zira, özgürleşme mücadelesinin ve özgür insanın olmadığı her durumda, sadece ekmek, güvenlik ve adalet talebi; insanı nesneleştiren büyük bütünlerin kadim düzenini sürdürmeye yaramakta, totolojik bir

çıkmanın araçları haline gelmektedir.

Böylece insanlar, rızık dağıtan, istikrar ve adalet vaad eden otoritelere boyun eğmeyi sürdürecektir ve iktidarlar da bu ihtiyaçlar temelinde insanları kullaştıracaktır. Bu fasit daire, tarihimizin temel çelişkisidir ve ancak özgürlükle aşılabilir. Özgürlük, temelde insanı kullaştıran, beşerleştiren her tür etkenden arınma, yani insanlaşmadır.

Özgürlüğün anahtarı “sahip olma”dır. Mülkün, dinin ve devletin sahibi olmak, Türkiye insanının tarihsel yapısını değiştirecek en köklü özgürleşme adımıdır. Bu üç temel olguyla kurulmuş olan esaret ilişkisinin tersyüz edilmesi ve bir özne olarak, bir sahip-efendi olarak yeni bir ilişki tarzının geliştirilmesi, pratik özgürleşme çabasının özüdür. Bu anlamda ülkemizde özgürleşme sorunu bireysel olmaktan çok toplumsal bir sorundur ve ancak topyekün değişim adımlarıyla gerçekleşebilir.

Sosyo-ekonomik yapımız, Osmanlı’dan beri bir savaş örgütü olarak örgütlenmiş devletin mutlak mülk sahibi olduğu, din’in de devletin bir organı olarak kurumsallaştığı uzun bir tarihi sürecin devamıdır. Özellikle Tımar sisteminin ve Ahilik geleneğinin bozulduğu son dönem Osmanlı ekonomik düzeni, kamu mülkünün belirli ailelere kiralanmasına dayalı iltizam sistemiyle imtiyazlı grupların doğmasına yol açmıştır. Bu süreç, mülkün devlete ait olmasının, toplumsal eşitlik ve adalete uygun bir kamusal düzen yerine, devleti elinde tutan zümrelerin istismarına kapı açan yeni tip bir adaletsizliğin gelişmesine imkan vermiştir. Öyle ki, devletlü elite başı hoş olmayanlar, yakın durmayanlar, saraya ve başkente uzak olan bölgeler ve sıradan halk yığınları, sadece devlet dolayımı ile yürüyen ekonomik düzenin dışına atılmış ve zamanla politik olarak da dışlanmışlardır. Yani, etkilerini halen yaşadığımız sosyal altyapı, Osmanlı düzeninin bozulmuş biçiminin ürünüdür. Mülkün devlete ait olması, ilk Selçuklu-Osmanlı devrindeki kamucu-halkçı karakterini kaybetmiş, tam manasıyla imtiyazlı seçkinlerin istismarına dayalı sahte devletçilik görünümüne oligarşik bir düzen egemen olmuştur.

Son iki yüz yıllık Batılılaşma süreci de bu alt yapıdan çok görüntüyü değiştirmeye odaklanmış ve Cumhuriyet dönemi dahi, burjuvazi yaratarak mülkü, laiklik yoluyla da dini devletten özerkleştirme yönündeki adımlara rağmen tam tersi sonuçlar doğurmuştur. Hem yeni burjuvazi hem de din, sadece kurumsal varlıkları ile değil, geliştirdikleri ideolojik-politik ve kültürel sonuçlarla da işte bu seçkinlerin mülküne dönüşen ‘devlet’i tahkim eden ve pekiştiren misyonlar üstlenmiştir. Esasen iki yüz yıl önceki modernleşme tercihi dahi bireyi ve toplumu geliştirmekten çok devleti yenileme ve güçlendirmeye ayarlanmış bir güvenlik politikası olduğundan, Türk modernleşmesi bütün aksi söylemine rağmen, eski düzenin yeniden üretilmesini de içeren bir değişim modeli olmuştur.

İki yüz yıl sonra, bugün oligarşik bir saltanat, tekeli ekonomik düzen, otoriter devlet, devletin şubeleri gibi partiler, dernekler, sendikalar, vakıflar, cemaatler,

örgütler, odalar, barolar, üniversiteler... vardır ve hiçbirinin içerisinde özerk alan yoktur. Değişen tek şey görüntülerin mutlak ve keskin ölçülerle farklılaşmasıdır. İnsanın bütün maddi ve manevi hususiyetiyle ortaya çıkması, şahsiyet sahibi olması, kendini üretim, zanaat, sanat ve ahlak düzeyinde gerçekleştirmesi manasında özgürleşme, öncelikle belirli ellerin mülküne dönüşmüş olan devletin, din’in ve mülk’ün bütün toplumun mülküne dönüştürülmesi sorununu çözmekle eşanlı bir meseledir.

SAHİP OLARAK ÖZGÜRLEŞMEK

Mülk’ün Sahibi Olmak

Bütün kapitalistleşme çabalarına rağmen, Türkiye’de ekonomi hala ve esas olarak devletin rızık dağıtması ve toplumun da devletten beslenmesi olarak kurumlaşmıştır. Kapitalizmin altın kuralı olan sermaye birikimi yerine Ortaçağ’ın “mülk birikimi” anlayışı egemendir. Bu nedenle kapitalist ticaretin dolaşım ve değişim aracı olarak “para” dahi, bizatihi “mal” hüviyetinde biriktirilen ve çoğunlukla kendi başına bir “mülk” olarak “saklanan” bir değerdir. Toplum, zorla ve bazen de zor yoluyla elde edip biriktirdiği mülkün esiri olur ve insanlar sahip oldukları bu mülkleri tarafından yönetilen nesne konumuna düşer.

Mülksüz bir geçmişten mülk biriktirme şehvetine dönüşen süreç, ‘insan’ın nesneleşmesi, araçlaşması, değersizleşmesi ve kullaşmasının yeni biçimlerini de üretmektedir. Zorunlu olarak üretim ve çalışmaya dayalı az sayıdaki sektör haricinde, hemen bütün ekonomi, işte bu modern görünümüne “mülk’e bağımlı saadet zinciri karakterli ilişkilerden oluşur. Sonuçta bu ülkede, küçük ya da büyük, her düzeyde mülk sahibi olmak, mülkün esiri olmaktır. Oysa gerçek anlamda “mülk’e sahip olma”, insana güven duygusu veren, yaratıcılığını artıran, ufkunu ve yeteneklerini geliştiren, korkularını yenmesini sağlayan, ortaklık ve girişimcilik ruhu kazandıran bir duygudur.

Mülk’ün sahibi olmanın iki yolu vardır: Birincisi onu emek ve yetenekle kazanmak, ikincisi de, bu kazanma süreci de dahil tüm yaşamı Adem olma fırsatı olarak gören tevhidî bir dünya görüşüne sahip olmaktır. Emeksiz ve yeteneksiz yani haram kazanç, mutlaka insanı kendine kullaştırır. Tevhid ve Adem şuuru olmayan bir insan illa ki, kazandıklarıyla böbürlenen, haddini aşan ve başkalarına zarar veren bir kullaşma eğilimi gösterir. Bu nedenle, mülk’ün sahibi olmak, mülk sahibi olmanın sigortasıdır. Ancak bu iki şart altında elde edilen mülk helaldir. Bu şartları taşımayan mülk, hem başkalarının haklarının çalınması ile elde edildiği için, hem de ona kulluk edileceği için, hırsızlıktır ve haramdır.

Bugün kapitalist mülkiyet anlayışı ve birikim modeli, hırsızlık üzerine kuruludur ve tüm toplumun birbirinin hakkını çalmasına dayalı bir sistemdir. Bu nedenle sadece uyanıklar, ahıksızlar ve iş bitirici benciller mülk sahibi olabilmektedir. Bunların tümünün mülkü hırsızlık malıdır ve bir şekilde topluma -kamuya- tekrar aktarılmalıdır.

Her bir insanın eşit koşullarda ve emek-yetenek-çaba şartlarını yerine getirerek mülk sahibi olması ve bununla birlikte o mülkünün efendisi olabilmesi, yeni bir ekonomi-politik paradigmayı gerekli kılmaktadır. İşte bu, insanı efendi yapacak paradigma, özgürlüktür. Mülk'ün sahibi olmak, insanı özgürleştiren bir araçtır. Başkalarına muhtaç olmamak, ihtiyaçlarını karşılayabilmek, kimseye minnet duymamak, gelecekte korkmamak, mülkün sahibi olan insanı özgürleştirir. Kendine güven kazandırır ve topluma faydalı olmasını sağlayacak başka eylem ve yeteneklerini geliştirmek için zaman ve fırsat sunar. Bu manada mülk, insanın ihtiyaçlarını karşılayan bir araçtan başka bir şey değildir. Emek ve yetenekle, yani bir meslek sahibi olarak ve çaba göstererek kazanılan servetten, ihtiyaçtan fazlası muhtaçlara dağıtılmalıdır. Servet birikimi, bencillik, açgözlülük ve başkasına tahakküme yol açar. İnsanın mülkünün sahibi olması, kazandığını aynı emek ve yetenekle kazanacağına ve kazanmadığı durumda diğer insan kardeşlerinin desteğini alacağına ve Allah'ın da yardım edeceğine olan imanı sayesinde gerçekleşir. Fazla olanın dağıtılması, bir yük olarak görülmesi, paylaşma ve dayanışmanın, biriktirme hırsından daha zevkli olduğunun idraki, her şeyin başıdır. Bu ahlak, ancak özgürleşmeyi hayatın manası olarak kavrayan ve mülkle ilişkiyi özgürleşme bağlamında kurabilen Adem olma şuuru ile gerçekleşir. Aksi halde, geçmişte olduğu gibi bugün de insanlık, mal ve mülk uğruna beyhude bir kavganın ve kendini tüketmenin anaforundan kurtulamayacaktır.

Din'in Sahibi Olmak

Aynı şekilde, bir din sahibi olmak da, bu ülkede dinin nesnesi olmaya dönüşmüştür. İnsan için yol gösterici ve kurtarıcı bir araç olarak dinle kurulan ilişki tarzı, toplumun yeni bağlanma ve kullaşma mekanizması haline gelmiştir. Özünde kula kulluğu reddeden İslam, toplumun her düzeyde bir otoriteye bağlanma alışkanlığını pekiştiren manevi bir işlev görmeye zorlanmıştır. Bu anlamda İslam'ın özü ve maksadıyla çelişen kurumsal Müslümanlık, bazı yönleriyle, özellikle tutucu biçimleriyle 'insan'ın nesneleştirilmesine hizmet eder hale gelmiştir.

Sahip olma paradoksu, din konusunda da geçerlidir. İslam gibi özgürlükçü bir dine dayanma iddiasıyla ortaya çıkan, ancak teslimiyet, kişiye kulluk, kadercilik, itaatkarlık, bağımlılık gibi köleci kurumsal ilişki biçimleri üreten bazı dinsel oluşumlar, din üzerinden kadim pagan rahip geleneğini yeniden üreten bir karaktere sahiptir. Bu özelliği ile dini oluşumların çoğu, insanların özgürleşmesinden çok, devletin ve güç sahiplerinin denetim ve disiplin aracı işlevini görmektedir. Çoğu durumda, özellikle Anadolu'da, devletin, politikacıların ve mülk sahiplerinin yarattığı boşlukları doldurmak ve insanları bu güç merkezlerine itaate alıştırmak teba/reaya/kul halinde tutmak, dinle kurulan bu yanlış ilişki sayesinde mümkün olmaktadır. Dine yüklenen bu sosyal rol, insanların dini mensubiyetinin sahip olma yerine hiçleşme/yok olmaya

dayalı edilgen ilişkilerinin ürünüdür. İslam'ın insana kazandırdığı 'eşref-i mahlukat' misyonu ve kişiliği yerine, bu yanlış din anlayışları üzerinden insanlarımızı kuru kalabalık halinde tutacak kullaştırıcı cemaatler yayılmıştır. Bir iman etme biçimi olarak akletmeyi, çalışmayı, dürüstlüğü, onuru, edebi öğütleyen bir dinin mensuplarından cehalet, fanatizm, tembellik, ikiyüzlülük, güce tapma ve dogmatizm üreten mekanizma, adeta tarihin ironisidir. Bu ilişkinin tersyüz edilmesi, hem Batılılaşmayı dinin tasfiyesine indirgeyen politikaların boşa çıkmasını kolaylaştıracak, hem de sahici ve yerli bir modernliğin, milletin asli kimyası olan İslam'ın değer ve dinamiklerinin de katkısıyla maya tutmasını ve evrenselleşmesini sağlayacaktır.

Din'in asıl sahibi, tabii ki Allah'tır. Bu manada, her şeyin asıl sahibi O'dur. Ve insan yaşamında din dahil her şey, Allah tarafından insanın emrine ve sorumluluğuna verilmiştir. Yani, doğa, eşya ve olgular, beden ve ruh, akıl ve vicdan gibi, peygamberler yoluyla insana bildirilen ölçü, sınırlar, öğüt ve nasihatler yani din de insan için bir vasıta. İnsanın, insan olma şuurunu idrak etmesi, Allah'ı ve Allah şuurunu üzerinden var oluşunu idrak etmesi, hayat ve ölümün tözsel olarak verilmiş insan olma amacı için geçici bir fırsatlar bütünü olduğunu kavraması için din, yani ilahi mesajlar gönderilmiştir.

Ancak tarih boyunca insanlar, bu mesajları eski animist-paganist alışkanlıklarıyla karıştırarak Allah şuurunu tanrıperestliğe, dini ise kurumsal din adamları düzeneğine benzetmiş, her seferinde tekrar peygamberler gönderilerek bu tahrifat düzeltilmiştir. İslam, ilahi din'in bu manada son düzeltme ve kemale varma halidir. Özü itibarıyla kula kulluğa ve her tür paganizme kesin bir reddediş mesajı içeren İslam, din adamları ve devletlerin elinde başka amaçlara hizmet eden bir dogmalar yığına dönüştürülmüştür. İşte bütün insanlar için inen vahiy mesajına sahip olmak, onu din adamları, devletler ve egemen sınıfların elinden almak ve bütün insanlar için özgürleşmenin ve esenliğin vasıtası kılmak demektir.

Bunun için, her bir insan tekinin Allah'la muhatap olması, Kuran'ı okuması ve yorumlaması, her tür dini bilgi tekelinin ortadan kalkması, din adına konuşma mesleği olan din adamlığı sınıfının tasfiye edilmesi, aklı ve çabası ölçüsünce ve samimiyetle her bir insanın Allah'ın mesajlarını yorumlayarak hayatına rehber edinmesinin önünün açılması gerekmektedir. Din, hayattır ve hayatın doğal akışı içinde toplumların derin ve fitri ruhu ve sigortası olarak yaşmalıdır.

Din'in sahibi olabilmek, insan için bir yol gösterici, öğüt verici ve şifa verici olarak tanımlanan Kuran'ın aydınlık mesajlarını kılavuz edinmektir. Oysa dinin mensubu olanlar, animist-paganistler gibi, dini teatral, şekilsel ve ayinsel bir dogma halinde güya el üstünde tutuyormuş gibi görünerek, hayatlarının hiçbir anında dine yer vermemektedirler. Din'in özü olan kula kulluğu reddetmek, haram yememek, insanlara zarar vermemek, şahsiyet sahibi olmak, doğaya, kendine ve

başkalarına saygı duymak, kötülüklerle mücadele etmek gibi ölçülerle bakıldığında, şekilci din mensuplarının çoğunun sınıfta kalacağı aşıkardır. Din'in bu özünü unutarak bir takım görünümlere, tören ve şekillere sıkıca sarılmak olarak yaygınlaşan dindarlık tipi, aslında dinin tasfiye etmeye çalıştığı insan tipinden başka bir şey değildir. Din; devlet ve mülk gibi, sahibi olunmayınca kulu olunan ve faydasından çok zarar veren bir kurum haline gelebilmektedir. Din'e sahip çıkmak, insana, özgürlüğe ve adalete sahip çıkmaktır. Özü bu olan sahipliğin yani gerçek dindarlığın, kabuğu da yansıttığı bu özün dışı vurulması manasına gelecektir. Oysa bugün, sadece kabuğa indirgenmiş, yani dinsel söylemler, semboller ve ayinler halinde yaşayan din, her tür istismara ve imtiyaza kapı açan bir kitlesel hipnozun meşru vasıtası misyonu görmektedir. Sözde dine dayalı hareketlerin zamanla ifade ettikleri dinsel amaçlarının tam tersi çizgilere kolayca savrulmasının nedeni, işte bu özünden kopmuş sahte dinsel türüdür. İnsanı Adem olma seviyesinde tutan ahlak, yani içsel etik, bu dinsel sayesinde adeta sadece bel altının kontrolüne indirgenmiş, insan beyninin, ruhunun, şahsiyetinin ve vicdanının olgunlaşması manasından kopmuştur. Bu kopuş, korku duyulan göksel ve dışsal tanrı telakkisine ve onun mesajının gerçek hayattan kopuk, anlaşılmaz, esrarlı, mucizeli ötelere aleminin dili olarak algılanmasına yol açmıştır. Allah ve Adem şuurundan, tevhid ve özgürlükten kopmuş bir dinsel, sadece egemen sınıfların işine yaramaktadır. Kitleler, bu nedenle köleleşmenin bütün yeni biçimlerine kolayca kapılabilmekte, sürüleştirmek göçebelik dönemlerinden daha hızlı ve yaygın hale gelebilmektedir. Oysa, din insanları birey (Adam) yapmanın, toplumları ise adalet ve hukuk yoluna sevk etmenin yani medenileşmenin menfezidir.

Devletin Sahibi Olmak

Özgürlük sorununun bir diğer kavşağı, devlettir. Yaşadığımız coğrafyada devlet, bir yönetme aygıtından daha fazla bir şeydir; güç, otorite, hiyerarşi, kutsallık, statü, prestij, statüko, gelenek, hegemonya, yaşatma, öldürme, rızık verme, savaş, barış, dirlik, düzen, disiplin, sadakat, biat, itaat... Devlet, çok şeydir.

İnsan/toplum ve devlet arasında, eğer devlet toplum için bir 'öteki' haline gelmişse, daima ters orantı vardır; devlet güçlendikçe, insan/toplum küçülmüşür. Halktan kopmuş bir devletin gücü, toplumun güçsüzlüğünü gösterir. Hegemonya itaatten, otorite kölelikten, güç sadakatten doğar. Mülk ve din, son tahlilde devlete tapuludur. Bu nedenle toplumun devletin sahibi haline gelebilmesi, bu ülkenin siyasi mücadele alanının en temel sorunudur.

Devletin toplum aleyhine bu tarz güçlenişi ve her şeyi kuşatmasının nedeni, öncelikle özünde bulunan asli amaca, toplumun örgütlenmiş kolektif ruhu olma amacına yabancılaşması nedeniyledir. Devlet, bu yabancılaşma sonucu, tıpkı din'in asli amacına yabancılaşarak bir amaç haline gelip insanüstü bir kuruma dönüşmesi gibi, toplumun üstünde bir aygıt

dönüşmüştür. Artık dilimize de yerleşmiş olan devlet ve toplum, devlet ve millet, devlet ve vatandaş şeklindeki kullanımların da gösterdiği gibi, neredeyse devlet diye ayrı ve özgün bir canlı varlık vardır ve toplumla, vatandaşlarıyla ilişkiler kurmakta, bu ilişkilerdeki sorunlar tartışılmaktadır.

Oysa devlet, özünde halkın örgütlü halinden başka bir şey değildir. Devletin doğuşu ve var oluşu, toplumların yerleşik hayata geçişiyle birlikte karmaşıklaşan insan ilişkilerinin düzenlenmesi, sorunların yaratılan bir kamu alanı düzeyinde kolayca çözülmesi ve toplumsal ihtiyaçların bir tür yetki devri yoluyla kamusal görevliler aracılığıyla giderilmesi amacı ve doğal gelişimi sürecinde gerçekleşmiştir. Yine devlet, özünde yerleşik olan ve üreten toplumun malıdır. Kelimenin tam manasıyla devlet bütün topluma ait ortak bir mülktür.

Zaman içinde istismar ve imtiyaz elde eden sınıfların egemen olma ve insanları kullandırma çabasıyla, devlet bu asli amacı ve misyonundan uzaklaşarak, güç sahiplerinin güçsüzleri yönetmesi ve bu ilişkinin sürekliliğinin mekanı ve aracı haline dönüşmüştür.

İşte devletin sahibi olmak, devleti bu asli amacına geri döndürmektir. Yani, bir grup ya da sınıfın değil, tüm toplumun ortak ve eşit mülkü yapmaktır.

Devlet gücü, birey ve grupların vekaletle devrettiği toplumun gücüdür. Bu gücü topluma karşı kullanmak, egemen sınıfların, yani toplumu kendilerine hizmet eden sürüler olarak görenlerin icadıdır. Toplumdan kopmuş ve yabancılaşmış, gücünü ve işleyişini topluma karşı veya toplum dışı özel-iç kurumsallıklar halinde kullanan bir aygıt artık devlet değil, özel bir güvenlik ve güç örgütü haline dönüşmüş demektir.

Devletin toplum tarafından temellükü, toplumun ve tek tek bireylerin güçlenmesi, kamusal bir ortaklık üzerinden paylaşılması ve dayanışması demektir. Bu bağlamda özgürlük, devletin efendisi olan bir toplum yaratır. Ve toplumun efendi olduğu bir devlet, bireylerin üzerinde tahakküm kurmak yerine bireyleri geliştirmek ve güçlendirmek misyonunu üstlenir. Kolektif güç ve imkanları, akıl organizasyonu ile topluma yeniden aktarır. Böyle bir devlet, artık millet demektir. Devletin sahibi olmak, siyasi manada özgürleşmenin temelidir. Özgürlük, bu nedenle ekmek-güvenlik-adalet ihtiyacının önünde ve bu ihtiyaçların giderilmesi mücadelesinin odağında olması gereken temel bir ilkedir.

Mülkün, dinin ve devletin sahibi olabilme mücadelesi, hem bir var oluş çabası hem de toplumsal gelişme ve ilerlemenin kritik eşliğidir. Dinin sahibi olmak, mülkün sahibi olmak ve devletin sahibi olmak; insanı yücelten, geliştiren ve kişilik kazandıran özgürleşme ilkesinin temelidir. İnsanın gerçekten var olmasıdır. Bir değer, özne ve şahsiyet haline gelmesidir.

BİREY'İ ÖRTEN KATMANLAR

Tanrı telakkisinin somut siyasi karşılığı olarak devlet ya da aynı anlama gelen otoriter yapılar ve kadim geleneğin yaratıcısı şüphesiz insanlardır. Ancak paradoksal olarak hem devlet hem de gelenek ya da örf, salt insanı yani bireyi örten, gizleyen ve ortaya çıkmasını engelleyen bir

işlev görür.

Birey, ailenin odakta olduğu minimal ilişkilerde kültürel-sosyal örflerin kuşatması altındadır. Devletin odakta olduğu maksimal ilişkilerde ise politik örfün gereklerine uyar. Sonuçta hiçbir toplumsal ilişkide bir özne olarak birey yoktur. Sosyal matris, bireyi örten katmanlardan oluşur. Başka bir deyişle, her tür sosyal kurumlaşma, bireyi etkisizleştirip anonim bütünlerin iradesiz parçası haline getirdikçe maya tutar. Bireylerin irade beyanı, bu düzeni bozucu bir rol oynar. Bu nedenle düzeni bozucu her özgür eylem, sert tedbirlerle karşılanır. Bu sertlik, toplumsal bilinçaltında sessizce onaylanan meşru bir temele sahiptir. Zira her şeyin yerli yerinde 'durmasına' dayalı doğal-uyum felsefesi, aykırı ve yeni olana şüphe ile bakar. Tanrısal olan, sabit ve değişmez olandır. Düşünülmemiş olanı düşünmek ve yapılmamış olanı yapmak, en hafifinden ayıp ve en ağırından günahdır!

Devletin ya da daha küçük otoritelerin ve kadim geleneğin bu negatif rolünün arka planında, aslında hem otoritelere hem de örfe rengini veren temel dinamik mülksüzlüğe dayalı tarımsal üretim ilişkileridir. Doğu'nun temel ekonomi-politik düzeni, Mısır'dan İran ve Roma'ya, Selçuklular'dan Osmanlılar'a kadar İktatımar sistemidir. Özünde mülkü tanrı adına devletin yani toplumun ortak malı kabul eden bu sistem, zamanla devlet, toplumun değil de bir zümrenin mülküne dönüşünce amacının tam tersi bir işlev görmeye başlamış ve geniş kitlelerin mülksüzleşmesini sağlar olmuştur. Zeamet denilen, toprağı belirli hizmetler karşılığında belirli ailelere-kişilere kiralamaya dayalı sistem, zamanla devletin vergi toplama ve güvenlik temini gibi işlevlerinin de bu imtiyaza eklenmesiyle adeta devlet eliyle soygun düzenine dönmüştür. Bu sapmanın yarattığı kitlesel mülksüzleşme, toplumsal genetiğe devleti ilk fırsatta soyarak hakkını alma iç güdüsü şeklinde işlemiş gibidir. Devlet, modern dönemde dahi, benzer düzeni sürdürmekte, imkan ve imtiyazları belirli zümrelere aktarmakta, geniş kitlelere ise, fırsatını buldukça bunun intikamını yolsuzluk, rüşvet, görevi suistimal gibi yollarla almaktadır. Devletin halkı, halkın da devleti soyduğu bu fasit döngü, sonuçta topyekün ülkenin ahlaki tefessühüne yol açmaktadır.

Mülk, tarım toplumlarında temel üretim aracı olarak toprak mülküdür. Savaş yoluyla elde edilir ve ancak devlet tarafından bahşedilince bireysel katma değere dönüşebilen bir lütuftur. Bu nedenle hem klasik anlamda sınıfsal ayrışma ve çatışmalar ortaya çıkmamıştır, hem de mülk sahibi sınıfların üretici rollerinin önü tıkanmıştır.

Mülksüzlük, esas itibarıyla bireyin doğumundan itibaren etkisiz hale getirildiği merkezi-güçlü otoriter devletlerin doğuşunun ve değişmez geleneğin devamının alt yapısıdır.

Belki de bu nedenle somut sorunların somut çözümüne dayalı rasyonel akıl gelişmemiştir. Ve insanlar, gerçeği yabancılaştırıp metafizik bir dile dökerek konuşmayı

öğrenmişlerdir. Doğu toplumlarında hemen her meselenin din dili ile ifade edilmesi ve hiç bir konunun kendi gerçek dilini bulamaması, bu ekonomik üretim tarzıyla doğrudan bağlantılıdır.

İnsan emeği ve aklının, her durumda daha önemli ve öteki öznelerin (bey'in, aşiretin, liderin, şeyhin, devletin, tanrının) amaçlarına hizmet eden bir araca dönüşmesi söz konusudur. Bu durumda insani olan hiçbir şey, bizatihi kendisi olarak var olamamakta ve illa ki soyut sembol ve kalıplara dökülerek açığa çıkabilmektedir. Doğunun tarihi, bu nedenle bir dinler tarihi olarak gelişmiştir.

Öte yandan kolektif mülkün (verimli toprakların) ganimet olarak savaş dolayımıyla elde edilebilmesinin bu metafizikleştirmede dolaysız bir rolü vardır. Bir savaş aygıtı olarak örgütlenen devletin hem motivasyon ögesi olarak hem de meşrulaştırma yolu olarak savaşı kutsaması bir zorunluluktur. Ölüm, sakatlık, dul ve yetim kalma gibi acıların ancak onlar kadar derin bir duygusallık içerecek metaforlarla hafifletilmesi gerekir. Sembollerin metafizik dili, savaşçı toplumların ayakta kalabilmesinin vazgeçilmez kaynağıdır. Kahramanlık, cesaret, fedakarlık, dayanıklılık gibi erdemler ve kutsal hedefler aslında bir kollektif var oluş nedeni olarak savaşın sürdürülebilmesinin hem nedeni hem de sonucudur.

Tanrı telakkisi, kutsal devlet ve otorite anlayışı, kadim örf, mülksüzlük ve savaşçılığa dayalı üretim tarzı, birbiriyle bağlantılı ve birbirini besleyen katmanlar halinde Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nın tarihsel düzenini oluştururlar. Bu düzenin içinde insan yoktur. Birey, üzerini örten bu kalın katmanlar altında erimiştir. Bireyi örten bütün katmanlar, yapıları gereği cezalandırıcı olduğu için, olası bütün bireyleşme çabaları birden fazla kutsalın azabıyla yüz yüze kalır. Anonim akıl, sınırları zorlayanlara karşı bir dizi cezalandırma mekanizmasına sahiptir. Her tür aykırılık ve yenilik, refleksif tepkilerle karşılanır ve dışlanır. Bunun tek istisnası farklılığın ya da yeninin kendisini alternatif bir güç halinde inşa etmesi durumudur. Gücün yeniden temerküzü olarak şekillenen bir çıkışın başarılı olma şansı her zaman vardır ve başarılı olduğu andan itibaren rakibinin yerine ikame olur. Sonuçta düzen değişmez, itaat aktörleri değişir.

Akıl, öznel değil, kollektif olarak çalıştığı için, bu düzenin dönüştürücü bir eleştirisi de ortaya çıkmamıştır. Muhalefet ya da isyan hareketleri dahi, karşı çıktıkları otoritelerin tersinden tekrarı olarak şekillenmiştir. Kollektif aklın totolojik karakteri, her farklılığı ya da yeniliği dahi kendi kapalı çevrimine sokar.

TAHAKKÜM VE İKTİDAR

Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nda çelişkilerin çatışması sentezi değil dengeyi doğurur. Hiçbir sorun doğal diyalektiği ile sentezlenerek aşılmaz. Kollektif aklın müdahaleleri sonucu sentetik karşıtlıklar üretilerek yapay dengeler oluşturulur ve çözümsüzlüğe bırakılır. Diyalektik çatışmanın yaratıcı sonuçları yerine, yıkıcı,

yıpratıcı ve tüketici çelişkiler ortaya çıkar. Bu nedenle kendi gerçek dilini bulamayan ve metafizik sembollerin diline sığınan çelişik tarafların çatışmaları, otoritelerin yeniden tahkimine yol açar.

Siyaset, işte bu denge kurma çabalarının ya da yeniden tahkimin yöntemlerinin adıdır. Bu anlamda güç birikimi ve kullanımı, din, kültürel değerler, ideolojiler, sermaye gibi bütün maddi ve manevi olguları kolaylıkla araçsallaştırarak güce tahvil etme anlamına gelmektedir.

Sonuçta, gerçeğin yabancılaştırılmış dili olarak manevi değerler ikinci bir yabancılaştırmaya uğrayarak siyasetin güç kaynağı haline gelir. Bu durumda siyaset, bir iktidar olma yöntemi değil, zaten çarpıtılmış gerçekliğin tekrardan çarpıtılarak iyice gerçek üstüne dönüştürüldüğü bir simülasyon yöntemidir.

Öte yandan iktidar olunmaz. İktidar zaten vardır, ordadır ve ona itaat edilir, onun bazı gerek şartları yerine getirilir ve sonuçta ona dahil olunur. Onun bir parçası haline gelinir. Siyaset, gerçek anlamıyla sadece iktidara dahil olanların iktidarın gücünden ödünç olarak kullanabilmeleri sırasında ve sadece onların yaptıkları işin adıdır. Bunun dışında özellikle güçsüz ve mülksüzlerin siyaseti, hiçbir gerçekliğe yani sınıfsal ve maddi temellere dayanmadığı için, tümüyle anlamsız ve metafizik bir oyundur. Sınıfsal gerçeklik, bu siyasetin söylem düzeyinde kullandığı metaforlardan öteye bir anlam taşımaz. Modern dönemde dahi sağ partiler sol sınıfsallığı temsil etmiş, sol partiler sağın statükosuna yaslanmıştır. Ya da laik partiler alabildiğine dinsel bir mantık ve dil örgüsüne sahipken, dini partilerin daha sınıfsal olgulara dayandığı görülür. Bu çarpıklığın temelinde, hiçbir şeyin kendisi olarak var olmasına müsaade etmeyen binlerce yıllık kadim sosyo-kültürel düzen vardır. Demokrasi ve Cumhuriyet, bu nedenle evrensel standartlarla değil, 'bize özgü' yorumlarıyla var olabilmektedir.

ADALET VE ZULÜM

Tarımsal üretim biçimi ve savaşçı/merkezi devletlerin egemen olduğu toplumlarda iki kavramsal karşıtlık modeli vardır. İlki, içe dönük adalet ve zulüm, ikincisi ise dışa dönük dost ve düşman kategorileridir.

Adalet ve zulüm karşıtlığı, Doğu-İran felsefesindeki aydınlık ve karanlık çatışmasını hatırlatır. Esasen 'iyi ve kötü çatışması', ister toplumsal isterse bireysel düzeyde ve hem siyasal hem sosyal kerte de ilk örnekleri ile insanoğlunun yerleşik hayata geçtiği neolitik devrimin ana coğrafyası olan Mezopotamya bölgesinde yaşanmıştır. Bu tarım devriminin yüzyıllara yayılan sonuçları İran'da teoloji, Anadolu/İyon'da felsefe ve Mısır'da teknik olarak açığa çıkmıştır. Bilinen anlamda bütün toplumsal ayrışmalar; yöneten/yönetilen, zengin/fakir, efendi/köle, hatta işbölümü ve sosyal statü bağlamında cinsiyet kimlikleri olarak kadın ve erkek kategorilerinin somut şekillenışı, tarımsal yerleşik hayata geçişle başlamıştır. Ancak batıda sınıfsal temelde çatışmalara dönüşen bu ayrışmalar, Mezopotamya Havzası'nda asabiyyete dayalı güçlü ve merkezi

hegemonya düzenlerinin de etkisiyle mass edilmiştir.

Adalet kavramı, özünde denge kurmak, dengede tutmak her şeyin yerli yerini bulması anlamına gelir. Doğu'nun toplumsal düzeninde Batı'daki gibi sınıfsal çatışma geleneğinin olmamasında, adalet kavramında ifadesini bulan örtülü kadercilik ve metafizik denge anlayışının etkisi büyüktür.

Doğal-uyum felsefesi, her şeyin ilahi bir düzene göre yaratıldığını ve var olanın değişmemesinin doğru olduğunu savunur. Doğada güçlüler ve zayıflar vardır. Yüksek ve aşağı, kazanan ve kaybeden, güzel ve çirkin vardır, hepsi ilahi bir düzende yerlerini almıştır ve hepsinin toplamı bir bütün oluşturur. Aynısı toplumlar için de geçerlidir. İnsanların bir kısmı zengin, yönetici, güzel ya da güçlü olarak doğar. Bir kısmı ise ilahi denge icabı yoksul, köle, çirkin ya da güçsüzdür. Bu 'kader', belli oranlardaki bozulmalara uğrayabilir. İşte adalet, bu bozulmaları tekrar eski yerine koyarak düzenleme, ilahi dengeyi koruma anlamında, Doğu düşüncesinin en merkezi kavramı olarak içerik kazanmıştır.

Felsefi düzeyde iyi-kötü, aydınlık-karanlık karşıtlığının yansıttığı sosyal gerçeklik, adalet kavramıyla mass edilerek farklı bir bağlama dönüşür. İlahi olanın yeryüzündeki temsilcileri olarak yönetenler, iynin egemen kılınıp kötünün tamamen yok edilmesini sağlamak iddiasıyla, bu çatışmayı devre dışı bırakırlar. Adalet işte bu bağlam değişiminin anahtar kavramıdır.

Aynı şekilde adaletin zıddı olarak zulüm kavramı da ilahi dengenin bozulması, yoldan sapma, aslolana aykırılık olarak tarif edilir. Kötülük, şer, zalim, zorba, despot, fitne, fesat, eziyet, işkence gibi bir dizi benzer kavramın muhtevasını da içerecek genişlikte bir kavram olan 'zulüm', felsefi düzeyde 'kötülüğe' tekabül eder. İyi-kötü karşıtlığı, aydınlık/nur, karanlık/zulmet şeklinde betimlenir. Ancak adalet kavramı gibi, zulüm de felsefi düzeydeki diyalektiğini sosyal gerçeklik düzleminde kaybeder. Adaletin zıddı olarak, ilahi olanın dışına çıkmak, hakkı çiğnemek ve haddi aşmak manasında denge bozucu bir anlam kazanır. Bu manasıyla ilahi adaleti uygulamayan yöneticiler için kullanılır. Keyfi ve zorba uygulamalarıyla sınırları aşan hükümdarlar zalim olarak nitelenir. Zulüm kavramı adalet kavramının tamamlayıcı karşıtıdır. Doğu'nun siyasi/toplumsal düzeni, bu ikili kavramın ifade ettiği çerçevede anlaşılabilir.

Adalet ve zulüm kavramları, esas itibarıyla ahlaki kavramlardır. Adil olmak ahlaki bir vecibe, zalim olmak ise ahlak dışı davranışlar göstermektir. Modern dönemde hukuk üst başlığı altında ve birey öznesini temel alarak ayrıntılı kurullarla kodifiye edilen hak ve özgürlüklerin somut içeriğine mukabil, adalet ve zulüm daha soyut, esnek ve flu bir içerik taşır. Bütün ahlaki kavramlar gibi çok genel ve genelleştiği ölçüde keyfidir.

AHLAK: ÖZDENETİM YERİNE ÖZÜN SINIRLANMASI

Toplumun ahlak anlayışı, bireyi örten katmanların en etkilisidir. Tanrı telakkisine benzer bir şekilde, her insanın içinde (günah) ve insanlar arası ilişkilerde dışsal bir gözlemci, denetleyici-cezalandırıcı (ayıp) olarak

beliren ahlak kuralları, sonuçları itibarıyla bireyi, özellikle de güçsüz ve mülksüz bireyleri güdük bırakan ve sınırlayan bir işleve de sahiptir. Bunun nedeni, ahlak kurallarının kendisi değil, otoriter toplumun her şeyi insanı sınırlamaya dönüştüren doğası bulunmaktadır. Ahlakın insanı olgunlaştırıcı özdenetim işlevi, otoriter bir düzenin kadim prizmasında tam tersi bir kırılmaya uğramakta ve sonuçta ahlak, bireyi örten bir katmana dönüşmektedir. Ahlak kuralları da öznel değil, toplumsaldır. Yani bizatihi bireye ait değil, topluma aittir ve bireyin bir parça olduğu ölçüde kuşatılıp topluma eklenmesi işlevine sahiptir. Aynı şekilde ahlaki kural ve ölçüler, değişmeye kapalıdır. Önceden ve bir şekilde tespit edilmiş ve kutsanmıştır. Bu anlamda gelenekseldir. Ahlakın bu doğası giderek ikiye bölünmüş ve sahte bir ahlakçılığa kapı açar. Öyle ki, hukuk için söylenen meşhur bir sözdeki gibi, ahlak da 'güçlünün delip geçtiği, güçsüzün takılıp kaldığı örümcek ağı' durumuna düşer. Açıktır ki, mülksüzlerin ve güçsüzlerin, 'çalmamaları, öldürmemeleri, büyüklere saygı duymaları, verilenlere yetinmeleri, seslerini yükseltmemeleri, hiçbir sınırı zorlamamaları...' tam da güçlülerin arzuladıkları bir şeydir. Şüphesiz eşit ve adil bir toplumsal düzeni amaçlayan bu kurallar, eşitsiz bir düzende tek taraflı olarak zayıfları daha da zayıflatmakta ve güç sahiplerinin denetim kanallarından birine dönüşmektedir. Toplum, ahlak sayesinde kendisini sınırlamakta ve kendi kendini sansürlemektedir. Bu durum, egemen güçler açısından toplumu kontrol altında tutmak için olması gerekenden daha az karakol ve hapisane masrafları demektir. Ahlakın amacının tam tersi bir işlev yüklenmiş olması, şüphesiz ahlaki kuralların değerini ve önemini azaltmaz. Ancak bireye özsaygısını kazandıracak ve özerk kimlikler üreten bir ahlak felsefesi ile bu ters işlevi düzeltmek mümkündür.

DOST VE DÜŞMAN: ÖTEKİ ÜZERİNDEN KİMLİK BULMA

Toplumsal muhayyile, kimlik oluşumunda savaşı geleneğin izleriyle doludur. Savaş, sadece bir ekonomipolitik zorunluluk değil, aynı zamanda bir var oluş yoludur. Savaşın temeli düşmandır, düşman varlığıdır. Toplumsal kimliğin oluşumunda temel belirleyici etmen savaştır. Hegemonya mekanizması, savaşın yaratıcı gücüyle çalışır. Düşman ötekidir. Bizden olmayandır. Anonim hayat alanının dışında durandır. Mezopotamya-Akdeniz Havzası'nda 'biz ve öteki' özneleri, göçler sayesinde sürekli değişmiş, ancak ayırımın kendisi ve mantığı tarih boyunca aynı kalmıştır. Öteki, sadece dışlanan değil aynı zamanda aşağılanandır. 'Biz' ise, çoğu durumda 'Tanrının seçilmiş' kulları olarak yüceltilir. Toplumsal bir asabiye oluşturma bağlamında anlamlı sayılabilecek olan bu tasavvur, bazen içe dönük olarak da kullanılmaktadır. Aynı topluluğun kendi içerisinde oluşan biz ve öteki ayırımı, iç savaşlara ve parçalanmalara kadar gidebilmektedir. Özellikle kimlik krizlerinde ötekinin tanımı ve karşılığı üzerinden kimlik izharı söz konusu olur. Dost ve düşman algılayışının içe dönük öteki yaratma mekanizmasına dönüşmesi, birey-

sel ve toplumsal var oluşun sahici temellere dayanması gereğini baltalar. Sahte, geçici ve dışsal faktörlere dayanan kimliklerin bizatihi bir kriz göstergesi olduğu görülmektedir. Din, mezhep, etnisite ya da devlete biat gibi ideolojik kimliklerin 'öteki'leri vardır ve bu ötekiler bir şekilde 'biz' tanımını içerir. Kendisi olarak ve somut nedenler üzerinden kimlik bulamayan birey ve grupların sahte düşmanlar var ederek ayakta kalmaya başlaması, tükenişin de göstergesidir.

Tarih boyunca özellikle parçalanma ve yenilgi dönemlerinde bu bölgede yaşayan bütün toplulukların yaşadığı travma, öteki üzerinden var olmaya ve hegemonya kurmaya çalışma çabası ile açığa çıkmıştır. Bu nedenle öteki yaratma özelliği olan faktörlerin, dost ve düşman tanımında minimum etki sahibi kılınması gerekir. Yani din, etnisite, mezhep ya da ideolojik tercihler yerine, yaşamsal savunma ve güvenlik ihtiyacı temelinde tarif edilecek bir dost-düşman/öteki algılaması, bu sahte kimlik bulma alışkanlığını değiştirecektir.

Yalnızlık ve güçsüzlük korkusu, sürü halinde yaşama alışkanlığı, kan bağına dayalı sosyolojik birimlerin egemenliği ve yağma kültürü gibi nedenlerden beslenen bu öteki yaratıcı kültürel genetiğin mutasyonu, ancak özgür bireylerin çoğalmasıyla mümkündür.

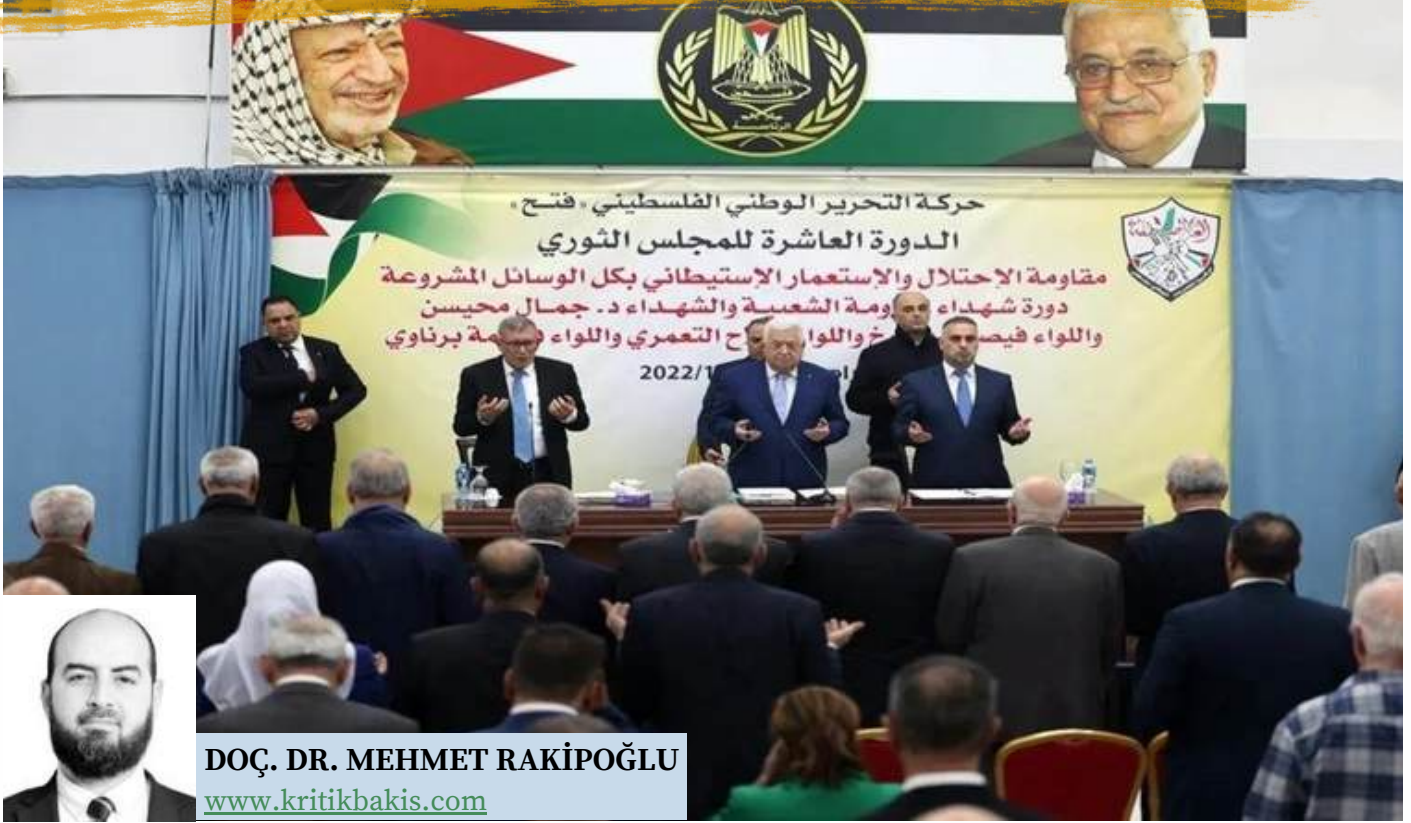
ÖZGÜRLÜK VE BİREY

Tanrı telakkisi, kutsal ve otoriter devlet, kadim ve değişmez örf, mülksüzlüğe dayalı tarımsal üretim biçimi, insanı sınırlamaya zorlayan ahlak anlayışı ve özgür ben'in oluşumu yerine ötekinin tanımına dayalı sahte kimlik edinimi gibi bir dizi faktörün sonucunda 'insan' ölmektedir. Tekil bireyler ortaya çıkamamakta ve kolektif bütünlerle metafizik yorumlar egemen olmaktadır. Gerçek yerine sentetik imaj ve semboller geçmektedir. İçinde insan olmayan, insanı başka amaçların aracına dönüştüren, büyük bütünlerin değersiz ve önemsiz parçasına indirgeyen toplumsal düzenin dönüşümü, ancak bozulduğu noktalara yapılacak müdahalelerle mümkündür. Rezistans neredeyse çözümü oradadır.

Açık, özgürlükçü, hukuk temelli bir devlet ve toplumun özü, özgür ve güçlü bireylerdir. Özgürleşmenin yolu ise kutsal-kral tanrı telakkisi yerine Kuran-ı Kerim'in tanıttığı 'dost ve merhamet kaynağı Allah' anlayışını, kutsal devlet yerine millete ait adalet devletini, tarım çağı örfü yerine hukuku, tarımsal üretim ilişkileri yerine sanayi ve bilgiye dayalı refah politikalarını, kısıtlayıcı ahlakçılık yerine özgürlüğün temeli olan ahlakı ve düşman kültürü yerine kendini tarife dayalı esenlik ve erdem kültürünü ikame etmek gerekir.

Birey, ancak böyle bir ikame süreci içinde beşer yanını alt ederek Adem olma yolunda ilerler ve kendi emeği, yeteneği, tercihleri ile var olmayı seçen özgür insana dönüşür. Böylece özgürlük; sahip olma, kendisinin efendisi olma, seçebilme ve sorumluluk yüklenebilme anlamında insanlaşmanın-Adem olmanın adı ve insanca yaşanacak bir toplumsal düzenin temeli haline gelebilir. İşte bu 'özgürlük, düzenin kızı değil, anasıdır'.

Meşruiyet Krizi ve Bölünmüşlük Siyaseti Ekseninde el-Fetih'in Sekizinci Kongresi

DOÇ. DR. MEHMET RAKİPOĞLU
www.kritikbakis.com

Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (el-Fetih), 1959 yılında Yaser Arafat ve arkadaşları tarafından Kuveyt'te kurulan, Filistin siyasetinin en köklü oluşumlarından birisidir. Sol milliyetçi-seküler bir hat üzerinde konumlanan el-Fetih, Soğuk Savaş döneminde silahlı mücadeleyi esas alan bir fedaiye hareketi olarak var olmuştur. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) omurgasını oluşturan el-Fetih, 1993 Oslo Anlaşmaları'yla birlikte silahlı mücadeleden vazgeçmiş, İsrail'i meşru bir 'devlet' olarak tanımış, bunun karşılığında elde edilen Filistin Otoritesi (FO) aracılığıyla iktidara ortak olan bir yönetim aygıtına dönüşmüştür.

El-Fetih'in Genel Kongresi, hareketin en yüksek karar alma ve yasama organlarından birini oluşturmaktadır. İç tüzüğe göre dört yılda bir toplanması gereken kongre; 18 üyeli Merkez Komitesi'ni ve 80 üyeli Devrim Konseyi'ni seçmekte, siyasi program ile yönetsel yönelimi belirlemektedir. Tarihsel olarak yedi kongre toplanan hareketin sekizinci kongresi, 2021'den bu yana beş yıl gecikmeyle 14-16 Mayıs 2026'da Ramallah'ta gerçekleştirilmiştir. 2.514 delegenin katılımıyla Ramallah, Gazze, Kahire ve Beyrut'ta eşzamanlı toplanan kongre; el-Fetih'in FKÖ ve FO üzerindeki belirleyiciliği nedeniyle Filistin'in siyasi mimarisini de doğrudan biçimlemektedir. Nitekim Hamas'ın üst düzey ismi Hüsam Bedran, kongreyi ulusal ilişkilerde kırılma fırsatı olarak nitelendirmiş, kongre sonrasında doğrudan görüşme çağrısında bulunmuştur. Bu çağrı, Filistin bölünmüşlüğünün tek sorumlusunun Hamas

olmadığının farkındalığını da yansıtmaktadır.

Abbas'ın 'Liderliği'

Mahmud Abbas, 2005'ten bu yana Filistin Otoritesi Başkanı sıfatıyla görev yapmaktadır. Son geçerli yasama seçimi 2006'da gerçekleşmiş, cumhurbaşkanlığı/devlet başkanlığı seçimleri ise o tarihten bu yana yapılamamıştır. Bu durum tek başına bile Abbas yönetiminin meşruiyet boşluğunun boyutunu ortaya koymaya yetmektedir.

Abbas liderliğindeki Filistin Otoritesi, Oslo sonrası kurulan hiyerarşik bir nüfuz ağına dayanmakta; bu ağ her düzeyde sadakat odaklı atamalarla ayakta tutulmaktadır. Bu otorite, direncini ideolojik tutarlılıkla değil, üç temel yapısal faktörle açıklamaktadır. İlk faktör, klientelist ağlarıdır. Patronaj ağları olarak da tanımlanan bu sadakat-çıkart ilişkileri, Abbas'ın iktidarını sürdürmek için devlet kaynaklarını —maaşlar, ihaleler, kadrolar, vize ve seyahat kolaylıkları— siyasi sadakatin karşılığı olarak dağıttığı bir patronaj sistemini ifade etmektedir. FO bünyesindeki 200.000'den fazla çalışan ve onların geçimini sağladığı geniş aile çevreleri, Abbas'ın politikalarını sorgulamak yerine desteklemek için güçlü bir maddi teşvike sahip hale gelmekte; böylece muhalefet hem örgütsel hem ekonomik maliyetli bir tercih olarak kalmaktadır. İkinci faktör ise ekonomik bağımlılıktır. Filistin Otoritesi Batı Şeria'daki 200.000'den fazla çalışanı ve dolaylı olarak 750.000 kişiyi istihdam etmektedir. Bu rakam FO'nun neden kendi konumunu koruma adına varoluşsal her riski göze

almayı tercih ettiğini açıklamaktadır. FO'nun Oslo çerçevesine yapışıp kalması bu bağlamda siyasi bir inancın değil, maddi çıkarların ürünüdür. Son olarak, iktidarı koruma güdüsü bağlamında Abbas ve çevresinin İsrail ve İsrail'i var eden Batılı aktörlerle yakın iş birliği içinde olması da bir diğer yapısal faktör olarak görülebilir.

Öte yandan Abbas'ın Filistin topraklarındaki Siyonist işgale karşı başlatılan meşru silahlı direnişe bakışı derin bir çelişkiyi barındırmaktadır. Nitekim el-Fetih'in 8. Kongre'sinde Abbas, 7 Ekim'i görkemli olarak nitelendirmiş; ancak her olay sonuçlarıyla ölçülür diye ekleyerek Filistinlilerin bu eylem yüzünden katledildiğini, yerinden edildiğini ve ülkesinin tahrip edildiğini söylemiştir. Bu söylem, Oslo'nun mantığı ile Gazze'nin acımasız gerçeği arasında sıkışıp kalan bir liderin çıkmazını gözler önüne sermektedir. Abbas liderliğindeki Filistin Otoritesi, Ekim 2023 sonrasında Gazze'deki soykırım konusundaki sessizliğini sürdürmüştü; bunun yerine Washington'ı ve Avrupalı başışçılara ikna etme çabasına yönelmiştir. Bu tutum, el-Fetih'in Hamas'ı 7 Ekim'in sonuçlarından sorumlu tutarken kendisini hesaptan muaf tutmasının somut bir yansımasıdır.

Demokratik Olmayan Miras ve Hanedanlık Siyaseti

Sekizinci kongrenin en çarpıcı boyutlarından biri, 90 yaşındaki Abbas'ın oğlu Yasir Abbas'ın Merkez Komitesi'ne aday olmasıdır. 64 yaşındaki Yasir Abbas, servetinin kökenleri konusunda zaman zaman tartışmalara yol açmış bir iş adamı profili taşımakta; uluslararası platformlarda babasının özel temsilcisi sıfatıyla düzenli yer almaktadır. Ayrıca Abbas'ın yıllar içinde oğlunun siyasi görünürlüğünü sistematik biçimde artırdığı bilinmektedir. Yasir Abbas'ın el-Fetih'in Merkez Komitesi'ne girmesinin hareketin imajını daha da zedeleyeceği ve Hüsnü Mübarek ile Muammer Kaddafi'nin iktidarı oğullarına devretme girişimlerini çağrıştırdığı da ifade edilebilir.

Söz konusu durum, daha yapısal bir tabloyu gözler önüne sermektedir. Nitekim, Mahmud Abbas son on yılı güvenilir çevresine anahtar pozisyonlar yerleştirerek geçirmiştir. 2022'de Hüseyin el-Şeyh'i —Fetih ve FKÖ çevrelerinin önemli bir kısmı tarafından benimsenmemiş bir isim olmasına karşın— FKÖ Genel Sekreteri ve Devlet Başkan Yardımcısı olarak atamış; Aralık 2024'ta ise Filistin Otoritesi Başkanı'nın (bir nevi Devlet Başkanı) devre dışı kalması durumunda görevi devralacak kişiyi sadakat kanalıyla belirlemiştir. Bu tablo, ulusal seçimlerin değil kişisel sadakatın iktidarı aktardığı bir siyasi ekosisteme işaret etmektedir. 2006 Filistin yasama seçimlerinin Hamas'ın zaferiyle sona ermesine karşın, sonuçların tanınmadığı süreçte bu tutum köklenen el-Fetih'in demokratik inandırıcılığına yapılan en ağır darbelerden biri olarak tarihsel hafızada yer almaya devam etmektedir.

El-Fetih'in bağımsız Filistin devleti ideali ile bu hanedanlık siyaseti arasındaki uçurum, hareketin teorik kökleriyle pratik gerçekliği arasındaki derin çıkar

çelişkisini yansıtmaktadır. Bu anlamda el-Fetih'in 8. Kongre'sinin demokratik seçimlere değil, aynı isimlerle aynı iktidar yapısının yeniden üretilmesine yol açacağı tahmin edilebilir.

Batı'nın Ortağı, İsrail'in Uygun Muhatabı

El-Fetih ve Filistin Otoritesi'nin Batı ile İsrail'e yakınlığı, yapısal bir olgu olarak ele alınabilir. Nitekim bütçesinin büyük bölümü Batılı başışçılara bağımlı olan FO, Oslo çerçevesinin çökmesiyle birlikte kendisini artık desteklemeyen bir uluslararası mimarinin beşiğinde bulunmaktadır. ABD ve AB dönem dönem yardımı dondurmuş ya da koşula bağlamıştır; 2024'te AB'nin aktardığı acil mali destek bile ağır performans kriterlerine bağlanmıştır. Bu bağımlılık, FO'nun Gazze'deki soykırımı açıkça eleştirmesini engelleyen temel etkenlerden biridir. İsrail ile güvenlik koordinasyonu ise el-Fetih içi eleştirilerin sıklıkla başvurduğu bir konu olmaya devam etmektedir. El-Fetih'in Hamas'la yürüttüğü müzakereler ve ulusal uzlaşma siyaseti, kimin liderlik yapacağı sorusuna indirgenmiştir. Uluslararası toplumun gözünde FO'nun tek geçerli muhatap olarak tanınması, el-Fetih'in iktidarını meşrulaştırma adına döngüsel bir etki yaratmaktadır: uluslararası destek olmadan el-Fetih iktidarı hızla erirken, el-Fetih iktidarda kaldıkça uluslararası toplum alternatif Filistinli siyasi enerjiye destek vermekten kaçınmaktadır.

Sonuç olarak, el-Fetih'in Sekizinci Kongresi, hareketin anlatisıyla kendi gerçekliği arasındaki derin uçurumu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Abbas'ın oybirliğiyle yeniden seçilmesi, çok yönlü bir meşruiyet krizini çözmemiş; aksine, mevcut yapıyı katılaştırmıştır. Dolayısıyla el-Fetih'in 8.Kongresi mevcut güç odaklarının yeniden üretilmesiyle sonuçlanmıştır. Hareket içindeki Nasır el-Kudve gibi reform sesi olanlar kongreye boykotla cevap vermiş, Mervan el-Bargusi ise İsrail hapishanelerinde tutulmaya devam ederken devrim konseyi listelerine sembolik olarak eklenmiştir. Bu tablo, iktidarın patronaj ilişkileri üzerinden yapılandığını ve kongrenin bu anlamda radikal bir değişim ifade etmediğini, sadece ilişki ağlarının yeniden üretildiğini göstermektedir. Hamas'ın kongre sonrası diyalog çağrısı, yıllardır sürdürülen Filistin içi bölünmüşlüğüne Abbas ve ekibi kaynaklı olduğuna kanıt niteliğindedir. Her ne kadar Hamas ulusal birliktelik çağrısı yapsa da, bu çağrının gerçekleşme olasılığı, el-Fetih'in kimliğini kısmen Oslo'ya, kısmen de Batılı meşruiyete bağımlı siyasi konumlanmasıyla ne ölçüde hesaplaşmaya hazır olduğuna bağlıdır.

***Dr. Mehmet Rakipoğlu**, 2016'da Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu. Doktorasını 'Dış Politikada Korunma Stratejisi: Soğuk Savaş Sonrası Suudi Arabistan'ın ABD, Çin ve Rusya ile İlişkileri' konulu teziyle tamamladı. Mokha Center for Strategic Studies düşünce merkezinde Türkiye Çalışmaları Direktörü olarak çalışan Rakipoğlu, Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir.

Amerika, Çin Üzerindeki Nüfuzunu Kaybetti

YAZAR: HENRIETTA LEVIN

Trump ve Şi'nin, Pekin'in Avantajını Yıllarca Pekiştirmesinin Yolu

Geçtiğimiz yıl ABD-Çin ilişkileri olağanüstü ve baş döndürücüydü. 2025 baharında ABD Başkanı Donald Trump, Çin'e fiili bir ticaret ambargosu uyguladı ve Pekin bu uygulamaya vakit kaybetmeden karşılık verdi. Aylar sonra Trump, iki ülke arasında "G2" ortaklığını övüyordu. Son haftalarda Trump, hem Çin savaş gemilerini Hürmüz Boğazı'na davet etti hem de boğazdan geçerek Çin'e giden petrol tankerlerine saldırmakla tehdit etti.

Ancak bütün dalgalanmalara karşın dünyanın en önemli ikili ilişkisi, daha önemli ve kalıcı şekillerde değişti. Çin, ABD'nin ihracat kontrolleri gibi ulusal güvenlik önlemlerini uygulayıp uygulamayacağı veya nasıl uygulayacağı hususu üzerinde sessizce bir otorite kurdu. Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin ile diplomasi yürütme biçimindeki üslup değişiklikleri, Pekin'in daha yüksek öneme sahip politika tavizleri için baskı kurmada üstünlük kazanmasına olanak sağladı. Washington, Pekin ile olan diplomatik ilişkilerini küresel nüfuz mücadelesinden ayırmış, bu da kritik stratejik konuların önceliğinin azalmasına ve Çin'in, ABD-Çin yaklaşması görünümünü bir silah olarak kullanmasına olanak sağlamıştır. ABD-Çin ilişkilerindeki bu ince değişimler,

Washington'daki karar alma süreçlerini yıllar boyunca kısıtlayabilir.

Trump'ın bu hafta Pekin'de Şi ile yapacağı görüşmede, iki liderin önemli politika atılımları gerçekleştirmesi pek olası görünmüyor. Ancak bu durum, nihayetinde Çin'i destekleyen ve Pekin'i; Tayvan, ileri teknoloji koruması ve diğer hayati çıkarlar konusunda Amerikan kararlılığını test etmeye cesaretlendirebilecek yeni bir dizi örtük kural ve varsayımı güçlendirecektir. Bu da, Washington'un büyük çabalarla güvence altına aldığı ikili istikrarı koruma yeteneğini zorlaştıracaktır.

Pekin'in Yeni Vetosu

Çin, 2025 ticaret savaşından, görece daha güçlü bir konumda çıktı. 2025'in başlarında gerilim tırmanırken, Pekin'deki stratejistler aksaklıkların Çin'e zarar vereceğini ancak ABD'ye daha fazla zarar vereceğini savunuyordu. Öngörüldüğü gibi, Pekin temel nadir toprak elementleri ve kritik minerallerin ihracatını engelleyerek ABD imalat sanayisinin sürdürülebilirliğini tehdit ettikten sonra, Trump yönetimi başlattığı ticaret savaşından hızla çıkış yolu aramaya başladı. Çinli yetkililer varsayımlarının doğrulandığını düşündü. Güvenleri büyük ölçüde arttı. Trump'ın öngörülemezliğine dair önceki temkinlilik yerini, Pekin'in onun yönetimini kolaylıkla yönlendirebileceğin

dair neredeyse kesin bir inanca bıraktı. Çinli yetkililer, ABD ile eşit şartlarda müzakere edebilecekleri ve hatta güçlü tarafın Çin olduğu sonucuna vardılar.

Ticaret savaşının ardından, her iki taraf da uyguladıkları en yıkıcı misilleme önlemlerini geri alma gibi görünüşte teknik bir göreve yeniden odaklandı. ABD, yüksek gümrük vergilerinin başlangıçta çözmeyi amaçladığı Çin'in piyasa dışı politikaları ve bunun sonucunda ortaya çıkan ticaret dengesizlikleriyle ilgili yapısal kaygıları rafa kaldırdı. Ancak yine de, Trump ve Şi tarafından Ekim 2025'te Güney Kore'nin Busan kentindeki zirvede onaylanan nihai düzenlemeler, ABD-Çin ilişkilerinin karakterindeki önemli değişiklikleri ortaya koydu. Çin, nadir toprak elementleri ve kritik mineraller üzerindeki en kapsamlı kısıtlamalarını askıya aldı. Buna karşılık Washington, ABD'nin kendisini belirli ulusal güvenlik tehditlerinden nasıl ve ne şekilde koruyacağına dair fiili veto hakkını Pekin'e devretti.

Bu anlaşmanın bir parçası olarak, Amerika Birleşik Devletleri, Çin'e gelişmiş yarı iletken satışlarına getirilen yasağı aşmak için kullanılan bir boşluğu kapatmak üzere hâlihazırda yaptırım uygulanan kuruluşların iştiraklerine ihracat kontrolleri uygulayacak olan yeni bir düzenlemeyi geri çekti. Pekin, tek bir hamlede, ABD'nin ihracat kontrollerine dayanan mevcut tüm ulusal güvenlik önlemlerini, Çin'i hedef alıp almadıklarına bakmaksızın, ne ölçüde uygulayacağı hususu üzerinde otorite kurmuş oldu. Ayrıca ABD, özellikle Çinli kuruluşları hedef alan yeni ihracat kontrollerinden vazgeçmeyi kabul etti.

Böyle bir takas bir yıl önce düşünülemezdi. İlk Trump yönetimi ve Biden yönetimi, ihracat kontrollerini Çin ordusunun ABD teknolojisini silah hâline getirmesi, Pekin'in Rusya'nın Ukrayna'daki savaşına desteği ve Sincan'daki insan hakları ihlalleri gibi çok çeşitli sorunları ele almak için kullanmıştı. Bu önlemler, Çin'in Amerikan çıkarlarını ve değerlerini baltalamak için ABD'nin yeteneklerinden kolayca yararlanmasını engelledi. İkinci Trump yönetimi bu aracı sessizce bir kenara bıraktı.

ABD ve Çin ulusal güvenlik kaygılarını rutin olarak her zaman görüşür, ancak geçmişte Washington'un bu kaygıları nasıl ele alacağı müzakereye açık değildi. ABD sonunda belirli bir tehdide karşı harekete geçmemeyi seçebilirdi, ancak hiçbir taraf Çin'in ABD'li yetkililerin nasıl hareket edeceği üzerinde açık bir yetkiye sahip olmasını beklemezdi. Artık Pekin'in de bir oyu var.

Bazı gözlemcilere göre bu durum, Soğuk Savaş dönemindeki nükleer silah kontrolü müzakerelerine benzer bir diplomatik atılımı temsil ediyor. Çin ve ABD karşılıklı ekonomik yıkımın eşiğine geldikten sonra, iki taraf da başarıyla geri adım attı. Ancak Busan Anlaşması, aynı askeri kabiliyetlerin karşılıklı kısıtlamalara tabi tutulduğu yirminci yüzyıl silahsızlanma anlaşmalarındaki simetriye sahip değildir. Bunun yerine Çin, ABD'nin teknoloji, siber güvenlik ve nükleer silahların yayılmasının önlenmesi de dâhil olmak üzere tüm alanlarda ihracat kontrollerinden

vazgeçmesi karşılığında, en sert silahlarından birini, yani nadir toprak elementleri ihracatına yönelik kısıtlamalarını geri çekti. Bu düzenlemedeki dengesizlik, Çin'in ikili ilişkideki genel konumunu güçlendirdi. Ayrıca, bu durum açıkça Çin'in nadir toprak elementleri üzerindeki hâkimiyetiyle bağlantılı olduğundan ve ABD'nin bir süre daha bu elementlere ihtiyacı olacağından, mevcut ve gelecekteki ABD politika yapıcıları, ABD-Çin istikrarı için daha elverişli bir temel oluşturmakta zorlanabilirler.

Sahne Gösterişleri Hakikatin Önüne Geçiyor

İki ülke lideri arasında yapılacak zirveye yönelik hazırlıklar, ABD-Çin ilişkilerinde daha önemli değişiklikleri ortaya koyuyor. İkili zirvelere giden süreçte, her iki taraf da toplantının içeriğinin yanı sıra, gösterişine ve sembolizmine de her zaman büyük önem vermiştir. Ancak geçmişte Çinli diplomatlar genellikle atmosfere daha çok odaklanırken, ABD'li yetkililer daha spesifik politika hedeflerine öncelik veriyordu. Bu farklılıklar, her iki tarafın da temel hedeflerinden taviz vermeden toplantıların nasıl yapılandırılacağı konusunda ödünler verebilmesini sağlayarak başarılı müzakereleri kolaylaştırıyordu. Amerika Birleşik Devletleri, örneğin daha uzun veya daha özenli bir yemek gibi bir saygı göstergesi sunarak, Çin'in daha somut bir politika değişikliğine, örneğin askerden-askere iletişimin geliştirilmesine yönelik desteğini sağlayabiliyordu.

Şimdi ise roller tersine dönmüş durumda. Washington, Trump'ın Şi ile görünür biçimde sıcak ilişkiler kurma yönündeki baskın arzusunu yerine getirmek zorunda. Buna karşılık Pekin, ABD'nin oyun kitabından yararlanmak için eşsiz bir fırsat görüyor; sahne gösterisini hakikatle takas ederek en önemli stratejik önceliği olan Tayvan konusunda tavizler koparmaya çalışıyor. Çinli yetkililer muhtemelen Trump'a ihtişam ve törenlerle dolu görkemli bir karşılama sunacak, ancak karşılığında onun da politika gündeminde aynı jesti yapmasını, muhtemelen ABD'nin Tayvan'a desteğini yumuşatmasını bekleyecekler.

Önceki zirveler için yapılan hazırlık aşamasında, Amerika Birleşik Devletleri önceliklerini genellikle uyuşturucuyla mücadele ve halklar arası ilişkiler gibi potansiyel işbirliği alanları ve Tayvan ile Ukrayna'daki savaş gibi farklılık alanları olarak ikiye ayırırdı. Bu durum, geniş kapsamlı bir ikili gündem yapısı oluşturuyordu. İşbirliği alanları müzakereyi gerektirirken, farklılık alanları tartışmayı zorunlu kılıyordu. İlk aşamada amaç, ortak bir eylem programı oluşturmak oluyordu. İkinci aşamada ise Washington, yanlış anlamaları gidermeyi ve kırmızıçizgileri netleştirmeyi, böylece caydırıcılığı güçlendirmeyi ve istenmeyen çatışma riskini azaltmayı hedefliyordu. Washington genel olarak her konuyu bağımsız bir mesele olarak ele almayı tercih ediyordu.

Çin ise farklı bir yaklaşım benimserdi. Çinli diplomatlar iş birliği alanları ile görüş ayrılığı alanlarını agresif biçimde birbirine bağlamaya çalışıyor, daha geniş çaplı

bir ivme ve güven olmadan herhangi bir konuda kaydedilecek ilerlemenin sürdürülebilir olmayacağını savunuyordu. Çin, iş birliğini bir kaldıraç olarak görüyordu. Örneğin Pekin, iki taraf Tayvan konusunda büyük ölçüde ayrı düşmeye devam ederken fentanil öncüllerinin akışını durdurma konusunda ilerleme kaydedilemeyeceğini ileri sürebilirdi. 2022'de Pekin, iş birliğinin iyi davranışlarla kazanılması gereken bir şey olduğu görüşünü alışılmadık bir açıklıkla ortaya koydu. Dönemin Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin o yaz Tayvan'a yaptığı ziyarete karşılık olarak Pekin, uyuşturucuyla mücadele, iklim değişikliği, göç ve askeri iletişim de dâhil olmak üzere bir dizi ilgisiz konuda işbirliğini askıya aldı.

Bu kez Amerika Birleşik Devletleri, ikili gündemin birbirinden farklı bileşenlerini bir araya getirmeye çalışıyor. Washington için ulusal güvenlik konuları da dâhil olmak üzere her şey müzakere edilebilir. Trump, iş birliği alanları ile görüş ayrılığı alanları arasında anlamlı bir ayırım görmüyor; tüm sorunların Şi ile kişisel ilişkisi sayesinde çözülebileceğine inanıyor gibi görünüyor. Buna bağlı olarak, Washington, Tayvan'ın statüsü veya teknoloji korumaları gibi ABD-Çin rekabetini on yıllarca belirleyecek konularda stratejik tavizler verme karşılığında Çin'in soya fasulyesi veya uçak alımları gibi kısa vadeli kazanımlar elde etmeyi düşünebilir.

Bu dinamik, ABD Hazine Bakanı Scott Bessent'in fiilen ABD-Çin ilişkisinin baş diplomatı rolünü üstlenmesiyle daha da güçlendi. Geçmişte ikili zirvelerin ana sorumluluğu çoğunlukla ulusal güvenlik danışmanına veya dışişleri bakanına ait olurdu. Bu yetkililer ulusal güvenlik meselelerini önceliklendirir ve ekonomik hedeflerin ABD'nin stratejik konumu pahasına takip edilmesine genellikle temkinli yaklaşırdı. Yıllar içinde bu yetkililer, bazen Pekin'in yarattığı tehditleri ele alacak eylemlerden ziyade istikrara öncelik vermiş ve ABD-Çin diplomasisini karmaşıklaraştırabilecek çatışmacı önlemlerden kaçınmışlardır. Ancak böyle zamanlarda bile ABD-Çin ilişkilerinde neyin önemli olduğuna dair anlayışları, stratejik gündemi ön plana çıkarıyordu.

Bessent'in Çinli muhatabı olan Başbakan Yardımcısı He Lifeng'in sorumlulukları da ağırlıklı olarak ekonomik. Ancak Çin'in parti-devleti, tüm kadroları arasında mesaj disiplini uygulama konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahip ve He'nin ekonomik meselelerin yanı sıra stratejik konularda da kazanımlar elde etmeye hazır olduğuna dair hiçbir şüphe yoktur. Bu dengesizlik, ABD'yi halihazırdaki ve gelecekteki zirvelerden kötü anlaşmalarla çıkma riskiyle karşı karşıya bırakıyor.

Ayrı Zeminler

Bir diğer önemli değişiklik ise, Washington'un artık ABD-Çin diplomasisini Pekin ile küresel nüfuz mücadelesinin bir parçası olarak görmemesi gibi görünüyor. Daha önce de ABD yetkilileri, Çinli yetkililerle iletişim kurmak için Pekin ile temas geçerdi, ancak bu temas aynı zamanda bir tür ittifak yönetimi biçimi şeklinde olurdu. Çin'le diplomasi, ABD'nin ortaklarıyla bağlarını güçlendirmeyi ve Çin'in

bu bağları zayıflatma çabalarına karşı koymayı amaçlıyordu.

Örneğin önceki ABD yönetimleri Çin'le yaptıkları görüşmelerde Pekin'in Doğu Çin Denizi'ndeki saldırganlığına ilişkin kaygıları gündeme getirirdi. Bunu Japonya'ya yönelik daha fazla baskıyı caydırmak için yapıyorlardı; ancak belki de daha önemlisi, Washington sonrasında Japonya'ya bu konuyu gündeme getirdiğini söyleyebiliyordu. Bu durum müttefiklere, Washington'un onların önceliklerini Pekin'e taşıyacak kadar kendilerine değer verdiği konusunda güven veriyordu.

Aynı zamanda Washington, ABD-Çin diplomasisinin içeriğini ve temposunu kullanarak ortaklarına ABD'nin Çin'le gerilimleri sorumsuzca tırmandırmayacağı ve Pekin'le yine sorumsuzca uzlaşmayacağı konusunda güvence veriyordu. Bu mesaj, bir yandan ABD-Çin gerilimlerinin çatışmaya dönüşmesinden, diğer yandan ise Washington ile Pekin'in başka ülkelerin zararına anlaşma yapmasından korkan ortaklarla güven inşa etmek açısından hayatiydi. Asya'daki ülkeler ABD'nin Tayvan konusunda gerilimleri çatışma ihtimalini artıracak seviyeye taşımamasını istiyor. Ancak aynı zamanda ABD'nin Çin'le, anakaranın ada üzerinde daha kolay kontrol kurmasına izin verecek bir anlaşmaya varmasını da istemiyorlar; çünkü bu durum Çin'in bölgede hâkimiyet kurmasının önünü açar ve üçüncü ülkelerin hareket özgürlüğünü kısıtlar.

Şimdi ise ABD bu küresel değerlendirmeleri bir kenara bırakmış durumda ve her ilişkiyi ayrı bir mesele olarak yönetmeyi tercih ediyor. Örneğin Trump yönetimi Filipinler ile denizcilik alanındaki iş birliğini güçlendirmek için büyük kaynaklar harcarken, Pekin'le üst düzey gündeminde Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki saldırganlığına ilişkin kaygıları geri plana itti. Washington, önceden, Çin'le ilişkileri ile müttefikleriyle ilişkileri arasında birbirini güçlendiren bir uyum sağlamaya çalışırdı. Şimdi ise bu ilişkiler tamamen ayrı zeminlerde yönetiliyor. Dikkat çekici bir şekilde, Trump'ın Pekin ziyareti, 1998'den bu yana herhangi bir ABD başkanının sadece Çinli muhataplarla görüşmeler içeren ilk ziyareti olacak; yani aynı seyahat kapsamında müttefik ülkelere uğrama ya da çok taraflı zirvelerde Çin'de bulunurken müttefiklerle temas kurma şeklindeki geleneksel uygulama terk edilmiş oldu.

Bu arada Çin, ABD ile yakınlaşma görüntüsünü kendi küresel nüfuzunu genişletme ve ABD'ye duyulan güveni aşındırma çabalarında önemli bir araç olarak ustalıklı kullandı. Bu durum, Çin'in neden gerçekleşen zirvede Trump'ı Tayvan konusunda sözlü tavizler vermeye ikna etmeye bu kadar önem verdiğini açıklamaya yardımcı oluyor; onu, ABD'nin uzun süredir benimsediği "Tayvan bağımsızlığını desteklememe" tutumunun aksine, ABD'nin Tayvan bağımsızlığına "karşı çıktığını" söylemeye ve bir tür birleşmeyi desteklediğini ifade etmeye teşvik ediyor. Çinli yetkililerin, bu ifadenin tek başına ABD'nin Tayvan'a güvenlik yardımı üzerinde kalıcı bir etkiye sahip olacağına inanmaları pek olası

değil. Yine de bu durum Tayvan halkının ABD'ye olan güvenini sarsar, Tayvan'da Washington ile daha yakın ilişkileri savunan siyasetçilerin konumunu zayıflatır ve muhtemelen Japonya ve Filipinler gibi diğer bölgesel aktörleri de Tayvan'a destek veren politikalarını yumuşatmaya yöneltebilir. Amerika Birleşik Devletleri, Çin ile diplomasisinin uluslararası sonuçlarını ikinci plana atarken, Pekin ise ABD-Çin yaklaşması görünümünü silah olarak kullanıp, ABD müttefiklerinin Washington'un kendilerini savunacağına güvenip güvenemeyecekleri konusunda şüphe uyandırmaya çalışıyor ve bunu da ABD-Çin ilişkilerindeki istikrar pahasına yapıyor.

İmrenilmeyecek Bir Tercih

ABD-Çin ilişkilerindeki bu yapısal dönüşüm ve üslup değişiklikleri, Pekin'e ABD ile halihazırda olan ilişkisi içinde daha fazla güç kazandırdı. Ancak yine de, Washington'un Pekin'e yönelik eş zamanlı eylemleri her zaman için benimsemiş görüldüğü uzlaşmacı söylemiyle örtüşmüyor. Trump yönetimi Çin'le bir "G-2" ortaklığını kutlarken ve Başkan Ronald Reagan'ın Tayvan'a verdiği altı güvencenin olası ihlali anlamına gelecek şekilde Tayvan'a silah satışlarının müzakereye açık olduğunu ima ederken bile, Tayvan çevresi ve Güney Çin Denizi'ndeki ABD askerî faaliyetleri güçlü biçimde sürüyor.

2025 ve 2026'da ABD, Batı Pasifik'te çok taraflı askerî tatbikatlar ve seyrüsefer serbestisi operasyonları yürüttü. Bu ay, Tayvan'ın hemen güneyindeki kuzey Luzon'da ve Güney Çin Denizi'ne bitişik batıdaki bir adada yoğunlaşan, Filipinler ile bugüne kadar gerçekleştirilen en büyük ortak askerî tatbikatı tamamladı. ABD ordusu Tayvan Boğazı'ndan gemi ve uçak geçirmeye devam ediyor ve Aralık ayında Trump yönetimi Tayvan için 11 milyar dolarlık bir silah satış paketini onayladı.

Bazıları bu durumun yumuşak konuş ama büyük bir sopa taşı stratejisinin akıllıca bir örneği olduğunu savunabilir. Ancak ABD, Pekin'le diplomasisinde yumuşak konuşmuyor. Pek çok durumda ABD'nin aynı konulardaki yaklaşımında operasyonel süreklilik devam etmesine rağmen, Washington önemli stratejik meseleler konusunda açıkça ilgisizlik mesajı veriyor.

Söz ile eylem arasındaki bu ayrışma, yanlış anlama, yanlış hesaplama ve istenmeyen gerilimlerin tırmanma riskini artırıyor. Çin yakın vadede komşularıyla ya da ABD ile askerî bir çatışma arayışında değil; ancak Tayvan çevresindeki giderek daha karmaşık hâle gelen askerî tatbikatları gerilimin kolayca artmasına yol açabilecek bir kazaya neden olabilir. Çin sahil güvenliğinin Güney Çin Denizi'nde Filipinli denizcilere yönelik saldırıları istemeden ABD'nin ittifak yükümlülüklerini tetikleyerek büyük güçler arasında bir çatışmaya yol açabilir. Washington'un bölgesel müttefiklerini destekleme konusunda ilgisizliğini Pekin'e açıkça işaret etmesi (ancak pratikte onları desteklemeye devam etmesi) nedeniyle, Pekin'in Washington'un niyetlerini yanlış anlayıp ABD'nin kararlılığını hafife alması olasılığı geçmişe göre çok daha da yüksek.

Pekin, ABD-Çin ilişkisi içindeki konumuna giderek daha fazla güven duydukça, Hint-Pasifik bölgesinde daha agresif bir şekilde kendini göstermeye cesaret edebilir. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri'ni kıskanılmayacak bir seçim yapmaya zorlayacaktır: geri adım atmak, potansiyel olarak ikili istikrarı feda etmek ve çatışma riskini göze almak ya da gözünü başka yöne çevirip ABD'nin hayati çıkarlarının aşınmasına izin vermek. Böylesi bir durumda verilebilecek iyi bir cevap olmadığı için ABD, böyle bir seçim yapmak zorunda kalacağı bir senaryodan kaçınmaya çalışmalıdır. Bu da Washington'un kendi güvenliği ve müttefiklerinin güvenliği konusunda daha net güç, odaklanma ve kalıcı bağlılık sinyalleri göndermesini gerektirir. Trump, hızlı kazanımları ve Şi ile ilişkisini daha derin Amerikan çıkarlarının üzerinde tuttuğu mesajını vermeye devam ederse, ABD ilişkiyi kendi şartlarıyla yönlendirme kapasitesinin azaldığını görecektir.

DİPNOTLAR:

***Henrietta Levin**, Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nde kıdemli araştırmacıdır. Daha önce ABD Dışişleri Bakanlığı ve Ulusal Güvenlik Konseyi'nde üst düzey görevlerde bulunmuştur.

Kaynak: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/america-has-lost-its-leverage-over-china>

Tercüme: Ali Karakuş

Stratejik Sabır: Çin Neden Hürmüz Krizine Müdahale Etmiyor?

DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR

www.kritikbakis.com

28 Şubat'ta İsrail ve ABD'nin İran'a yönelik provokatif saldırılarıyla başlayan Üçüncü Körfez Savaşı, bölgesel bir çatışma olmanın ötesine geçerek küresel sonuçlar üretti. Bu sonuçların başında, Hürmüz Boğazı'nın kapanmasıyla tırmanan enerji fiyatları ve özellikle Asya-Pasifik'te bölge hidrokarbonlarına bağımlı ekonomilerin yaşadığı sarsıntı geliyor. Bölge enerji kaynaklarının en büyük alıcısı olan ve büyümesiyle birlikte enerji ihtiyacı hızla artan Çin'in, bu krizden en fazla etkilenen ve dolayısıyla çözüm için en fazla baskı yapması beklenen aktörlerden biri olması gerekiyordu. Buna rağmen Pekin, Hürmüz krizinin yol açtığı enerji şokuna karşın stratejik sabrını korudu ve krizde açık bir taraf olmayı tercih etmedi.

Çin'in enerji güvenliği saikiyle Hürmüz krizinde daha sert ve görünür bir pozisyon alacağı yönündeki beklenti, Pekin'in bölgedeki çıkarlarının hiyerarşisini eksik okumaktan kaynaklanıyor.

Çin, enerji arzına yönelik şokları belirli ölçülerde absorbe edebilen bir kapasiteye ulaştığı için, salt enerji güvenliği gerekçesiyle krize müdahale etmeyi zorunlu görmüyor.

Pekin'in asıl kırmızı çizgisi petrol akışından ziyade, bölgede yüzbinleri bulan Çin vatandaşlarının güvenliği ve on milyarlarca doları bulan yatırımlarının korunmasıdır. Bu nedenle Çin, Hürmüz'deki gerilime rağmen vatandaşlarına ve yatırımlarına dönük doğrudan bir tehdit ortaya çıkmadığı sürece temkinli, düşük profilli ve sabırlı çizgisini sürdürmeye devam edecektir.

Enerji Dayanıklılığı: Körfez Petrolü Artık Vazgeçilmez Değil

Çin, günlük 15 milyon varili bulan petrol tüketimi ve 10 milyon varili aşan petrol ithalatıyla küresel hidrokarbon sektörünün tartışmasız en büyük alıcısı konumunda. Dahası, bu devasa ithalatın yaklaşık yarısını Basra Körfezi bölgesinden karşılıyor olması, Pekin'in bölgedeki her krize karşı otomatik olarak daha hassas ve daha müdahil bir çizgiye yöneleceği beklentisini uzun süre besledi. Enerji akışını tehdit eden herhangi bir şokun, Çin'i hem piyasaları yatıştırmak hem de tedarik güvenliğini garanti altına almak için daha görünür bir dış politika performansına zorlayacağı varsayıldı. Hürmüz Boğazı'ndaki bir kriz senaryosunda Çin'in panik halinde müdahaleci politikalara yöneleceği öngörüsü, analistlerin sıklıkla tekrarladığı bir tez haline geldi. Ancak bu beklenti, Çin'in son on yılda enerji talebini ve yapısal kırılma risklerini nasıl yeniden tasarladığını temelden ıskalıyor.

Pekin, yenilenebilir enerji kapasitesini hızlıca büyütürken, enerji tüketimindeki kömürün ağırlığını korudu. Enerji tüketiminin hâlâ %66'sını oluşturan kömür, Çin'e petrol şoklarına karşı kritik bir tampon mekanizması sunuyor. Aynı zamanda son dönemde batarya teknolojilerine, güneş paneli üretimine ve rüzgâr enerjisine yaptığı devasa yatırımlarla enerji dönüşümünü sanayi politikasıyla organik biçimde birleştirdi. Bu çok katmanlı bileşim, hidrokarbon talebini "kaçınılmaz artış" çizgisinden çıkarıp

yönetilebilir, hatta azaltılabilir bir patikaya soktu. Özellikle elektrikli araçlar alanında elde edilen başarı, petrol talebi açısından Çin'in elini belirgin biçimde rahatlatmıştı. Zira petrol tüketiminin büyük kısmı—motorize ekonomilerde yaygın kabul gören ifadeyle yaklaşık %90'ı—ulaştırma ve motorlu kullanım üzerinden şekilleniyor. Çin'in elektrikli araç pazarı 2023 itibarıyla küresel üretimin yarısından fazlasını temsil ediyor ve her yıl milyonlarca yeni elektrikli araç yollara çıkıyor. Ulaştırma kaynaklı talebin bu denli baskılanabildiği ölçüde, küresel petrol şoklarının iç ekonomiye iletim kanalları yapısal olarak zayıflıyor. Pekin, bu dönüşümü sadece çevresel bir hedef olarak değil, aynı zamanda stratejik bir enerji güvenliği aracı olarak konumlandırıyor.

Bu dayanıklılığı tamamlayan ikinci kritik unsur ise tedarik noktalarının coğrafi çeşitlenmesi. Uzun yıllar ABD'nin hegemon olduğu Körfez kaynaklarına daha bağımlı bir profil sergileyen Çin, Rusya, Venezüella, Angola, Kazakistan ve Brezilya gibi alternatif tedarik hatlarını sistematik biçimde genişleterek enerji alanında Washington'un inisiyatifini görece zayıflatmış durumda. Körfez petrolünün tamamen kesintiye uğraması durumunda bile Çin, bu alternatif ağı devreye sokarak darbenin etkisini absorbe edebilecek konumda. Bugün Hürmüz'de tam bir kapanma durumunda Çin toplam enerji talebinin sadece %5'ten daha az bir kısmının riske girdiğinin bilinmesi gerekiyor.

Sonuç olarak, Çin'in Körfez petrolüne olan bağımlılığı rakamsal olarak büyük görünse de, enerji güvenliği açısından ülke çoğu analistin tahmin ettiğinden çok daha dayanıklı bir konumda. Petrol ithalatı toplam enerji tüketiminin yalnızca %10'unu oluşturuyor ve geri kalanı kömür, yenilenebilir enerji ve nükleer güçten karşılanıyor. Bu yapısal esneklik, jeopolitik krizlerde Çin'in pazarlık gücünü artıran, aynı zamanda Pekin'i "reaktif müdahalecilik" yerine "stratejik sabır" politikasına yönelten kritik bir avantaj sağlıyor.

Libya ve Yemen Deneyimi: Çin Donanması Petrol İçin Değil, Vatandaş İçin Harekete Geçer

Çin'in Basra Körfezi bölgesindeki stratejik çıkarları analiz edilirken, Batılı gözlemciler genellikle petrol merkezli bir okuma yapıyorlar. Pekin'in günlük 10 milyon varil petrol ithalatının yaklaşık yarısını bu bölgeden karşılaması, enerji güvenliğinin mutlak öncelik olduğu varsayımını besliyor. Ancak Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) fiili politika refleksleri incelendiğinde, çıkar hiyerarşisinin tepesinde sanılanın aksine petrol değil, Çinli vatandaşların güvenliği yer alıyor.

BAE'de 370,000-400,000, geniş Körfez bölgesinde ise 500,000'i aşkın Çinli vatandaş yaşıyor. Bu rakam, 1990'lardaki birkaç binlik varlıktan bugünkü devasa diasporaya evrilen stratejik bir dönüşümü temsil ediyor. Pekin açısından bu kitle, sadece ekonomik aktörler değil, aynı zamanda iç politikada ÇKP rejiminin meşruiyetini doğrudan etkileyen bir "vatandaşlık sözleşmesi" unsurudur.

Libya'dan 35,000, Yemen'den binlerce vatandaşını tahliye eden Çin, kriz anlarında askeri kapasitesini bile seferber ederek bu önceliği somutlaştırmıştı. 2026 İran gerginliği sırasında Basra Körfezi'nde mahsur kalan 2,000'den fazla Çinli gemi mürettebatı ve tehlike altındaki gazeteciler, Pekin'in reflekslerini belirleyen birincil faktör haline geldi. ÇKP için, vatandaşlarını koruyamamak iç siyasette telafisi imkânsız bir meşruiyet kaybı anlamına gelir—petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar ise teknik-ekonomik araçlarla yönetilebilir risklerdir.

Hiyerarşinin ikinci sırasında Çinli firmaların yatırımları bulunuyor. Çin, son 15 yılda Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerine yaklaşık 101 milyar dolar yatırım yaptı. Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde limanlar, enerji projeleri, altyapı ve teknoloji sektörlerine yerleşen Çinli devlet şirketleri, Pekin'in bölgesel nüfuzunun somut tezahürleridir. Bugün Çin ABD ve Avrupa gibi bölge ile yüz yüze ilişkisi bulunan aktörlerle mukayese edildiğinde bölgenin en büyük yatırımcısı konumunda. Bu yatırımlar, Çin'e sadece ekonomik getiri değil, aynı zamanda jeopolitik konum kazanımı sağlıyor. Dubai'deki Dragon Mart gibi ticaret merkezleri, enerji projelerindeki hisseler ve lojistik altyapı anlaşmaları, Çin'in bölgede kalıcı ve stratejik varlığını inşa eder. Bir kriz anında bu varlıkların zarar görmesi, yalnızca mali kayıp değil, küresel prestij ve gelecekteki yatırım ortamının bozulması riski taşır.

Petrol, bu hiyerarşide en fazla üçüncü sırada yer alabilir. Bunun nedeni basittir: Çin'in enerji mixinde petrolün payı sınırlıdır (%10'dan az), kömür baskınlığı devam etmektedir (%66), ve yenilenebilir enerji kapasitesi hızla büyümektedir. Üstelik Çin, tedarik coğrafyasını Rusya, Venezüella, Angola ve Kazakistan'a yaymış durumda. Çin için Körfez petrolü vazgeçilmez değil, ikame edilebilir bir kaynaktır. Dolayısıyla İran'a yönelik ABD ve İsrail saldırılarıyla başlayan Üçüncü Körfez Savaşı'nda Pekin'in birinci refleksi vatandaşlarını korumak, ikinci refleksi kurumsal varlıklarını güvence altına almak olacaktır. Petrol akışının sürekliliği ise üçüncü, hatta dördüncü sıradaki bir endişe olarak kalır —çünkü Çin, enerji şoklarını absorbe edebilecek yapısal dayanıklılığı zaten inşa etmiş durumda.

Çin'in Basra Körfezi politikasını anlamak, salt enerji güvenliği paradigmasından kurtulmayı gerektiriyor. Pekin'in Hürmüz krizi karşısındaki “stratejik sabır” tavrı, bir pasiflik göstergesi değil, derin yapısal dönüşümlerin ve yeniden tanımlanmış çıkar önceliklerinin doğal sonucudur. Çin, son on yılda enerji mixini çeşitlendirerek, yenilenebilir kapasitesini artırarak ve elektrikli araç devrimini gerçekleştirerek, Körfez petrolüne olan yapısal bağımlılığını kırmış durumda. Bugün Hürmüz'ün tam kapanması, Çin'in toplam enerji talebinin yalnızca %5'inden azını riske atıyor. Bu tablo, bir kriz senaryosunda Çin müdahaleciliği için yeterli eşik değil.

Asıl belirleyici faktör, bölgede yaşayan 500,000'i aşkın Çinli vatandaş ve 101 milyar dolarlık kurumsal yatırımlardır. ÇKP için petrol fiyatları yönetilebilir teknik sorunlarken, vatandaş güvenliği rejiminin iç meşruiyetini doğrudan etkileyen kırmızı çizgidir.

Bu nedenle Pekin, Körfez'deki askeri gerilimlere rağmen, Çinli vatandaş ve şirketlere yönelik doğrudan bir tehdit belirmediği sürece düşük profilli çizgisini sürdürmeye devam edecektir.

Geçmişte Libya ve Yemen'de benzer krizler çıktığında Pekin, donanmasını vatandaşlarının tahliyesi için görevlendirmişti ve bu misyonların başarısı içeride rejime büyük prestij sağlamıştı. Libya'dan 35,000, Yemen'den binlerce Çinli vatandaşın güvenli bir şekilde tahliye edilmesi, ÇKP yönetimi için hem askeri kapasitesini sergileme hem de “devlet vatandaşını korur” anlatısını pekiştirme fırsatı olmuştu. ÇKP liderliği, donanmanın Çinli vatandaşları kurtarmadaki bu başarısıyla uzun süre iftihar etti ve bu operasyonları iç propaganda materyali olarak kullanmaya devam etti. Bu deneyim, Pekin'in Körfez'deki öncelik hiyerarşisini net bir şekilde ortaya koyuyor: petrol akışı kesintiye uğrayabilir, ancak Çinli vatandaşların güvenliği asla tehlikeye atılamaz.

Bu durum, Batılı analistlerin sıklıkla yaptığı “enerji bağımlılığı = müdahalecilik” denklemini geçersiz kılmaktadır.

Çin'in Körfez politikası, artık hidrokarbon akışından ziyade, insan sermayesi ve kurumsal varlık koruması ekseninde şekilleniyor. Washington'un bu yeni denkleme okuyamaması, Pekin'in bölgesel krizlerdeki reflekslerini yanlış tahmin etmelerine neden olmaya devam edecektir.

DİPNOTLAR:

[1] Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm başkanı., necmettinacar@artuklu.edu.tr.

Postkolonyal Tarihyazımının Hermeneutik Eleştirisi

PROF. DR. MEHMET ULUKÜTÜK
www.kritikbakis.com

Eleştiri Neden ve Nasıl Yapılabilir?

Postkolonyal tarihyazımı kısaca tarihin, muktedirlerin ideolojik ve kategorik dili ve dünyası içinde yazılmasıdır. Postkolonyal tarihyazımı yeryüzünün sadece belli coğrafyaları içinde değil, bugün küresel düzeyde bir sorun olmaya başlamıştır. Bu soruna karşı gittikçe artan düzeyde bir tepki ve eleştiri söz konusudur. Bu yazıda söz konusu tarihyazımına karşı en etkili ve sahici/otantik eleştiri olarak gördüğüm hermeneutik eleştirinin neden gerekli olduğunu ve nasıl yapılacağını kısaca anlatmaya çalışacağım. Hermeneutik eleştiriye, diğer eleştirilere nazaran en önemli farkının kendini merkeze almadan ötekilerin merkeziliğini sorgulaması olduğu için hassaten tercih ediyorum. Bu sayede postkolonyal tarihyazımının daha anlamlı ve tutarlı bir eleştirisinin yapılabileceğini düşünüyorum.

Modern dünyanın en vahim safsatalarından biri, sömürgeciliğin yalnızca askerî işgallerden, ekonomik tahakkümden yahut siyasal denetim mekanizmalarından ibaret olduğuna dair yaygın kanaattir. Oysa sömürgecilik, çok daha derin ve çok daha kalıcı ve ezici biçimde, insanın tarih içinde kendisini kavrayış tarzına müdahale eden büyük bir anlam rejimi olarak işler. Bir toprağın işgal edilmesinden daha yıkıcı olan şey, o toprağın insanların maziyle kurduğu alanının işgal edilmesidir. Çünkü insan yalnızca bir coğrafyada, toprakta yaşayan biyolojik bir canlı değil, hafızada, dilde, gelenekte, anlatıda ve tarihin kendisine imkân tanıdığı ontolojik

aidiyet hissi içinde yaşar. Bir halkın toprağını elinden almak mümkündür, fakat bir halkın tarihsel benliğini parçalamak, ondan yalnızca bugünü değil, mazisini ve müstakbelini de çalmaktır. İşte modern sömürgecilik tam olarak bunu yapmıştır. İnsanlığın büyük bir kısmını yalnızca siyasî olarak değil, hermeneutik olarak da sömürgeleştirmiştir. Bu nedenle postkolonyal tarihyazımı meselesi yalnızca akademik bir yöntem tartışması olamaz, bilakis bu mesele, insanın kendi varoluşunu nasıl anlamlandırdığıyla doğrudan irtibatlıdır. Çünkü tarih hiçbir zaman masum/nesnel bir anlatı alanı olmamıştır. Tarih, daima bir iktidar alanıdır. Hangi olayların “medeniyet”, hangilerinin “barbarlık”, hangi toplumların “ilerlemiş”, hangilerinin “geri kalmış”, hangi hafızaların “evrensel”, hangilerinin “yerel” kabul edileceğine dair hükümler, umumiyetle epistemolojik görünüm altında işleyen büyük siyasî tercihlerdir. Modern Avrupa ol sebepten yalnızca dünyayı işgal etmemiş, dünyayı yorumlama hakkını da tekeline almıştır. Böylece Avrupa, kendisini tarihin merkezine yerleştirirken, diğer medeniyetleri tarihin kenarına, dipnotuna yahut başarısız bir taslağına dönüştürmüştür.

Modern tarih felsefesinin en görünmez ama en güçlü önkabullerinden biri, Avrupa'nın tarihsel deneyiminin insanlığın evrensel kaderi olduğu yönündeki inançtır. Bu yüzden modernleşme teorileri, kalkınma söylemleri, ilerleme anlatıları ve medeniyet tasnifleri görünüşte nötr kavramlar gibi sunulsa da, gerçekte Avrupa'nın

kendi tarihsel serüven bir coğrafya değil, tarihin kendisi hâline de gelir. Avrupa'ya benzemek ilerleme, ondan sapmak ise eksiklik olarak kodlanır. Böylece Batı dışı toplumlar, sürekli "henüz tamamlanmamış", "gecikmiş", "yetişememiş" veya "başarısız olmuş" medeniyetler olarak tasvir edilir. Bu durumun psikolojik sonuçları son derece ağırdır. Çünkü sömürgeleştirilmiş insan bir süre sonra kendi tarihine, kendi kültürüne, kendi metafizik mirasına sömürgecinin nazariyle bakmaya başlar. Kendi mazisinde kurucu bir kudret değil, mütemadiyen bir eksiklik görür. Tarihi onun için artık insanlığın çoğul tecrübelerinin büyük sahnesi olmaktan çıkar, kesintisiz mağlubiyetlerin, başarısızlıkların ve aşağılanmaların karanlık arşivine dönüşür. Böylece postkolonyal insan, yalnızca siyasî olarak mağlup edilmiş değildir, ontolojik olarak da yıkılmıştır. Çünkü bir medeniyetin asıl ölümü, ordularının yenilmesiyle değil, kendi çocuklarının artık o medeniyetin tarihsel varoluşunu müdafaa edemeyecek hâle gelmesiyle başlar ve postkolonyal tarihyazımının paradoksal yapısı ortaya çıkar. Çünkü postkolonyal teori çoğu zaman sömürgeciliği eleştirdiğini düşünürken bile, hâlâ sömürgeciliğin epistemolojik çerçevesi içinde hareket edebilmektedir. Sömürgecinin anlattığı tarih tersine çevrilir, fakat tarihin ontolojik yapısı aynı kalır ve bu yapıda Avrupa yine merkezdir, sadece bu kez suçlanan merkez hâline gelir. Kolonyalizm yine tarihin tayin edici eksenidir, yalnızca olumlanan değil eleştirilen eksen olarak kalır, sömürgeleştirilmiş toplumların tarihleri yine Avrupa'ya göre anlam kazanır, kendi iç dinamikleri, metafizik yönelimleri, varoluşsal tercihleri ve özgün zaman tasavvurları yok olmaya başlar.

Bu nedenle postkolonyal tarihyazımının kahir ekseriyeti, farkında olmadan yeni bir aşağılık psikolojisi üretmektedir. Çünkü sömürgeleştirilmiş toplumların geçmişleri sürekli travma, yıkım, geri kalmışlık ve mağduriyet ekseninde okununca, o toplumların insanları da kendilerini tarihin yaratıcı faileri olarak değil, yalnızca mağdur nesnelere olarak görmeye başlarlar. Bu durum, zahiren anti-kolonyal olsa da hakikatte sömürgeciliğin daha incelmış bir biçimde devam etmesidir. Çünkü sömürgecilik yalnızca başkasını yönetmek değildir, ötekini kendisini nasıl anlayacağını tayin etmektedir.

Hermeneutik düşünce geleneği ise tarihin dışarıdan, mutlak, nötr ve evrensel bir bakış açısından okunabileceği iddiasını kökten reddeder. Wilhelm Dilthey insan bilimlerinin doğa bilimlerinden farklı olduğunu söylerken aslında son derece önemli bir hakikate işaret ediyordu. İnsan tarihini anlamak, onu hariçten mekanik biçimde açıklamak değil, o tarihin yaşantı dünyasına (Erlebnis) nüfuz etmeye çalışmaktır. Daha sonra Hans-Georg Gadamer bu düşünceyi daha da derinleştirerek, bütün anlamanın tarihsel olarak etkilenmiş bir bilinç dahilinde (wirkungsgeschichtliches Bewusstsein) vuku bulduğunu ifşa etti. İnsan hiçbir zaman tarihin dışına çıkamaz, her yorum muayyen bir gelenek, kendine has bir dil ve kendine mahsus bir

tarihsel ufuk dairesinde teşekkül eder. Hermeneutik düşüncenin sömürgeci tarihyazımına yönelttiği en büyük darbe burada ortaya çıkar. Hiçbir medeniyet başka bir medeniyetin kategorileriyle sahipsiz bir şekilde anlaşılabilir. Çünkü her medeniyet kurumlar, savaşlar, ekonomiler veya siyasî yapılar üretmekle kalmaz, nevi şahsına münhasır bir zaman tecrübesi, bir hakikat anlayışı, insan tasavvuru ve varoluş tarzı üretir. Dolayısıyla İslam medeniyetini yalnızca sanayileşme hızına bakarak değerlendirmek ne kadar indirgemeciye, Çin'i yalnızca kapitalist piyasa mantığı üzerinden okumak da o kadar kıyafetsizdir. Çünkü burada zahiren bilimsel olan ölçütlerin kendisi zaten muayyen bir medeniyetin tarihsel tecrübesinden neşet etmiştir.

Modern Batı düşüncesi çoğu zaman kendi tarihsel deneyimini insanlığın doğal kaderi gibi takdim eder. Oysa bu tecrübe evrensel değil, tarihsel olarak muayyen bir tecrübedir. Kapitalizmin yükselişi, sekülerleşme, bireycilik, sanayi devrimi, ulus-devlet formasyonu ve teknik rasyonalizasyon insanlığın mecburi istikameti değil, yalnızca muayyen bir medeniyetin tarihsel tercihleri ve krizleri dâhilinde zuhur etmiş yapılarıdır. Fakat modern tarih tahkiyesi bunları insanlığın kaçınılmaz geleceği gibi kodladığı için, bu çizginin dışında kalan bütün toplumlar kategorik olarak "geri" ilan edilmiştir. Örneğin Max Weber'in Protestan ahlakı tezi, kapitalizmin gelişimini belirli bir dinî-kültürel zemine bağlarken, farkında olmadan Batı dışı toplumları kapitalist rasyonaliteye yeterince sahip olmayan uygarlıklar olarak mevzilendirmiştir. Benzer biçimde, "Doğu despotizmi" tezleri, İslam dünyasını ve Asya toplumlarını merkezîyetçi, durağan ve bireysel özgürlüklerden mahrum yapılar olarak tasvir etmiş, böylece Avrupa'nın siyasal modernleşmesini evrensel norm hâline getirmiştir. Oysa bugün tarihsel araştırmalar, erken modern dönemde Çin'in teknolojik üretim kapasitesinin, Hint Okyanusu ticaret ağlarının ve Osmanlı'nın idarî organizasyonunun Avrupa'dan geri olmadığını, hatta birçok alanda daha yoğun ve gelişmiş yapılar ortaya koyduğunu göstermektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan bazı düşünürler Avrupa-merkezî tahkiyenin epistemolojik temelini sarsmaya başladılar. Bu isimlerin en önemlilerinden biri hiç şüphesiz Andre Gunder Frank idi. 1960'larda geliştirilen "Bağımlılık Teorisi"nin en önemli kurucularından biri olarak Frank, modern kapitalist dünya sistemini ekonomik bir yapı olmasının yanında tarihsel eşitsizlik üreten küresel bir tahakküm mekanizması olarak okudu. Frank'a göre "azgelişmişlik", Batı-merkezî modernleşme teorilerinin iddia ettiği gibi gelişmişliğe giden yolda geçici bir aşama değildi. Tam tersine, azgelişmişlik bizatihi gelişmiş kapitalist merkezlerin tarihsel yükselişinin neticesiydi. Başka bir ifadeyle Avrupa'nın zenginliği ile sömürgeleştirilen dünyanın yoksulluğu aynı tarihsel sürecin iki farklı yüzüydü. Frank'ın düşüncesi yalnızca iktisadî bir eleştiri üretmekle kalmamış, Batı-merkezî

tarihyazımının metafizik yapısını da büyü bozumuna uğratmıştı. Çünkü modern tarih tahkiyesi Avrupa'nın yükselişini umumiyetle rasyonalite, bilimsel düşünce, Protestan ahlakı, bireycilik, teknik akıl gibi tamamen kendine mahsus üstünlüklerle açıklıyordu. Oysa Frank, Avrupa'nın dünya sistemindeki yükselişinin sömürgecilik, Atlantik ticareti, köle emeği ve Amerika kıtasından aktarılan devasa değerli maden akışları olmadan anlaşılamayacağını gösterdi. Avrupa'nın "mucizevi yükselişi", insanlığın geri kalanından bağımsız bir başarı hikâyesi değil, küresel sömürünün merkezileşmesiydi. Frank'ın özellikle Yeniden Doğu Asya Çağında Küresel Ekonomi adlı eseri, Batı-merkezci tarih anlayışına yöneltmiş en sarsıcı müdahalelerden biridir. Bu kitapta Frank hem rakiplerini hem de kendi fikri geçmişini de eleştirir. Daha önce savunduğu bazı tezleri gözden geçirerek, dünya ekonomisinin merkezinin modern çağdan önce Avrupa değil Asya olduğunu ileri sürer. Frank gibi tarihçiler, Avrupa'nın yükselişinin yalnızca içsel kültürel üstünlüklerle açıklanamayacağını, sömürgecilik, Atlantik ticareti, Amerika kıtasından aktarılan devasa gümüş rezervleri ve küresel sömürü ağlarının bu süreçte belirleyici rol oynadığını göstermiştir. Buna rağmen klasik Avrupa-merkezci tarihyazımı, Batı'nın tarihsel başarısını ahlâkî, kültürel ve zihinsel üstünlük anlatısıyla açıklamaya devam etmiştir. Böylece Avrupa'nın küresel hegemonyası tarihsel bir olgu olmaktan çıkarılarak neredeyse ontolojik bir üstünlük biçimine dönüştürülmüştür.

Andre Gunder, Frank'ın dünya sistemi analizleri ile bugün Giampaolo Conte'nin Osmanlı, Mısır ve Çin üzerinden geliştirdiği tarihsel kapitalizm okumalarını ihtiva eden Kapitalizmin Dönüşümü Osmanlı, Mısır, Çin kitabı birlikte düşünüldüğünde, modern Batı-merkezci tarihyazımının en büyük yanlısılarından biri olan "modernleşme hiçbir zaman yalnızca "ilerleme", "rasyonelleşme" veya "çağdaşlaşma" süreci olmadığı ifşa edilmiş olur. Modernleşme, küresel kapitalist merkezin çevre toplumları kendi tarihsel mantığına göre yeniden yapılandırma operasyonudur. Bu nedenle bugün hâlâ medyada veya akademide "reform", "yapısal dönüşüm", "liberalleşme", "kurumsallaşma" yahut "küresel entegrasyon" gibi kavramlar çoğu zaman nötr teknik süreçler gibi sunuluyor olsa da, tarihsel olarak bakıldığında bu kavramların önemli bir kısmı kapitalist dünya sisteminin çevre toplumları dönüştürme araçları olarak işlev görmüştür. Özellikle on dokuzuncu yüzyıldan itibaren Osmanlı, Mısır ve Çin gibi büyük tarihsel medeniyet havzaları üzerinde uygulanan reform baskıları ekonomik değil, aynı zamanda ontolojik ve hermeneutik müdahalelerdir. Çünkü burada mesele mali sistemlerin yeniden düzenlenmesi olmayıp asıl mesele, Batı-dışı toplumların kendi tarihsel yaşam biçimlerinden koparılarak liberal-kapitalist zaman rejimine entegre edilmesiydi. Bu nedenle Karl Polany'nin Büyük Dönüşüm kitabında bahsettiği ve adına "Uzun On Dokuzuncu Yüzyıl" dediği dönem,

yalnızca kapitalizmin yayılması değil, dünyanın yeniden anlamlandırılması sürecidir. Avrupa burada yalnızca ticaret yapmıyordu. Avrupa, borç mekanizmaları, finansal bağımlılık, hukuk reformları, merkezî bürokratik dönüşümler ve kurumsal yeniden yapılanmalar üzerinden başka medeniyetlerin tarihsel dokusuna müdahale ediyordu. Bu müdahale genellikle "medeniyet", "ilerleme" ve "reform" diliyle meşrulaştırıldı. İşte Kapitalizmin Dönüşümü Osmanlı, Mısır, Çin tam da bu büyük dönüşümün arkeolojisini yapmaktadır. Wolfgang Streeck'in dikkat çektiği gibi burada devlet borçları yalnızca ekonomik araçlar değildir, liberal dünya düzeninin çevre toplumlara nüfuz etme mekanizmalarıdır. Çünkü borç, modern kapitalist sistemde sadece finansal bağımlılık üretmekle kalmaz, siyasî yeniden yapılanmayı da mecbur bırakır. Borçlanan devlet, zamanla yalnızca ekonomik değil, hukukî ve kültürel dönüşümlere de icbar edilir. Böylece mali krizler, toplumsal mühendislik araçlarına dönüşür. Osmanlı örneği bu açıdan son derece öğreticidir. Tanzimat'tan itibaren gerçekleştirilen reformların önemli bir kısmı, çoğu zaman içeriden doğmuş doğal dönüşümler değil, küresel kapitalist sisteme eklenme baskısının sonucudur. Osmanlı maliyesinin Avrupa finans kapitaline bağımlı hâle gelmesi, esasında ekonomik bir mesele olmayıp hukuk sisteminin, ticaret yapısının, mülkiyet anlayışının ve hatta gündelik yaşamın yeniden dizayn edilmesiydi. Çünkü kapitalist dünya sistemi pazar istemekle yetinmez o pazara uygun insan tipini de talep eder. Bu yüzden reform meselesi çoğu zaman yanlış okumaktadır. Bugünün birçok siyasî analisti reformu hâlâ teknik rasyonalizasyon meselesi gibi değerlendirmektedir. Oysa Conte'nin gösterdiği gibi, tarihsel olarak reform çoğu zaman çevre toplumların kapitalist merkezin normlarına göre yeniden disipline edilmesi anlamına gelmiştir. Osmanlı'da ticaret hukukunun dönüşümü, kapitülasyonların genişlemesi, dış borç mekanizmaları ve Düyûn-ı Umûmiye gibi yapılar ekonomik kurumlar olmanın ötesinde egemenlik transferinin meşrulaştırıcı araçları olmuştur.

Mısır'da Muhammad Ali Paşa dönemindeki modernleşme teşebbüsleri de benzer bir kader yaşadı. İlk aşamada yerel kalkınma ve askerî güçlenme amacı taşıyan reformlar, zamanla Avrupa finans kapitalinin müdahalesine açık hâle gelmiş, Mısır'ın borç krizi, doğrudan İngiliz işgaline uzanan yolu açmıştı en sonunda. Burada reform ile bağımlılık arasındaki ilişki çıplak biçimde görünür hâle gelir. Çünkü kapitalist merkez, çevre toplumların dönüşümünü destekler, fakat bu dönüşüm bağımsız bir kalkınmaya değil, küresel sisteme bağımlı entegrasyona hizmet ettiği ölçüde teşvik edilir. Çin örneği ise daha da çarpıcıdır. On dokuzuncu yüzyılda Afyon Savaşları sonrası Çin'in dünya sistemine zorla açılması, Batı-merkezci modernleşme anlatılarının "serbest ticaret" mitini bütünüyle boşa çıkarır. Çünkü "özgür piyasa", askerî zorbalıkla dayatılmıştır. Çin'in ekonomik ve hukukî yapısının Batı ticaretine uygun biçimde dönüştürülmesi, liberalizmin çoğu zaman

anlatıldığı gibi kendiliğinden gelişen özgürlük rejimi değil, küresel güç ilişkileriyle iç içe geçmiş bir hegemonya mekanizması olduğunu gösterir. Hermeneutik eleştiri tam da burada yeniden önem kazanır. Çünkü Batı-merkezci tarihyazımı bütün bu süreçleri çoğu zaman “modernleşme”, “ilerleme” ve “çağdaşlaşma” diliyle anlatarak, küresel kapitalist tahakkümün ontolojik boyutunu görünmez hâle getirir. Hermeneutik yaklaşım ise tarihin tek çizgili bir ilerleme anlatısı olmadığını, insanlık tarihinin, birbirine benzeyen toplumların aynı hedefe yürüyüşü değil, farklı ontolojik imkânların çoğul tecrübeleri olduğunu izhar eder. Bazı medeniyetler hız yerine dengeyi, yayılma yerine iç derinleşmeyi, teknik tahakküm yerine metafizik sürekliliği, sınırsız üretim yerine hikmeti öncelemiş olabilir. Bu tercihleri modern ilerleme ideolojisinin kriterleriyle “başarısızlık” olarak görmek, aslında tarihsel çoğulluğu yok etmektir. Hermeneutik yorum teorisi olmanın ötesinde, hakikatin tahakkümcü formlarına karşı geliştirilen ontolojik bir itiraz ve isyandır. Bu itirazın en radikal ve en sofistike biçimlerinden biri ise hiç şüphesiz İtalyan filozof Gianni Vattimo tarafından geliştirilen “zayıf düşünce” (pensiero debole) yaklaşımında ortaya çıkar. Vattimo’nun düşüncesi, modernliğin merkezî, total, mutlak ve evrensel hakikat iddialarını çürütmeye çalışan ciddi bir hermeneutik müdahaledir. Vattimo açısından modern metafiziğin en büyük meselesi, hakikati çoğul yorumların açık ufku olmaktan çıkarıp mutlak bir tahakküm mekanizmasına dönüştürmesidir. Aslında sömürgeci tarihyazımının epistemolojik yapısı Vattimo’nun eleştirdiği bu “güçlü düşünce”nin tarih alanındaki tezahürüdür. Çünkü kolonyal tarih tahkiyesi muktedir, kendi yorumunu evrensel hakikat diye takdim eder, kendi tarihsel tecrübesini insanlığın kaçınılmaz kaderi hâline getirir. Avrupa’nın modernleşme serüveni Avrupa’ya ait tarihsel bir deneyim olmaktan çıkar, insanlığın metafizik normuna dönüşür, diğer toplumlar ancak bu norm üzerinden okunabilir hâle gelir. Bu yüzden kolonyal tarihçilik hiçbir zaman yalnızca bitaraf bir olay anlatımı değildir, bilakis ontolojik bir merkezileştirme operasyonudur. Vattimo’nun “zayıf düşünce” kavramı tam da bu merkezî metafizik yapıyı kırmaya çalışır. Çünkü Vattimo’ya göre insanlık artık mutlak temeller çağını geride bırakmıştır. Nietzsche’nin “Tanrı öldü” sözü ile Martin Heidegger’in metafizik eleştirisi arasında kurduğu ilişki, modern dünyanın tek merkezli hakikat rejimlerinin çözüldüğünü ifade eder. Hakikat artık muktedirler tarafından dayatılan değişmez bir yapı değil, tarihsel olarak açılan, çoğullaşan, kırılan ve yorumlanan bir ufuktur. Bu nedenle Vattimo’nun düşüncesi, klasik metafiziğe değil, sömürgeciliğin epistemolojik dayanaklarına da yöneltilmiş güçlü bir eleştiridir. Çünkü sömürgecilik her şeyden önce “güçlülerin tarihi” fikrine dayanır. Tek doğrusal zaman, tek medeniyet modeli, tek ilerleme mantığı ve tek tarihsel olgunluk biçimi. Hâlbuki zayıf düşünce, tarihin bu totaliter yorumunu dağıtır. Tarihi tek bir merkezin

mutlak anlatısı olmaktan çıkararak çoğul yorumların, yaralı hafızaların, yerel tecrübelerin ve bastırılmış seslerin ifşa edildiği hermeneutik bir sahneye dönüştürür. Böylece tarih, güçlülerin zayıfları mahkûm ettiği bir mahkeme olmaktan çıkar, farklı insanlık tecrübelerinin birbirini anlamaya çalıştığı çoğul bir diyalog sahnesine dönüşür. Burada anlaşılacağı üzere hermeneutik yalnızca bir metodoloji değildir, epistemolojik tahakküme karşı etik bir direniş imkanıdır.

Vattimo’nun Hermeneutik Komünizm Heidegger’den Marx’a kitabı işte bu tartışma etrafında temerküz eder. Çünkü onun komünizm anlayışı klasik Marksist determinizmin yeniden üretimi değildir. Vattimo için hermeneutik komünizm, merkezî otoritelerin, total hakikatlerin ve baskıcı metafizik yapıların çözümlenmesine dayalı bir özgürleşme arayışıdır. Bu düşünce, insanlığın tek bir tarihsel modele göre disipline edilmesine karşı çıktığı için postkolonyal toplumlar açısından son derece önemli bir imkân sunar. Çünkü sömürgecilik ekonomik kaynakları değil, tarihsel anlam üretimini de merkezileştirmiştir. Avrupa kendisini tarihin öznesi hâline getirirken, diğer toplumları tarihin nesnesine dönüştürmüştür. Hermeneutik komünizm ise bu merkezî tarih öznesini dağıtarak, çoğul tarihsel tecrübelerinin ontolojik meşruiyetini savunur. Bu noktada Vattimo’nun düşüncesi ile hermeneutik tarih anlayışı arasında son derece güçlü bir irtibat ortaya çıkar. Zira tarihin mutlaklaştırılması kaçınılmaz olarak tahakküm ürettiğinden mütevellit her ikisi de tarihin mutlaklaştırılmasının karşısındadır. Tek bir ilerleme modeli varsa, o modele uymayan herkes geri kalmış sayılır, tek bir uygarlık normu varsa, diğer bütün medeniyetler eksik ilan edilir, tek bir tarihsel zaman varsa, farklı zaman deneyimleri yaşayan toplumlar “gecikmiş” olarak kodlanır. Modern sömürgeci tarih tam olarak bu mantıkla işlemiştir. Vattimo’nun düşüncesi burada bize son derece sarsıcı bir kapı aralar. İnsanlığın kurtuluşu güçlü hakikatlerin zaferinde değil, mutlak hakikatin zayıflamasındadır. Çünkü güçlü hakikatler çoğu zaman güçlü imparatorluklar ürettiği doğrudur, evrensellik adına konuşan büyük anlatılar, çoğu zaman insanlığın büyük kısmını susturmuş, lakin farklı varoluş biçimlerini tarih dışına itmiştir. Bu nedenle zayıf düşünce, epistemolojik bir çöküş değil, tam tersine ontolojik bir tevazu çağrısıdır. İnsanlığın kendi tarihsel sınırlılığını kabul etmesi, başka medeniyetlerin varoluş tarzlarını yok edilmesi gereken sapmalar olarak değil, insanlığın çoğul imkânları olarak görebilmesi anlamına gelir. Bu bağlamda hermeneutik yaklaşım, postkolonyal tarihyazımına yalnızca eleştirel bir alternatif sunmaz, yeni bir tarih etiği de teklif eder. Bu etik, hiçbir medeniyeti mutlaklaştırmayan, hiçbir tarihi evrensel norm hâline getirmeyen ve hiçbir toplumu kendi tarihsel bağlamından kopararak mahkûm etmeyen bir yaklaşımı ihtiva eder. Zira gerçek özgürleşme sözde siyasî bağımsızlıkla değil, epistemolojik tahakkümün çözümlenmesiyle mümkündür.

Sömürgecilik sona erdiğinde bile, eğer insanlar hâlâ kendi tarihlerine sömürgecinin gözleriyle bakıyorsa, kolonyalizm bitmiş değildir.

Sömürgeci tarihyazımının en büyük başarısı, mağlup toplumlara kendi tarihlerinden utanmayı öğretmiş olmasıdır. İnsanlar artık kendi mazilerine aidiyet dutmaktan çekinir hâle gelmişlerdir. Kendi medeniyetlerini sadece eksiklikler üzerinden okumayı “entelektüel dürüstlük”, kendi tarihine sövmeyi cesaret zannetmektedir. Oysa bu durum, fark edilmemiş bir psikolojik ve epistemolojik teslimiyettir. Çünkü bir medeniyeti yalnızca neden Batı gibi olamadığı üzerinden değerlendirmek, o medeniyetin ne olmaya çalıştığını hiç anlamamaktır. Modern dünyanın epistemolojik rejimleri, İslam toplumları üzerinde kurduğu tahakküm biçimi, sanıldığı gibi yalnızca askerî mağlubiyetler, ekonomik bağımlılıklar veya siyasî müdahaleler değildir. Bunların hepsi tarihsel olarak son derece önemli olmakla birlikte, asıl kırılma çok daha derin bir düzlemde, yani Müslüman toplumların kendi tarihlerini anlama biçimlerinde gerçekleşmiştir. Çünkü bir medeniyet ancak kendi tarihsel hafızasına yabancılaştığı zaman gerçek anlamda dağılmaya başlar. Toprak kaybı telafi edilebilir, ekonomik krizler aşılabılır, siyasî rejimler değişebilir, fakat bir toplum kendi mazisini utanç vesilesi olarak görmeye başladığında, orada artık yalnızca bir siyasî mağlubiyet değil, ontolojik bir çöküş ortaya çıkar. Bunun anlamı tarihsel benliğin çözümlenmesidir ve modern İslam dünyasının yaşadığı büyük kriz tam da budur.

Bilhassa Osmanlı'nın son iki asrına dair inşa edilen hâkim tahkiyeler, bu inhiraftan hermeneutik altyapısını oluşturmuştur. Çünkü modern tarih yazımı, Osmanlı'yı umumiyetle kendi tarihsel bağlamı içinde anlamaya çalışmak yerine, Avrupa merkezli modernleşme paradigmasının dışına düşüğü ölçüde değerlendirmiştir. Böylece Osmanlı tarihi, insanlığın farklı medeniyet tecrübelerinden biri olarak değil, “başarısız modernleşmenin tarihi” olarak okunmuştur. Bu tahkiyede Osmanlı'nın tüm müesseseleri, bütün zihniyet dünyası ve külli metafizik yapısı, modern Avrupa'ya neden dönüşemediği ve benzeyemediği sorusu üzerinden anlamlandırılmış, Osmanlı artık kendi hakikatine göre değil, Batı'ya olan mesafesine göre okunur hâle gelmiştir. Bu yaklaşımın zahirde bilimsel olan dili, aslında son derece güçlü bir metafizik olan “Avrupa tarihi insanlığın normudur” önkabulüne dayanmaktadır. Bu normun dışında kalan toplumlar ise “gecikmiş”, “durgun”, “irrasyonel” veya “geri kalmış” medeniyetlerdir. Böylece Osmanlı'nın tarihsel varlığı kendi ontolojik bütünlüğü içinde anlaşılacak yerine, sürekli eksiklik diliyle tarif edildi. Matbaanın geç gelişi, sanayileşmenin farklı seyri, merkezî bürokratik yapı, ulema geleneği, tasavvufî hayat, lonca sistemi, vakıf medeniyeti ve metafizik merkezli toplum tasavvuru, bunların hepsi modern ilerleme tahkiyesinin zaviyesinden “sorun” olarak kodlanmıştır.

Oysa burada çoğu zaman gözden kaçırılan temel mesele

Osmanlı'nın tarihsel yöneliminin hiçbir zaman modern Avrupa'nın tarihsel yönelimiyle aynı olmadığıdır. Mamafih Osmanlı sadece bir devlet değildi, nevi şahsına münhasır bir zaman ve mekân tasavvurunun mümessiliydi. Modern Avrupa zamanı hız, birikim, genişleme, teknik hâkimiyet ve sürekli ilerleme üzerinden inşa ederken, Osmanlı'nın ontolojik merkezi daha çok nizam, denge, süreklilik ve metafizik ahenk fikriydi. Bu nedenle Osmanlı'yı kapitalist gelişme kriterleriyle değerlendirmek, bir sufi tekkesini fabrika verimliliği üzerinden mahkûm etmek kadar anakronik bir yaklaşımdır. Ne yazık ki modernleşme süreciyle birlikte Müslüman toplumlar yalnızca siyasî olarak değil, epistemolojik olarak da Avrupa'nın merkezî tarih anlatısına teslim oldular. En trajik olan ise, bu teslimiyetin Batılı güçler tarafından değil, bizzat yerli elitler eliyle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Çünkü Tanzimat'tan itibaren Osmanlı aydınınının önemli bir kısmı, kendi toplumunu artık içeriden değil, Avrupa'nın gözünden okumaya başlamış, zamanla bir özgüven krizine dönüşmüştür. Artık mesele yalnızca askerî geri kalmışlık değildi, mesele, tarihin öznesi olma hakkını kaybetme korkusuydu.

Örneğin Osmanlı'da modernleşme tartışmalarının en sembolik meselelerinden biri olan matbaa mevzusu bahse konu durumun en tipik göstergelerinden biridir. Osmanlı'da matbaanın Avrupa'ya kıyasla geç yaygınlaşması, çoğu zaman doğrudan “geri kalmışlığın” ispatı gibi takdim edilmiştir. Oysa bu meseleye yalnızca teknik ilerleme paradigması üzerinden bakmak, tarihsel bağlamı bütünüyle göz ardı etmektir. Çünkü Avrupa'da matbaanın yükselişi yalnızca bilgi dolaşımıyla ilgili değildi, aynı zamanda Reform hareketleri, bireyselleşme, kapitalist pazar genişlemesi ve kilise otoritesinin parçalanmasıyla doğrudan irtibatlıydı. Osmanlı dünyasında ise bilgi, yalnızca teknik dolaşıma indirgenmiş bir meta olarak görülmüyor, yazı, hat, icazet kültürü, sözlü aktarım, medrese geleneği ve kitabın manevi değeri farklı bir epistemolojik dünyanın parçaları olarak telakki ediliyordu. Bu durum Osmanlı'nın kategorik anlamda her yaptığının “doğru” olduğu anlamına gelmez elbette, ancak meseleyi yalnızca “matbaayı geç aldıkları için geri kaldılar” önermesine indirgemek, tarihi hermeneutik bağlamından kopararak onu ideolojik bir silaha dönüştürmektir. Benzer şekilde Tanzimat da çoğu zaman iki indirgemeci anlatının arasında sıkışmıştır. Bir tarafta Tanzimat'ı bütünüyle “ilerleme”, “aydınlanma” ve “medeniyet hamlesi” olarak kutsayan çizgi, diğer tarafta ise onu yalnızca “ihanet” ve “Batı taklitçiliği” olarak gören refleks vardır. Oysa Tanzimat, çok daha karmaşık bir medeniyet krizinin ürünüdür. Osmanlı burada yalnızca askerî bir yenilgi yaşamıyordu, aynı zamanda modern Avrupa'nın ürettiği yeni bir tarih, zaman ve bilgi rejimiyle karşı karşıya kalıyordu. Avrupa artık yalnızca güçlü bir devlet değildi, tarihi yorumlama hakkını da eline geçirmişti. Bu nedenle Tanzimat elitlerinin yaşadığı temel mesele, teknik geri

kalmışlıktan çok daha derin bir ontolojik ve psikolojik güvensizlikti. Çünkü artık Osmanlı yöneticileri kendi kurumlarına kendi gözleriyle değil, Avrupa'nın gözleriyle bakmaya başlamışlardı.

Cumhuriyet dönemiyle birlikte bu hermeneutik yarılma daha da derinleşti. Yeni rejimin kurucu zihniyeti, büyük ölçüde Osmanlı mazisini aşılması gereken bir "yük" olarak kodladı. Gelenek, metafizik, dinî hafıza ve tarihsel süreklilik, modernleşmenin önündeki engeller olarak görülmeye başlandı. Ol sebepten Türkiye'de modernleşme teknik bir dönüşüm olmanın ötesinde büyük bir hafıza kaybı olarak yaşandı. İnsanlar artık kendi tarihlerini süreklilik içinde değil, kopuş üzerinden anlamlandırmaya başladılar. Tahmin edileceği üzere bu durumun psikolojik etkileri son derece ağır oldu. Çünkü bir toplum sürekli olarak kendi geçmişinin "başarısızlık", "geri kalmışlık" ve "kaçırılmış fırsatlar" tarihi olduğuna ikna edilirse, o toplumun fertleri zamanla kendi medeniyetlerine karşı içsel bir yabancılaşma geliştirir. Kendi tarihine içeriden bakamamak. Modern Türkiye'de birçok entelektüelin yaşadığı trajedi işte budur. Kendi medeniyetini ancak Batı'nın kurduğu kavramlarla düşünebilmek. Bu şekilde Osmanlı'ya dair her tartışma ya romantik bir nostaljiye ya da aşağılayıcı bir reddiyeye dönüşmektedir. Çünkü düşüncenin kendisi hâlâ kolonyal bir epistemoloji içinde hareket etmektedir.

Ekrem Saltık'ın Devrim Yarısı Travma Sosyolojisi, Harf İnkılabı ve Toplumsal Hafıza, Geoffrey Lewis'in Trajik Başarı: Türk Dil Reformu adlı kitaplarında teferruatıyla anlattıkları üzere "Harf Devrimi" ise Türkiye'de tarihin sömürgeleştirilmesinin en dramatik örneklerinden biridir. Çünkü burada yalnızca alfabe değişmedi, toplumun mazisiyle kurduğu ontolojik irtibat da kesintiye uğradı. Birkaç yıl içinde insanlar dedelerinin mezar taşlarını okuyamaz hâle gelmiş, kütüphaneler anlamını ve değerini yitirmeye başlamıştır. Hafıza ile bugün arasındaki dilsel köprü parçalandı. Modernleşme söylemi bunu "okuma yazma oranını artıran devrimci bir hamle" olarak sundu. Fakat mesele yalnızca okuryazarlık meselesi değildi, mesele, tarihle ilişkinin yeniden inşa edilme tarzıydı. Çünkü dil yalnızca iletişim aracı değildir, aynı zamanda hafızanın, tarihsel varlığın evidir. Harf Devrimi'yle birlikte Türkiye'de zamanın akışı bir bütünün parçaları olarak değil, parçalı/yaralı bir hâl almış, mazi artık yaşayan bir süreklilik değil, tercüme edilmesi gereken yabancı bir ülkeye dönüşmüştür.

Oysa hermeneutik yaklaşım bize her medeniyetin kendi tarihselliği dâhilinde varoluş sorularına cevap verdiğini öğretir. Avrupa'nın verdiği cevaplar evrensel olmak zorunda değildir. Osmanlı'nın "neden modern ulus-devlete dönüşemediği" sorusu kadar, modern dünyanın neden insanı böylesine köksüz, yalnız ve nihilist bir varlığa dönüştürdüğü sorusu da sorulmalıdır. Çünkü tarih yalnızca kazananların doğrulandığı bir süreç değildir. Mağlup edilmiş görünen medeniyetler, insanlığın kaybettiği hakikatlerinin temsilcileri olabilir.

Türkiye'nin bugün yaşadığı entelektüel kriz de tam olarak bu hermeneutik kopuşun neticesidir. Bir tarafta modernleşmeyi mutlak hakikat gibi gören ve geçmişini sürekli yargılayan bir bilinç, diğer tarafta ise geçmişini eleştirel düşünceden arındırarak kutsallaştıran romantik bir refleks bulunmaktadır. Halbuki gerçek ihtiyaç, ne körü körüne Batıcılık ne de nostaljik bir Osmanlılıktır. Muhtaç olduğunuz şey, tarihle yeniden otantik/sahih bir irtibat kurabilmektir. Bu ise ancak hermeneutik bir adaletle mümkündür. Osmanlı'yı modern Avrupa olmadığı için mahkûm etmeyen, fakat onu romantik bir mitolojiye de dönüştürmeyen, İslam medeniyetini yalnızca teknolojik performans üzerinden değerlendirmeyen, fakat onu tarihdışı bir kutsallığa da hapsetmeyen, Türkiye'nin modernleşmesini yalnızca ilerleme yahut yalnızca yozlaşma anlatısıyla açıklamayan daha derin ve özgün bir tefekkür tarzı. Bugün Türkiye'nin asıl ihtiyacı siyasî değil, hermeneutik bir özgürleşmedir. Çünkü insan ancak kendi tarihine yeniden içeriden bakabildiği zaman fikri istiklalini kazanabilir. Aksi hâlde sömürgecilik sona erse bile, sömürgeci zaman, mekan ve bilgi anlayışı, sömürgeci tarih bilinci ve sömürgeci benlik algısı yaşamaya devam edecektir.

Bugün Türkiye'de ve genel olarak Batı dışı birçok toplumda medyatik siyasî analistlerin en büyük açmazlarından biri, dünyayı hâlâ büyük ölçüde yirminci yüzyılın Avrupa-merkezci kavramsal haritalarıyla okumaya çalışmalarıdır. İlginç olan şu ki, kendilerini çoğu zaman "anti-empyralist", "postkolonyal" yahut "küresel güç ilişkilerini çözen eleştirel zihinler" olarak sunan bu sözde analistlerin kahir ekseriyeti, farkında olmadan Batı-merkezci epistemolojinin dünyasında düşünmektedir. Çünkü onların dünyayı okuma biçimi hâlâ Avrupa'yı merkeze alan bir tarih tasavvuruna dayanıyor. Bu yüzden Batı'nın krizini görüyorlar ama dünyanın yön değiştirdiğini göremiyorlar. Amerika'nın zayıflamasını fark ediyorlar ama Asya'nın ne tür bir tarihsel ağırlık merkezi hâline geldiğini idrak edemiyorlar. Avrupa'nın gerilediğini söylüyorlar fakat Çin'in, Hindistan'ın, Güneydoğu Asya'nın ve yeni Avrasya jeopolitiğinin ne anlama geldiğini derinlikli biçimde okuyamıyorlar. Türkiye'deki birçok siyasî analist hâlâ dünyayı Soğuk Savaş refleksiyle, Atlantik paradigmasıyla ve eski modernleşme teorilerinin zihinsel çerçevesiyle okumaktadır. Çin'i yalnızca "ucuz işçilik ülkesi" klişesi üzerinden düşünenler, artık yapay zekâdan kuantum teknolojilerine, yüksek hızlı tren ağlarından dijital ödeme sistemlerine kadar birçok alanda Çin'in küresel merkezlerden biri hâline geldiğini kavrayamıyorlar. Daha önemlisi, Çin'in yalnızca ekonomik bir güç olmadığını, aynı zamanda Batı modernliğinin dışında alternatif bir tarihsel organizasyon modeli sunacağını da anlayamıyorlar. Çünkü onların zihnindeki dünya hâlâ Atlantik merkezli olup, dünya tarihindeki her gelişmeyi Washington, Londra, Paris veya Brüksel ekseninde yorumlamaya alışmış durumdadır.

Ališkanlıklarının, ezberlerinin dışındaki gelişmeler karşısında ne diyeceklerini bilemiyorlar. Hatta Batı eleştirisi yaptıklarında bile epistemolojik olarak Batı'nın kurduğu tarih anlayışının içinde düşünüyorlar. Dünyayı hâlâ “Batı ve Batı'nın mağdurları” şeklinde ikili bir şema içinde düşünüyorlar. Oysa dünya artık Batı'nın krizinden ibaret olmayıp Asya'nın sonuçları şimdiden tam olarak öngörülemeyen geri dönüşüdür.

Modern Batı düşüncesi uzun süre, kapitalizm gelişirse liberal demokrasi kaçınılmaz olur, piyasa büyürse Batılılaşma gerçekleşir, ekonomik modernleşme sonunda Avrupa tipi kültürel dönüşüm üretir varsayımından hareket etti. Çin bu tezin büyük ölçüde çöktüğü tarihsel örnektir.

Çünkü Çin dünyaya teknolojik modernleşme ile Batılı liberal bireyciliğin zorunlu olarak aynı şey olmadığını gösterdi.

Devasa ekonomik büyümenin Avrupa'nın tarihsel sekülerleşme modelini tekrar etmek zorunda olmadığını ortaya koydu.

Böylece Batı-merkezci tarih anlayışının en önemli dogmalarından biri tek bir modernlik vardır dogması sarsılmış oldu. Bugünün birçok medya yorumcusu ise bu kırılmayı okuyamıyor. Çünkü onlar dünyayı hâlâ Avrupa'nın kavramlarıyla düşünüyorlar.

“İlerleme”, “medeniyet”, “modernleşme”, “rasyonalite” ve hatta “küreselleşme” kavramlarını bile büyük ölçüde Atlantik tarihinin içinden devralıyorlar. Bu nedenle Çin'i anlamaya çalışırken bile aslında Çin'i değil, Batı'nın Çin hakkındaki korkularını okuyorlar. Daha da kötüsü Asya'nın yükselişini yalnızca ekonomik büyüme meselesi sanıyorlar.

Oysa burada çok daha derin bir kırılma yaşanıyor. Çünkü son üç yüzdür ilk defa dünya tarihi yeniden farklı alternatiflerle karşılaşılıyor.

İlk defa Batı dışı büyük medeniyet havzaları, Avrupa'nın tarihsel normlarını taklit etmeden küresel güç üretmeye başlıyor. Bu durum jeopolitik değil, aslında hermeneutik bir devrim anlamına gelmektedir. Çünkü modern dünya sistemi uzun süre Avrupa'nın kendisini tarihin merkezine yerleştirmesi üzerine kurulmuştu. Şimdi ise tarihin merkezi parçalanıyor. Tam da bu nedenle bugün dünyayı yalnızca postkolonyal mağduriyet diliyle okumak yetersiz kalıyor. Çünkü klasik postkolonyal söylem çoğu zaman Batı'yı hâlâ tarihin merkezinde tutuyor, yalnızca onu eleştiriyor. Oysa artık mesele yalnızca Batı'nın ne yaptığı değil. Asıl mesele, Batı dışı medeniyetlerin kendi tarihsel merkezlerini yeniden üretmeye başladığının farkına varılmasıdır.

Bana kalırsa günümüzde muhtaç olduğumuz şey, tarihin yeniden ontolojik, epistemolojik ve tarihi farklılık temelinde düşünülmesidir. Çünkü tarih, galiplerin zayıfları mahkûm ettiği bir mahkeme değildir. Tarih, insanlığın farklı hakikat arayışlarının büyük hafızasıdır. Adil bir hermeneutik yaklaşım, hiçbir medeniyeti romantize etmeden, hiçbirini aşağılamadan, onları kendi tarihsel bağlamları içinde anlamaya çalışır. Bu yaklaşımın merkezinde ise modern dünyanın büyük ölçüde unuttuğu bir fikir vardır. Tefekkür adaleti. Tefekkür adaleti, her şeyi kendi ontolojik bağlamı içinde değerlendirebilme erdemidir. Yani başka medeniyetleri, başka tarihi deneyimlerin kriterleriyle mahkûm etmemektir. Çünkü insanlığın geleceği, tek bir medeniyet modelinin küresel egemenliğinde değil, farklı tarihsel varoluş biçimlerinin birbirini yok saymadan birlikte yaşayabileceği çoğul bir dünya tahayyülünde saklıdır. Hakiki özgürlük, sömürgeleştirilmiş toplumların nihayet “Biz neden Batı gibi olamadık?” değil, “Biz nasıl bir insanlık idealini yaşatmaya çalışıyorduk?” sorusunu sormasıyla başlayacaktır.

Silah Susar, Siyaset Susmaz: Devlet Aklının Gerçek Sınavı

ADNAN BOYNUKARA

www.kritikbakis.com

Türkiye’de PKK meselesi konuşulurken en sık yapılan hatalardan biri, sorunu yalnızca güvenlik ya da yalnızca demokratikleşme ekseninde okumaktır. Birinci eksen, “önce güvenlik, gerisini sonra düşünürüz” der. İkinci eksen ise “önce haklar, silah kendiliğinden biter” der. Her iki yaklaşım da neredeyse yarım asrı bulan bu çatışma sürecinin ortaya koyduğu tabloya yabancıdır. Çünkü o tablo, bu iki alanın birbirinden tamamen ayrıştırılmayacağını açıkça gösteriyor. Temel soru şu: Devletin amacı bir örgütü fiziksel olarak tamamen yok etmek mi, yoksa silahlı tehdidin kalıcı biçimde ortadan kaldırılması mı? Bu soruya verilecek cevap, sürecin tamamını şekillendirecek.

Modern dünyada devletler silahlı yapıları tasfiye edebilir. Ancak belirli bir toplumsal tabana yaslanan siyasal eğilimleri bütünüyle ortadan kaldıramaz. IRA’dan ETA’ya, FARC’tan çeşitli Asya hareketlerine kadar tarih bunu defalarca gösterdi. Eğer ortada on yıllardır devam eden, seçimlerde istikrarlı biçimde karşılık bulan, yalnızca korkuyla ya da zorlamayla açıklanamayacak kadar kalıcı bir sosyolojik gerçeklik varsa, burada artık “terör örgütü problemi”yle birlikte, aynı zamanda bir siyasal temsil meselesi de vardır. Bunu kabul etmek devleti zayıflatmak anlamına gelmez. Tam tersine, devlet aklını hayali hedeflerden kurtarıp gerçekliğe yaklaştırır.

Türkiye’nin uzun yıllar boyunca yürüttüğü güvenlik merkezli mücadele belirli ölçüde sonuç da üretti. PKK’nın Türkiye içindeki hareket kapasitesi daraldı,

kırsal alan hâkimiyeti çözüldü, sınır ötesi operasyonlar ve insansız hava araçlarının sağladığı teknolojik üstünlük örgütün klasik faaliyet modelini işlevsiz kıldı. Bugün dağ merkezli silahlı varlık ve faaliyet modeli, 1990’lardaki işlevselliğini büyük ölçüde yitirdi. Fakat tam da bu nedenle yeni dönemin doğasını doğru okumak gerekiyor. Çünkü mesele, “silah bırakma”nın da ötesinde, silahlı faaliyetlerden siyasal alana geçişin nasıl yönetileceği meselesi haline geliyor.

Tüm bunlar önemli kazanımlar. Ama bu kazanımlar yeni dönemin asıl sorusunu çözemiyor. Bu gerçekliği görmek aslında zor değil. Zor olan, bu gerçekliği kabul etmenin getireceği siyasal maliyeti göze almak. 40 yılı aşan süreçte devlet aklı kuşatıcı bir perspektif geliştirmeyi geciktirdi. Bunun arkasında teknik bir yetersizlik yatmıyordu ancak siyasal maliyeti üstlenecek irade, çok geç ortaya çıktı.

Devletin Gerçek Hedefi Ne Olmalı?

Devlet aklı meseleye şöyle bakar: Türkiye içinde silah tamamen devreden çıkmalı, siyaset ise sistemin içinde kalmalıdır. Demokratik devletlerin uzun vadeli başarısı buradan gelir. Devlet, şiddeti meşru siyaset alanının dışına iter, buna karşılık fikirlerin, taleplerin ve siyasal akımların sistem içinde rekabet etmesine izin verir. Fikirle mücadele etmenin yolu güvenlik operasyonu değil, siyaset, hukuk, ekonomik kalkınma ve toplumsal entegrasyondur. Türkiye’de tartışmanın zorlaşmasının temel nedeni, Kürt siyasal alanı ile PKK arasındaki ilişkinin uzun yıllar boyunca iç içe geçmiş olmasıdır.

Bu nedenle birçok insan için silahlı yapı ile siyasal temsil arasında net bir çizgi çizmek güç. Oysa devletin uzun vadeli çıkarı açısından asıl önemli olan, bu ayrımı kurabilmektir. Bir hareketin ideolojik olarak varlığını sürdürmesi ile silahlı kapasitesini koruması aynı şey değildir. İnsanlar etnik kimlik temelinde siyaset yapabilir, yerel yönetim talep edebilir, merkezîyetçiliği eleştirebilir, sert bir muhalefet dili kullanabilir. Demokratik sistemler bunlarla yaşayabilir. Devlet açısından kırmızı çizgi bellidir: Silah, silahlı yapı ve şiddet tehdidi.

“Silah bırakıyorlarsa siyaset de bitmeli” yaklaşımı gerçekçi değildir. Dünyadaki örnekler de bunu teyit ediyor. IRA'nın siyasal etkisi silah bıraktıktan sonra tamamen ortadan kalkmadı. ETA çevresindeki hareket varlığını sürdürdü. FARC seçimlerde sınırlı başarı elde etti ama Kolombiya siyasetinin meşru bir parçası haline geldi. Modern çatışma çözümü süreçlerinin büyük çoğunluğu, silahlı meşruiyetten siyasal meşruiyete geçiş süreçleridir. Türkiye açısından önemli olan, bu geçişin devlet otoritesini ve toplumsal barışı zayıflatacak değil güçlendirecek biçimde yönetilmesidir.

Devlet aklının bu süreçte somut bir sınavı var. Silahsızlanmanın teknik olarak tamamlandığını doğrulayacak bir mekanizma kurmak, geri dönenlere ilişkin net bir hukuki statü belirlemek, bölgeye yönelik somut bir kalkınma planını kamuoyuyla paylaşmak. Bunlar yapılmadan “süreç yönetiyoruz” demek, akli değil niyeti ortaya koyar. Bu soruların anayasal ve yasal çerçevesi ayrı bir tartışmanın konusu, ama o tartışma da kaçınılmaz.

İki Tehlike: Hibrit Yapı ve Yeniden Radikalleşme

Sürecin önünde iki kritik risk var. Birinci risk, hibrit yapıdır. Örgüt resmen feshedilmiş görünür ama bölgesel milis bağlantıları, kriminal ağlar ya da dolaylı silahlı kapasite hayatta kalmaya devam eder. Bu senaryo devleti sürekli belirsizlik içinde bırakır. Ne ileri gidebilir ne de geri çekilebilir. Bu nedenle silahsızlanmanın sembolik değil, teknik ve kurumsal olarak da net biçimde tamamlanması şarttır.

İkinci risk yeniden radikalleşmedir. Silahın devreden çıkması için siyasal alanın kapanmaması gerekir. Çünkü siyasal temsil kanallarının tıkanması, özellikle yeni kuşaklarda, yeniden radikalleşme üretir. Bölgede onlarca yıldır devlet kurumlarına güvensizlik besleyen, kendini sisteme ait hissetmeyen kalabalık bir kitle var. Bu kitlenin silah bırakılmasıyla birlikte kendiliğinden normalleşeceğini düşünmek, sürecin en büyük yanılgısı olur. Güven eksikliği müzakere masasında değil, okulda, belediyede, mahkemede, hastanede, yani gündelik hayatın her alanında kapanır. Bu alanları kapalı tutarak silahlı radikalizmi kalıcı biçimde tasfiye etmek mümkün değildir. Bunun için ise farklı bir dil ve farklı bir kapasite şart.

Devleti korumak, toplumun belirli kesimlerini sürekli bastırılmış bir psikoloji içinde tutmak değildir. Asıl mesele, farklı kimliklerin şiddete yönelmeden sistem içinde kalmasını sağlayacak güçlü bir devlet kapasitesi

inşa etmektir. Güçlü devlet yalnızca operasyon yapabilen devlet değildir. Güçlü devlet aynı zamanda meşruiyet üreten, vatandaşı ile sistem arasındaki bağı güçlendiren ve ideolojik rekabetten korkmayan devlettir. Bu tanım Türkiye'nin tarihsel devlet geleneğiyle çelişmez, aksine o geleneği bugünün koşullarında yeniden inşa etmenin ta kendisidir.

Gerçek Eşik

Sürecin bu aşamaya gelmesi, devlet aklının devreye girdiğinin işareti. Asıl sınav, o aklın bundan sonra da tutarlı biçimde devrede kalıp kalamayacağıdır.

PKK'nın silahlı kapasitesinin tasfiyesi mümkündür. Tarihsel koşullar bunu her zamankinden daha olası hale getiriyor. Ancak bundan sonrası, devletin silahsızlanmış ama siyasal olarak varlığını sürdüren bir hareketle nasıl yaşayacağıyla şekillenecek. Eğer devlet bunu kategorik olarak reddederse süreç yeniden güvenlik sarmalına dönebilir. Ama şiddeti dışarıda bırakan bir siyasal zemini güçlendirebilirse Türkiye onlarca yıllık çatışmayı daha yönetilebilir bir düzleme taşıyabilir. Sonuçta mesele yalnızca bir örgütün bitmesi değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi vatandaşlarıyla nasıl bir siyasal ilişki kuracağı meselesidir.

Ama bu süreç yalnızca devletin ve siyasetin sınavı değildir. Aynı zamanda toplumun, bu ülkenin her kesimden vatandaşının da sınavıdır. Normalleşme yukarıdan bir karar olarak gelmez, gündelik hayatın içinden, birlikte düşünmekle inşa edilir. Kürt meselesini örgütün dar dilinden, şiddetin ürettiği reflekslerden ve kutuplaşmış siyasetin kalıplarından kurtarıp bu ülkede yaşayan herkesin ortak meselesi olarak yeniden ele almak gerekiyor.

Siyaset devletten veya örgütten talep etme makamı değildir. Çözüm geliştirme, çözümü birlikte dillendirme ve vaat etme makamıdır. Toplumun farklı kesimleri bu süreçte birbirinden talep beklemek yerine birlikte düşünmeye, birlikte somutlaştırmaya başlarsa normalleşme gerçek bir zemin bulur. Başka türlü normalleşme olmaz.

Gerçek devlet aklı, zaferi ilan etmekle değil, kazanılanı kalıcı kılmakla sınanacaktır.

İttihad-ı İslam Yolunda Bir Kurban: İsmail Enver Paşa

DR. ENDER KORKMAZ

www.kritikbakis.com

“Müminlerdendir o erler ki Allah’a verdikleri ahde sadakat gösterdiler. Kimi adağını ödedi (canını verdi), kimi de beklemektedir. Onlar, ahidlerini hiç değiştirmediler.”

(Ahzab Suresi – 23)

Arkadaş!

Sen Enver Paşa’yı bilir misin?

Bir Kurban Bayramı sabahıydı.

Cuma günüydü.

1922 yılının o Kurban Bayramında, Kurban Bayramı namazı ile Cuma namazı arasında, bulunduğu bölgeye baskın veren Rus güçleri üzerine arkasında ateş yalımları bırakarak at süren Enver Paşa, elinde kılıcı, dilinde “Allah” nidalarıyla; hayatının en büyük aşkına, en büyük arzusuna, en büyük rütbesine doğru gidiyordu. Şehadet şerbetini yudum yudum değil, kana kana içmeye gidiyordu.

O mübarek vakitte Müslüman ve Türk bir kahraman, sadece bir kere yaşanabilecek ve insanların çok azına nasip olabilecek üçüncü bayramını yaşadı.

Allah’a verdiği sözü tutan erlerden oldu.

Şehadetinden sonra ondan geriye kalan çok az şey; kılıcı, vurulduğunda göğsünden çıkan Kuran-ı Kerim ve kanlı elbisesiydi.

Yüksek seciyeli eşi Naciye Sultan ve değerli evlatları Mahpeyker, Türkan ve Ali’yle olan buluşmasını ahirete bırakarak o gün, o şanlı Çegan Tepesinde Müslüman Türk’ün kanını bir kez daha toprakla buluşturdu.

Babası Ahmed Efendi’nin Hz. İsmail’in ismiyle isimlendirdiği Enver, Allah’ın kulu Enver, Hz. İsmail’in

boynunu bıçağa uzattığı gibi savaş meydanlarında göğsünü mermilere, süngüleri ve şarapnelere karşı uzatan Enver, şereflerin en yücesine ulaştı.

“Ben İslam’a hizmetçi olmayı bin padişahlığa değişmeyeceğimi söyledim”.

Enver Paşa – (23 Aralık 1921 tarihli mektubundan)

Aslında ölmediğine ve yaşadığına dair mazluma ümit zalime korku veren rivayetlerden sonra şehadeti açıktan açığa belli olunca;

İslam alemi ağladı arkasından...

Yüreği “Allah” diye çarpanlar ağladı. Yiğit bir Müslüman Türk’te zulme karşı yükselen iradeyi gören ve umut edinen dünya mazlumları ağladı.

Kim bilir belki de,

Şeyh Senüsi ağladı,

Ömer Muhtar ağladı,

İzzeddin Kassam ağladı...

Filistin sokaklarından küçük bir Abdullah,

Arnavutluk’ta genç bir Süleyman,

Trabzon’da yiğit bir Yahya,

Lübnan’da bir Şekib ağladı.

Arap ağladı,

Türk ağladı,

Arnavut ağladı,

Müslüman ağladı.

Alem-i İslam kurban verdiği İsmail Enver’ine ağladı.

Enver Paşa’nın arşınladığı Trablusgarp’ın çölleri ağladı, mücahitler diyarı Yemen ağladı, Kuyumcu Hamdi’nin güzergahı Mısır ağladı.

“İşte ruhum, böyle sürüne sürüne, toprak odalarda duman içinde maddeten ve senden uzak manen yalnız İslamlar’ı kurtarmak teşebbüsüyle yaşıyorum”.

Enver Paşa – (1 Aralık 1921 tarihli mektubundan)

Ondan geriye büyük bir malvarlığı ya da başkaca maddi değeri olan bir miras kalmadı.

Ondan geriye şerefi, davası ve bu davaya adanmışlığı kaldı.

İsmail Enver kendini ümmetin bağımsızlığı ve geleceği için feda etti.

Sanki **Mehmed Akif Ersoy**,

“**O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar**” dizesini tam da onun ve onun gibi mücahidler için yazmıştı.

İşte Müminler arasında öyle erler var ki adaklarını tutup canlarını Allah yolunda feda ettiler.

İsmail Enver, ümmetin kurbanı!

Arkadaş sen Enver Paşa’yı bilir misin?

Senden bir umudu vardı.

Bu umut uğruna canını verdi.

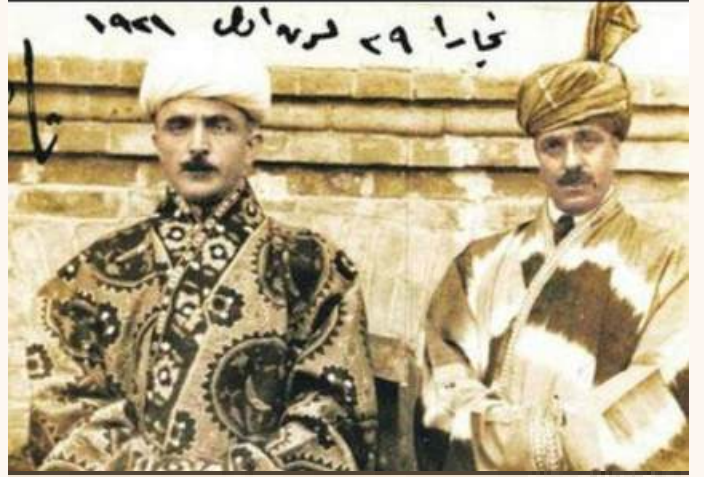
Layık olabildin mi?

“**Kırk milyon Türk ve Müslüman’ın ve buna merbut milyonlarca İslam’ın boğuk canhıraş iniltisi bana ‘imdat, imdat’ diye sesleniyor ve [ailesine kavuşmak yerine cihad meydanında kalmayı kastediyor] kalırsam Hak ve halk nezdinde bu hizmetimin takdir edileceğini ihtar ediyor**”.

Enver Paşa (17 Ekim 1921 tarihli mektubundan)

Enver Paşa'nın mezarının yeri

Yeni Binyıla Girerken Varoluş Davası; Vatan-Millet ve Evrensellik

İNSAN VE VAR OLUŞ

İnsanlığın kadim tarihi, adeta tek bir insanın ayrıntılı öyküsü gibidir. Tek bir insan (Adem), adeta kendisine sorulmadan birden bire doğmuş, var olmuştur. Sonra büyümüş, kendini tanımak için kendini çoğaltmış, her bir parçasından, her bir özelliğinden yeni insanlar doğurmuştur. Sonra nedeni belirsiz bir şekilde bunlarla ve bunlar da kendi aralarında çatışmaya başlamıştır.

İnsan, adeta var olmakla kendini yok etmek arasında gidip gelmektedir. Bir yanı var olmaya çalışmakta, içine doğduğu dünyayı anlamaya, benliğinin ve var oluşunun şuuruna varmaya uğraşmakta, ama bir yanı da bu ani ve nedensiz doğuma isyan etmekte, kendini imha ederek varlığına son vermek istemektedir.

Var olma eğilimi, doğayı ve kendini tanıma, taklit etme, yaratma ve soyunu sürdürme çabasıyla yaşama tutunurken, yok olma eğilimi, kendi benzerlerini öldürerek, zamanı öldürerek, doğayı öldürerek, kendini var eden her şeyi öldürmeye, yıkmaya, yok etmeye çalışarak hiçliğe koşar.

Milyonlarca ve milyarlarca insan sureti bu çelişkinin içine doğar, yaşar ve ölür. İnsan türü var olduğu sürece, var olma eğilimi baskın demektir. Ama yıkıcı dürtüler var olduğu sürece yok olma eğilimi de hala yaşıyor demektir.

İnsanın iç savaşı, kendini çoğaltarak, benzerlerini yaratarak (doğurarak) ve kendi içini dışarı atıp, sonsuz sayıda kendinden tasarlayarak gerçekleşmektedir.

İnsanlık, belki de, tek bir insanın tözünün dışavurumu, tin'inin açılımından ibarettir.

İnsanlar, tek bir insanın farklı özellikli kopyaları gibidir. Kopyalama, tek bir insanın kendini ikiye bölerek (kadın ve erkek) ya da sadece beyinde tasarlayarak gerçekleşir. Doğum, eril ve dişil yanların tekrar birleşmesi, tasarım ise, var olan doğmuşların her birinin ötekine yüklediği mana ve muhteva demektir.

İnsan, kendine, benzerlerine, eşya ve olaylara, doğaya ve evrene mana yükler. Tek bir insan tözü olduğu için, bütün suretler kendi dışlarındaki her şeye aynı manayı yüklemiştir. Evren, güneş, ay, yıldızlar, hava, su, toprak, dağlar, nehirler, denizler, hayvanlar, bitkiler, diğer varlıklar, artı ve eksi kutuplar, nicelik ve nitelik, soyut ve somut, bir canlı organizmanın değişmez yasaları gibi işleyen tüm bu varlık ve olgular, her bir insan için aynıdır.

Aynı olmayan tek şey, insanlardır. Sonsuz sayıda, bir birinden farklı, değişik, zaman ve mekan içinde her an değişen, çoğalan ve çoğaldıkça iyice farklılaşan insanlar. Her biri ötekine ve öteki üzerinden kendisine daima manalar yükler, bunları değiştirir, sonra tekrar manalandırır. Toplu biraradalıklar, öteki topluluklara aynı işlemi yapar ve tüm bunlar, insanın iç savaşı içinde gerçekleşir. Doğru ve yanlış, iyi ve kötü, haklı ve haksız, üstün ve aşağı gibi manalar tasarlanır, ötekilere atfedilir. Çatışma bu kategorik manalar sayesinde hızlanır ve yavaşlar, artar ve eksilir, Şiddet, işte bu çatışmanın

temposudur. Var olma ile yok olma eğilimleri, biteviye karşı karşıyadır. İnsanlık tarihi, bu çatışmanın ezeli sahnelenişinden ibarettir.

Kendini doğada bulan insan, kendi doğasına ait olan ve doğada olmayan tasarım yeteneğiyle kendinde olan bilgi ve algıları doğadaki görüngülerle harmanlayarak yeniden yaratır. Bu sanattır. Sanat, insanın iç savaşının üstünde, daha derinlerde var olan bir iç benliğin ait olduğu dünyasını yeniden üretmesidir. İçine doğulan dünya, insanın gerçek dünyası değildir. Burası bir gurbet yeridir ve insan sanat yoluyla asıl dünyasını, geldiği yurdunu hatırlar, oraya olan özlemine ve trajedisini dışa vurur. Sanat, insanın tek bir insan tözünden ibaret olduğunun ve buraya ait olmayıp, asıl yurduna kavuşma sancısının ifadesidir. Resim, şiir, edebiyat, heykel, çömlekçilik, halı ve kilim dokuma, bütün el sanatları, sinema, tiyatro, müzik... Tüm sanatlar ve zanaatlar, yani doğada birebir benzeri olmayan her insan yaratımı, tek bir insanın gerçek benliğinin düşünmesi, sevinci, öfkesi, arzuları, korkuları, acıları, gözyaşı ve hüznüdür. Ve doğadaki sınırlı ve ölümlü olgulara kıyasla, sanatsal yaratım sonsuz sayıda ve ebedidir. İnsan, ölüme sanatla direnir. Ölüm, insana ait olmayan bir gerçekliktir. İnsan, doğadaki gurbeti nedeniyle ölüme mahkumdur. Gurbet, yani doğada, dünyada nedensiz var oluş, insanın var olma eğilimine göre bir imtihan, bir fırsat ve geçici bir dönemdir. Yok olma eğilimine göre ise, bir ceza, bir cefadır. İnsanın bir yanı, dünyadaki var oluşu kabullenir ve gerçek yaşamına ve yurduna geri dönüş için kendini gerçekleştirerek ebediliği hak etme imkanı olarak görür. Yok olma eğilimi ise, yaşamı cefadan sefaya çevirerek ölümü unutmaya çalışır. Cezadan böylece kurtulmaya çalışır. Kendi gerçek var oluşunu ve yurdunu unutarak, dünyayı yurt edinmeye uğraşır. Ölümü ise, beyhude çabalarla yenmenin yollarını arar. Ebedi olmayı, bedensel ölümsüzlük olarak görür. Ve ömrünü uzatmak için kendi yarattığı, yani mana yüklediği uzun ömürlü her şeye tutunur; altın, para, mülk, devlet, makam, mevki, şan, şöret, kahramanlık... Ya da pes eder ve sadece unutmaya çalışır, eğlence ve zevke tutunur. Ölüm ve yabancılaşma duygusu, insanın bütün var oluşunun özetidir. İnsan her şeyi bu duygularına bakarak üretir. Hayat, insanın iki eğiliminin ölüme ve sürgüne dönük yorumunun çelişkisine denir. Her bir insan teki, kendi içinde ve öteki insanlarla ilişkilerinde, bu çelişkinin sonuçlarıyla yüzleşir. Buna kısaca yaşamak denir.

Hemen bütün kadim mitolojilerde, insanın ya da insanı yarattığı iddia edilen bir varlığın dünyaya atılış, düşüş mitosuna vardır. Sümer Gılgamış Destanı'nda tanrı Dumuzi, yeraltına kaçırılır. Eski Mısır'da tanrı Osiris, ölümler ülkesine hapsedilir. Eski Yunan'da, insanlar için ateşi çalan Promethe, Kafkas dağlarına zincirlenir. Yahudi mitolojisinde Adem yasak meyveyi yediği için cennetten dünyaya atılır. Zerdüştlük etkisindeki Gnostik metinlerde ışık aleminden karanlık alemini merak ederek aradaki perdeyi aralayan ışık varlıkları, kara suya

düşerler. Bunlardan Demiorg Ptahil, yüce ışık kralına (tanrıya) yalvararak kurtulmak ister. Tanrı, Ptahile dünyayı yaratmasını emreder. Böylece Ptahil dünyayı yaratır ve oraya yerleşir. Karanlık alemin kralları Ptahili kandırarak dünyada bir insan yaratmasını isterler. O da Adem'i yaratır. Ama tanrı yardımcılarını göndererek karanlık krallarından önce Adem'e ruhundan vererek canlandırır. Böylece Adem, kendisini yaratan ve karanlık güçlerin etkisi altındaki Ptahile başkaldırır. Ptahilde Adem'i yok etmek ister. Bu mitosun farklı versiyonları Hind mitolojisinde de vardır.

Bu mitolojilerin hepsinde ortak bir nokta vardır. Dünya, kötü bir yerdir. Ölüm ve sürgün yeridir. İnsanın bedeni bu dünyaya aittir. Ama ruhu ötelelerde, tanrıdan gelmiştir. Maddi alemin sınırlı, ölümlü ve kötü karakteri karşısında, Tanrı, (ya da iyi tanrılar) yardımcılarını vasıtasıyla insana yardım eder. Kötü tanrılar ve iblisler ise insanı öldürmeye, yok etmeye çalışır.

Kuran-ı Kerimin yaratılış prologu, tüm bu bozulmuş Adem-ilk insan mitoslarını tashih eder. Ne başka tanrılar vardır, ne de maddi alem yani dünya kategorik olarak kötü bir yerdir. Ve insan dünyaya atılmamış, geçici olarak gönderilmiştir. Ölüm ise, kötülük değil, sadece yaşamın farklı bir boyutuna, hatta asıl yaşama geri dönüştür. Dünya, evren, zaman insan, Allah tarafından yaratılmış ve insana seçme hürriyeti verilerek, dünyadaki ömrü süresinde kendini var etme, Tanrıyı bilme ve birleme ve ahirete hazırlanma imkan ve fırsatı ile donatılmıştır.

Kötülük, insanın akletmesiyle birlikte keşfettiği doğa olayları ve kendi yapıp etmeleri içindeki bozulmuşluktur. İnsan, akletme anından önceki (beşer) yıkıcı ve vahşi hayvani davranışlarına ve reflekslerine kötü demiştir. Aynı şekilde kendisini yok eden ve zarar veren her doğa olayına da kötü demiştir.

İnsanın bu ahlaki kategorileri, Adem olma şuurunun zorunlu sonucudur. Çünkü, Adem, doğası gereği iyidir. Ademin kötülükten tenzihi, beşerlikten insanlaşmaya geçişi simgeler. Kötülük yapmak, beşer-insanın; kötülükten arınmak, ise kamil insanın davranışdır.

Adem, gurbet duygusu ve ölüm korkusu ya da ölüme ve sürgüne isyan halini, bunu sağlayan her şeye kötü diyerek dışa vurur. Çünkü o, nihai tahlilde hem buraya ait değildir hem de ölümlü değildir.

İnsandaki yıkıcılığın kökeni üzerine düşünen hemen tüm filozoflar, yukarda belirttiğimiz türden bir yaratılış mitosuna benzer madde ve mana ayırımına dayanarak, insanın maddi yönünün yıkıcılık içerdiği iddiasını kabul ederler. Dinler, iblis ve şeytan, mitoslar ise devil, demion, demiorg metaforları ile, aslında aynı şeyi söyler.

Sonuçta, dünyaya doğmuş olmak ile ölecek olmak, kesin bir gerçeklik olarak, insan tarafından kabullenilmemiştir.

Özellikle ezilen, mahrum ve yoksul insanlar, dünyayı kötüyerek, zengin ve egemen sınıflar ise, yaşamlarını cennetleştirmeye çalışarak, bu kabullenmeme tutumunu farklı şekillerde yansıtır.

Her iki tutum da özünde, olduğu haliyle yaşam ve ölüme itirazı içerir.

Sosyalleşme, Yurtlanma, Tutunma

İnsanın sosyalleşmesi, aslında bu manada dünyadan, doğadan korkmasının ifadesidir. Evet sosyoloji, insan sosyal bir varlıktır klişesini tekrar eder. Peki niçin sosyaldir? Doğanın bir çok sırrı çözülmüş, insanın tek başına istediği gibi ve güvenlik içinde yaşayabileceği her tür donanım üretilmiştir. Buna rağmen ne güçlüler, ne de mahrumlar arasında tek başına yaşama eğilimi yoktur. Çünkü, tek bir insan tözü, hala ve kıyamete kadar, bu dünyayı asıl yurdu olarak görmemektedir, görmeyecektir. Burası yabancı bir diyardır ve bu nedenle insan ancak kendine benzer insanlarla bir arada olduğu zaman kendini güvende ve evinde hisseder. Sosyalleşme, toplumsallaşma, doğadan kaçışın ve doğayı kontrol altına alışı mümkün tek insani yoldur. 'Yalnızlık sadece Allah'a mahsustur.'

İnsanın bu ortak ontolojik özelliği, toplumsallığı yani aile, klan, kabile, aşiret, cemaat ve cemiyet halinde yaşamayı ekonomi-politik ilişkilerin de etkisiyle geliştirmiştir. Kan bağı, ilk sosyallik nüvesidir, yani insanın insana sığınması ve dayanması çabasının temelidir. Bu temelden giderek genişleyen toplumsallık biçimleri türemiştir. Ve dinlerle birlikte insan, kan bağını aşarak inanç ve gönül bağı ile toplumsallaşmıştır. Bu sosyalleşme süreci, emperyal devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte, çok dinli, çok kavimli, çok aşiretli daha üst bir toplumsallık biçimi olarak milletleri doğurmuştur.

Kan bağı, inanç bağı ve devlet bağı, hangisi temel alınırsa alınsın, insanın bu sosyalleşme biçimleri nihai olarak, insanın ontolojik ihtiyacının ürünüdür. Ne üretim tarzı ne de başka bir kurgusal faktör, tek başına bu sosyalleşme vetiresinin izahını yapamaz. Çünkü tarih boyunca hiçbir sosyallik kümeleri aynen varlığını sürdürememiş, yani ne bir aile, aşiret ne de bir kavim ya da millet, birkaç nesilden fazla varlığını aynen koruyamamıştır. Ama, sosyalleşmenin kendisi hala geçerlidir ve her yeni nesil, içinde bulunduğu tarihsel ve toplumsal koşulların elverdiği ölçüde, bir şekilde sosyal bir kümeye dahil olur.

Bu bağlamda, sosyalleşme esas, onun biçimi ise talidir. Yani, insanın diğer insan kardeşleriyle bir şekilde yakınlaşması (İns-Ünsiyet), kaynaşması ve bir arada yaşamaması, insan olmanın gereğidir. Ama, bu yakınlaşma biçiminin kendisi, yani aşiret, kavim ya da millet hali, ebedi değildir.

Nitekim insanlık tarihi, binlerce aşiret, kavim ve milletin mezarlığıdır da aynı zamanda. Mesela tarıma, yerleşik hayata geçişin mekanı olan Mezopotamya-Akdeniz havzasında, hangi toprak kazılsa bir kavmin ya da milletin iskeletleri ya da kalıntıları bulunur. O insanlar artık yoktur, dilleri, inançları ve kültürleri, bir şekilde sonraki nesillerde devam eder ama aynıyle kendileri olarak ortadan kaybolmuşlardır. Belki de, onlar yaşarken, kendilerinin, kabilelerinin ya da kavimlerinin ebedi olduğunu zannetmekteydiler.

Ama bugün biz onların yaşadığı kentlerin kalıntıları üzerinde turist olarak dolaşıp, onlara dair fikir yürütmekteyiz. Bundan bin yıllar sonra da bizlerin kalıntıları aynı muameleyi görecektir.

Aşiretlerin, kavimlerin ve milletlerin tarihin en eski devirlerinden beri bugünkü gibi var oldukları ve böylece geleceğe taşınacakları inancı, 19. yüzyıl Avrupa'sında doğmuş batıl bir inançtır. İnsanın ontolojik birliğini kabul etmeyen ve kendi kavimlerini en gelişmiş, en üstün nitelikte insanlar olarak gören ırkçı bakışın ürünü olan bu yaklaşım, Avrupa burjuvazisinin hizmetindeki entelijansiyanın kitleleri yeni burjuva düzenine güdülemek ve sömürge savaşlarına sürmek için uydurduğu bir ideolojidir. Şimdilerde yeniden hortlatılan bu insanları ayrıştırıcı ideolojinin son şekli, kimlik ve farklılık kavramları üzerinden aşiretçiliğe kadar geri gitmiştir. Ne var ki, Batı'nın yeni burjuvazisi, yeni sömürge programını Batı'nın dünyaya topyekun hegemonyası üzerine kurduğu için, bu kimlik ve farklılık yaklaşımını kendi dışına ihraç etmekte, kendi içinde ise, küresellik, ortak ev, ortak değerler ve ortak uygarlık diyerek daha üst entegrasyon ve bütünleşme çabaları göstermektedir.

Geçtiğimiz iki yüzyıl boyunca Batılı insanları bankaların kasası dolsun diye, ama vatan ve özgürlük duygularını istismar ederek savaşa sürenler, bu yüzyıl da artık yine bankalarının kasası dolsun diye hedef seçtikleri toplumlara demokrasi, özgürlük ve insan hakları diyerek bir birine düşürecek yeni yöntemler uygulamaktadır. İmparatorlukları dağıtmak için uydurdukları ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesini, kendi içlerindeki hiçbir farklılığa tercüme etmeden, sömürmek istedikleri halklara ısıtıp ısıtıp yedirmeye devam etmekte.

İşte bu nedenle, aşiretçilik, kavimcilik ve milliyetçilik, insanın ontolojik ihtiyacı olan sosyalleşme biçimleri olmanın istismarı manasına gelmiştir. Devletin, dinin, ekonominin, çalışmanın, üretmenin, tüketmenin tarih boyunca asıl maksadına yabancılaştırılıp egemenler tarafından istismar edilişi gibi, bugün de insanın doğal sosyal bağları, bir birlerinden ve insan kardeşlerinden kopmak, ayrışmak, düşmanlık ve çatışma için istismar edilir olmuştur.

Bu bağlamda, doğal sosyal kümeler olarak aşiretlerin, kavimlerin, milletlerin varlığı ile bunların istismarı arasına kalın bir çizgi çekmek elzemdir.

İnsan, içine doğacağı dünyayı, anne babayı, cinsiyeti ve çevreyi seçmediği gibi, toplumu da, kavmi de seçemez. İnsanın seçemediği gerçekliklerinin üzerine hayat felsefesi ya da toplumsal idealar kurgulaması, Batı'ya ait bir bidattir. Yani, kapitalizm çağlarından önce hiçbir tarihsel dönemde bu tür bir kurgu ve istismarına dair örnek yoktur. Tarım çağlarının dili olan teoloji temelinde ayrışma ve çatışmalar olsa da, son tahlilde, din savaşları reel ekonomi-politik gerekçeler veya dinlerin evrenselleşme idealarına dayanmaktaydı. Oysa, bugün farklı kökenden toplumların iç ya da dış çatışmalarının hiçbir maddi ya da manevi temeli yoktur. Mantık, bu çatışmalarda zaten yoktur.

Bu çatışmaların hepsi, emperyal güçlerin kıskırtmasından kaynaklanır.

Vatan

Vatan kavramı da benzer bir özelliğe sahiptir. İnsanın doğduğu ve doğduğu yeri sevmesi, tabii bir ontolojik eğilimdir. Vatan kavramı yeni bir ifade olsa da, insanlığın ilk dönemlerinden beri, özellikle yerleşik hayata geçişle birlikte köy ve kentlerin sakinleri tarafından buralara aidiyet duygusu geliştirilmiş ve tabii bir mana ve değer atfedilerek üzerinde yaşayan topluluğun varlığını ve bekasını sembolize eden bir yurd yüceltisi ortaya çıkmıştır. Göçebe toplumlar da, yurt edindikleri yeni yerlere yerleşme ve kalıcılığa çabasının ifadesi olarak yurdu kutsamış ve topluluğun ortak varlığının sembolü kılmışlardır.

Vatan kavramı da, sosyalleşmenin tezahürlerinden biridir ve insan tözünün gurbet yerinde zorunlu ama geçici yerleşmesinin sonucudur. Yerleşme, yersiz/yurtsuzluktan yeğdir, zira, yersiz/yurtsuzluk, sürgünü çağırıştır. İnsanlar, belki de uzun bir yurtsuzluk sürecinden sonra tarımı keşfederek bir yere yerleşmenin gurbeti unutturucu etkisini de keşfetmiştir. Modern vatan fikri, uluslaşma sürecine paralel olarak yeniden formatlanmış, aslında özüne yabancılaştırılarak tek bir ulusun mülkü şeklinde sınırlar ve sınırlandırmalarla ifade edilmiştir.

Yeni Osmanlıların bu modern vatan kavramını alarak eski doğal manasıyla literatürümüze kazandırdığı bilinmektedir. Vatan, üzerinde yaşayan millet ve devletle anlam kazanan ve ortak tarihi, inancı ve örfü, yani millet varlığının tüm asli bileşenlerini ifade eden bir mana kazanmıştır. (Belki de bu nedenle, silahlı kuvvetlerin kışlalarında önce devlet, ordu ya da millet yerine, önce vatan yazılır. Vatan, hepsini içeren temel kavramdır.)

Bizim toplumumuzda vatan kavramının sınırı yoktur. Daha doğrusu, ana vatan, ata vatan, yavru vatan gibi ek kullanımlarında gösterdiği gibi, vatan, üzerinde yaşayan milletin varlığı, değerleri ve ideaları ile belirlenen sınırlara sahiptir. Bunu en iyi ifade eden kavram, Misak-ı millidir. Milli misak, ilk kullanıldığı hukuki metindeki anlamının çağrıştırdığı gibi, ortak vatanda yaşama iradesi gösteren bütün insanların ve toplulukların gönüllü iradesidir. İşte bu irade nerede ve ne şekilde tecelli ederse, orası vatanın bir parçasıdır. Bu manada, milletin vatani, ya da aynı anlamda Türkiye/Osmanlı milletin yurdu, milleti oluşturan ve Milli Misak'ı onaylayan bütün etnik ve dini toplulukların yaşadığı yerdir.

Vatan kavramının bu şekilde yurt edinilmiş toprağın üzerinde yaşayan insanların gönüllü ve tarihsel birlikteliğine endekslenmesi, herhalde diğer insan topluluklarının hiç birinde yoktur. Anayasa ya da benzeri hukuki bağların aynı manaya geldiği iddia edilemez. Zira, anayasal ve siyasal birliktelikler, geçici sözleşmelerdir. Hem içerikleri hem de kapsadıkları coğrafya konjonktürelidir. Oysa Misak-ı Milli ile tayin edilen vatan, hem tarihseldir hem de sıradan ve soğuk

bir sözleşmeci siyasallıktan daha fazla manalar içerir. Vatan bu nedenle ana kucağı ve baba ocağı ile yani en asli insanlaşma göstergeleriyle ifade edilmiştir. Ev ve aile, anne ve ocak insanın ilk yurdudur ve vatanın en yaygın sembolleridir.

Millet, Milliyet ve Milliyetçilik

Vatan idrakini Batılı manada hegemonya kurulan yer ve egemen sınıfların tımar bölgesi olarak anlayan vatan-perest yorumlar, bu topraklara yabancıdır. Aynı şekilde millet gerçeğini de milliyet kavramı üzerinden ırkçı-kavimci-aşiretçi temelde yorumlama alışkanlığı da bize ait değildir. Bunlar, uzun binyıllar göçebe yaşamış, uzun yüzyıllar millet olamamış ve uzun on yıllardır ortak vatan idrakini kaybetmiş Batılı toplulukların bilinçaltını ifade eder. Faşizm, şovenizm türü etnik milliyetçilikler, Avrupa'da doğmuştur. Dünyanın başka hiçbir yerinde benzer ideolojik istismarların sosyal karşılığı yoktur. Osmanlı'yı yıkan milliyetçilikler dahi illaki kendilerine dinsel bir destek ya da örtük hedef koyarak yaygınlaşmışlardır. Balkanlarda ve Arap dünyasında I. Dünya Savaşı yıllarında yükselen Osmanlı karşıtı milliyetçiliklerin temelinde Protestan güçlerle işbirliği yapan bazı Hıristiyanlar ve kiliseler vardır. Özellikle Arap milliyetçiliği, bu Hıristiyan Arapların ideolojisi olarak hem Osmanlı'dan kopuşun (yani bir Batılı Hıristiyan devletin sömürgesi olmanın) yoludur, hem de İslam'a duyulan tarihsel nefretin gecikmiş dışavurumudur.

Türkiye de İttihat Terakki ile başlayıp Cumhuriyet'in ilk yıllarında devam eden ve Cumhuriyet'i de kuran ruhun yanlış bir şekilde milliyetçilik olarak kodlanması, kafaları karıştırmaktadır. Ne Kuvayı Milliye, Misak-ı Milli, ne hakimiyeti milliye ne de bizatihi Cumhuriyet, Batılı manada etnikçi milliyetçilik anlayışının ifadeleri değildir. Lozan'dan sonra geliştirilen Türk milleti söylemi dahi, Mustafa Kemal'in "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir" ifadesindeki gibi, aslında bilinen hiçbir milliyetçi retoriğe sığdırılamayacak denli farklı bir tanımdır. Yani Kurtuluş Savaşı'na katılan ve ihanet etmeyen tüm halklar, Türkiye Cumhuriyeti'nin banisidir ve tek bir millettir. Kimileri için bu tanımdaki Türk ifadesi nedeniyle bu söylem, o tarihlerde tüm Avrupa'da moda olan milliyetçi söyleme benzetilmekle birlikte, bu tanımla aslında Türk ve Türkiye, 1876 ve 1908 Anayasası'ndaki Osmanlı kavramı yerine kullanılmıştır.

Yine, Rusya sömürgesi durumundaki Orta Asya-doğu Türklüğü- ile bağları koparmamak ve İran'daki Safevi kalıntısı Türklüğe karşı Batı Türklüğünün inisiyatifi korumak için de özellikle bu Türk kavramının seçildiği söylenebilir.

Bu bağlamda, bir zaruretin, yani savaşta yenilmişliğin sonucu olarak artık kendine Osmanlı diyemeyen ama varlığını da sürdürmekte direnen bir iradenin, ana gövdenin dili ve adını Osmanlı yerine kullanması tabiidir. Böylece, Osmanlı bakiyesi tüm etnik ve mezhebi topluluklar, vatan duygusu ve ortak idea ve kader birliği altında savunulmaktadır.

Bu çatışmaların hepsi, emperyal güçlerin kıskırtmasından kaynaklanır.

Türk kavramının şoven milliyetçi bir diskura kurban edilmesi, modernleşme yerine Batılılaşmaya geçilen 1930'lu yılların CHP'sine aittir. Bu milliyetçilikteki Türk ise, bildiğimiz manada Türk değil, Alman-Fransız-İtalyan ulusçuluğunu taklitle bazı Yahudi ideologlar tarafından icat edilip Batı'ya şirin gösterilmeye çalışılan, CHP'ye biat etmiş, Batılı yaşam tarzını Atatürkçülük olarak sunan, Batıcı beyaz Türk'tür. Kürt dili ve kültürünü işte bu sahte Türk'ün karşısına koyarak yasaklayan ve memlekete kanlı ve emperyalizme de kullanışlı bir sorun doğurtan fesat milliyetçiliği, işte bu ideolojidir ve Türklükle uzaktan yakından alakası yoktur. Şimdi, aynı mayadan beslenen bazı beyaz Kürtçülerin aynı yoldan giderek icat etmeye çalıştığı ve Türk'ün karşısına koyarak milletin asli bileşenlerini iki ana unsura ayırmaya çalıştığı Kürt de böyle bir şeydir. İkisi de sahtedir, Batıcılığın ürünüdür ve millete topyekun düşmanlığın farklı veçheleridir. Tabii Türklükle tabii Kürtlük, aynı şeydir. Bu kavramları rahatlıkla bir birinin yerine kullanmak, birbirini tamamlamak, bütünlemek için kullanmak mümkündür. Kürt dili ve geleneksel kültürünü yasaklamak, Türklüğü, Türk kültürünü, yani Osmanlı'nın o zengin çeşitliliğini kurutmaktan başka bir şey değildir. Aynı şekilde diğer etnik kültürler, Ermeni, Rum, Süryani dinsel farklılıklar, Alevi-Bektaşî kültürü gibi bir çok yol ve üslup çeşitlerinin hepsi, Sünni-Türk ana gövde olarak nitelenen, aslında Osmanlı kimliği olan ortak millet kimliğinin eşit ve özgür parçacıklarıdır ve hiç birini ötekenden ayıracak sınır yoktur. Hepsi iç içe geçmiş, alışım halinde yaşayan dinamik bir ortak aidiyet ve mensubiyet çerçevesidir.

Bu nedenle, Türk kavramını Kürt'ü dışlayarak kullanan oligarşik dille, Kürt kavramını Türk'ten farklı bir şeymiş gibi kullanan ezilen milliyetçilik dili, parçalayıcı ve ayrıştırıcıdır. Bu etnikçi fitnelere karşı, etnik kavramları mümkün olduğu kadar az kullanarak, mümkünse hiç kullanmayarak konuşmak, en azından kısa vadede yakın geçmişin kirli izlerini hafızalardan silmenin bir yolu olabilir.

Köklü çözüm ise, Müslümanlığın sağladığı özgürlükçü siyasal düzenin 600 yıllık örneği olan Osmanlı benzeri bir ifadenin tüm bölgedeki toplumları toparlayarak aynı çatı altında birleştirecek çekim gücünü sağlayabilmektir. Siyasal birlik altında her türden farklılığa özgürlük alanı açmak mümkündür. Ama, siyasal dağınıklık olduğu sürece, ulusal var oluşun kendini savunmada abartılı hassasiyetler göstermesi anlaşılır bir durumdur...

Bu şer milliyetçiliklere karşı, ontolojik manadaki sosyalleşme ve kaynaşmanın ifadesi olan farklılıkları yeniden ortak vatan ve millet idraki içinde yorumlayan bir kardeşlik çerçevesi geliştirmek şarttır.

Bu kardeşliğin karşılığı olan kavramlar, milliyetçilik ya da homojen jakoben ulusçuluk değil, milletçilik-millilik, vatanseverlik veya vatandaşlıktır.

Bugün bu asli mana ve değerler gözardı edilerek savunulan milliyetçi diskur, tabii olarak millet çoğunluğu ve bir çok fikri-politik kesim tarafından eleştirilmekte ve dışlanmaktadır. Sonuçta, küresel hegemonyacılığın kapımızın önüne kadar geldiği, etkilediği unsurların tepemizde dolaştığı bir yeni tehlike anında açığa çıktığı gibi, ortak vatan ve millet şuuru, hem dışa dönük bir güvenlik şemsiyesi hem de içe dönük bir bütünleşme ve beraberlik ideasından başka bir şey değildir. Irk, kavim ya da aşiret ya da bölgeci milliyetçiliklerin son derece marjinal ve çoğunlukla da dış güdümlü destabilizasyon ideolojileri olarak kalmasının nedeni de budur. Millet çoğunluğu, bu batıcı ideolojik sapmalara prim vermemekte, aksine her milliyetçi (etnikçi) çağrışım karşısında sağduyusu ile kendi milli ve vatansever algısını dışa vurmaktadır.

Türkiye tarihinde, sol akımların enternasyonalist, Kemalist grupların ulusalcı, İslamcı grupların ümmetçi, ülkücü çevrelerin Turancı-milliyetçi söylemlerinin tümü kazındığında, aslında bir şekilde milli ve vatansever özelliklerin farklı ifade ediş biçimlerine ulaşılır. Ve aslında faşizan ya da haymatloz (vatansız) denecek unsurlar, her akım içinde marjinaldir. Ve bu marjinal unsurlar, ister şoven karakterli olsunlar isterse sözde enternasyonalist görünümlü olsunlar, son tahlilde zamanla Batıcı, AB'ci, Rusçu, İrancı ya da ABD'ci manipülasyonların aleti haline dönüşmüşlerdir. Ama, bu fikir akımlarının esas gövdeleri, daima millici ve vatansever kalmıştır. Bu nedenle, bu ülkede fikir gruplarının bir birlerini hoyratça vatan hainliği ya da emperyalizme uşaklıkla suçlamaları, sadece ortak değerlerin yıpratılmasını sağlamaktadır. Ne vatan ne de millet hiç kimsenin tekelinde olmadığı gibi, bu ülkenin hemen bütün insanların aslen ve özünde bu topraklara bağlı ve haysiyet sahibi birer vatansever olduğunu kabul ederek konuşmak, milletperverliğin de vatanseverliğin de ilk koşuludur.

Oysa, bu ülkedeki milliyetçi söylemin ilk cümlesi, birilerini ya da toplumun bir kesimini suçlamaya başlar. Bu da etnik milliyetçiliğin bu ülkeye, tarihine ve topluma ne kadar yabancı ve ne kadar, toparlayıcı değil dağıtıcı yani manipülatif bir söylem olduğunun göstergesidir.

İnsan ontolojisinin doğal tutumları olarak yerleşme ve sosyalleşme sürecinin, vatan ve millet gerçeği içinde açığa çıkışı, tabii bir insani olgudur.

Ve son tahlilde insanlığın ortaklığı, aynı tözün farklı görünümleri olması ve bir birleriyle tanışıp kaynaşma harmonisinden ibaret olan bu tabii olguları asıl maksatlarına yabancılaştırma çabası, sömürgecilik döneminin ürünü olan Batılı istismar alışkanlığının ürünüdür. Milletperverliği etnik milliyetçiliğe, vatanperverliği toprak tapınımına çeviren ve her insani olguyu olduğu gibi bu doğal sosyal değerleri ideolojikleştirerek, insanların birbirinden kopması, ayrışması ve çatışması için manipüle eden emperyalizmin yüz yıl sonra ikinci defa bu coğrafyada aynı tezgahı açtığı görülmektedir.

Evrensellik

Bu toprakların mayasına sinmiş olan milli ve vatansever duygular, özünde milletin evrenselliğe açılan yüzlerce penceresini barındırır. Evrensellik, sanılanın aksine, tabii yurdundan ve sosyalliğinden soyunup, varsayılan hayali bir anonim insanlık dünyasına kendini mensup hissetmeye çalışmak değildir. Aksine, evrensellik, kendi varlığının tüm bileşenlerini, değerlerini ve idealarını geri kalan insan kardeşleriyle kıskançlık olmadan paylaşabilme çabasıdır. Tek bir insan tözünü, tüm insanlıkta aramanın ve bu manada kendini bilerek ötekini de tanımaya çalışmanın adıdır. Bu bağlamda, batılı-Hıristiyan alışkanlığı olan suni ve sahte hümaniter evrenselcilik iddiasının da bu topraklarda bir karşılığı yoktur. Çünkü, zaten bu toprakların, milletin ve vatanın ruhu evrenselidir. Bu evrensellik, cihanşümullük ve nizamı alemcilik olarak ifade edilir ve tarih, -son dönem Batıcı çöküş düzenini saymazsak- Selçuklu ve Osmanlı evrenselciliğinin gönülleri fethetme üzerinde geliştiğini yazmaktadır. Tarihimizdeki ilk fetih/savaş dönemleri, Haçlı ve Latin istilasına karşı yani 'küffarın' halkı soyma düzeneğinin devamı için halklara saldırısına cevap olarak okunmalıdır. Çünkü Müslümanlık, önce ve temelde kula kulluğa reddi öğretir. Bu manaya gelen fetihler dışında, İslam ordularının veya ilk Osmanlı ordularının toplumlara saldırdığı ya da insanları din ve yaşam tarzını değiştirmeye zorladığı vaki değildir. Nitekim İslamın doğuşundan itibaren 30-40 yıl içinde Adriyatikten Çin seddine kadar hızla yayılmasının şiddet, savaş, kılıçla olmadığını, adeta mevcut zalim yönetimler ve kaos-kargaşa içindeki halkların İslamı bir kurtarıcı-mesih olarak karşılayıp gönüllü bir şekilde ve topluca İslama dahil olduğunu oryantalist araştırmacılar bile teslim etmektedir. Sonraki dönemlerde bu amaç ve manadan sapılarak yürütülen yağma ve ganimet amaçlı savaşlar ise düzenin bozulması ve farklı halkların husumet ve rövanş duygularının birikmesine yol açarak, Osmanlı'nın sonunu hazırlamıştır. Bu anlamda İslam fetihleri ile devletlerin-hükümdarların hegemonyacı işgalciliğini ayırmak gerekir. Evrensellik, hem Müslümanlığın kula kulluğu reddedici ilahi mesajında, hem de Müslüman devletlerin feodal zorba krallıkları tasfiye ederek toplumları özgürleştirme siyasetinde mündemictir. Müslümanlığın universal-cihanşümül doğası, İbrahimi/hanif insanlık damarıyla ilahi kelam ve adalet temelinde buluşur ve bu temele yaslanan her halk, kavim, topluluk, devlet, bu evrenselliğin bileşenine dönüşür. Nitekim Araplar, Türkler, İranlılar, Kürtler ve sair bölge halkları İslam sayesinde tarihe çıkmış, kimlik edinmiş ve özne olabilmıştır. Çünkü insan sadece ilahi-İbrahimi mesajla buluşunca Adem-İnsan olur. Aksi halde sadece manevi evrimini yani akıl baliğ olma-uygarlaşma sürecini henüz tamamlamamış hayvani bir canlıdır.

İrkçı faşist milliyetçilerin cahilce böbürlenmelerinin aksine bu halkların İslam öncesinde bir tarihi bile yoktur. Saçma sapan kurgularla ilkel barbar sürüleri kendilerine ata olarak tanımlayıp muvahhid uygarlıkla

buluşmayı hazmedemeyen bu pagan-animist barbarlar, muhtemelen İslamın yayılışı sırasında halklar üzerinde hegemonyalarını kaybeden ve bu nedenle İslama kin duyan barbar sürü çobanlarının soyundan veya İslamın ilahi mesajı aslına çeviren özün karşısında tahrif olmuş önceki ehli kitabın din simsarlarının soyundan gelmektedirler. Benzer bir tarihsel kompleks içindeki batılıların kendi barbar tarihlerini, kendi dışlarındaki tüm insanlığı barbar olarak tanımlayarak gizlemeye çalışan oryantalist ideolojik tarihçiliğin tüm yalanlarına karşın, bu toprakların ve milletin gerçek tarihi okunarak insanlığa örnek olacak tecrübeler anlatılmalıdır. O kadar ki, bunların bize dahi ezberlettiği kendi tarihimize şaşı bakarak, hürriyetin olmadığı, yağma ve çapulun başat ekonomik geçim yolu olduğu, devletin despotik bir tanrı olduğu bir tarihimiz varmış gibi ezberletilmiştir.

Oysa, hürriyet kavramını öne çıkarmayacak kadar hür toplumlar var edilmiştir bu topraklarda. Yani, yine oryantalist gözlükle Osmanlı tarihini yağma-çapul-göçebelik gibi kategorilerle okuyanların aksine, bunun tam aksini ifade eden aşiretlerin iskanı (yağmacı-çapulcu geçim kaynaklarının tasfiyesi), şehirlerin yaşam düzeni, insanları illaki emeğiyle geçinmeye mecbur eden meslek sahibi kılan üretici ekonomisi, canlı ve dinamik gönül Müslümanlığının kazandırdığı gelişmiş ve kendine güvenli şahsiyet tipi ile geçmişimiz, esas itibarıyla adalet ve hürriyetin sergilendiği, bozulma ve çürüme dönemlerinin bile bu değerlere kıyasla yapıldığı bir geleneğe sahiptir. Ahlaksızın çok fazla ahlaktan bahsetmesi, iktidarsızın çok fazla iktidardan ya da öbür manasıyla cinsellikten konuşması gibi, insanlar ve toplumlar neleri eksikse onu dile dökerler. Bu bağlamda, vatanımızın ve milletimizin erken dönemlerden beri ne hürriyeti, ne vatanı ne de millet olma halinde bir eksiklik olmamıştır. Bu eksikliğin Batılı emperyalizmin çabasıyla ülkemizin çöküşe sürüklendiği Osmanlı'nın son döneminde duyulması ile birlikte, milletin organik aydınları olarak sahneye çıkan yeni Osmanlı kadroları, istibdada karşı adalet ve hürriyeti, dağılmaya karşı ortak vatanı ve kardeşliği kavramlaştırarak gündeme getirmişlerdir.

Sonuçta, aslolan, vatan, millet ve evrensellik gibi olgu ve ideaların bu toprakların mayasındaki tevhid temelli barış, kardeşlik, dayanışma ve adalet gibi değerleri içerecek tarzda yeniden yorumlanması keyfiyettir. Bu keyfiyet, hem bu milletin ve vatanın varlık ve beka davasının zorunlu sonucu, hem de güncel manada emperyalizmin topraklarımıza, zenginliklerimize, değerlerimize ve varlığımıza karşı saldırısına direnmenin temel taşlarıdır. Her iki amaç için de vatanseverlik ve milletperverlik, evrensel adalet ve barış ideamızın vazgeçilmez temel değerleridir.

İşte bu temeller üzerinden her tür toplumsal, siyasal, dini ya da felsefi farklılığı kimlikleştirebilir, ayırışmak ve çatışmak için değil, evrensel ideaya ulaşmanın yollarını aramak ve bulmak için özgürce konuşabiliriz.

Bu hedef ve mana, bütün toplumlar için geçerli evrensel ve tarihsel bir Varoluş davasıdır.

Amerika Kurtarılabilir Mi?

KAYNAK: [HTTPS://CHUCKBALDWINLIVE.COM/ARTICLES/TABID/109/ID/5042/IS-AMERICA-SAVABLE.ASPX](https://chuckbaldwinlive.com/articles/tabid/109/id/5042/is-america-savable.aspx)

Eğer Amerika kurtarılabilirse, Thomas Massie kazanacaktır. Eğer kurtarılamazsa, kaybedecektir.

-İsimsiz Blog Yazarı

ABD Temsilciler Meclisi'nin en dürüst, en ilkeli ve en cesur üyesi olan Thomas Massie, iki gün önce Cumhuriyetçi ön seçimlerde yenilgiye uğradı. Kendisi, yabancı bir hükümetin ajanları ve kendisi de yabancı bir hükümetin ajanı olan bir ABD başkanı tarafından sağlanan 30 milyon doları aşan bir nakit bombardımanı (bir kongre ön seçim yarışında harcanan en yüksek miktar rekoru) karşısında mağlup edildi. Ve elbette, o yabancı hükümet İsrail'dir.

30 milyon dolarlık yalanlar, aldatmacalar, asılsız suçlamalar, karakter suikastları, hakaretler, her türlü aşağılayıcı ağız dalaşı, pis ve rezilce çarpıtmalar ile ahlaki ve etik çöplerden oluşan bir yığın — hepsi tek bir kongre ön seçim yarışında bir araya getirildi. Ve Kentucky'nin Dördüncü Kongre Bölgesi halkı buna kandı. Ve Benjamin Netanyahu için aptalca bir başka kukla kongre üyesini seçtiler.

Thomas Massie'nin yenilgisi, İsrail'in hâlâ (özellikle Cumhuriyetçi Parti içinde) seçim satın alma gücüne sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Massie'yi yenmek, Donald Trump ve Benjamin Netanyahu için bir numaralı öncelikti. Neden? Çünkü şimdiye kadar kamuoyuna açıklanan Epstein dosyalarının yayımlanmasını sağlamada en etkili kişiler eski Kongre Üyesi Marjorie Taylor Greene ve Massie olmuştur.

Greene, Trump'tan gelen siyasi baskılar ve Trump'ın takipçileri tarafından kendisine ve oğluna yöneltilen ölüm tehditleri nedeniyle görevinden uzaklaştırıldı. Bu nedenle, Epstein sınıfının tüm intikamı Thomas Massie üzerinde yoğunlaştı. Massie'nin yenilgisinin sonucu, tüm Cumhuriyetçi Parti'nin, isimleri Epstein dosyalarında geçen cinsel tacizciler ve katiller için siyasi koruma sağlayan bir savunma duvarına dönüşecek olmasıdır. Bu da, geri kalan ve şüphesiz en zarar verici dosyaların yayımlanması için GOP'tan, Trump'ın kişisel avukatı (paravan adamı) ve ABD Başsavcı Vekili Todd Blanche üzerinde SIFIR baskı olacağı anlamına gelmektedir. Thomas Massie, dosyaların geri kalanının yayımlanmasını zorlayabilecek karaktere, cesarete ve siyasi zekâya sahip TEK KİŞİYDİ. Ve hikâyenin beni en çok rahatsız eden kısmı da budur. Massie'nin seçim bölgesi çoğunlukla kiliseye giden evanjeliklerden oluşmaktadır. Aynı durum Kongre'deki Cumhuriyetçilerin çoğu için de geçerlidir. GOP'u evanjelikler kontrol etmektedir. Kırk yıl önce, böyle bir olgunun iyi bir şey olacağını düşünüyordum. Bugün ise bunun ülkemiz için ölüm çanına dönüştüğünü fark ediyorum. Ve bundan sonra evanjeliklerden evanjelik "Hıristiyanlar" olarak söz etmeyi bırakmalıyım. Bir bütün olarak onlar "Hıristiyan" DEĞİLDİR. "Hıristiyan" kelimesi, İsa Mesih'in takipçisi veya havarisi anlamına gelir. Günümüzün evanjelikleri Mesih'in havarileri DEĞİLDİR; onlar, Baş Hedonist Donald Trump'ın, savaş suçlusunu Pete Hegseth'in, tamamen yozlaşmış Lindsey

Graham'ın ve soykırımcı deli Benjamin Netanyahu'nun havarileridir. Ruhlarını Hıristiyan Siyonizmi adı verilen neo-dini bir tarikata satmışlardır. Evanjeliklerin kendilerini artık "yaşam hakkı savunucusu" olarak adlandırmalarına izin vermemeliyiz. Onlar yaşam hakkı savunucusu DEĞİLDİR. Özellikle Gazze'de olmak üzere, Orta Doğu'nun, Kuzey Afrika'nın ve İran'ın dört bir yanında küçük çocuklar ve doğmamış bebekler de dâhil masum insanların toplu katliamlarına isteyerek ve coşkuyla suç ortaklığı yapmaktadırlar.

Onlar insan hayatına Ted Bundy ya da John Dillinger'dan daha fazla değer vermemektedir. Cinayet, onların kalplerinde ve ruhlarında bulunmaktadır. Hayatıma yönelik ölüm tehditlerinin çoğu evanjeliklerden gelmiştir.

Bu insanlar NEFRET doludur. Ayrılık tohumları ekiyorlar; masum insanların karakterlerini katlediyorlar; kendileriyle aynı fikirde olmayan herkesi yok etmeye çalışıyorlar; onlar zalim, kin dolu ve taş kalpli katillerdir. "Yaşam hakkı" hareketine verdikleri destek, farklı ırklardan, farklı kültürlerden, farklı dinlerden veya farklı siyasi görüşlerden insanlara karşı ruhlarında taşıdıkları cinayeti gizlemek için kullanılan bir hiledir. Evanjeliklerin kendilerini "aile yanlısı" olarak adlandırmalarına izin vermemeliyiz. Onlar aile yanlısı DEĞİLDİR. Sözde aile değerleri, Cumhuriyetçi Siyonistleri kamu görevlerine seçtirmek için kullanılan siyasi jargonlardan başka bir şey değildir. Aile değerlerini hiç umursamıyorlar. Cinsel ahlaksızlığa yalnızca siyasi amaçlarla karşı çıkıyorlar. Cumhuriyetçiler şehvet dolu, ahlaksız hayatlar yaşadığında ise hiçbir şey söylemiyorlar. Ve söylediklerimi, şu anda Beyaz Saray'da bulunan adam Donald J. Trump'tan daha iyi kanıtlayan hiçbir şey yoktur. Donald Trump'ın ahlakı, Bill Clinton'ı Aziz Petrus gibi göstermektedir. Trump'ın başının tepesinden ayak tabanına kadar her yanı ahlaksızlık, yalan, sadakatsizlik, dürüstsüzlük, hedonizm, kadın düşmanlığı, ırkçılık, şehvet, açgözlülük, zulüm, zorbalık, gangsterlik, kibir, narsisizm ve mide bulandırıcı ölçüde küstahlık haykırmaktadır. Ve evanjelikler, Donald Trump'ın ömür boyu süren ve günlük olarak sergilenen bu ahlaksızlıklarını tamamen görmezden gelmekle kalmıyor, aynı zamanda onun ayaklarının dibine oturup bu canavara tapıyorlar.

Evanjeliklerin kendilerini "vatansever" olarak adlandırmalarına izin vermemeliyiz. Onlar vatansever DEĞİLDİR. Vatanseverlik, uluslararası savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, etnik temizlik, toplu katliam ve soykırım işleyen bir hükümeti alkışlamaz. Vatanseverlik, Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nı görmezden gelen ve ihlal eden, durmaksızın yalan söyleyen, çalan, hile yapan ve öldüren başkanları ve kongre üyelerini alkışlamaz. Vatanseverlik, bir siyasi partiyi özgürlük ilkelerinin üstüne koymaz. Vatanseverlik, yandaş kapitalizmini ve korporatizmi desteklemez. Vatanseverlik, yok etmek için canavarlar arayarak dünyanın dört bir yanında dolaşmaz.

(John Quincy Adams) Washington'daki herkes Massie'nin seçimini izliyordu. Onun yenilgisi, Kongre'deki Cumhuriyetçilerin 2026'nın geri kalanını Netanyahu ve onun katiller çetesinin ayaklarına kapanarak geçirecekleri anlamına gelmektedir. 2026'nın geri kalanını Donald Trump'ın konvoyunun önüne palmiye yaprakları atarak geçirecekler. 2026'nın geri kalanını; Tucker Carlson, Candace Owens, Yargıç Andrew Napolitano, eski Deniz Piyadeleri İstihbarat Subayı Scott Ritter, Larry Johnson ve Ray McGovern gibi eski CIA analistleri, John Mearsheimer ve Jeffrey Sachs gibi profesörler, Steven Bennun, Greg Moore, Scipio Eruditus, Jerry Barrett, CJ Werlerman ve Phil Tourney gibi podcast yayıncıları ile Tommy McMurtry gibi papazları ve beni, İsrail'i eleştirdikleri için hapse atacak yasaları çıkarmaya çalışarak geçirecekler. GOP içindeki bu despot özentileri, Netanyahu'yu ve onun suçlu hükümetini eleştirecek dürüstlüğe ve cesarete sahip olan bizlerin "şiddeti kışkırttığını" söylüyor. Ne zırva! Dünyada Benjamin Netanyahu'nun kendisinden daha fazla şiddeti kışkırtmış bir adam yoktur. Şiddet, şiddeti doğurur. Ve bizim yaşamlarımız boyunca, Washington, D.C.'deki kukla hükümetinin neşeli desteğiyle, yeryüzünde hiçbir ulus İsrail'den daha fazla masum insana karşı şiddet uygulamamıştır. Özgür bir ülkede – Haklar Bildirgemizde yer alanlar gibi Yaratıcımızın Doğal Kanunlarını kodlayan kurucu belgeler tarafından yönetilen bir ülkede – iktidara geçeceği söylemek suç değildir; bir görevdir. Bu durumun tek teselli edici yanı, ülke genelinde Amerikan halkının çoğunluğunun İsrail'den artık bıkmış olmasıdır. BIKMIŞ! 50 yaşın altındakiler arasında çoğunluk oldukça büyüktür. 30 yaşın altındakiler arasında ise bu durum neredeyse oybirliği düzeyindedir. Başka bir ifadeyle, İsrail'in Amerika halkı ve hükümeti üzerindeki hâkimiyetinin çöküşü kaçınılmazdır. Aynı şekilde, İsrail'deki Siyonist hükümetin çöküşü de kaçınılmazdır. İsrail ve onun kukla devleti olan ABD hükümeti, İran'a, Pers ülkesini yok etme niyetiyle saldırdı. Ancak İran'a karşı yürütülen bu yasadışı saldırı savaşı (ki HÂLÂ bitmiş değildir), İran'ın değil, İsrail'in ve küresel Siyonizmin yıkımını getirecektir. Bu aynı zamanda Çin'in dünyanın en güçlü ekonomisi ve küresel lideri olarak yükselişini de garanti altına almaktadır. George Washington, Amerika'nın yükselişini sağlayan adam olarak tarihe geçmiştir; Donald Trump ise Amerika'nın çöküşünü getiren adam olarak tarihe geçecektir. Amerika kurtarılabilir mi? Thomas Massie'nin yenilgisi, "Hayır" sinyalini vermektedir. En azından dönüşmüş olduğu bu ulus olarak değil. O ulus yıkıma mahkûmdur.

Bununla birlikte, Thomas Massie ve Marjorie Taylor Greene'in çabaları boşuna olmamıştır. Siyonizm yok edildikten sonra ve onunla birlikte Siyonist/evanjelik/MAGA ölüm kültü de ortadan kalktıktan sonra, küllerin arasından yeni bir Amerika yükselebilir – 250 yıl önce Patrick Henry ve Papaz Jonas Clark tarafından doğurulan ulusu anımsatan bir ulus.

Umudumu koruyorum.

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

WWW.KRITIKBAKIS.COM